

NEVEN ŠANTIĆ

HRVATSKI REGIONALNI GRČ
Online

Zagreb, 2006.

Neven Šantić

HRVATSKI REGIONALNI GRČ

Sadržaj

I Uvod

II Počeci regionalnih inicijativa

“Autonomaši” u Saboru?

RiDS izigran?

Strašenje neće proći

IDS-ov “križni put”

Istra do Srdoča?

IDS udara na centralizaciju

Regionalni lanac steže centar

Regionalizacija Hrvatske po austrijskom uzoru

Gušenje regionalizma

Vuk sit i ovce na broju?

Tuđmanova “opsada” Istre

Lijepa naša Istra

“Regionalisti” nadiru sa svih strana

Regionalci u “preši”

Ponovno pronađen zajednički nazivnik

Kušnje regionalne ideje u Dalmaciji

Regionalni “krov” pušta na sve strane

III Mukotrпно stjecanje prava građanstva

Dok je centralizma bit će i RiDS-a

Položen test vremena

Istarska buna

Ploča ugroženog hrvatstva

Političko mahanje autonomijom Istre

Regionalni bauk kruži Hrvatskom

Političari kroje, ali će građani odlučiti o pripadnosti Puli ili Rijeci

Decentralizacija pa regionalizacija

Regionalizacija – čarobni štapić

“Slonovi” u istarskoj staklarnici

Koga živcira IDS

IDS-ovo propitivanje granica demokracije

Istra i regionalizacija

Konture moderne Hrvatske

Iz iskustva Italije i Nizozemske dovoljno pet regija

IV Centralisti ne popuštaju

Senj i regionalizam

Rijeka i Pula

(Ne)očekivana ljubav SDP-a i IDS-a

Ličke perspektive

Illyjeva inicijativa

HDZ-ov regionalni grč

Tadić: Jakovčić želi federalnu Hrvatsku da bude istarski Tuđman

Regionalna Hrvatska

Probni baloni “slavonskog gubernatora”

Županijski sustav koči razvoj

Nasukana Autoctonia

Političko skrivanje iza statističkih regija

“Crvena krpa” za HDZ danas neprijeporna stranka u Istri

Istina o regionalizaciji

Ivaniš i/ili PGS

Nepogrešivi HDZ

Glavašev bećarac

V Razgovori – iz političkog kuta

Dvije županije – jedna regija

Došlo vrijeme za opoziciju

Regionalne stranke su jedina prava opozicija

Zavičajni interes ispred ideologije

Tko želi graditi Hrvatsku ne može biti protiv Hrvatske

Šokac je za politiku, ali časnih i čestitih ljudi

U mojoj obitelji nikada se nije pitalo ča si, već kakov si

Čvršće povezivanje hrvatskih i regionalnih stranaka

Dalmaciju su sveli na razinu najgore provincije

Slijepa žudanja za vlašću gospođe Lorger
Perzijski luksuzna vlast glavni čimbenik gospodarske propasti
HSLS-ova inicijativa o “istarskoj alternativni” je apsurdna
Nismo produžena ruka HDZ-a
Hrvatsku je nužno decentralizirati
Hrvatske regije ni o čemu ne odlučuju
Približavanje SDP-u ne ugrožava identitet PGS-a
Istra zaokružena regija i prije i poslije Krista
Naš je cilj velika Riječka županija
Na saboru IDS-a dobit ću više od dvije trećine glasova
Tražit ćemo osnivanje pet regija
Sazrelo je vrijeme za stvaranje Hrvatske kao regionalne države
Regije će pojeftiniti državni aparat
Dolaskom desnice na vlast usporio bi se ulazak Hrvatske u EU i NATO
U Slavoniji animozitet spram središnje vlasti nadmašuje i nekadašnji spram Beograda
Ne odustajemo od stvarne regionalizacije Hrvatske
Inzistirat ću na maksimalnoj povezanosti Rijeke i Istre
Hrvatska bi do 2009. godine mogla biti regionalno ustrojena
Istarsko lobiranje u Bruxellesu

VI Razgovori – riječ stručnjaka

Zanemariv broj Istrana traži državu Istru
Zagreb, Split, Rijeka i Osijek – nositelji nacionalnog razvoja
Istra nije regija u povijesnom smislu
Čitava je hrvatska povijest – povijest regija
Sada ne treba na brzinu forsirati regionalizaciju
Ojačajmo županije da postanu regije
Glavaša bih rušio na ispitu
Hrvatskoj su regije nepotrebne

I Uvod

U posljednjih petnaest godina regionalizam je, i kao pojam i kao politička ideja, u Hrvatskoj najčešće bio predmet političkih sporenja i konfrontacija. Pa i kada je većina relevantnih političkih stranaka u svoje programe ugradila opredjeljenje za regionalni razvoj zemlje ili je čak dobar dio njih prešlo na regionalni ustroj, nisu prevladani “nesporazumi” između regionalnih i nacionalno

organiziranih stranaka oko dosega regionalizacije niti je postignut bilo kakav konsenzus o regionalnom ustroju zemlje. I kada se to više nije tako otvoreno govorilo, stvarni ili fingirani strah “centralista” odnosno zagovornika “dirigirane decentralizacije” od “autonomaštva”, separatizma i drugih prijetnji “mladoj hrvatskoj državi” priječio je suvislu, politički neopterećenu, raspravu iz koje bi se možda iznjedrio dugoročni projekt regionalizacije zemlje. Između ostalog, nužan za njen ravnomjeran razvoj.

Problem se pokušavao apsolvirati projektom decentralizacije, ali niti je decentralizacija isto što i regionalizaciji niti se u samoj decentralizaciji, kao logičnom početku regionalizacije, odmaklo dalje od prvih koraka, da o nekom sustavno osmišljenom i dugoročnom političkom radu hrvatskih vlasti u tom cilju i ne govorimo. Slično je bilo i s uspostavom županija koje, međutim, iako često tumačene kao regije ni s ovlastima ni s financijskim sredstvima, pa ni u teritorijalnom pogledu, nisu opremljene da bi doista bile regije.

U svakom slučaju, regionalizacija Hrvatske i dalje je politički izrazito “zasićena” tema, što se najbolje vidjelo uoči i nakon proteklih lokalnih izbora kada je Branimir Glavaš ušao u otvoreni sukob s vodstvom HDZ-a, o kojoj se izbjegava racionalno raspravljati podjednako na političkim kao i na drugim, znanstvenim i uopće javnim, forumima i skupovima. Raspravu o regionalizmu isključivo potiču regionalne stranke, no to je očito nedovoljno.

Stoga je ova knjiga, zapravo jedna od tek nekoliko objavljenih u samostalnoj Hrvatskoj koja se bavi regionalizmom i regionalnim strankama, pokušaj da se ponovno potakne rasprava o ovoj temi. Riječ je o izboru tekstova (komentara, kolumni, tematskih tekstova i razgovora) koji su već objavljeni u dugom nizu godina (1992.-2005.), pa samim tim mnogi od njih i dobro nagrizeni zubom vremena. Kada je riječ o samoj temi, donekle je limitirajuća činjenica da ovo nije izbor svih napisanih tekstova o regionalizmu i regionalnim temama niti u “Novom listu” a kamo li u ostalim hrvatskim dnevnim, tjednim i mjesečnim novinama. No, skupljeni na jednom mjestu ovi tekstovi ipak pružaju jedno moguće (autorovo) viđenje razvoja i stanja “problema”, pokušavaju “posložiti” argumente za i protiv regionalizacije, te dati svojevrstan pregled povijesti hrvatskih regionalnih stranaka kao i orisati političku atmosferu (s neizbježnim njenim kreatorima u liku glavnih i sporednih aktera hrvatske političke scene) u Hrvatskoj u posljednjih petnaest godina. Bar kada je riječ o odnosu prema regionalizmu i regionalnim idejama. Na čitatelju je da procijeni koliko su tekstovi relevantni i poticajni za neku moguću (buduću) “regionalnu” raspravu koja će, kad-tad, postati dio hrvatske političke agende. Ako bude i onih kojima se “proregionalne” teze u tekstovima neće svidjeti, u što uopće ne sumnjam, i ako ih to zajedno s onima koji bi željeli regionalnu Hrvatsku potakne da sudjeluju u raspravi o ovoj temi, svrha knjige bit će ispunjena.

Svi tekstovi u knjizi, ukupno 85, objavljeni su u "Novom listu", no mnogi od njih paralelno i u "Glasu Istre", "Karlovačkom listu", "Zadarskom listu" i "Glasu Slavonije", novinama s kojima "Novi list" duže ili kraće vrijeme surađuje razmjenjujući informacije i tekstove. Valja zahvaliti čitateljima svih ovih novina koji su reagirajući ponekad na neke od tekstova, a još više na događaje vezane uz regionalne teme, pridonijeli da se, uz ostalo, što je moguće češće bavim ovim područjem, čega je posljedica veliki broj tekstova posvećenih regionalizmu ukoričenih u ovu knjigu u kojoj se, svjedočanstva o proteklom vremenu radi, tekstovi objavljuju u izvornom obliku i s izvornim naslovima. A knjige, uza sve to, sigurno ne bi bilo bez inicijative i angažmana gospodina Anđelka Milardovića i izdavačke kuće "Pan liber", na čemu im najtoplije zahvaljujem.

U Rijeci, listopada 2005.

Neven Šantić

II Počeci regionalnih inicijativa

"Autonomaši" u Saboru?

Talijanske regionalne stranke lige-demonstrirale su svoju moć prije godinu dana na regionalnim izborima. Tada je, najjača među njima, "Lega Lombarda" osvojila čak 20 posto glasova, i na velika vrata ušla u Lombardijski parlament. Da to nije bilo slučajno potvrdili su i rezultati prošlonedjeljnih izbora za talijanski parlament. S 10 posto glasova ista je grupacija postala četvrta talijanska stranka po jačini. Može li se nešto slično dogoditi i kada hrvatski državljani budu uskoro odlazili na glasačka mjesta, pa da na primjer Riječka demokratska stranka izbori vizu za Sabor?

Sudeći prema brojnim istupima u javnosti, najčešće političara i pristaša vladajuće stranke, u kojima se drvljem i kamenjem napadaju regionalne stranke, mogao bi se steći dojam da predstavljaju opasnost za velike stranke i da će im preoteti znatan broj glasača. Međutim, to je vjerojatno samo podsvjesni motiv. "Regionalce" se najviše optužuje za antihrvatstvo, odnosno za razbijanje "hrvatskog jedinstva" što, navodno, koristi neprijateljima naše države. Posebno su na udaru dalmatinski i istarski "autonomaši", kojima se pripisuje da služe velikosrpskim ideolozima koji ove hrvatske teritorije nude Talijanima.

Ovakav način postavljanja problema s kojim se pristaše regionalnih stranaka ne slažu, odbijajući sve optužbe na svoj račun, ipak pokazuje da hrvatskom političkom scenom još uvijek dominiraju takozvana velika pitanja koja se javljaju kod formiranja novih država. Po tom obrascu u državnom je interesu jedinstvo i centralna vlast, pa sve što može asociirati na cijepanje i posebne interese neke regije pobuđuje sumnju. U takvom okolišu šanse regionalnih pokreta bitno su umanjene, tim više što su prisiljeni na obranu i dokazivanje svojih dobrih namjera, umjesto elaboriranja kvalitativno drukčijih rješenja koja bi trebala potvrditi opravdanost njihovog postojanja.

Najavljeno udruživanje regionalnih stranaka u izbornu koaliciju, i propagiranje zamisli o podjeli Hrvatske na četiri velike županije, te više manjih županija ili kotara, nagovještaj je prelaska ovih grupacija iz obrane u napad. Antihrvatski, nametnuti, kompleks očito je razbijen i želi se dokazati da bi regionalni pristup mogao samo pomoći sveukupnom razvoju Hrvatske ne dovodeći u pitanje njenu cjelovitost. No, stupanj podrške ovoj zamisli i dalje je upitan, jer su i ostale, svehrvatske, stranke u međuvremenu evoluirale nudeći u svojim programima prostor za regionalni razvoj.

Zbog povijesnih i uopće društveno-gospodarskih razloga u Hrvatskoj se ne mogu mimoći regionalne razlike. Stoga, eventualni uspjeh regionalnih stranaka na izborima zavisit će i od toga u kolikoj će mjeri "velike" stranke poštovati specifičnost regija. Budu li one tvrdokorno inzistirale na pojačanom centralizmu, regionalci će imati veće šanse. U ovom trenutku čini se da birači zbog sveukupnog stanja u kojem je danas Hrvatska na sljedećim izborima neće toliko pažnje pridavati regionalnom problemu, što ne znači da RDS, IDS ili DA nemaju budućnost. Pravi će im test biti, po svemu sudeći, županijski izbori, a nakon toga moći će se više reći i o njihovom eventualnom ulasku u Sabor.

(11. 04. 1992.)

RiDS izigran?

Da li su posljednji događaji najava početka kraja Riječkog demokratskog saveza ili je sukob stranačkog rukovodstva sa svojim saborskim zastupnikom Vladimirom Bebićem samo prolazna pojava koja neće ostaviti dubljeg traga u djelovanju ove organizacije? Različiti pogledi sukobljenih strana na zbivanja oko riječkih medija vjerojatno neće rezultirati potpuno potvrdnim odgovorom ni na jedno od spomenutih pitanja, ali će ožiljci svakako ostati. A u pripremi za lokalne i županijske izbore to će iziskivati dodatni napor ne bi li se ponovno privuklo biračko tijelo.

Razvojni put RiDS-a obilovao je usponima i padovima. Osnovan, poput velikog broja drugih stranaka, u sam osvit višestranačja pokušao je biti nadstranačka organizacija koja će okupiti sve kojima je Rijeka zna srcu bez obzira na razlike u političkom mišljenju.

Tako su se na osnivačkoj skupštini našli i Fijumani i "domaći" i nova generacija osvještenih urbanih Riječana, ali i oni koji su (pogrešno) procijenili da će na prvim izborima u ovom gradu SKH-SDP krahirati pa stoga biračima, sa ili bez komunističkog porijekla, treba ponuditi drukčiju opciju od one koju su nudile stranke tadašnje oporbe.

Odnos snaga na hrvatskoj političkoj sceni te nedovoljna prepoznatljivost riječkih regionalaca doveli su, međutim, do loših izbornih rezultata iako je stjecajem okolnosti RiDS uspio osigurati ulazak u

Skupštinu općine. Nakon toga aktivnost stranke nešto jenjava, a nadstranački koncept prestaje biti aktualan ustupajući mjesto potrazi za pravim profilom organizacije iz prizemlja Ciottine 19.

Zapravo, nešto mirnija situacija u Hrvatskoj i najava novih izbora u neku je ruku zaustavila započeti proces. Uključivanje u trku za saborske stolice iziskivalo je igranje samo na jednu kartu, pa su iz "špila" ispali svi oni koji su smatrali da najprije treba dovršiti unutarstranačko postavljanje stvari na svoje mjesto. Kao žrtve takvog usmjerenja, gdje je cilj pretpostavljen sredstvima, otpali su Sergej Gerc i Mladen Tadej, dvojica iz grupe utemeljitelja stranke. Za razliku od "sestrinskih" stranaka, Istarskog demokratskog sabora i Dalmatinske akcije, koje su izbore dočekale pročišćene, Riječki je demokratski savez, dakle, prašinu samo sakrio pod tapet odlažući generalno čišćenje za neka buduća vremena.

To će danas, suprotstavljajući se Vladimiru Bebiću, indirektno priznati i predsjednik stranke Vladimir Smešny opravdavajući Bebićev meteorski uspon i zastupničku kandidaturu njegovom sposobnošću da "animira mase" i skrene pozornost na stranku. Kako to obično biva kod onih koji dožive da im se snovi i ostvare razočaranje je veliko. Umjesto RiDS-a ulaskom u Sabor profitirao je očito samo Bebić. Vodstvo riječkih regionalaca osjeća se prevarenim, no razloge za to mogu tražiti samo u svojim pogrešnim procjenama. Tko ide prečicom a ne utabanom stazom mora uvijek imati na umu da se izlaže riziku da zaluta.

Pred Riječkim demokratskim savezom sada se nalazi dilema: nastaviti dalje kao da se ništa nije dogodilo ili trezveno stati i osvrnuti se oko sebe. U prvom slučaju nastaviti će se upadati iz greške u grešku potvrđujući ocjene nesklonih ovoj stranci da je vode politički diletanti.

U drugom slučaju valjat će zasukati rukave i ne samo riječima već i djelom potvrditi brigu za Rijeku i njene probleme.

Takvo usmjerenje bilo bi mukotrpnije i postupnije, ali bi imalo čvrste temelje koje ni jedan pojedinac sam ne bi mogao prodrmati. Za izbor između ove dvije solucije i nema previše vremena jer se u politici kolo sreće okreće kojiput i brže no što smo u stanju i pomisliti.

(19. 09. 1992.)

Strašenje neće proći

Oprosti mi, Bože, što sam Dalmatinac, zavapio je u 4. stoljeću naše ere Hieronymus Sophronius Eusebius, poznatiji kao Sveti Jeronim. Nije vjerojatno ni slutio da će i u narednim stoljećima mnogi varirati tu uzrečicu, a još manje je mogao pretpostaviti da će ona biti aktualna i u hrvatskoj politici na izmaku 20. stoljeća. Nakon posljednjeg saborskog zasjedanja, međutim, ostaje nejasno da li će Bog oprostiti Miri Ljubić-Lorger ili, pak, Vici Vukojeviću, Dušanu Viri, Josipu Škari, Luki Bebiću i Anđelku Gabriću. Predsjednica Dalmatinske akcije gorljivo je, naime, zamjerila pripadnicima

vladajuće stranke antidalmatinsku politiku, ali joj oni nisu ostali dužni optužujući i nju i njene istomišljenike za antihrvatstvo, autonomaštvo, i orjunaštvo. Pokušaj Velimira Terzića da ohladi usijanu raspravu, podsjećajući prisutne na notornu činjenicu kako je Dalmacija (i Istra) dio Hrvatske, što će i ostati, te da se moramo navikavati i na drukčija mišljenja bez proizvodnje izmišljenih neprijatelja, izmamio je pljesak regionalnih zastupnika i zakratko zaustavio polemiku.

Prvi nesporazumi, od uspostave nove demokratske vlasti u Hrvatskoj, oko "dalmatinskog pitanja" započeli su "hamletovskom" dilemom Dalmacija ili Južna Hrvatska. Tko duže pamti sjetit će se da je i prije bilo sporadičnih "očitovanja" na istu temu, ali su strasti brzo stišane objašnjenjima "nadležnih" institucija. U prvom slučaju bila je riječ o "Geografiji SR Hrvatske, izašloj sredinom sedamdesetih godina, u kojoj je upotrijebljen pojam Južna Hrvatska" kao sinonim za Dalmaciju, a u drugom o prostornom planu Hrvatske objavljenom osamdesetih godina u kojem se također spominje Južna Hrvatska. Dušebrižnici iz tog razdoblja okarakterizirali su takav postupak gotovo kao nacionalističku podvalu, a da im nije palo napamet kako se radilo o zemljopisnoj podjeli ondašnje jugoslavenske republike i da time ime Dalmacija nije dovedeno u pitanje. U posljednje dvije godine, međutim, upotreba pojmova Dalmacija ili Južna Hrvatska nije samo zemljopisno određena. Ona krije i političku notu, jer se isticanje dalmatinstva počelo tumačiti i kao znak još uvijek prisutnih autonomaških ambicija nekih krugova u "južnoj hrvatskoj pokrajini" koji tobože bježe od svega hrvatskog, pa i imena, kao vrag od tamjana.

Ovakva razmišljanja nisu samo specijalitet samo nekih članova vladajuće stranke, već ih možemo naći i u drugim državotvornim strankama zabrinutim za hrvatsko jedinstvo.

Ima li doista razloga za strah od autonomaštva i autonomaša? Može li Hrvatskoj nauditi nešto što je specifično vezano za 19. stoljeće i tadašnje prilike u Austro-Ugarskoj monarhiji? Iz današnje perspektive, povjesničari ocjenjuju autonomaško-talijanski pokret u dalmatinskim gradovima i njegove simpatije prema Italiji kao reakciju na iskrslu mogućnost sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom. Bio je to pritisak na Austriju da ništa ne mijenja u državno-pravnom položaju Dalmacije. U tada zaostaloj, neindustrijaliziranoj zemlji, vladajući sloj činovnika, trgovaca i osiromašene vlastele činio je sve do sačuva svoj privilegirani položaj, snažno se opirući narastanju nacionalne svijesti među hrvatskim seljaštvom koje je malo-pomalo počelo stvarati i svoju inteligenciju. Da bi spriječili nacionalno osvješćivanje Hrvata, koji su činili osamdeset posto stanovništva Dalmacije, i njihovu nakanu da se povežu sa ostatkom Hrvatske, autonomaši su pokušali progurati i stvaranje "slavo-dalmatinske" nacionalnosti. A korifej autonomaštva, splitski gradonačelnik Antonio Bajamonti postao je poznat svojom izrekom "Slaven i sutra, Hrvat nikad". No proces se nije mogao zaustaviti unatoč silnom autonomaškom otporu. Hrvati su željeli ujedinjenje koje je imalo i svoje gospodarsko opravdanje u logičkoj povezanosti sa svojim

zaleđem. Autonomaške gradske uprave počele su padati jedna za drugom da bi na koncu narodnjaci prije 110 godina preuzeli i splitsku općinu, što je značilo i kraj vladavine Bajamontija i definitivni krah autonomaša. Zbog odnosa snaga u Austro-Ugarskoj narodnjaci, a kasnije i pravaši nisu uspjeli u svojoj želji za ujedinjenjem s Hrvatskom, ali je zato od autonomaške ideje ostala tek sjena koja je svakim danom sve više i više kopnila.

Spominjati, dakle, danas autonomaštvo u Dalmaciji kao realnu opasnost za Hrvatsku izvan je svake pameti. Potraga za autonomašima, jugounitaristima i sličnim "pasminama", kako je Vice Vukojević bez imalo takta sa saborske govornice označio njemu nepoćudan dio stanovnika južnog dijela Hrvatske, ne daje rezultate. Ali svjesno ili nesvjesno pokazuje prstom na one koji ističu regionalnu specifičnost Dalmacije. Tako bismo mogli protumačiti i posljednju izjavu predsjednika Izvršnog odbora HDZ-a Ivića Pašalića koji je nedavno boravio u Splitu. Na pitanje o autonomaštvu u Dalmaciji, Pašalić je odgovorio da od njega nema opasnosti, već se tu radi o dijelu nekih političkih programa koji nisu značajniji čimbenik na hrvatskoj političkoj sceni. Ne treba biti tko zna koliko politički pismen pa da se shvati kako je pritom prvi hadezeov operativac imao u vidu Dalmatinsku akciju i njen trenutno niski rejting na top-listi političkih stranaka u Hrvatskoj.

Osnovana u prosincu 1990. godine, punih osam mjeseci nakon prvih višestranačkih izbora, Dalmatinska akcija pokušala je popuniti stranački prostor u Dalmaciji s programom koji bi težište stavio na regionalnu raznolikost ove pokrajine. Prema vlastitim riječima utemeljitelja DA, ni takozvani hrvatski blok, ni lijeve stranke nisu posvetile dužnu pažnju regionalnim specifičnostima. Prve su navodno navijale za hrvatski centralizam i unitarizam, a druge su se prestrašile suprotstavljanja takvom konceptu. Zato se nezahvalne uloge zastupnika regionalizma prihvatila Dalmatinska akcija, no protekli izbori nisu ispunili očekivanja čelnika ove stranke. Pomalo rezignirano komentirajući izborne rezultate iz kolovoza ove godine, Mira Ljubić-Lorger će reći da Dalmacija još nije politički osvješćena regija za razliku, primjerice, od Istre ili Rijeke u kojoj su IDS pa i RiDS dobarano uzdrnali pozicije drugih stranaka. Usto ni stranačko organiziranje Dalmatinske akcije ne ide prema željama njenih tvoraca. Osim Splita, Zadra, Makarske i još ponekog manjeg središta u Dalmaciji, stranka nije pustila korijenje ni u Šibeniku ni u Dubrovniku, te mnogim drugim mjestima. Za sada izgleda da je DA uspjela potpuno jedino u tome da bude gromobran na koji će biti uperene munje lovaca na "autonomaše" i "jugonostalgicare".

Slijedom političkih prilika u Hrvatskoj, međutim, postaje jasno da strašenje s autonomaštvom neće poništiti samosvijest Dalmatinaca. Kao što to neće uspjeti ni piscima prijedloga Zakona o županijama koji u objašnjenju zakona spominju slavonsku makroregiju, ali ne i dalmatinsku, već južnohrvatsku. Dalmatinci će ostati Dalmatinci da ih nitko pri tome ne mora uvjeravati da su i Hrvati, što ionako odavno već znaju. Suočeni s ratnim nedaćama, prometnom izoliranošću i

narastajućom bijedom, stanovnici ovog dijela Hrvatske sve su manje skloni prihvaćati zdravo za gotovo sva ona obećanja koja stižu iz državnog centra. Već na proteklim izborima pokazala se ranjivost vladajuće stranke u Dalmaciji, a ako birači nisu svoj glas udijelili Dalmatinskoj akciji, izdašno su nagradili neke druge opozicijske stranke koje pokazuju sve veću osjetljivost za regionalne teme. Posljednje sondaze javnog mnijenja svjedoče o nastavku te tendencije, pa je čak i DA u Splitu dogurala do desetak posto očekivanih glasova na predstojećim izborima.

Može li se onda dogoditi da svi oni koji se napinju da skrenu pažnju javnosti na autonomaštvo u Dalmaciji, umjesto vuka istjeraju lisicu i tako proizvedu kontraefekt? Samo to onda više neće biti autonomaštvo Bajamontijeva tipa, koje je povijesno mrtvo i kako reče Elio Martinčić dalmatinska specifičnost, nego sve jača regionalna fronta koja se neće smiriti dok ne isposluje regionalnu skupštinu kao mjesto odlučivanja o svim bitnim pitanjima ovog dijela Hrvatske. Otac i majka regionalizma uvijek je bio centralizam, a povijesno iskustvo je dokazalo da se taj problem ne rješava anatemama i optužbama za nacionalnu izdaju. Zanimljivo bi bilo vidjeti da li je netko od aktualnih nositelja hrvatske vlasti primjetio kako se sve češće na utakmicama "Slobodne Dalmacije" u Splitu pojavljuje plava zastava sa tri žute leopardove glave. Isti se motiv, doduše, nalazi i na hrvatskoj zastavi i grbu, no tvrdoglavost vlasti mogla bi prouzročiti sve veće osamostaljenje dalmatinske zastave, pa i njenu opreku državnom stijegu. O šteti za Hrvatsku i Dalmaciju zbog mogućeg porasta napetosti dežurni lovci na "autonomaše" kao da ne razmišljaju. Njima pouke o mjeri između centralizma i regionalizma ništa ne znače. A o tome je u stvari riječ u ovoj priči što bi kao političari trebali imati na umu.

(10. 12. 1992.)

IDS-ov "križni put"

Istarski demokratski sabor, bar za sada nije istarski HDZ. Ta, u javnosti često spominjana analogija, prije svega je bila bazirana na masovnoj podršci što su je ove dvije stranke uživale s jedne ili druge strane Učke. Pri tome se zaboravljalo ono bitno: da se IDS razlikuje od HDZ-a koliko i njegovo biračko tijelo od biračkog tijela vladajuće stranke u Hrvatskoj. Braneći se od pojednostavljenog svođenja Istrana na male ili velike Hrvate, tamošnji je narod signalizirao svojevrsni SOS, što je IDS znao prepoznati i dalje ga oblikovati prema svojoj mjeri. Da je tomu tako potvrđuje i dosadašnji "dijalog" između ideesovaca i hadezeovaca (pa i pristaša nekih drugih takozvanih državotvornih stranaka) koji se svodio na pitanje "hrvatstva", odnosno "antihrvatstva". Objede za "autonomaštvo" naišle su na otpor samosvjesnog stanovništva koje ne trpi da mu drugi govore tko je i što je.

No, posljednji izbori predstavljaju ujedno i kraj obrambene faze u djelovanju IDS-a. Istrani su gotovo plebiscitarno izabrali "svoju kozu" čiji će "pastiri" vladati od najmanjih općinskih i gradskih vijeća do županijske skupštine. Sada će ukazano povjerenje valjati pretočiti u dokazivanje sposobnosti IDS-a da može ponuditi kvalitetniji život svojim biračima nego što to mogu drugi.

Opća mjesta o regionalnom razvoju i poticanju gospodarstva shodno regionalnim specifičnostima, koja su poslužila kao oružje u borbi protiv državnog centra, ali ih isto tako nalazimo i u programima nekih drugih stranaka, trebat će oplemeniti opipljivim i konkretnim rješenjima. Zadaća nimalo laka, znamo li da će gro zakonske regulative potrebne za tako nešto biti donošen u Saboru gdje većinu ima stranka nesklona IDS-ovim zamislima.

To, drugim riječima, znači da bi se mnogi planovi razrađeni u okrilju Istarskog demokratskog sabora mogli naći pred nepremostivim barijerama. Stoga, na strateškom planu djelovanja ovoj stranci preostaju dvije mogućnosti. Pokušaj nagodbenjaštva s HDZ-om ili traženje saveznika među drugim opozicijskim strankama. Za prvu mogućnost nužan je pristanak vladajuće stranke u Hrvatskoj koja bi trebala priznati "faktičko stanje", te IDS-u dati izvjesne "koncesije" tražeći od ove stranke da odustane do "ekstremnih" zahtjeva. Sudeći prema četvrtom izvanrednom saboru IDS-a, na kojem je istaknuto kako jedino ova stranka ima pravo artikulirati interese Istrana, što treba prihvatiti i hrvatsko vrhovništvo, pa će se tražiti i preovladavajući utjecaj u državnim ustanovama i institucijama na području Istre, njegovi čelnici nisu daleko od nudenja nagodbe. Nepoznanica je da li će HDZ htjeti na to pristati, ne zato što bi se bojao nekakvog imaginarnog "otcjepljenja, koje je zbog okolnosti u zemlji i svijetu izvan svake pameti, nego zato što mu se to ne uklapa u koncepciju vlasti.

Zato se otvara i druga mogućnost, traženje saveznika, koja se ne bi trebala ograničiti samo na regionalne stranke. IDS-u u ostvarenju njegovih vizija mogu pomoći sve one političke grupacije koje počivaju na tržišnoj orijentaciji, implicite uvažavajući regionalne specifičnosti kao hrvatsku vrlinu a ne manu. Primjerice, HSLS-ova inicijativa za sudjelovanjem županija u interregionalnoj suradnji, kojom se želi nadići smješna pozicija da Hrvatska, kao da je još uvijek jugoslavenska republika, surađuje s talijanskim, austrijskim, njemačkim i mađarskim pokrajinama, u potpunosti odgovara težnjama IDS-a. Sličnih primjera koji govore o potrebi stvaranja jake fronte snaga drugačijeg poimanja politike i hrvatske stvarnosti od hadezeovskog, a što je i u interesu IDS-a, ima još. Da bi to eventualno neinstitucionalizirano savezništvo bilo moguće svoj doprinos moraju dati i IDS-ovi političari, ne zabijajući glavu u pijesak poput noja kada je riječ o bilo čemu što se neposredno ne dotiče Istre.

Jer, o ma kakvoj se nevažnoj stvari radilo, u bilo kojoj raspravi i na bilo kojem nivou odlučivanja, uvijek se dotiče naše stvarnosti, a time posredno i Istre.

Suočeni s hrvatskom političkom zbiljom, sa jasnim odnosom snaga, čelnici IDS-a sigurno neće tako lako pronaći pravu formulu daljnjih uspjeha. Najgore što bi im se moglo dogoditi jest da se, sjedeći na više stolica, odjednom izgube u nevažnim stvarima ili, pak, da u nestrpljenju krenu prema izolacionizmu i potenciranju sukoba s državnim centrom. Povjerenje će, naime, opravdati jedino ako Istrani od njihova vladanja budu imali koristi. Dakle, IDS-ov "križni put" tek počinje. Treba konačno pokazati što se krije u "torbi" prekrivenoj naljepnicama sa znakom koze. Pa ćemo onda uskoro znati pretvara li se ova stranka u istarski HDZ, ili je na putu da opravda naziv suvremene regionalne stranke primjerene otvorenim društvima.

(23. 02. 1993.)

Istra do Srdoča?

Javna je tajna da je opatijski gradonačelnik Axel Luttenberger bio u zgradi broj 16 na riječkom Korzu, gdje su na trećem katu privremeno smješteni funkcionari Primorsko-goranske županije. Bilo je to uoči sjednice opatijskog gradskog vijeća za koju se pripremala raspravu o pokretanju postupka za uključivanje tog grada u Istarsku županiju. Možemo samo pretpostaviti o čemu se sve razgovaralo prilikom susreta čelnih ljudi Opatije i Županije, no činjenica je da opatijski vijećnici nisu odustali od svoje namjere. Sjednicu su održali prema predviđenom dnevnom redu, a zaključkom je naloženo gradskom poglavarstvu da predloži načine i postupak "preseljenja" iz jedne u drugu županiju. Led je krenuo.

Opatijska inicijativa datira još od prvih rasprava o županijskom ustroju. Njoj su se priklonili i odbornici bivše Skupštine općine Opatija, potpisivana je i peticija za raspisivanje referenduma. No, dalje od "forumskog" izjašnjavanja nije se išlo. Sabor je presudio smjestivši područje bivše općine Opatija u Županiju primorsko-goransku. Tako je, bar na kratko, ta tema skinuta s dnevnog reda.

Za dobre poznavatelje političkih prilika u ovom dijelu Hrvatske, izborna pobjeda Istarskog demokratskog sabora i istočno od Učke bila je dovoljan znak da će rasprava o županijskim granicama kad-tad oživjeti. Najprije su zastupnici Istarske županije na svojoj konstituirajućoj sjednici uputili svojevrsno "pismo namjere", zaključivši da je Mošćeničkoj Dragi, Lovranu, Opatiji, Matuljima, Cresu i Lošinju mjesto u njihovoj županiji. Mjesec dana nakon toga opatijski vijećnici povukli su svoj prvi potez.

Rasprava koju su oni vodili, prije nego li su većinom glasova odlučili pokrenuti "međužupanijski spor", otkriva svu zapletenost situacije. U igri su bile emocije, politički, gospodarski i prometni argumenti, pozivanje na zakonitost, ali ništa od toga nije imalo presudnu ulogu. Prevagu je na koncu odnijela politička volja IDS-ovih vijećnika, koja je zasjenila svako moguće sučeljavanje argumenata. Da li je doista Rijeka do sada bila "maćeha" Opatiji, a Pazin ili Pula to ne bi bili?

Koji su stvarni interesi građana koji žive zapadno od Preluka, a koji bi ih upućivali prema jednoj ili drugoj županiji? Ta i brojna druga pitanja apsolvirana su konstatacijom kako se stvari ne žele prejudicirati, već se pokretanjem postupka jednostavno "uvažavaju osjećaji građana, bez želje da se zaoštravaju odnosi sa Rijekom."

Međutim, samo pokretanje postupka iniciralo je reakcije u Primorsko-goranskoj županiji. Nazvali mi to "zaoštavanjem odnosa" ili nekako drukčije, sukobljavanja su postala neizbježna. Apelom članovima gradskog vijeća Opatije obratili su se stranački klubovi riječke županijske skupštine. Ukratko, predstavnici šest stranaka (HSLŠ, SDP, HNS, HDZ, RiDS i HSP), dakle svih osim IDS-a koji i u ovoj županiji ima tri zastupnika, zatražili su od Opatijaca neku vrstu moratorija na njihov zaključak.

Također, saznajemo iz pouzdanih izvora, da je 17. svibnja župan primorsko-goranski dr. Josip Roje svim predsjednicima gradskih i općinskih vijeća, te gradonačelnicima i općinskim načelnicima na svom području poslao Uputu o načinima promjene granica područja županija, gradova i općina. Pozivajući se na mišljenje Zavoda za javnu upravu pri Ministarstvu pravosuđa i uprave, te važeće zakone, župan Roje podsjeća nosioce vlasti lokalnih jedinica uprave, koji su pod njegovom jurisdikcijom, da "inicijativu za promjenu granica županije može dati samo županijske skupština uz prethodno pribavljeno mišljenje stanovništva na području za koje se promjena traži". Drugim riječima, postupak opatijskih vijećnika je nelegitiman, i jedini mogući put pokretanja inicijative vodi kroz Skupštinu Primorsko-goranske županije.

Da li i ovo spada u pritiske o kojima je na konferenciji za novinare nedavno u Pazinu govorio predsjednik IDS-a Ivan Jakovčić? On je u svom istupu spominjao i "policajce duha" koji šikaniraju Opatijce, prijete čak i likvidacijom, a kao glavne oponente opatijskoj inicijativi naveo je "pojedince iz takozvanih hrvatskih stranaka". Bio je to prvi oštiri nastup jednog člana IDS-a u povodu "Opatijskog slučaja" i najava da ova stranka neće odustati od svojih nakana, pa makar ušla u svađu i sa bliskim strankama.

Naime, ako i zanemarimo koncepcijske razlike IDS-a sa većinom stranaka koje djeluju na hrvatskoj političkoj sceni, indikativno je da se na "suprotnoj" strani našao i Riječki demokratski savez. Doduše, riječki regionalci ne pobijaju mogućnost da se o svemu na kraju referendumom očituju i građani zainteresiranih općina i gradova, što u krajnjoj liniji zagovara i većina drugih stranaka i političara koji su izražavali svoje mišljenje o nastalom problemu, ali raspravu o tomu smatraju preuranjenom. Njihova regionalna koncepcija obuhvaća obje županije koje se trenutno spore oko Opatije, ali za tako nešto u IDS-u očito nema sluha. "Sestrinska ljubav", čini se, ne slučajno, puca po svim šavovima, i sve navodi na zaključak kako su pravi motivi "ideesovog" inzistiranja na "istjerivanju pravde" iskušavanje svoje političke moći.

Kako inače protumačiti ponašanje istarskog župana Luciana Delbianca koji istovremeno upućuje otvorene pozive na suradnju čelnicima Primorsko-goranske županije i prima u audijenciju četiri načelnika iz bivše općine Opatija podržavajući ih u nastojanju za "odcjepljenjem". Jasne poruke upućene su svima: funkcionarima i članstvu IDS-a, Primorsko-goranskoj županiji i hrvatskim vlastima. A kako ni jedna inicijativa glede promjene teritorijalnog ustroje ne može biti realizirana izvan Sabora, koji o tome može odlučivati i bez provođenja referenduma, odnosno bez političke privole HDZ-a i samog predsjednika Tuđmana, "poziv na dvoboj" prije svega je upućen na njihovu adresu.

IDS i HDZ su nakon županijskih izbora počeli pokazivati stanovite znakove "ljubavi na odstojanju". U toj platonskoj vezi svaki od partnera, međutim, i dalje igra dvostruku igru. Jednima to omogućava apsolutna dominacija hrvatskim, a drugima istarskim političkim prostorom. I jedni i drugi spremni su za "trgovinu" s različitim ciljevima, a sadašnje uzburkavanje strasti oko Opatije idealan je poligon za odmjeravanje snaga.

Istarski regionalci ne haju što su Dalmacija i Slavonija, primjerice, podijeljene u više županija. Oni bi htjeli da Istarska županija obuhvaća sva ona područja u kojima se većina stanovništva osjeća Istranima. Mnogi će reći da je IDS, nakon izvjesnih kolebanja, takvu politiku prihvatio pod utjecajem svog radikalnijeg krila na čelu s Ivanom Pauletom. Polazeći od rezultata izbora, u prilici su da stišću gas ili kočnicu svoje inicijative, mašući tom "crvenom krpom" HDZ-u pred nosom.

No, vladajuća stranka u Hrvatskoj za sada se ne da impresionirati. Ako je računica IDS-a da sistemom toplo-hladno i pozivanjem na demokratska prava građana izbori "Veliku Istru", HDZ, odnosno sam predsjednik Tuđman koji sve konce drži us vojim rukama, može uvjetovati pristanak na takvu transakciju pacificiranjem IDS-a. Naime, prekrajanjem županijskih granica voljom vlasti, bez referenduma i propitivanja istinske volje stanovništva, istarska stranka bi bila dovedena u poziciju ovisnika. Izgubila bi kredibilitet za bilo kakva daljnja zahtjevanja, pa čak i za čvršći "autonomaški" stav, s čime se mnogi zanose razmišljajući o "zaokruživanju" Županije istarske. Običnim rječnikom rečeno, HDZ bi držao IDS u šaci, i ovaj bi najčešće morao biti "kuš".

Ima tu još jedan moment koji ukazuje na globalnu igru HDZ-a kad je u pitanju dio istarskog poluotoka okrenut Kvarneru. Puštajući da se međusobno prepucavaju dvije susjedne županije, hrvatsko čelništvo ujedno "destabilizira" i novoformiranu vlast u Primorsko-goranskoj županiji koju tvore tri stranke (HSLŠ, SDP i HNS), od kojih je službenom Zagrebu trenutno "najopasniji" HSLŠ. Uvodeći u osjetljivom trenutku konstituiranja županijskih poglavarstava i sveukupne županijske vlasti i njih u igru, lagano ih prži na istoj "skrbničkoj" vatri. Da se zna tko je "otac", a tko "sin".

Naoko, najelegantniji i najdemokratskiji izlaz iz novonastale situacije bio bi referendum na kojem bi se stanovništvo o čijoj se koži radi izjasnilo gdje želi pripadati. No, ovakva vrsta izjašnjavanja trenutno bi bila rizična za sve sudionike spora. Dopuštanje referenduma izbilo bi glavni adut iz ruku HDZ-a kojim želi "smiriti" IDS i otvorilo prostor za slične inicijative u drugim dijelovima Hrvatske. A u slučaju da se ipak održi, njegov bi negativan rezultat po IDS mogao ostaviti trajnije posljedice na rad ove stranke. Bilo bi to prizemljenje sa otežanom mogućnošću ponovnog uzleta.

Zbog svega ovoga, realnim se čini nastavak "pregovora" HDZ-a i IDS-a do daljnjega, što se vrlo diplomatski može uobličiti u "neprimjerenost prekrajanja tek formiranih županijskih granica dok se ne riješe svi bitni problemi za budućnost Hrvatske". U međuvremenu, svi koji su životno zainteresirani za ovaj problem morat će sami sebi postaviti neka praktično-strateška pitanja. Vlast će se morati zapitati, no tko zna koji put, koja je prava svrha i smisao županijskog ustroja, da bi shodno tome njegovo funkcioniranje bilo temelj boljitka Hrvatske, a ne stalnih sporenja. IDS se, pak, sve više počinje ponašati samodovoljno, smatrajući da mu je jedini dostojan partner u političkom "pogađanju" HDZ. Taj put vodi u samoizolaciju i svađu sa svim hrvatskim opozicijskim strankama, pa i onim najbližim poput RiDS-a. U Pazinu i Opatiji kao da su zaboravili i na jučerašnje saveznike čijim su glasovima, uostalom, neki njegovi zastupnici ušli i u Sabor i u Skupštinu Primorsko-goranske županije. Tko zaboravlja ono jučer, sveti mu se sutra, geslo je kojeg se svaka ozbiljna politika mora držati. Napokon, svoj trenutak za ramišljanje ne bi smjeli propustiti ni politički činitelji u Primorsko-goranskoj županiji, kojima još uvijek manjka zajednička i kvalitetna strategija nastupa u očitovanju o "slučaju Opatija".

Zasad, najmanje se o svemu pita one kojih se to najviše tiče. Svim građanima bivše opatijske općine, pa i otoka Cresa i Lošinja, trebalo bi pružiti istinsku priliku da odvažno sve argumente za ili protiv eventualne promjene županijskih granica. Politikantskim sređivanjem računa preko njihovih leđa sigurno se neće moći uvažiti njihovi istinski interesi. Odgovorna politika se ne razbacuje riječima i ne podiže temperaturu. Dijalogom, ako je u ovom slučaju do njega ikome stalo, i mudrošću može se, naime, riješiti i ono što izgleda nerješivo.

(22. 05. 1993.)

IDS udara na centralizaciju

Hrvatskoj demokratskoj zajednici, političarima koji je zastupaju i provode njenu politiku, jedno treba priznati. Suočeni su s tolikim brojem problema i neriješenih pitanja kao malo koja vlast u današnjem svijetu. Zbog toga, međutim, nisu zaslužili ni djelomičnu amnestiju. Naime, dobrom dijelu problema sami su kumovali, i još uvijek kumuju, ne pitajući za stvarnu cijenu političkih rješenja koja nude. Tako je i kad je riječ o zakonskoj regulativi, posebno onom njenom dijelu koji

se tiče razgraničenja lokalne samouprave od državne uprave. Kako se primiču dani izglasavanja diskutabilnih zakona raste i temperatura zbog njihova sadržaja.

Što kriju zakoni?

U čemu je »kvaka«. Što je ponukalo čelnike IDS-a da se prije nekoliko dana energično suprotstave središnjoj vlasti, a poglavarstvo Istarske županije da predsjedniku Sabora Stipi Mesiću uputi pismo u kojem se protivi centralističkim rješenjima? Da li je samo u pitanju borba centralista protiv decentralista, čije je »rasplamsavanje« ovih dana kadar pokrenuti jedino IDS?

Zakon o određivanju poslova iz samoupravnog djelokruga jedinica lokalne samouprave i uprave, te Zakon o sustavu državne uprave imaju svoju težinu u razgraničenju kompetencija lokalne i središnje vlasti, što u političkom smislu znači i veći ili manji utjecaj na zbivanja u određenoj sredini. To možda i jesu bitni no, čini se, ne i ključni zakoni koji će zavladati birokrate u Zagrebu i nosioce vlasti na nižim razinama. Pomalo na marginama interesa javnosti, obavijeni velom »stručnosti«, saborsku proceduru čekaju i takozvani specijalistički zakoni koji u sebi kriju znatne kompetencije, a onda i moć. Zakoni o poljoprivrednom zemljištu, o šumama, o pomorskom dobru, o porezima i njima slični – trebali bi odgovoriti na pitanje tko će s čime gospodariti i na toj osnovi ubirati prihode.

Razumljivo da su za izvorne financijske prihode zainteresirani i lokalne vlasti i država, jer bi im oni mogli omogućiti inicijativu u kreiranju razvoja. Međutim, predložena rješenja ne idu za tim da zadovolje obje strane, već težište stavljaju na državu kao jedinu koja je »mudra« i zna kome što i kako treba. Konkretno, to znači da bi HDZ kao vladajuća stranka, preko državnog aparata kojeg kontrolira, bila jedina koja gospodari državnim vlasništvom, koja ubire i distribuira novac, a lokalne vlasti sastavljene od predstavnika različitih (na državnoj razini opozicijskih) stranaka bile bi puka dekoracija. Bez stvarne moći i prilike da dokažu koliko su sposobne upravljati, preostalo bi im jedino da se nadaju milosti državnog vrha i čekaju kraj mandata. Eventualno, Zakonom o financiranju lokalne samouprave, koji je također u pripremi, općinska i gradska vijeća te županijske skupštine osigurali bi sredstva za svoje funkcioniranje, ali je pitanje koliko bi time bili zadovoljni njihovi birači koji od lokalnih vlasti očekuju boljitak i za sebe.

Razlog zašto je upravo Istarski demokratski sabor tako oštro ustao protiv centralističkih rješenja nije teško pogoditi. S jedne strane, riječ je o regionalnoj stranci koja sebe vidi prvenstveno kao promotora interesa Istre i njenih građana. S druge, pak, strane iza IDS-a je većina biračkog tijela najvećeg hrvatskog poluotoka, što mu daje sigurnost u nastupu, s čime se ne može pohvaliti nitko osim HDZ-a, koji je ionako na drugoj strani »barikade«. Sva istarska gradska i općinska vijeća, županijska skupština i njihova poglavarstva, dišu kao jedan, bar kad se radi o »istjerivanju pravde« sa Zagrebom.

Ima još jedan razlog zbog kojeg je IDS-u stalo da se podigne medijska i institucionalna prašina oko centralističkih težnji hrvatske aktualne vlasti, popraćenih sporošću uhodavanja novog teritorijalno-administrativnog ustroja države. To je »vječni derbi« sa istarskim HDZ-om, koji ne propušta priliku dokačiti IDS gdje god stigne. Posljednji put se to zbilo proteklog utorka kada je na konferenciji za novinare u Pazinu, jedan od čelnika HDZ-a Ratko Ferenčić izjavio i sljedeće: »Da je IDS oživotvorio lokalnu upravu i samoupravu, danas bismo u Istri imali bolje stanje, pa i socijalno«. Ili gospodin Ferenčić doista ne zna tko je »zaslužan« što lokalna uprava i samouprava nije oživotvorena, ili su njegove riječi imale sasvim drugu svrhu.

Prije će biti ovo drugo. Da se javnosti sugerira kako IDS ne radi u interesu Istre, o čemu samo priča, a kad nekoga prozovete, koliko god bio nevin, nije mu se lako braniti. Jer, malo je vjerojatno da Ferenčić ne zna kako je upravo u županijama koje kontrolira HDZ napravljeno najmanje u konstituiranju vlasti i naporima da barem pokušaju funkcionirati. Te županije stale su na izboru župana i podžupana, čekajući neka »bolja« vremena. Zastupnici HDZ-a u Skupštini Primorsko-goranske županije, čak su tražili da se ne formira županijsko poglavarstvo dok ne budu usvojeni zakoni koji će odrediti njegove ovlasti i staviti ga u »pravu funkciju«. Stoga je IDS-ov glas protiv centralizma i kočenja lokalne samouprave i glas kontriranja istarskom HDZ-u, te poruka biračima da nije krivac onaj kojeg struja može ubiti već onaj koji postavlja instalacije.

Međutim, protest IDS-a, bolje rečeno ton koji u tom protestu dominira, otvara i jedno drugo pitanje značajno za hrvatsku političku scenu, odnosno presudno za daljnji razvoj države. Želi li, naime, IDS decentralizaciju samo za sebe? Svoju refleksiju to je pitanje imalo i na sjednici Županijskog doma Sabora, gdje se pavela rasprava o tomu koliko je Istra dala Hrvatskoj, a koliko joj je vraćeno, na što Istra želi ili ne želi pristati, za što se IDS hoće zalagati a za što neće. I stav IDS-a i stav poglavarstva Županije istarske može se, u tom kontekstu, svesti na izjavu predsjednika istarskih regionalaca Ivana Jakovčića prema kojoj »Istra ima svoje posebnosti i stoga ta županija ne može biti ista kao i druge županije«.

Ostavimo po strani hrvatsku ratnu zbilju i činjenicu da je sudbina svake od dvadeset i jedne županije različita utoliko ukoliko je više ili manje porušena, gospodarski devastirana i osakaćena. Uz to, pitanje minimalne solidarnosti županija i krajeva koji nisu direktno osjetili rat sa onim dijelovima Hrvatske kojima je to još uvijek stvarnost, nadilazi političko i gospodarsko rasuđivanje i zahvaća moralnu dimenziju ponašanja svake vlasti, stranke ili pojedinca. Neka o tome brine tko treba, i na razini na kojoj to treba činiti, račune će ionako položiti. Ali, u ovom se trenutku čini zanimljivije tezu o istarskoj posebnosti promotriti u sklopu bitke za decentraliziranu i djelotvornu hrvatsku državu.

Neosporno je da Istra ima svoje posebnosti, no nemaju li ih isto tako i neke druge županije, odnosno regije »razbijene« županijskim granicama. Više je nego sigurno da i Lika, Međimurje, Slavonija i Dalmacija, također, imaju svoje posebnosti koje valja uvažiti na razini Hrvatske. To što su Slavonija i Dalmacija podjeljene na nekoliko županija ništa ne mijenja na stvari. Politička volja vladajuće stranke ne može, primjerice, poništiti povijesne, kulturne i gospodarske posebnosti ove dvije regije koje su samo bogatstvo u integracijskim procesima na tlu Hrvatske. Pitanje je stoga, koliko inzistiranjem na posebnostima Istre, a ne vodeći dovoljno računa i o posebnostima drugih, IDS sam sebi reže granu na kojoj sjedi.

Ako je nekoj političkoj grupaciji, naime, stalo do decentralizacije ili nečeg drugog, politička logika nam govori da bi trebalo tražiti saveznike, pogotovo ako za protivnika imaš stranku poput HDZ-a. Stječe se dojam da je »fronta« stranaka sklonih decentralizaciji i drukčijem shvaćanju uređenja Hrvatske dovoljno velika da bi uskoro mogli biti svjedocima većih pritisaka na vlast. Naglašavanjem svoje pozicije i stavova IDS, međutim, navlači na sebe odiozum vlasti, istovremeno upuštajući se u prepirku i s ostalom opozicijom, odnosno potencijalnim saveznicima.

Samodovoljnost IDS-a ima svoje pokriće ako u toj stranci vide HDZ kao jedinog pravog partnera s kojim mogu komunicirati, pa o nečemu se i nagoditi. No, »prijetnje« o uvođenju vlastitih zakona u slučaju ozakonjenja centralizacije, kao zalog u mogućoj nagodbi sa strankom na vlasti, prema riječima predsjednika Tuđmana, koji je nekidan još jednom ponovio da neće dopustiti regionalno razbijanje Hrvatske, ne postižu pravi efekt. Tim više, što se IDS-ovi prosvjedi u krugovima »dežurnih domoljuba« automatski koriste za posjedanje ove stranke na optuženičku klupu zbog nebrige za ostatak Hrvatske i autonomaške sklonosti, čime se njen »pregovarački položaj« automatski slabi. Svojim čvrstim stavom i istrajnošću da se do kraja bori za decentralizaciju i omogućavanje lokalnoj samoupravi prava na život, IDS se postavio u poziciju ledolomca. Istarski demokratski sabor jedini je u ovom trenutku u stanju tako jasno artikulirati tu težnju. Većina ostalih županija pod vlašću HDZ-a ni ne pomišlja na tako nešto, a u onih nekoliko gdje vladaju druge stranke kompliciranost međusobnih odnosa ne dozvoljava slične reakcije. Ali bitku ne može dobiti sam. Iz jednostavnog razloga što je preslab za to, i nužno su mu potrebni politički saveznici. Štoviše, može se dogoditi da vladajuća stranka potpuno skrene pažnju javnosti na »radikalnost« IDS-ovih zahtjeva, te pod krinkom sprečavanja »takvih pojava« potpuno umrtvi raspravu o lokalnoj samoupravi i skroji je posve po svojoj mjeri.

Zbog svega ovoga ostaju nedoumice. Da li IDS solira i suprotstavlja se svima zato što je »revolucionarnost« svojstvena pokretu jedini način da ostane koherentan i da do izražaja ne dođu različiti pogledi unutar te stranke, ili je u pitanju promašeni politički pristup koji ne mari za

saveznike u postizanju zacrtanog cilja. Što god bilo, postoji opasnost da najmanje koristi od svega bude za lokalnu samoupravu i decentralizaciju hrvatske države.

(31. 07. 1993.)

Regionalni lanac steže centar

Tri više dva više jedan jednako je šest – tako glasi rješenje jednadžbe koju će ubuduće morati respektirati sve stranke i stranačke grupacije na hrvatskoj političkoj sceni. Naime, Istarskom demokratskom saboru, Dalmatinskoj akciji i Riječkom demokratskom savezu, strankama koje su pod imenom Asocijacija regionalnih stranaka nastupale na izborima u kolovozu 1992. godine, priključili su se kao ravnopravni članovi Slavonsko-baranjska hrvatska stranka i Lista za Slavoniju i Baranju, a u statusu pridruženog člana i Kršćani demokrati Međimurja. Tako je rođen savez regionalaca koji je prostorno »zaokružio« Hrvatsku, potvrđujući tu činjenicu i u samom imenu »unije«. ARS je postao ARS Hrvatske, a pet, odnosno šest stranaka koje ga čine ako ne tijelom a ono su duhom prekoračile prostor na kojem djeluju.

Narastanje ARSH-a obilovalo je uzlaznim i silaznim putanjama svake njegove članice, izbornim uspjesima i razočaranjima, pa i međusobnim nerazumijevanjem koje je povremeno udaljavalo »sestrinske stranke« od proklamiranog zajedništva. No, čini se da je ključno za sklapanje opatijskog sporazuma o »čvršćoj« suradnji regionalnih stranaka bilo upravo iskustvo posljednjih izbora. Na njima je nagovješten pojačani senzibilitet biračkog tijela za regionalizam, ali je istodobno signalizirana prepreka zvana pojedinačna nemoć, upotpunjena manjkom prisutnosti u svim dijelovima zemlje.

Stoga su »Opatijske punktacije« za regionalce politički iskorak naprijed, pogotovo ako uzmemo u obzir marketinški zgodno plasiranu tezu o regionalnim strankama koje ujedinjuju Hrvatsku za razliku od drugih stranaka koje ju dijele. »Autonomaši« koji su služili kao dežurni »unutrašnji neprijatelji« pretvaraju se, dakle, u ujedinitelje i svoje političke protivnike ostavljaju bez teksta. Bolje reći, uzrokuju im novu političku glavobolju kojoj se treba suprotstaviti drukčijom strategijom pristupa biračkom tijelu.

Skup u Opatiji, međutim, uz sav primjetan »romantičarski« naboj zbog stvaranja nečeg novog i potencijalno perspektivnog, tek je početak mukotrpnog puta ove političke grupacije da stigne na zacrtani cilj. Daljnji (ne)uspjesi kao i konačni rezultat pokušaja »provincijalaca« da se zajedničkim snagama odupru diktatu iz centra i ostvare priželjkivani politički razvoj Hrvatske zavisit će o mnogočemu. Prije svega o unutrašnjoj snazi Asocijacije i sposobnosti njegovog približavanja biračima, ali i o ukupnom stanju na hrvatskoj političkoj sceni i izbornom zakonu.

Politički gledano Asocijacija bi mogla imati izgleda za uspjeh ako bi doista disala kao jedinstveno tijelo u kojem će svaki njegov dio na svom terenu pružiti maksimum. Pukne li jedna karika cijeli plan može pasti u vodu. Stoga se od čelnika ovog udruženja očekuje maksimalan napor ne bi li sve stranke držali na okupu i amortizirali »iskakanja iz kolosijeka«. Ne treba, naime, zaboraviti da su regionalne stranke trenutno nejednake moći. IDS ima apsolutnu vlast u Istri, RiDS participira u riječkom (gradskom) vijeću i županijskoj skupštini, Dalmatinska akcija u sličnom je položaju, dok su slavonski regionalci potpuno izvan tijela odlučivanja na lokalnoj razini, da o državnoj i ne govorimo. A kad je situacija takva, valja očekivati da će unutar pojedine stranke biti različitih pristupa potrebi suradnje s drugima. Drugim riječima, ne bi trebalo čuditi da u moćnijim strankama bude više pristaša samodovoljnosti ili bar ravnodušnosti, dok bi gorljivi zagovornici zajedništva predvodili stranke koje tek očekuju svoju bolju budućnost.

Kako protumačiti činjenicu da u IDS-ovoj delegaciji na saboru u Opatiji nije bilo Ivana Heraka, potpredsjednika stranke i saborskog zastupnika koji je i došao na Markov trg kao nositelj liste ARS-a na prošlogodišnjim izborima. Doduše, tamo su, uz predsjednika Ivana Jakovčića, bila tri preostala potpredsjednika: Denis Jelenković, Axel Luttenberger i Mario Blečić, ali ne i utjecajni članovi IDS-a i saborski zastupnici Dino Debeljuh, Elio Martinčić i Ivan Pauletta. To samo po sebi ne mora ništa značiti, ali je indikativno da nije bilo nikoga sa zapadne obale Istre. Da li je riječ o nezainteresiranosti za Asocijaciju ili refleksiji zbivanja oko nedavnih unutarstranačkih izbora?

U svakom slučaju, ARSH-u je nužan ljudski i politički potencijal IDS-a., kao najjače stranke, da bi do nastupa na sljedećim izborima imao svog glasnogovornika i propagatora i u samom Saboru. S druge strane, bez obzira na tvrdnje Ivana Jakovčića i Mire Ljubić-Lorger da u IDS-u i DA nema nikakvih razdora, lako je dokazati da u tim strankama, uostalom kao i u većini drugih, nema ni prevelike »idile«. A preventivni lijek da ne dođe do razdora, pa makar bio iniciran izvana, koji bi ugrozio stečene pozicije stranke i odveo je na stranputicu, upravo bi mogao biti ARSH, shvaćen kao štit iza kojeg bi jedna stranka čuvala drugoj leđa. U tom kontekstu još bi bilo pogubnije kada bi zbog sitnih interesa netko doveo u pitanje međustranačke odnose unutar asocijacije. Tu nema nikakve mudrosti. Jednostavno, manji organizam ranjiviji je od većega i to ne vrijedi samo u biologiji.

Osim »uređenju unutarnjih odnosa« od kojih zavisi i odjek poruka koje će savez regionalaca upućivati biračkom tijelu, ARSH i te kako mora voditi računa o ukupnim odnosima na hrvatskoj političkoj sceni. Konzistentnost i dosljednost stavova ne moraju, naime, nužno biti dovoljni za konačan uspjeh. Ni druge stranke i političke grupacije »nisu vesla sisale« da bi se olako prepustile tijeku stvari.

Zbog oprečnosti temeljnih stavova ARSH-u se mnogo jednostavnije boriti protiv centralista nego protiv anticeutralista. Izuzmemo li trenutno nejake i razjedinjene pravaše, jedini pravi centralisti u Hrvatskoj su oni iz redova HDZ-a. Čelnici ove stranke trude se predstaviti kao zagovornici uvažavanja regionalnih specifičnosti, no to još uvijek nije anticeutralizam, a pogotovo ne regionalizam. Iza sintagme o uvažavanju regionalnih specifičnosti krije se, u stvari, dirigističko shvaćanje politike. Da, regije imaju svoje specifičnosti, ali njih treba »uvažiti« centralna vlast, glasi poruka stranke na vlasti, što znači da ipak sve zavisi od volje samog središta moći i utjecaja.

Mnogo tvrdi orah regionalcima predstavlja takozvana umjerena oporba koju čine liberali, narodnjaci, socijaldemokrati, seljaci i demokršćani. Odredivši se anticeutralistički, s primjesama regionalizma, ove stranke pretendiraju na sličan profil biračkog tijela kao i regionalci. Baš su posljednji izbori u Rijeci i Primorsko-goranskoj županiji pokazali kako se onaj gro biračkog tijela koji nije htio glasati za HDZ podijelio između RiDS-a i stranaka izbornog sporazuma (HSLŠ, SDP, HNS), koje su također u svom nastupu zazivale »domaćeg čovika«.

Stoga, pred ARSH-om nije nimalo lak zadatak. On mora dokazati biračima u čemu je prednost izvornog regionalizma u odnosu na zastupanje koncepcije ravnoteže nacionalnog i regionalnog interesa (postojeća opozicija), odnosno koncepcije dominacije nacionalnog interesa nad svakim pojedinačnim interesom (vladajuća stranka).

Možda je upravo sporazum o udruživanju regionalaca na razini Hrvatske odgovor tom izazovu. No, ostaje još jedan problem koji se zoe izborni sustav. Oстане li način izbora kao i do sada, šanse regionalaca bit će znatno umanjene. Uza sve turbulencije na hrvatskoj političkoj sceni, padu i rastu rejtinga pojedinih stranaka, teško je očekivati spektakularne promjene u nekom kratkom roku. Štoviše, izbori u veljači ove godine pokazali su opoziciji, bez regionalaca, što može napraviti kada se ujedini. To znači da kada bi regionalne stranke i višestruko povećale broj glasova mogle bi dobiti nešto mjesta u Saboru na temelju državne liste, dok bi uspjeh u većinskom dijelu bio pod znakom pitanja. Ne bi im bila nikakva utjeha što bi po broju glasova bile druga ili treća grupacija.

Pred njima je, dakle, dilema da li ostati samostalan i riskirati, pa u slučaju neuspjeha čekati neku drugu priliku, ili pokušati sklopiti sporazum s ostalom, anticeutralističkom, opozicijom i tako u slučaju uspjeha dobiti manji kolač vlasti, ali za uzvrat pridonijeti promjeni političkog sustava u parlamentarni i stvoriti drukčiju političku klimu u zemlji. Možda je rano za kalkulacije ove vrste, no ispostavilo se da ARSH u vremenu do novih izbora zapravo ne zna što hoće, poslije može biti i kasno.

Netko je u Opatiji primijetio kako je Asocijacija regionalnih stranaka Hrvatske nastala u dvorani za političke skupove, a ne u gostionici »Dva goluba«. U ovom trenutku teško je suditi da li je to stjecaj okolnosti ili znak političke mudrosti koja će i te kako trebati kormilarima još jednog broda na

hrvatskoj političkoj pučini. Ono što je sigurno je to da su naučili ne samo primati nego i davati udarce, te da imaju sve manje respekta prema »velikima«, što bi ovi konačno morali i shvatiti. Ostalo je stvar političkih igara i »igrice« u kojima »amaterima« nema mjesta. Regionalci, uključujući i IDS, tek trebaju dokazati da to nisu.

(25. 09. 1993.)

Regionalizacija Hrvatske po austrijskom uzoru

Od prvog sabora regionalaca održanog sredinom rujna u Opatiji do sjednice Predsjedništva na tom skupu utemeljene Asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske trebalo je proći više od dva mjeseca. U međuvremenu zbililo se mnogo toga što je upućivalo na zaključak kako dijelovi vladajuće stranke, ne bez utjecaja, ali i neki drugi sudionici političkog i javnog života u Hrvatskoj, ne gledaju blagonaklono na stasanje regionalaca, pogotovo na njihovo programsko i akcijsko povezivanje.

Govor predsjednika Tuđmana u zagrebačkom Hrvatskom narodnom kazalištu, kao i onaj dan poslije u Lupoglavu, bio je uvod u cijeli niz napada na stranke kojima se pripisuje autonomaštvo, secesionizam, razbijanje Hrvatske i mnogo toga drugog što bi te političke grupacije trebalo do kraja kompromitirati u očima biračkog tijela. Ostavimo li po strani sudski još uvijek nerazjašnjene okolnosti oko eksplozije bombe u splitskom sjedištu Dalmatinske akcije, te pritvaranje nekih čelnika ove stranke, što su regionalci doživjeli kao napad na sebe i svoju političku orijentaciju, gotovo dvomjesečni ciklus »anatemiziranja« regionalnih stranaka završio je »analizom« putovanja vodstva IDS-a u Ženevu i razgovora s ljudima iz kabineta Lorda Owena.

Tako se Predsjedništvo ARSH-a umjesto desetak dana poslije opatijskog skupa sastalo mnogo kasnije, osvjedočeno da će politička utakmica u koju se upustilo biti mnogo »tvrđa« nego što je u prvi mah i htjelo vjerovati. Ipak su u politici »revijalne i prijateljske utakmice« izuzetak. Kada su u pitanju »bodovi«, a sudac je »blagonaklon« bolje stojećem na tablici, »poletni autsajderi« moraju računati na sve.

No, bilo bi pogrešno misliti da su regionalci bili u potpunosti iznenađeni posljednjom serijom napada na njihovu politiku. Bilo je toga i prije, zapravo od samog nastanka stranaka koje u državnoj politici naglasak stavljaju na regionalno, hoteći na taj način parirati centralizmu koji leži u srži birokratski uređene države 20. stoljeća. Ako ih je nešto iznenadilo to je bila količina napada kojima je zajednički nazivnik izbjegavanje pravog sučeljavanja argumenata i ponovno svođenje cijelog spora na »ofucanu« dilemu – za ili protiv Hrvatske.

Kako onda odgovoriti izazovima političkih protivnika? Zaoštavanjem odnosa ili nastavkom dosadašnje, naizgled jalove, politike koja računa na postupnost ali i dosljednost? Sudeći prema

izjavama čelnika IDS-a, RiDS-a i SBHS-a, Ivana Jakovčića, Vladimira Smešnog i Ivice Bogadija, ne zaboravljajući Miru Ljubić-Lorger iz DA koja je bila opravdano odsutna sa sjednice predsjedništva ARSH-a u Rijeci, njihov je izbor pao na drugu soluciju. Najprije zato što bi u otvorenoj izmjeni »rafala« sa svojim protivnicima vjerojatno izvukli deblji kraj bez profita na političkom planu, a onda i zato što bi tim načinom sami sebi skočili u usta zbog permanentnog zagovaranja drukčijeg tipa rasprave nego one koja prevladava na hrvatskoj političkoj sceni.

Djelovat ćemo krajnje konstruktivno i ofenzivno, polazeći od građana i njihovih interesa, kazuje Ivan Jakovčić sažimajući načela na kojima regionalne stranke nastoje dovesti do promjena u hrvatskoj politici. Okvir koji su sebi postavili i koji oslikava bit temeljnih odrednica političkog djelovanja ARSH-a, unutar kojeg će to djelovanje biti testirano, omeđen je borbom za dosljedno regionalno ustrojstvo Republike Hrvatske na načelima hrvatske državne tradicije, europskog regionalizma i lokalne samouprave, a protiv centralizacije, županijske podjele, polupredsjedničkog sustava, kumulacije političkih funkcija i ostalih »zala« hrvatske politike.

Možda je na toj liniji nuđenja konkretnih rješenja, kao oblika »konstruktivne političke ofenzive«, najzanimljivija najava budućeg prijedloga ustroja Hrvatske. Što će to ponuditi regionalci što bi bilo različito od postojeće županijske podjele, a nije federalizacija Hrvatske protiv koje su se nekidan izričito izjasnili? Daleko od toga da je prijedlog do kraja definiran, vjerojatno treba proći i pretresanje vodstva svake stranke posebno, no iz »dobro obavještenih izvora« moglo se saznati da regionalci buduću Hrvatsku vide ustrojenu po austrijskom uzoru. Dakle, u igri su »lenderi«, odnosno zemlje kakve imaju u državi nešto sjevernije od Hrvatske, s tim da u ovom slučaju nije bitno nazivlje, već njihova lokalna samouprava i odnos prema središnjoj vlasti u Beču.

Očito, regionalne stranke neće se pomiriti s »administrativnim prekrajanjem regija i umjetno stvorenim i nemoćnim županijama«, pa nude ustroj koji po njihovom sudu više odgovara povijesnim, kulturnim, gospodarskim i političkim okolnostima koje neće smjerati slabljenju nego jačanju hrvatske države u cjelini. Odmah u oči upada povijesna analogija s ustrojem Austro-Ugarske, odnosno činjenica da su regionalci skloniji nekadašnjem (a kako vidimo i današnjem) austrijskom modelu svojevrsnih regija što je bilo i praktički realizirano kroz status Istre i Dalmacije kao provincija, nego ugarskom prihvaćenom i u središnjoj Hrvatskoj, a na koji se naslanja današnji županijski ustroj države.

Naravno da to nema veze sa sentimentalnošću prema nekadašnjoj državnoj tvorevini u čijem su sastavu bile i hrvatske zemlje, već je logično da će regionalne stranke zastupati onakav ustroj države koji je više odmakao u procesu decentralizacije. A mjereno tim »decentralističkim metrom« postaje jasno da je podjela na regije koje imaju autonomne ovlasti superiornija decentralizaciji

putem manjih administrativnih jedinica koje su najčešće tek puka transmisija centralističke i birokratske uprave.

Pitanje je sada što će sve taj model, koji izbjegava federalizaciju zemlje po ugledu na Njemačku, sadržavati, kako će biti razrađen i, iznad svega, kako će biti prihvaćen od političke javnosti koja i inače svaki prijedlog koji stiže iz neke regionalne stranke stavlja pod posebnu lupu. Teškoća koja regionalce dočekuje već u startu sadržana je u činjenici da je županijski model tek usvojen, da se ide za njegovim konačnim oblikovanjem u što spada i obaveza usvajanja odluka o županijskim grbovima i zastavama, te da u stranci na vlasti koja je izgurala cijeli model nema za sada naznake bilo kakvog odstupanja od ovakvog koncepta teritorijalno-administrativne podjele države.

Bilo bi prenaivno misliti da čelnici regionalnih stranaka ne računaju na tu objektivnu prepreku. Odgovor na pitanje zašto usprkos svemu ipak idu k oblikovanju svoga prijedloga državnog ustroja dijelom se krije u nakani da do kraja transparentno predoče svoje političke stavove i gledišta, a dijelom leži i u nadi da će se prije ili poslije ustanoviti kako postojeći županijski model nije prošao ispit života i da će biti nužne njegove preinake. Ako ne uskoro, a onda sigurno u slučaju promjene vladajuće stranke.

S druge strane, konkretno oblikovanje ovako značajnog pitanja za državu trebalo bi, isto tako, dokazati sposobnost regionalne asocijacije da se može suočiti s aktualnom stvarnošću i negirati one kritike koje im zamjeraju bavljenje »apstraktnim« pitanjima demokracije (iako takvih pitanja u principu nikad nema), svojevrsnog traženja dlake u jaju vlasti bez nuđenja alternativnih vizija. I, nemojmo zaboraviti, buduće oblikovano rješenje teritorijalno-administrativnog ustroja Hrvatske još jedna je u nizu »ponuda« drugim opozicijskim strankama da bi zajedno mogli biračkom tijelu pružiti drukčiju sliku Hrvatske od one koju propagira stranka na vlasti. Jer, gotovo sve relevantnije opozicijske stranke, između ostalog, nude u svojim programima regionalni razvoj Hrvatske, ali do sada nisu izlazile s nekim konkretnim rješenjima iz kojih bi bilo vidljivo što one pod tim stvarno podrazumijevaju.

Kada regionalni prijedlog »hrvatskih lendera« ugleda svjetlo dana bit će zanimljivo pratiti reakcije, kao što ćemo svakog dana biti svjedoci stalnih pokušaja regionalaca da na prijedlog vlasti odgovore svojim protuprijedlogom. Naime, opredjeljenje za konstruktivnu ofenzivu i »bombardiranje« vlasti konkretnim rješenjima neće, prema riječima regionalaca, završiti samo na ovom primjeru. To će postati konstanta koja će najbolje demonstrirati (ne)moć ove političke grupacije u vremenu i prostoru u kojem djeluje.

Stoga je i razumljivo da najveći teret na sebe preuzme Istarski demokratski sabor, kako zbog svog položaja u Saboru, tako i zbog ogromne moći koje ima u Istri, istina jednom dijelu Hrvatske, ali indikativnom za oslušivanje vibracija na čitavom hrvatskom političkom tkivu. Slavensko-

baranjski, dalmatinski i riječki regionalci dovoljno su zreli da shvate tko doista može biti »antcentralistički ledolomac«, a vjerojatno im je pao kamen sa srca kada im je postalo jasno da ih IDS neće napustiti i zaželjeti da do kraja odigra svoju solo dionicu. Vjerojatno je i u toj stranci prevladala procjena da je danas u Hrvatskoj političko soliranje Sizifov posao te da donosi samo kontraefekte.

ARSH je, dakle, vladajućoj stranci najavio dugotrajnu i strpljivu političku borbu kao odgovor na antihrvatske ocjene njegova djelovanja. Krajnji rezultat ovog odmjeravanja snaga je neizvjestan, s tim da je moć u ovom trenutku na strani vlasti. No, ne treba zaboraviti da je moć manje-više relativna stvar i da umnogome zavisi od refleksije stvarnog stanja. Bude li stvarnost sve više demantirala elitu na vlasti, vrijeme će početi raditi za druge političke opcije, pa tako i one regionalne.

Prvi pravi test odnosa snaga vlasti i regionalaca bit će prijem postojećeg oblika lokalne uprave i samouprave u biračkom tijelu. Stoga su regionalci i krenuli s te razine, nadajući se da će tijekom događaja biti na njihovoj strani. Da li su na pravom tragu tek ćemo vidjeti.

(04. 12. 1993.)

Gušenje regionalizma

Istarskom demokratskom saboru, njegovim čelnicima i političkom stanju u Istri općenito, više je riječi izgovoreno u posljednjih desetak dana nego u danima najžešćih predizbornih kampanja. Tko jednom bude imao volje temeljitije analizirati ovu »javnu raspravu« iniciranu neslaganjem oko ustroja Poglavarstva Istarske županije sigurno će doći do zanimljivih zaključaka. No, to ne znači da nam se ključni problemi ove političke organizacije već sada ne podastiru kao na pladnju.

Istarski regionalci dobili su na posljednjim izborima plebiscitarnu podršku, ali ni do dana današnjeg nisu uspjeli prevladati krizu identiteta. Zvuči čudno kada je riječ o stranci koja svoj image gradi upravo na nečem što bi trebalo biti prepoznatljivo – afirmaciji regionalnog i protivljenju centralističkim rješenjima – ali je tako. Jer, IDS ne može živjeti jedino od suprotstavljanja hadezeovskoj koncepciji Hrvatske, i na tome vječno skupljati glasove birača. Njegov ustroj i programsko usmjerenje, naime, ne mogu zavisiti isključivo od poteza drugih. Svaka stranka koja to nije u stanju shvatiti osuđena je na »umiranje na rate«. Ostavlja mnogo manevarskog prostora svojim suparnicima te istodobno olako zanemaruje moguća savezništva.

Drugim riječima, IDS ima apsolutnu vlast u Istarskoj županiji i 36 gradova i općina na njenom teritoriju, a da ne funkcionira kao suvremena stranka koja će imati svoju glavu i rep, razrađenu unutarstranačku strukturu koja će polaziti od bazičnih jedinica do samog vrha stranačke piramide. Nadalje, široko programsko usmjerenje IDS-a podložno je različitim interpretacijama iz

jednostavnog razloga što nema najobičnije liste prioriteta kojima se stranka kani pozabaviti. Jesu li Istrani za transgraničnost, regionalizam u Hrvatskoj, oživotvorenje lokalne samouprave i uprave, uvažavanje specifičnosti Istre? Što je tu na prvom, a što na drugom, trećem ili četvrtom mjestu?

To su činjenice koje u vodstvu ove stranke moraju uvažavati, ali i činjenice koje proturječe uvriježenom mišljenju da je IDS »klonirana«, regionalistička verzija HDZ-a. Za razliku od IDS-a, HDZ ima transparentan, jasan program, koji kod onih koji ga prihvaćaju ne izaziva nikakve zabune, a uz to ima i primjerenu stranačku organizaciju koja služi promicanju stranačkih interesa. I još nešto. Pokret mora imati vođu. HDZ ima neprikosnovenog vođu što mu omogućava da odolijeva izazovu vremena i na neko vrijeme odloži stranačku profilaciju, dok IDS nema nikoga tko bi bio poput Franje Tuđmana. Ivan Jakovčić to nije, niti može biti, a da li je to prije nekoliko godina mogao postati »otac IDS-a« Ivan Pauletta pitanje je koje je danas stvar nekih povijesnih analiza. Ukratko, IDS trenutno nije ni pokret ni suvremena stranka. On je nešto između.

Eto, dakle, razloga zašto IDS za sada uglavnom funkcionira kao stranka »jakih« pojedinaca koji svoje viđenje uloge stranke nastoje nametnuti kao jedino izvorno. Eto razloga zbog kojih su mogući potresi i previranja u stranci te »bočni udari« koji kreću iz centara smještenih izvan stranke.

Stanje u IDS-u, ipak, nije toliko dramatično kako se na prvi pogled čini, ili kako bi neki htjeli da bude. Kriza postoji, ali ju je u ovom času moguće prevladati bude li za to volje i znanja. Prije svega, nemoguće je poistovjeđivati biračko tijelo sa strankom, pogotovo s njenim vodstvom, što znači da neki sitniji »rezovi« u vrhu stranke ne bi nužno morali voditi njenom raspadu, odnosno otkazivanju poslušnosti birača. S druge strane, čelnici IDS-a koji su trenutno u sukobu još uvijek su dovoljno vezani uz njene temeljne odrednice da shvate što bi s produbljivanjem sukoba mogli staviti na kocku. Sve to, naravno, stoji pod uvjetom da se u »pet do dvanaest« doista nešto poduzme.

Međutim, »križ« koji na svojim leđima nosi Istarski demokratski sabor ima i svoju drugu dimenziju, drugu stranu medalje, koja ukazuje na moguće posljedice samodovoljnosti i samoizoliranosti IDS-a u kontekstu funkcioniranja cjelokupne hrvatske političke scene, kao i na to da je za ono što mu se događa najviše kriv upravo sam IDS. Riječ je o odnosu prema ostaloj »regionalnoj braći i sestrama«, kao i o stupnju kooperativnosti s drugim stranačkim grupacijama u Hrvatskoj.

Već je postala »legendarnom« IDS-ova nesposobnost u pronalaženju saveznika u hrvatskoj politici. Ima istine u riječima predsjednika Županijskog vijeća HDZ-a za Istru Marina Goloba da su čelnici IDS-a bili češće kod predsjednika Tuđmana nego istarski hadezeovci. »Istarsko pitanje« pokušavalo se riješiti bilateralno, na najvišoj razini, a rezultat svega je bio – status quo. U isto vrijeme, kontakti s drugim opozicijskim strankama koje imaju svoje predstavnike u Saboru bili su

na razini konvencionalnih odnosa. Obrambeni stav da je »konstruktivno ofiranje« s ostalom opozicijom izostalo zbog njenog neprihvatanja IDS-ovog »tvrdog« regionalističkog stava nikako ne stoji. Samo potvrđuje tezu o odrješitosti igranja na jednu kartu, onu s vrhom HDZ-a, te konceptijskim »crnim rupama« koje su se otkrile kada je ta politika krahirala.

Sve bi se to politički još i moglo opravdati da IDS nije pokazao »smušenost« i svojevrsni autizam i kada je riječ o odnosu s drugim regionalnim strankama u Hrvatskoj. Kada je Asocijacija regionalnih stranaka, koju su tada činili IDS, RiDS i Da, na izborima u kolovozu 1992. godine probila prohibitivnu klauzulu od tri posto i dobila dva mjesta u Saboru, činilo se da ta koalicija kroči velikim koracima ka afirmaciji na hrvatskoj političkoj sceni. Razmišljanje o regionalnom potencijalu trebala je potvrditi i činjenica da su odlučujući glasovi za ulazak ARS-a u Sabor pali tamo gdje i nije bilo regionalnih stranaka.

No, nakon toga nastupio je muk. O ARS-u kao potencijalnoj snazi još se katkad ponešto i govorilo u Rijeci i Splitu, ali u Istri su bili zadovoljni svojim samostalnim mandatima izbornim jedinicama. Čak ni nositelj ARS-ove državne liste Ivan Herak nije nikada našao za shodno da izravnije zastupa grupaciju koja ga je dovela u hrvatski parlament.

Nešto slično ponovilo se i u rujnu protekle godine kada je u Opatiji održan Prvi sabor regionalnih stranaka Hrvatske. Regionalna »obitelj« narasla je sa tri na pet članova (kasnije su se Slavonko-baranjska hrvatska stranka i Lista za Slavoniju i Baranju fuzionirale u jednu stranku), a dobila je i pridruženog člana – Kršćanske demokrate Međimurja. Donesene su temeljne odrednice zajedničkog djelovanja, kao i zajednička deklaracija te Statut – formirana je Asocijacija regionalnih stranaka Hrvatske. No, nedugo zatim ponovo je nastupila oseka.

Već u Opatiji bilo je jasno da se IDS dvoumi bili ili ne bi značajnije pridonio funkcioniranju ove stranačke udruge. Kao da je bio voljan surađivati samo toliko koliko ima svog neposrednog interesa. Heraka nije bilo u Opatiji, a oni koji su bili, Jakovčić, Jelenković, Blečić i Lutenberger više su u svojim istupima bili zaokupljeni problemima i idejama s kojima je suočen IDS nego što su se usredotočili na viziju jedne regionalne koalicije u hrvatskom prostoru i vremenu.

Predsjednik IDS-a Ivan Jakovčić postupio je u slučaju ARSH-a na gotovo isti način kao kad je u pitanju i njegova stranka. U IDS-u je nastojao »miriti suprotstavljene strane«, a u ARSH-u se zadovoljio golim prisustvom. Rezultat prvog je odgađanje strukturiranja i profiliranja stranke, a rezultat drugog vegetiranje ARSH-a, isključujući jednu jedinu sjednicu predsjedništva ove Asocijacije (čine ga predsjednici stranaka) na kojoj je bilo govora o regionalnoj koncepciji Hrvatske po austrijskom modelu, te o najavi međunarodnog skupa o lokalnoj upravi i samoupravi u organizaciji IDS-a.

A upravo se od IDS-a, kao najjače regionalne stranke, očekivalo da bude motor ARSH-a, a bude promotor zajedničkih nastojanja ove grupacije za što je imao prilike i snage. Nije tu riječ ni o kakvom posebnom političkom altruizmu u koji bi se IDS upustio bez ikakve računice. Njegovi čelni ljudi jednostavno su zaboravili na zlatno političko pravilo da se marginalizaciji u koju te tjera politički moćnija stranka najbolje možeš oduprijeti širenjem kruga svojih saveznika, koji ti se u ovom slučaju nude na dlanu. Smetnuti to s uma, olako prići ARSH-u u čijem si stvaranju i sam sudjelovao, jednako je političkoj kratkovidnosti.

Umjesto prave reakcije na koje te sili logika funkcioniranja političke scene u Hrvatskoj, u IDS-u su ostali dosljedni sebi i svojoj samodovoljnosti. Da li krivica leži u Jakovčiću koji je zanemario potencijalni značaj ARSH-a ili u sveopćoj klimi nerazumijevanja funkcije ove »koalicije« koja vlada u vrhovima IDS-a, sasvim je svejedno. U svakom slučaju, odjeci današnjih previranja u IDS-u ozbiljno su natjerali na razmišljanje ostale članice ARSH-a.

Na nedavnom saboru Slavonsko-baranjske hrvatske stranke u kuloarima se moglo čuti kako prašina koja se digla oko IDS-a može dugoročno utjecati i na raspoloženje simpatizera ove stranke. Posebno se to odnosi na medijsko potenciranje »autonomaštva« istarskih regionalaca koje neke pripadnike SBHS-a upućuje na zaključak o neprimjerenosti zajedničkog nastupa s IDS-om. A što drugo mogu zaključiti kada im nitko iz vodstva IDS-a ne pruža relevantne informacije o tome što se to kod njih zbiva, a da ne govorimo o zajedničkim akcijama koje bi bile najbolji dokaz opravdanosti postojanja ARSH-a.

IDS nije ni u »prevelikoj ljubavi« s RiDS-om. Javna je tajna da postoji latentni sport oko liburnijskog dijela Istre. Područja bivših općina Opatija i Cres-Lošinj IDS, ili bar neki njegovi čelni ljudi, praktički smatra svojim dvorištem u kojem Riječki demokratski savez ne bi smio imati pristupa. Možda je strpljenje RiDS-a razlog što je inicijativa o pretvaranju ove gradske stranke u Primorsko-goransku regionalnu stranku trenutno u fazi mirovanja, no svakako je primjer stvaranja problema tamo gdje ih ne bi trebalo biti.

Moglo bi se sličnih detalja nabrojiti još, ali sličnog »prljavog rublja« nema samo među regionalcima. Za ovu je priču važno to da druge regionalne stranke već počinju razrađivati scenarije o tome kako dalje u slučaju da ih IDS definitivno napusti ili im postane preveliki uteg. Kako rješavati zajedničke probleme i kako ih artikulirati? S druge strane, pitanje je vremena kada će IDS shvatiti da svojom političkom trapavošću »guši« regionalni pokret u Hrvatskoj i time reže granu na kojoj sam sjedi.

Problemi s unutrašnjim ustrojem stranke i njenim programskim usmjerenjima, te problemi u komunikaciji sa »sestrinskim« strankama, dvije su strane iste medalje. Jedno je uvjetovano drugim i kazuje nam cjelinu problema s kojima je suočen IDS. Napomenuli smo već da još nije kasno za

otreznije od postizbornog mamurluka, ali bi »političke veličine« okupljene u ovoj stranci morale jednom za svagda rasčistiti s time što hoće i kako to hoće. Skorašnji izvanredni sabor prva je prilika za tako nešto. Na HDZ se više nitko ne može vaditi. U politici je svatko ključar svoje sudbine.
(05. 02. 1994.)

Vuk sit i ovce na broju?

Na konferenciji za novinare, održanoj u subotu u odmaralištu INA-e na Učki, predsjedništvo Asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske objavilo je zaključke i stavove proizašle iz dvodnevnog zasjedanja ovog tijela. Formirat će se tri odbora (za gospodarsku suradnju, za regionalni ustroj i lokalnu samoupravu, za ustavno-pravna pitanja), zauzeta su stajališta o slobodi medija i diskriminaciji stranaka u prezentaciji na državnoj televiziji, a bilo je govora i o regionalnom ustroju Hrvatske, odnosno o postojećem stanju lokalne samouprave.

Ništa »revolucionarno«, ništa što bi najavilo neki novi i značajniji zamah regionalaca kojim bi se »uzdrimala« hrvatska politička scena. Osim već znanih teza o borbi protiv centralizma i promicanju regionalnog koncepta Hrvatske kao jedine stvarne alternative politici vladajuće stranke, nismo dobili nikakve nove spoznaje o konkretnim političkim potezima kojima bi trebalo afirmirati sve ono za što se regionalci zalažu. Strategija daljnjeg političkog djelovanja ARSH-a ostala je tek u naznakama.

Zato se među okupljenima na Učki moglo čuti i razmišljanje kako je vrijeme uzalud potrošeno, kako su se usuglašeni zaključci mogli donijeti i bez ovakve vrste sastajanja. Dovoljno je bilo odvertjeti nekoliko telefonskih brojeva i efekti bi bili isti.

Ipak, nije baš tako. Mlakost, kojom je okončan »summit na Učki«, mogla je zavarati samo one koji ne poznaju zbivanja u hrvatskom regionalnom pokretu. Čitavim skupom, naime, protezala se sjena sukoba u Istarskom demokratskom saboru koji je nedavno kulminirao isključenjem iz stranke dva saborska zastupnika – Ivana Heraka i Elia Martinčića. A za regionalce je to vrlo važno pitanje. Kako u pogledu promocije regionalizma i samog ARSH-a u hrvatskom parlamentu, tako i s aspekta međusobnih odnosa regionalnih stranaka.

Ne čudi stoga što je konferencija za novinare i počela objelodanjivanjem stavova o tom problemu i što je preostala »košara« iskazanih regionalnih stavova, od kojih se tako mnogo očekivalo, ostala u sjeni »ideosovskog bremena«. Podsjetimo: predsjedavajući ARSH-a dr. Vladimir Smešny je kazao kako ova asocijacija »smatra da u IDS-u nije bilo, niti ima protuhrvatskih tendencija kao razloga sukoba u toj stranci«, te da se »očekuje da će bivši članovi IDS-a u svom političkom djelovanju i dalje zastupati stavove regionalizma«.

Bez obzira na to što su i Smešny i Ivan Jakovčić inzistirali na jasnoći izrečenih stavova, naročito onog o daljnjem djelovanju Heraka i Martinčića, više je nego očita diplomatska konstrukcija ovako sročениh rečenica. To bi moglo značiti da će »vuk ostati sit, a ovce na broju«, odnosno da IDS neće imati ništa protiv ako dvojica njegovih bivših članova i dalje u Saboru budu djelovala u interesu regionalizma.

No, ovako iskazan stav može značiti i to da su sada na potezu, prije svih, Herak i Martinčić. Od njih se, naime, »očekuje djelovanje« u korist regionalnog koncepta razvoja Hrvatske, daljnje potvrđivanje na programu političke opcije koja im je i priskrbila ulaznicu u Sabor. »Izigraju« li povjerenje sami će se »izopćiti« iz svijeta regionalaca, pa će IDS moći odahnuti, a ostale članice ARSH-a će znati na čemu su.

Iz političke teorije i prakse odavno je znano da formulacije »općeg karaktera«, poput ove o očekivanom djelovanju Heraka i Martinčića, a u kojima svatko može naći mjesta za sebe i svoje postupanje, nisu ništa drugo do pružanje prilike vremenu da učini svoje. Svi su još u igri i sve je moguće.

Prije skupa na Učki najavili smo moguću »buru« i »raščišćavanje« spornih pitanja između regionalnih stranaka. Dojam je nakon održanog skupa da se odustalo od drastičnih rezova i da je još jednom prevladao duh tolerancije i kooperativnosti kakav u ARSH-u vlada od njegovih začetaka. Prevagnulo je opredjeljenje za još jedan »intermezzo« u kojem bi se trebale iskristalizirati pozicije svih zainteresiranih a opstojnost ove političke udruge. Jer, u »atmosfera« na Učki moglo se osjetiti da problem nije do kraja apsolviran, te da većeg zamaha regionalnih stranaka na hrvatskoj političkoj sceni neće biti dok se ne raščisti pozicija Ivana Heraka i Elia Martinčića kao potencijalnog žarišta sukoba IDS-a i ostalih članica ARSH-a.

Hoće li se, dakle, potvrditi riječi Vladimira Smešnog i Ivana Jakovčića da se problem može riješiti na zadovoljstvo svih, ili će nekoga »izdati živci«? Na odgovor, po svemu sudeći, neće trebati još dugo čekati.

(14. 03. 1994.)

Tuđmanova "opsada" Istre

Gotovo se matematički precizno mogu utvrditi vremenski razmaci u kojima se Istra pojavljuje kao predmet političkih sporova u Hrvatskoj. Netočno bi bilo reći i središnji politički problem jer, u konkurenciji s (poluratom zbiljom, statusom okupiranih područja, prognaničkom zbiljom, gospodarsko-socijalnim dilemama i traumama, Istra zasigurno nije žarište političkog sukoba od kojega zavisi daljnja sudbina zemlje. No, ipak, ono što se događa u političkim igrama oko Istre

nikoga ne ostavlja ravnodušnim, ponajmanje Istrane, a ima nemale konzekvence na pulsiranje političkog života u državi.

Tako je bilo, da ne idemo predaleko u bližu povijest, u vrijeme kolovoških parlamentarnih izbora 1992. godine, potom u predizbornoj kampanji i po okončanju izbora za Županijski dom Sabora i tijela jedinica lokalne uprave i samouprave u prvom kvartalu 1993. godine, zatim prilikom proslave pedesetogodišnjice sjedinjenja Istre s maticom zemljom u rujnu prošle godine, i na koncu ovih dana kada je javnosti obznanjeno osnivanje predsjednikova Vijeća za Istru a koji dan nakon toga Ministarstvo uprave suspendiralo Statut Županijske istarske.

Između tih periodičnih napetosti, također smo svjedoci povremenih političkih "bockanja" manje "razorne snage" u kojima se polaže pravo na autentično tumačenje prohtjeva Istre i Istrana, pa se logično zapitati zašto se svako malo oko Istre uzburkaju strasti, poteku bujice riječi, da bi se na kraju malo toga promijenilo, osim što suprotstavljeni akteri imaju priliku za predah do ponovne političke borbe? Da li samo stoga što Hrvatska demokratska zajednica i Istarski demokratski sabor, nikako ne mogu naći zajednički jezik? Ili možda zato što su HDZ i IDS, iako nejednake političke moći, limitirane zakonima (IDS) i izbornim rezultatima (HDZ) pa stalnim kovitlanjem prašine nastoje ispitati svoje "legitimno pravo" na Istru i dodvoriti se biračima?

Aktualno osnivanje Vijeća za Istru kao savjetodavnog tijela Predsjednika Republike za razmatranje kulturne i gospodarske problematike id ruga pitanja važna za razvitak Istre, kako stoji u obrazloženju odluke od 13. travnja, možda ponudi djelić, a zajedno s potezom Ministarstva uprave i dobar dio odgovora na pitanje kome i zašto je stalo da Istra stalno bude u žarištu hrvatskih "političkih skandala".

Svakako da razlog što se vlast, a prije svih sam predsjednik Tuđman, ne libi "iritirati" IDS nije u tome da se skrene pažnja javnosti s bitnih političkih pitanja za Hrvatsku na takozvane drugorazredne teme. Takva se politička praksa može primijeniti kada vlasti počnu pucati konci pa svoj autoritet nastoji ponovno zadobiti udarajući na prividno bezopasnu metu, na nekoga kome može demonstrirati svoju moć. U ovom primjeru to nije slučaj. Bit sukoba oko Istre je u tome što se vlast ne miri s izbornim rezultatima u Istri pa pokušava drugim načinima razmrdati poziciju IDS-a, što međutim izaziva otpor kakav ne bilježimo u drugim dijelovima Hrvatske.

Tvrdoglavo inzistiranje stranke na vlasti na "osvajanju" Istre već pomalo ulazi u legendu. Čak je i predsjednik Tuđman opsjednut tim pitanjem, nikako ne shvaćajući zašto on i njegova politika ne mogu imati prođu u najzapadnijem dijelu države. Nisu pomogli ni "crtići" s boškarinom i kozom u naslovnim ulogama, niti brojne "lekcije" izgovarane i na posve neprikladnim mjestima, pa ni otvaranje brojnih gradilišta od kojih su neka poput onog u blizini Lupoglava odavno obrasla

visokom travom. Istrani predvođeni IDS-om zauzeli su neprijateljski gard prema takvim pokušajima, sustavno se suprotstavljajući retorici vladajuće stranke.

Istrani, vođeni svojim povijesnim iskustvom i mentalitetom, jednostavno nemaju uši za velike riječi, kao možda javnost u nekim drugim dijelovima zemlje, niti su spremni iznova dokazivati svoje hrvatstvo potvrđeno u bezbroj navrata, što IDS vješto koristi. Rezultat takvog sraza je političko iskrenje koje više koristi istarskim regionalcima nego što pobuđuje respekt prema nositeljima središnje državne vlasti.

Svatko dobronamjeran teško će imati bilo što protiv same ideje Vijeća za Istru, tim više što bi njegova uloga trebala biti savjetodavna i što bi se trebalo baviti kulturnim i gospodarskim temama od presudnog značaj za razvitak te regije.

No, svatko tko dođe na ideju o pokretanju bilo kakvog tijela, o donošenju bilo kakvog tijela, o donošenju bilo kakve odluke vezane za Istru, mora biti svjestan da se, bar za sada, ne mogu izbjeći političke konotacije takvih čina.

To nam govore i brojne reakcije na sam čin osnivanja te na sastav Vijeća za Istru. Sporni postaju sastav Vijeća kao i njegova krajnja uloga. Čelnici IDS-a vide glavni politički problem u prezastupljenosti članova HDZ-a i nezastupljenosti članova IDS-a, uključujući i predstavnike Istarske županije, u tom tijelu, a zebnju im izaziva pomisao da bi Vijeće u dogledno vrijeme moglo postati povjereništvo za Istru preko kojega bi predsjednik države "vladao" Istrom. Stoga inzistiraju na izbornim rezultatima i poštivanju političke volje biračkog tijela Istre, odnosno na legitimitetu izabranih tijela lokalne uprave i samouprave. Protive se svakom mogućem paralelizmu vlasti u čemu ih podržavaju i neki drugi članovi Vijeća koji su se dosad oglasili.

Ništa tu ne pomažu uvjeravanja da je Vijeće za Istru doista zamišljeno kao savjetodavno, nestranačko tijelo, čiji sastav nije dan jednom za svagda već se može proširivati sa svima onima koji o Istri i njenom budućem razvoju imaju što reći. Tko se jednom opeče puše i na hladno, riječi su stare narodne poslovice koja u "slučaju Istra" ima i te kakvu težinu.

Čelnici IDS-a, koliko god u prvi mah davali, kako to reče Dino Debeljuh, kontradiktorne izjave o osnivanju Vijeća, što je potrajalo sve do sjednice Savjeta IDS-a održane 16. travnja, ipak su u ovom predsjednikovom činu uočili jednu za sebe povoljnu okolnost. Naime, osnivanje Vijeća protumačili su kao posredno i nesvjesno Tuđmanovo priznanje specifičnosti Istre koja je, eto, jedina od hrvatskih regija zaslužila posebno predsjedničko vijeće. I, gotovo provocirajući, nastavljaju kako su unatoč toga slična Vijeća ipak potrebniija Dalmaciji ili Slavoniji i Baranji kao regijama koje su u ovom trenutku u mnogo težoj gospodarskoj i društvenoj situaciji nego Istra. Tu su poput Ivana Heraka i Denisa Jelenkovića, disidenta i potencijalnog disidenta IDS-a, pokazali senzibilitet za hrvatski regionalizam uopće, a posebno za sestrinske regionalne stranke.

Poruka je jasna. Ne treba nam nikakvo posebno predsjedničko vijeće za Istru već takvo zakonodavstvo i tako ustrojena hrvatska država koja će nam omogućiti da o Istri brinemo sami na njenu dobrobit čitave zemlje. Međutim, potenciranje potrebe osnivanja vijeća za neke druge regije u Hrvatskoj, koje su prije svega devastirane ratom i ratnim razaranjima, ima koliko god se to na prvi pogled ne čini razarajuću moć povratnog udarca šefu države.

Predsjedniku, naime, nije jednostavno odgovoriti na pitanje zašto se odlučio formirati savjetodavno tijelo za Istru a ne, primjerice, za Dalmaciju ili Slavoniju ili Baranju, ili Kordun i Baniju. Nije li time definitivno postalo jasno da u svojoj frustraciji zbog izbornog neuspjeha u Istri predsjednik Tuđman čini još jedan krivi i nepotrebn potez koji samo dodatno potiče strasti i suprotstavljanja a neće riješiti ništa. Sličan trapav potez učinilo je i Ministarstvo uprave, gdje je teško locirati predsjednikov neposredni utjecaj ali je nesumnjivo zbog stvorene klime oko Istre svaki akt koji dolazi iz tamošnje županije pod strožom kontrolom od drugih, koje se ponijelo kao slon u staklariji. Kulminacija tog nesnalaženja očituje se u pokušaju objašnjenja suspenzije Statuta Istarske županije i potrebe za njegovo upućivanje Ustavnom sudu na "reviziju", tek nekoliko dana po donošenju odluke kada su se uzбудili duhovi i kada je ulje već bilo doliveno na vatru.

Čini se kao da predsjednik Tuđman, zajedno s tijelima vlasti koja su mu podređena, uvijek nađe neki novi krivi potez koji će u većem dijelu Istre biti dočekan na nož. Demonstracija moći (polu)predsjedničkog sustava više je nego očita. I kad se u to upregne stroj vladajuće stranke, dočekan s druge strane isto tako uhodanom mašinerijom koja se hrani takvim krivim potezima vlasti, kratki spojevi su neminovni.

Dokle god prevladavajući populizam u HDZ-u i predsjednikova neutaživa želja da pod svaku cijenu proširi svoj utjecaj i autoritet na Istru budu agresivni i nestrpljivi, javljat će se i u IDS-u kao dominantnoj političkoj snazi u Istri isto tako žestoki populizam i nepomirljivost. I jedna i druga politička grupacija još uvijek su strukturirani kao pokreti čija se bit svodi na borbu "za" ili "protiv" nečega. To je, nažalost, za samu Istru najgore moguće rješenje jer pokretima puno više rukovode emocije i vrijednosna određenja od racionalnog rasuđivanja, nužnog za donošenje političkih odluka koje mogu trasirati razvoj.

Vijeća, poput onog kojeg je predsjednik Tuđman osnovao za Istru, stoga su izlišna jer izazivaju nedoumice a njihov posao ionako mogu obaviti druge specijalizirane institucije, od onih državnih do javnih, pa i udruženja građana. Ono što Istri, i svakom dijelu Hrvatske, treba jest da se politički i svi drugi gospodarsko-društveni problemi rješavaju postupno u tijelima koja su izraz političke volje biračkog tijela, a uvažavaju potrebe svih građana koji žive na određenom prostoru. To bi svakako smanjilo političke napetosti, a stranke bi, naročito HDZ i IDS koje se trenutno izvrsno "nadopunjuju", umjesto na traženja "prečice" bile natjerane na ozbiljan i odgovoran rad. To bi,

nakon svih iskustava, konačno trebao uočiti i predsjednik Tuđman kojeg bi i u Istri više cijenili da ne nastoji stalno dokazivati kako jedini on zna što Istranima stvarno treba i što im je činiti.

(23. 04. 1994.)

Lijepa naša Istra

Hrvatska demokratska zajednica i Istarski demokratski sabor konačno su se u nečemu i složili. I to ne u bilo čemu. Nije riječ o podudarnosti mišljenja oko nekog načelnog političkog stava iz sfere takozvane visoke politike, što bi bilo razumljivo čak kad su u pitanju HDZ i IDS. Naprotiv, postigli su suglasje ni manje ni više nego na pitanju koje dotiče Istru, oko čije prošlost, sadašnjosti i budućnosti ove dvije političke grupacije gotovo da imaju potpuno oprečne stavove.

Takvo nešto možemo zaključiti na osnovu reakcija Damira Kajina i Donalda Igora Šoštera na izjavu hrvatskog veleposlanika u Sloveniji Miljenka Žagara da bi Slovenija mogla na 99 godina uzeti u najam Savudrijski poluotok, kako bi se riješio spor dviju zemalja oko Piranskog zaljeva. I predsjednik Skupštine Županije istarske, ujedno i potpredsjednik IDS-a, i predsjednik Mladeži HDZ-a Istarske županije zgrozili su se mogućnošću da Savudrija postane jadranski Hongkong. Obojica su bili ponukani reagirati i nakon objašnjenja iz Ministarstva vanjskih poslova Hrvatske da se izjava veleposlanika Žagara može smatrati šalom.

Doduše, Kajin koristi priliku da zaključi kako je i u prošlosti bilo ljudi koji su se poput Žagara šalili s Istrom ili na račun Istre, pa je svaka takva šala u pravilu potom završavala tragedijom po Istru, te dodaje kako »to ne bi bilo prvi put da se, o ovako za Istru egzistencijalnim pitanjima, odlučuje mimo građana Istre«, izražavajući nadu da će se građani Istre potruditi ubuduće spriječiti takve šale. Šošter, pak, izražava nevjericu i ogorčenost takvom izjavom te traži ispriku veleposlanika Žagara hrvatskoj i istarskoj javnosti, a napose Savudrijcima, »koji su opravdano šokirani i uvrijeđeni ovim u najblažu ruku neopreznim istupom«.

Tako je je to Žagarovo glasno razmišljanje prilikom boravka u Kopru, a koje su slovenski mediji gledajući iz njihove perspektive opravdano preglasili, unijelo novo svjetlo u proces rješavanja problema u hrvatsko-slovenskim odnosima, i istodobno zbližilo istarskog »psa i mačku«.

Možda se Žagar doista zaletio dajući izjavu koju prethodno nije testirao u svom ministarstvu, možda je to i svjesno učinio, i sam nevjerujući u mogućnost realizacije te ideje, kako bi u »napete« hrvatsko-slovenske odnose unio dozu ležernosti i malo »ohladio« posebno naoštrene slovenske medije, pokazavši pritom dobru volju Hrvatske da se problem Piranskog zaljeva riješi na obostrano zadovoljstvo. Sve su to pretpostavke koje u ovom trenutku i nisu toliko bitne. Put sličnih ideja do ostvarenja u svakom je slučaju vrlo dug, uključujući tu i javnu raspravu te izjašnjavanje Sabora koji

jedini ima ustavno pravo odlučivanja o pitanju granica, pa i kad bi bilo elemenata za reakciju još uvijek ima dovoljno vremena da se to učini.

No, kad je već riječ o konkretnom primjeru koji zadire u »vruću« istarsku problematiku, možemo konstatirati da je Žagarova »provokacija« polučila zanimljive efekte. Dok se, s jedne strane, nije čuditi istupu Mladeži HDZ-a, koja nas je odavno navikla na rigidne stavove kad je u pitanju racionalno rješavanje političkih problema, dotle izjava Damira Kajina u najmanju ruku djeluje zbunjujuće. Kako u međuvremenu iz vodstva IDS-a nije stigao nikakav demanti (prošlo je vrijeme i za »kasno paljenje«), ili nešto drukčije intonirani stav o »gafu« veleposlanika Žagara, može se smatrati da preostali čelnici istarskih regionalaca u potpunosti dijele Kajinovo mišljenje. A tu onda počinju dvojbe o stvarnim dosezima regionalnog opredjeljenja najmoćnije političke stranke u Istri.

Svatko tko je upućen u dosadašnje političko djelovanje Istarskog demokratskog sabora, a posebno nakon nedavnog izvanrednog sabora stranke u Rovinju, morao je ostati zapanjen »tvrdoćom« Kajinova stava prema »slučaju Savudrija«. Kako, naime, povezati negodovanje prema mogućnosti davanja Savudrijskog poluotoka u najam Sloveniji s opredjeljenjem za transgraničnost, kojoj je u Rovinju posvećena posebna deklaracija. Jer, u Deklaraciji o Euroregiji Istri doslovno stoji da je to područje sastavni dio Hrvatske, Slovenije i Italije, te da se »ona osniva radi koordiniranog i sveobuhvatnog društvenog, gospodarskog, kulturnog i prostornog razvoja Istre«.

Po čemu bi onda Sloveniji ustupljena Savudrija remetila koncept transgraničnosti Istre? Ne bi li, naprotiv, to bio pomak u realizaciji te vizije, zbog koje je IDS imao, i još uvijek ima, »grdnih« okapanja sa središnjom vlašću u Zagrebu? IDS bi, prema tome, prvi trebao pozdraviti jednu takvu ideju. Kako zbog mogućeg daljnjeg prosperiteta Istre tako i zbog »omekšavanja« granica i rješavanja jednog krupnog problema sa susjednom državom, na čiju se potrebu stalno upozorava hrvatska vlast.

Ako su pak čelnici IDS-a nezadovoljni što ideja nije njihova i što se boje da će netko drugi »pobratiti vrhnje« tog potencijalnog posla – opet su napravili politički promašaj. Racionalna i osmišljena politika koja je naumila realizirati određeni program, stat će iza svakog prijedloga, ma od koga dolazio, koji je u duhu njene zamisli. Štoviše, obilato će ga iskoristiti za tjeranje vode na svoj mlin te upregnuti sve snage da se ideja i realizira.

Kako god bilo, stvarno opredjeljenje Istarskog demokratskog sabora za transgraničnost dovedeno je u pitanje. U isto vrijeme, sumnji postaje podložno i izvorno regionalističko usmjerenje ove stranke. Regionalci, naime, traže partnere izvan svog područja, bilo u zemlji bilo u inozemstvu, radi »relativiziranja« pojma granice, a što je sveprisutan trend u Europi o čemu svjedoči i potpisivanje ugovora u Maastrichtu o stvaranju Europskog saveza.

Je li onda slučajno da čelnici IDS-a, kao vodeći ljudi jedne od članica Asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske, teško pakiraju kofere da bi posjetili svoje sestrinske stranke i na licu mjesta se upoznali s njihovim problemima? Je li slučajno da pokazuju nestrpljivost u artikuliranju svoje težnje za autonomijom u okviru Hrvatske, ne osvrćući se na političko okruženje u drugim hrvatskim regijama te moć i interese tamošnjih regionalnih stranaka? Na koncu, je li slučajno da se je IDS u stanju zavaditi s Riječkim demokratskim savezom zbog liburnijskog dijela Istre (Opatije, Mošćeničke Drage, Lovrana, Matulja, Cresa i Lošinja), koji smatra svojom »interesnom sferom«? Zbog svega ovoga, u Istarskom demokratskom saboru će se morati ozbiljno potruditi kako bi uvjerali hrvatsku, istarsku, pa i europsku javnost da ne zastupaju koncept »ograničenog regionalizma«, a koji postaje samom sebi svrha. Drugim riječima, da se iza regionalne retorike, težnje za autonomijom opravdane istarskom specifičnošću, te ideje transgraničnosti, ne krije anakroni koncept velike Istre. Istre koja bi se prostirala od Muggie do Lošinja, od Umaga do Matulja i Preluka, Istre koja bi postala samodovoljni teritorij i na čijim bi »granicama« umrli i regionalizam i transgraničnost.

Jedno je lijepo zboriti, a drugo djelima to i dokazivati. Kada je u pitanju Istra, čelnici IDS-a, s obzirom na značaj te stranke u tamošnjem političkom životu, su zadnji koji si smiju dozvoliti da ih se uhvati u raskoraku. Na »slučaju Savudrija« pali su na ispitu. Vidjet ćemo kakve će pouke iz toga izvući.

(16. 05. 1994.)

»Regionalisti» nadiru sa svih strana

Svi se dobro sjećamo rasprave o državnom ustroju zemlje, koja je kulminirala uoči donošenja zakonske regulative o područjima županija, gradova i država, a nastavila se prilikom razmatranja sustava državne uprave te lokalne uprave i samouprave. Posebno je burno bilo prilikom određivanja županijskih i općinskih granica, pa je do sporova došlo i u samoj vladajućoj stranci. To je bilo razlogom što je odlučivanje o toj temi bilo naprasno prolongirano s početka na kraj 1992. godine, što je bilo dovoljno vremena da se unutarstranačke nesuglasice razriješe. Odlučeno je kako je odlučeno. HDZ je iskoristio svoju većinu Saboru i izglasao zakone prema kojima je Hrvatska dobila 21 županiju te skoro 500 gradova i općina.

Krenulo je zatim uhodavanje ustroja, praćeno novom zakonskom regulativom, i uvjeravanje iz samog vrha vlasti da će sustavu trebati neko vrijeme kako bi pokazao svoju vrijednost, ali da boljega nema niti ga Hrvatskoj treba.

Paralelno s tim procesom nisu se stišavale kritike ustroja, a još više zakonskih propisa koji su ga namjeravali oživotvoriti, i koje su na svakodnevnom, životnim, problemima nastojale dokazati kako

je n za Hrvatsku neprirodan i nedjelotvoran. Nepoštivanje hrvatskih regionalnih specifičnosti i funkcionalnosti, prevelik broj županija od kojih su mnoge »izrezane« od oka a ne utemeljene na racionalnim kriterijima, premale ovlasti lokalnoj upravi i samoupravi a prevelika centralizacija – najvažnije su kritičke zamjerke državnom ustroju, koje su stizale kako od pojedinaca i znanstvenika tako i od političkih grupacija, pri čemu su najglasniji bili predstavnici regionalnih stranaka.

Može li se u budućnosti ipak očekivati neki pomak? Jer, protivnici centralizacije ne popuštaju, koristeći čak i ustavne tužbe, pokušavajući dokazati da je vlast otišla predaleko, ne poštujući ni Ustav koji je predvidio nešto drukčiju slike zemlje nego što je ona koju se namjerava realizirati. Po svemu sudeći, sve će na koncu zavisiti od odnosa političkih snaga, odnosno od političke volje onoga koji i u buduću bude u prilici o tome odlučivati.

Zato je više nego intrigantan stav Hrvatskih nezavisnih demokrata, nove grupacije koja se pojavila na hrvatskoj političkoj sceni, o centralizmu i regionalizmu. Bez obzira na rasplet »saborske drame« i proces ukorijenjivanja HND-a u hrvatski parlamentarni i uopće politički život, ostaje činjenica da se ta stranka prikazala kao protivnik posvemašnje centralizacije, pokazujući istodobno veliki senzibilitet za hrvatske regionalne specifičnosti. S jedne strane, to nam otkriva da se u izvornim opredjeljenjima Hrvatske demokratske zajednice, a haendeovci se stalno pozivaju na vraćanje iskonskim izvorima stranke od koje su se odvojili, krio i regionalni potencijal koji je s vremenom zatumljen, a s druge, da »front« anticentralista raste iz dana u dan.

Boraveći nedavno u Rijeci, predsjednik Sabora i čelnik HND-a Stipe Mesić veliku je pažnju posvetio baš problemu centralizma i regionalizma. U razgovoru s predsjednikom Skupštine Primorsko-goranske županije Miljenkom Dorićem, podžupanima Buršićem i Ottochianom te predstavnicima Grada Rijeke, koje je predvodio gradonačelnik Slavko Linić, Mesić je doslovno kazao da se regionalizam nepotrebno politizira da postoji opasnost da »s prljavom vodom bacimo i dijete«.

Podsjećajući svoje domaćine na ugovor iz Masstrichta kao futuristički projekt Europe, Mesić je neopravdanom proglasio bojazan da se ide ka ukidanju nacionalnosti. Njegovo je mišljenje da regionalni koncept razvoja Europe ide za tim da svi pojedinci, ma gdje se nalazili, participiraju u blagodatima novog poretka, između ostalog i u ostvarenju nacionalnih prava, te da je onda normalno da se i Hrvatska uklopi u takav razvoj. Ako nam je stalo do priključenja Europi, naglasio je, moramo imati takvu infrastrukturu koja će biti kompatibilna s europskom, inače će taj prijelaz biti dramatičan. Postojećom centralizacijom moći i sredstava ne vodi se računa o regionalnom razvoju, rekao je Mesić, dodajući da Hrvatska mora biti i jedinstvena i cjelovita, ali s regijama i subregijama.

Tako je Mesić u nekoliko rečenica izložio viđenje svoje stranke o vrlo važnom državnom pitanju, te pobrao simpatije svojih domaćina. Njegov istup gotovo nije odudarao od stavova vladajuće koalicije u Primorsko-goranskoj županiji (HSLŠ, SDP, HNS), koja je i dobila mandat zalažući se za regionalni koncept, a prema nekim reakcijama iz vodstva regionalnih stranaka dalo bi se zaključiti kako se HND-ova »kandidatura« za koalicijskog partnera Asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske ne može samo tako odbaciti.

Možda ovo posljednje i zvuči kao dosjetka, posebno kada se ima u vidu težina sklapanja partnerstva u hrvatskoj politici, no činjenice govore da se krug centralista značajno smanjuje. Osim HDZ-a, još jedino Hrvatski nacionalni blok, odnosno skupina od desetak stranaka desne, pravaške orijentacije, ustrajava na centralističkim rješenjima kao jedinom načinu hrvatske integracije. Svi ostali Hrvatsku vide drukčije ustrojenom.

To se odnosi kako na regionalce »u užem smislu riječi« i, već spomenute nezavisne demokrate, tako i na HSS, socijaldemokrate, demokršćane, narodnjake... o čemu mogu posvjedočiti brojni istupi čelnika tih stranaka. To se odnosi i na liberale koji na svom izbornom saboru u Osijeku namjeravaju usvojiti i posebnu rezoluciju o lokalnoj upravi i samoupravi, vođeni zalaganjem za »regionalni razvitak koji nikada ne zaboravlja nacionalnu pripadnost i osuđuje autonomaštvo«.

Može li onda Hrvatska demokratska zajednica odoljeti ovom očitom nadiranju regionalista sa svih strana? Formalno može dok god je na vlasti i dok god ne bude htjela ništa promijeniti. Život, međutim, čini svoje i samo netko doista tvrdoglav neće ga htjeti uvažiti. Jer, problemi na terenu, uzrokovani lošim funkcioniranjem ustroja vlasti, muče svih podjednako bez obzira na stranačku pripadnost. To u nezgodan položaj stavlja lokalne političare, posebno one iz redova vladajuće stranke, koji su prisiljeni birati između lojalnosti svom stranačkom čelništvu, koje »ne popušta«, i lojalnosti građanima koji su ih birali i koji od vlasti traže djelotvorno rješavanje problema što ih sa sobom nosi život. To u nezgodan položaj stavlja i samu središnju vlast koja će, kako vrijeme bude odmicalo, imati sve manje prilike uvjeriti svoje biračko tijelo da je Hrvatsku skrojila po mjeri svojih građana.

Zbog svega ovoga, čini nam se da je priklanjanje HND-a onima koji se zalažu za regionalni razvoj države vrlo važan događaj. To je zabijanje »noža u leđa« centralistima, te istodobno najava »pobjedonosnog hoda« zagovornika drukčije vizije razvoja Hrvatske. U tom kontekstu, sasvim je nevažno hoće li sada netko postaviti pitanje opravdanosti postojanja ovako skrojjenih županija ili ne. Moguć je, štoviše i vjerojatan, njihov opstanak, kao subregija, na temeljima povezivanja u veću cjelinu – regiju, tako da bismo dobili nekih 6 do 7 regija koje bi predstavljale hrvatski optimum. Nevažno je i to da li će se i kako mijenjati i neke općinske, odnosno gradske granice.

Ono što je doista važno jest da će do promjena u ustroju vlasti, u nadležnostima pojedinih njenih dijelova, prije ili kasnije ipak doći. Proces stvaranja konsenzusa o nužnosti promjena, sa željom da cijela piramida vlasti bude što djelotvornija te da se afirmira lokalna uprava i samouprava, pratimo iz dana u dan. Bez obzira da li je riječ o »tvrdim« regionalistima ili samo anticentralistima, koji vide prednosti regionalnog razvoja zemlje, kritika politike vladajuće stranke doima se nesmiljenom. Kada je riječ o ovom pitanju opozicija, dakle, govori gotovo istim jezikom. Sada se samo može očekivati trenutak kada će biti dostignuta »kritična točka« i kada će opozicija istupiti s jedinstvenom političkom strategijom u čijoj će osnovici biti anticentralistički pristup. Ako ne prije, tako nešto možemo očekivati već kod sljedećih izbora. Do tada vladajuća stranka ima vremena razmisliti o svojoj politici, o svom konceptu hrvatske budućnosti. I ujedno se okaniti iluzija da će joj se opet vjerovati na riječ.

(21. 05. 1994.)

Regionalci u »preši«

Kada se danas u Rijeci sastane predsjedništvo Asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske, bit će to možda jedna od posljednjih prilika da ova politička grupacija dokaže kako je naumila i ostvariti ono za što se deklarativno zalaže. Naime, da riječi i obećanja počne pretakati u djela umjesto da se zadovoljava periodičnim sumiranjem broja članica i konstatacijama »kako je sve u redu«.

Sredinom rujna prošle godine, kada je u Opatiji održan prvi sabor ARSH-a, usvojene su temeljne odrednice političkog djelovanja, statut udruge te deklaracija o političkoj situaciji u zemlji. Istarski demokratski sabor, Riječki demokratski savez, Dalmatinska akcija i Slavonsko-baranjska hrvatska stranka, kao stalne članice, te Kršćanski demokrati Međimurja, kao pridruženi član ARSH-a, locirali su probleme u društvu i odredili svoj zajednički nastup na razini Hrvatske. Činilo se da su hrvatski regionalci u potpunosti našli sebe i da ih ništa ne može spriječiti u nakani da daju novu dimenziju zbivanjima na političkoj sceni.

U to vrijeme »regionalne euforije« govorilo se o vijencu regionalnih stranaka koji okružuje Hrvatsku, i kojemu još jedino treba dodati neku moguću i buduću zagrebačku regionalnu stranku, pa da ovo stranačko udruženje doista bude alternativa centralizmu vladajuće i »mlakom« anticentralizmu ostalih opozicijskih stranaka. Osam mjeseci poslije mora se konstatirati da su regionalci »još živi«, ali da početni polet polako splašnjava jer je izostala politička akcija koja će navijestiti realizaciju onoga što je načelno dogovoreno i u dokumentima potpisano.

Na sjednicama predsjedništva održanim nakon konstituiranja Asocijacije u Opatiji, jednoj u Rijeci i jednoj u odmaralištu INA-e na Učki, bile su spomenute neke ideje koje još čekaju na svoje ostvarenje. Tako je bila najavljena izrada alternativnog koncepta ustroja Hrvatske po austrijskom

modelu koji je, prema mišljenju regionalaca, primjenjiv u našoj zemlji upravo zbog regionalnih specifičnosti. Spominjala se, također, i međunarodna škola posvećena pitanjima regionalizma i lokalne samouprave, a naročito se mnogo očekivalo od bolje promocije Asocijacije u Saboru i uopće na političkoj sceni.

Od svega toga ništa. Regionalci su se cijelo vrijeme više bavili sobom i svojim problemima nego što su ozbiljno krenuli u realizaciju dogovorenog. Suđenje čelnicima Dalmatinske akcije, stalna prepucavanja IDS-a s HDZ-om, odnosno središnjom vlašću, te sukobi u vrhu istarskih regionalaca, koji su kulminirali isključenjem braće Martinčić i Ivana Heraka iz stranke, trošili su dragocjenu energiju ovog udruženja, ali se teško može prihvatiti objašnjenje prema kojem bi sve to bio razlog »kočenja na otvorenoj sceni«.

Svu operativnu nemoć ARSH-a najbolje oslikava činjenica da je za vrijeme posljednjeg saborskog zasjedanja dva puta bila najavljena sjednica predsjedništva, i oba puta otkazana zbog parlamentarne krize koja je u to vrijeme izbila. Čelnicima regionalnih stranaka promakla je samo jedna »sitnica«. Nisu uočili da je upravo nastala situacija idealni okvir za njihovu promociju, te da bi, primjerice, konferencija za novinare Asocijacije regionalnih stranaka u samoj zgradi Sabora, u vrijeme dok su svi reflektori javnosti bili upereni na Markov trg, bila pun pogodak.

Prilika za »demonstriranje« snage i zajedništva regionalnog političkog udruženja tako je pala u vodu, pa ispada da su u pravu oni koji kažu da je ARSH jednostavno zbroj svojih članica, a nikako interesno tijelo jedinstvenih mehanizama djelovanja koje će znati to i kapitalizirati.

Očito, u ovom je trenutku članicama ove asocijacije puno važnija vlastita promocija nego što političkim njuhom osjećaju potrebu za zajedničkim djelovanjem. Da je tomu tako potvrđuje i »kilavo« dogovaranje oko osnivanja Kluba regionalaca u Saboru. Ta je ideja rođena prije nekoliko mjeseci kada su Ivan Herak i Elio Martinčić bili isključeni iz IDS-a, kada je pozicija saborskog zastupnika Denisa Jelenkovića izgledala nejasna, a Dino Debeljuh došao na marginu zbivanja u svojoj stranci, i kada se tražio način da svi saborski zastupnici koji »dišu« regionalno, bez obzira na stranačku pripadnost, pristupe jedinstvenom klubu zastupnika.

Ideja, koju je prema našim informacijama »gurao« Riječki demokratski savez, a koja je imala podlogu i u jednom od zaključaka regionalnog skupa na Učki gdje je bilo kazano da će se učiniti sve kako bi zastupnici izabrani kao kandidati regionalnih stranaka takvu orijentaciju u Saboru zastupali i nadalje, imala je za cilj ublažiti efekte »raskola« u IDS-u i istodobno afirmirati regionalne stranke i hrvatski regionalizam uopće. Vrijeme prolazi u dogovaranju i po svemu sudeći na tome će i ostati. Jer, evo stižu glasovi da je ne samo Ivan Herak nego i Elio Martinčić već jednom nogom u Hrvatskoj socijalno-liberalnoj stranci. Što bi rekla narodna poslovice: »Kad neće brdo Muhamedu, onda će Muhamed brdu«.

»Anemično« vodstvo ARSH-a vjeruje kako za sve ima vremena i da će prije ili poslije »sve doći na svoje«. Možda i hoće ali pod uvjetom da politički potezi koji će se vući vode do određenog cilja. Pasivnošću nijedna politička grupacija do sada nije uspjela ništa napraviti. Pogotovo ako je stranačka konkurencija velika i ako o dojmu kojeg neka stranka ostavlja u biračkom tijelu kojiput odlučuju i sitnice.

Za regionalce je naročito otežavajuća okolnost što se trenutno nalaze u »preši« između animoziteta središnje vlasti i sve naglašenijeg anticentralizma, s primjesama znakovitog regionalizma, većine ostalih opozicijskih stranaka. S jedne strane, treba se suprotstavljati objedama vladajuće stranke da se u regionalizmu krije autonomaštvo s tendencijom »razbijanja« države, dok s druge strane Asocijaciji regionalnih stranaka sve veću konkurenciju čine grupacije koje s vremenom pojačavaju onaj dio svog političkog programa koji »udara« na centralizam vlasti. Kako u svemu tome ostati prepoznatljiv, privući biračko tijelo, pa ako je potrebno, a s obzirom na izborni zakon i jest potrebno, pronaći prave saveznike s kojim će se moći pronaći formula političkog uspjeha?

Svakako ne rasplinjavanjem snaga i stvaranjem dojma o nemoći Asocijacije u kojoj se zna lijepo pričati, ali je »neupotrebljiva« za akciju. U ovom kontekstu frapantno zvuči činjenica da niti nakon gotovo tri mjeseca, od kad smo postali svjesni izbijanja parlamentarne krize i mogućnosti prijevremenih izbora, jedan perspektivni stranački blok nije ni razmatrao svoju strategiju sukladno razvoju političkih zbivanja u zemlji. Onaj koji sebe smatra ozbiljnim političkim subjektom ne može se, naime, dovesti u situaciju da ga, primjerice, iznenade izvanredni izbori. Da bude zatečen njihovim raspisivanjem, te da onda »panično« kreće u svoju promociju i traženje rješenja za novonastalo stanje. Ili da se ne razradi već spominjan nastup tijekom same parlamentarne krize koji će javnosti uputiti poruku o »usklađenom višeglasju« udruženih regionalaca.

Dakle, suma sumarum, stvarnost Asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske daleko je od onoga što je ova grupacija prije osam mjeseci sebi postavila kao cilj. IDS je koncentriran na Istru, a jedini »izleti« izvan tog područja inicirani su »provokacijama« središnje vlasti. Dalmatinska akcija nikako da izađe iz krize uzrokovane »mutnim« sudskim procesom, koji je zaustavio njen uspon i afirmaciju na prostoru na kojem djeluje. Riječki demokratski savez sudjeluje u političkom životu grada i Primorsko-goranske županije, nastojeći opozicijsko djelovanje što bolje iskoristiti kao ulog u sutrašnjicu. Jedino Slavonsko-baranjska hrvatska stranka neaktivnost ARSH-a nastoji kompenzirati projektom udruženog opozicijskog djelovanja u Osječko-baranjskoj županiji. Kao jedna od članica Vijeća oporbenih stranaka pokušava bar u svojoj bližoj okolici potaknuti političke procese koji će, između ostalog, afirmirati i regionalni pogled na budućnost Hrvatske.

Može li onda, nakon svega, današnji sastanak u Rijeci pokrenuti »inertni« ARSH? Tko će »lupiti šakom o stol« i kazati da se u politici ne živi od proklamacija i lijepih riječi? U svakom slučaju,

kakav god bude rezultat ovog skupa, regionalcima za sve ono što im se u budućnosti bude događalo neće biti nitko kriv – osim njih samih.

(11. 06. 1994.)

Ponovno pronađen zajednički nazivnik

Asocijacija regionalnih stranaka Hrvatske je preživjela. To bi bila najkraća ocjena subotnje sjednice predsjedništva ovog političkog udruženja, ocjena koja uvažava činjenicu da je u posljednje vrijeme bilo i vidljivih »nesporazuma« između stranaka koje su se okupile s ciljem afirmacije regionalizma u Hrvatskoj.

Različiti pogledi na pojedina politička pitanja doveli su u »sukob« Istarski demokratski sabor i Slavonsko-baranjsku hrvatsku stranku, s jedne, te IDS i Riječki demokratski savez s druge strane. U prvom slučaju riječ je o razmjeni »protestnih nota« u povodu intervjua što ga je »Globusu« dao jedan od čelnih ljudi IDS-a Ivan Pauletta. Sporna je bila Paulettina teza o »federalizaciji Hrvatske« koja je naišla na protivljenje slavonsko-baranjskih regionalaca.

Za Pauletta se »zakačio« i RiDS, no razloge »zatezanja« odnosa riječke i većinske stranke u Istri treba tražiti u definiranju broja regija. Naime, Riječani su skloniji varijanti od četiri, eventualno pet regija koje bi mogle »okrupniti« postojeće županije, dok Istrani vide Hrvatsku s nešto više regija, pozivajući se i na Deklaraciju o regionalnom ustroju Hrvatske što su je na svom prvom saboru u rujnu prošle godine potpisale članice ARSH-a. U toj se varijanti ne bi moglo dogoditi da Istra bude »pripojena« Primorju i Gorskom kotaru, što je prema prijedlogu RiDS-a moguće. Dakle, strah od uskrsavanja Zajednice općina Rijeka doveo je do sukoba interesa dviju »sestrinskih stranaka«, koje se uz to nikako ne mogu dogovoriti da li im je »crta razdvajanja« na Preluku ili na obroncima Učke, odnosno da li im takva crta uopće treba.

Premda je na subotnjoj konferenciji za novinare bilo isključivo govora o pripremama Asocijacije za eventualne izbore, što je bio i glavni povod sastajanja regionalaca, ne treba biti naivan pa zaključiti kako na predsjedništvu nisu raspravljani i ovi »gorući« problemi. To što je u javnost izašlo ono najbitnije, da regionalci ostaju skupa i da su spremni za izbore, dokazuje njihovu političku zrelost da u ključnim trenucima za razvoj hrvatske demokracije ne podliježu sindromu »uskostranačke zadržitosti«. Odnosno, da dalje ne otvaraju probleme koji bi im i pojedinačno i u cjelini mogli štetiti, prepuštajući vremenu i tijeku političkih procesa krajnji sud o svakom problemu.

Drugim riječima, u subotu je u Rijeci ponovno pronađen zajednički regionalni nazivnik, očišćen od svih natruha koje bi mogle izazvati »požar« unutar ARSH-a. To je u biti logično, pa moguća primjedba kako je novinarima malo kazano, dok je više toga ostalo iza zatvorenih vrata, gubi na

snazi. Da se dogodio drukčiji rasplet bilo bi to u pravom smislu riječi političko samoubojstvo nedoraslih situaciji.

Sada, međutim, regionalcima tek predstoji pravi ispit. Pošto ne sumnjaju da će prijevremenih izbora biti, moraju na njih i adekvatno odgovoriti. Formulacija zaključka prema kojemu i pojedinačno i zajednički spremno dočekuju taj izazov, te da će konačnu odluku donijeti kada budu poznati svi uvjeti pod kojima će se izbori održati, ipak je preširoka da bi mogla dati jednoznačan odgovor na pitanje što će ARSH učiniti. Očito da izbor potencijalnih partnera tek slijedi, a ako ćemo suditi prema izjavama nekih čelnika članica ARSH-a idealna bi situacija bila kada bi došlo do objedinjavanja cijele opozicije, ili u najgorem slučaju onog njenog dijela koji regionalci vole nazivati »demokratskim«.

Kako regionalci ipak nisu sami na političkoj sceni, to će mnogo toga zavisiti i od stava drugih stranaka, ali i od izbornog zakona. Ostane li postojeći broj mogućih kombinacija bit će znatno manji nego u slučaju da vladajuća stranka, u želji da razbije stvaranje koalicija, inaugurira razmjerni izborni sustav s visokim pragom za koalicije. U svakom slučaju, ARSH kao regionalna koalicija morat će dobro procijeniti isplati li se igrati sam, ili treba pronaći društvo s kojim će imati veće šanse za uspjeh. Potencijalnih partnera ne manjka, od HND-a, ARSH i demokršćana, do liberala i esdepeovaca, od kojih se neki već i napadno udvaraju.

Jedina opasnost ARSH-u prijeti od moguće selektivnosti pojedinih stranaka pri izboru partnera iz regionalnog bloka. Svakako da unutar ove grupacije najveću političku vrijednost ima IDS koji »kontrolira« Istru i kojeg bi mnogi, kada su u pitanju glasovi u toj hrvatskoj regiji, radije vidjeli u svom nego u protivničkom taboru. Ima naznaka da će upravo zbog toga IDS do zadnjeg trena vagati što mu je isplativije, što je u krajnjoj liniji politički oportuno i što se jednoj političkoj stranci u principu ne može zamjerati. No, loše bi bilo ako bi IDS, ili bilo koja druga članica ARSH-a, krenuo u »solo vožnju« računajući na kratkoročne efekte koji mogu biti skuplji od dugoročnih. Krive procjene, naime, mogle bi skupo stajati ovu grupaciju u cjelini, i zapravo dovesti do kraja njenog postojanja.

Ukratko, riječki skup regionalaca nije rezultirao nikakvom revolucionarnom novinom. Ispunio je zadaću utoliko što je hrvatskoj javnosti pokazao da Asocijacija regionalnih stranaka unatoč problemima još živi, te da namjerava zadržati ili po mogućnosti povećati svoj prostor na hrvatskoj političkoj sceni. Tko je u ovom trenutku očekivao više, prevario se.

(26. 07. 1994.)

Kušnje regionalne ideje u Dalmaciji

Dalmatinska akcija osnovana je u Splitu 16. prosinca 1990. godine. Bilo je to vrijeme neposredno nakon prvih poslijeratnih višestranačkih izbora u Hrvatskoj kada se, u ozračju početka »balvan revolucije« i izrade novog Ustava, političke prilike u zemlji počinju komplicirati. Nova stranka regionalnog usmjerenja, stoga, nije dočekana s pretjeranim oduševljenjem u krugovima bliskim vrhovima vladajuće stranke, ali i u nekim drugim političkim grupacijama i među pojedincima, koji su smatrali da je inzistiranje na regionalizmu, pogotovo u Dalmaciji, u trenucima suočenja s opasnošću razbijanja državnog teritorija, ravno veleizdaji. »Četnici«, »jugonostalgicari«, »orjunaši«, »autonomaši« – samo su neki od »epiteta« kojima su bili kršteni pripadnici ove političke stranke.

Takve nepovoljne okolnosti za stranački rad te ukupne političke prilike u Dalmaciji i Hrvatskoj, dodatno opterećene i ratom započetim u ljeto 1991. godine, umnogome su utjecale i na buduće djelovanje stranke koje je obilježeno uzletima i padovima, pa i sukobima unutar stranke. Tu činjenicu svakako treba imati na umu, jer u »neveselom« okruženju u kojem se nalazi Dalmacija, a prije svega je riječ o učincima rata i brojnim prognanicima te gotovo totalnom kolapsu tamošnjeg gospodarstva, nije lako naći politički »kamen mudrosti«, odnosno složiti se o načinima izlaska iz krize i političkog djelovanja. Naročito kada se problemu pokušava prići iz regionalnog rakursa, koji se nužno mora sudarati s prevladavajućim centralizmom vladajuće stranke koji je, usput budi rečeno, dovoljno moćan da, bar za sada, frustrira sve svoje protivnike.

Dalmatinska akcija postala je nakon izbora u kolovozu 1992. godine i parlamentarna stranka, ali više stjecajem okolnosti negoli njenom snagom na terenu. Naime, DA je, sudjelujući u izbornoj koaliciji s IDS-om i RiDS-om, u Dalmaciji prikupila manje glasova nego RiDS u Rijeci i njenoj okolini. Bili su to učinci manji od očekivanih, donekle i razočaravajući za druge regionalne stranke, no Mira Ljubić Lorger kao druga na listi ARS-a ipak je ušla u Sabor, dobrim dijelom zahvaljujući i benevolenciji RiDS-a čiji su čelnici smatrali da je DA, s obzirom na okruženje u kojem djeluje, potrebna pomoć.

Međutim, već pola godine kasnije, u veljači 1993. godine u vrijeme izbora za Županijski dom Sabora i tijela jedinica lokalne uprave i samouprave, Dalmatinska akcija bilježi znatno bolje rezultate. Dobila je dva vijećnička mjesta u Splitsko-dalmatinskoj županiji, a njeni su članovi ušli i u splitsko i makarsko gradsko vijeće. Rast ugleda stranke probudio je optimizam dalmatinskih regionalaca, tadašnje ankete javnog mnijenja naime stavljaju DA na treće mjesto rang-liste političkih stranaka u Dalmaciji, odmah iza HDZ-a i HSLS-a, no već u ljeto iste godine dogodio se »slučaj Šalov – Benzon«. Polarizacije u vrhu stranke oko programa rada i ukupnog djelovanja rezultirale su udaljavanjem iz stranke Damira Šalova i grupe koja je dijelila njegova razmišljanja.

Sukob se stišao relativno brzo, i zanimljivo, cijelo to vrijeme nisu ga pratile javne polemike. Mediji su više nagađali što se u stvari događa, ne dobivajući ni od jedne strane velikog »štofa« za pisanje. Samo nekoliko mjeseci kasnije dogodila se eksplozija bombe u sjedištu stranke u staroj splitskoj gradskoj jezgri koja je zaprepastila hrvatsku javnost. Ubrzo je vojno tužilaštvo podiglo optužnicu protiv deseterice članova DA koji su osumnjičeni za podmetanje eksplozije radi izazivanja nemira. U međuvremenu proces još nije okončan, a optuženi su pušteni iz zatvora da se brane sa slobode. Vodstvo stranke, ali i dobar dio drugih organizacija, ustrajava na tome da je riječ o montiranom procesu koji je imao za cilj uliti strah članovima i simpatizerima stranke.

Od tada stranka, bez svojih prostorija i u sjeni procesa, djeluje dosta samozatajno. Sudjeluje u aktivnostima Asocijacije regionalnih stranaka, osnivaju se i neki novi ogranci, u javnosti je najviše prepoznatljiva preko saborskih istupa predsjednice Mire Ljubić Lorger. Dojam o relativnoj mirnoći unutar stranke, okupljene oko svojih optuženih članova, bio bi u javnosti prisutan i dalje da se nije zbio i slučaj »Erceg – Maričić«.

Tada, naime, na javu izlazi da se mnogo toga u stranci »kuhalo« i prije ožujka ove godine kada je sav stranački »prljavi veš« isplivao na površinu. Već u veljači održane su sjednice predsjedništva i Regionalnog odbora na kojima se Zoran Erceg suprotstavio Miri Ljubić Lorger tražeći od nje da se, zbog lošeg rada stranke, povuče s mjesta predsjednice. Uto se pojavio i interview predsjednice u »Feral Tribuneu«, 27. veljače, na kojeg je Zoran Erceg reagirao ispričavajući se kao potpredsjednik stranke hrvatskoj javnosti na nekim njenim izjavama. Posebno je apostrofirao rečenicu: »Mi smo jedini pravi Hrvati, jer Hrvatske nema izvan Dalmacije, sve ostalo su barbari. Mi smo stvorili metropole dok su u unutrašnjosti bile livade na kojima su ljudi disali na slamku«. Zoran Erceg je ustvrdio da Dalmatinskoj akciji ne treba »kupovanje glasova« takvim antihrvatskim izjavama.

Istodobno, 3. ožujka Erceg šalje u sve gradske i općinske odbore te organe stranke, kao i zastupnicima i povjerenicima stranke, pismo od osam stranica, iza kojeg je stao i drugi od četiri potpredsjednika stranke Davor Maričić, a u kojem navodi trideset razloga nezadovoljstva radom stranke zbog kojih je od predsjednice tražio da se povuče s te funkcije. U pismu traži da odbori razmotre ovo pismo i navode u njemu, te da od predsjednice zatraže sazivanje skupštine stranke, koja mora odgovoriti na brojna pitanja presudna za daljnji rad DA.

Odlučuje reagirati i Mira Ljubić Lorger sazavši 18. ožujka telefonsku sjednicu Regionalnog odbora koji suspendira Ercega i Maričića. Ponovno reagiraju Erceg i Maričić i u javnom priopćenju optužuju predsjednicu stranke da je njihovim suspenzijama i odgađanjem skupštine definitivno razbila DA. U zadnjem tjednu ožujka u raznim novinama objavljeno je više tekstova različitog pristupa na temu sukoba u Dalmatinskoj akciji, i u toj tenziji 2. travnja održana je i skupština stranke, najavljena kao Peta programska sjednica Dalmatinske akcije.

Erceg i Maričić nisu bili pozvani na Skupštinu pa su uoči njenog početka održali konferenciju za novinare ponavljajući optužbe na račun predsjednice, nadajući se da će im biti dopušteno to kazati i delegatima u dvorani. No, to im nije omogućeno. Zapravo Ercegu kao suspendiranom potpredsjedniku, dok je tijekom sjednice Komisija za pritužbe i žalbe našla da Maričić kao delegat zadarskog Gradskog odbora ipak može prisustvovati Skupštini. Međutim, ovaj se solidarizirao s Ercegom i nije htio ući u dvoranu.

Na samoj Skupštini, kojoj je od 69 delegata prisustvovalo njih 45, bilo je i polemičnih tonova. Mira Ljubić Lorger iskoristila je priliku da u izvještaju apostrofira one koji stvaraju konfuziju u članstvu i ne daju se pokoriti elementarnoj stranačkoj disciplini preferirajući opstrukciju umjesto kolektivnog rada, kazavši i to da laži upućene na njen račun i račun stanja u stranci stvaraju mučninu u članstvu. Ipak, bilo je i delegata koji su kritički govorili o radu stranke, ne štedeći ni predsjednicu. Splitski gradski vijećnik Slobodan Bočina ustvrdio je da je izvještaj o radu stranke falsifikat te da Skupština jednom treba stati na kraj improvizacijama koje su postale zaštitni znak stranke. Poldo Kuharić iz makarske naveo je da su od osnutka stranke 22 člana Regionalnog odbora dala ostavke zbog predsjednice, Ivan Rudež, član Skupštine Splitsko-dalmatinske županije uputio je kritiku predsjednici da je sve uzela u svoje ruke, predlažući da se u stranci podijele zadaci, a nezadovoljan radom predsjednice bio je i Marin Žanić, predsjednik Gradskog odbora Makarska. Suprotnog su mišljenja bili Radovan Kečkemet, Tanja Žižić i Gabriel Popić konstatiravši kako se radilo, te da treba postaviti pitanje intencija onih koji prigovaraju radu stranke. Izvještaj je na koncu uz dva suzdržana glasa prihvaćen, a predsjednici je uz dva glasa protiv i sedam suzdržanih ukazano povjerenje da i dalje vodi stranku. Mira Ljubić Lorger je pobijedila.

Tako je završio jedan skup obilježen, primjerice, verbalnim dvobojem Popić – Bočina, napuštanjem sjednice jednog delegata iz Zadra, vidnim nezadovoljstvom delegata makarskog Gradskog odbora i Slobodana Bočine, kažu i najjačeg u stranci, a posebno mučnim dojmom nepuštanja u dvoranu Ercega i Maričića. Što se ovog posljednjeg tiče, nepristrani svjedok sa stranke mogao bi kazati da je to bilo nepotrebno, pošto je većina delegata ionako podržavala predsjednicu, i da bi u njihovoj prisutnosti jedino možda sjednica dulja trajala i bila nešto polemičnije nego što je bila. Ovako se može steći dojam da je postojao strah od ishoda Skupštine.

No, metode političkog djelovanja neke stranke njen su problem, njena legitimacija, a kao u svakom političkom sukobu na kraju je bitno tko pobijedi. Gdje je istina i tko je u pravu? Svakome kome su predočeni ovi silni argumenti i protuargumenti, optužbe i obrane, a da nije neposredni svjedok djelovanja stranke, teško se snaći. Ostaje mu da konstatira kako je poslije »mali milijun bitaka« rat dobila Mira Ljubić Lorger i onaj dio stranke koji je podržava. To, pragmatički gledano, znači da je »istina političkog trenutka« Dalmatinske akcije na njenoj strani, te da će DA nastaviti jedriti

kursom kojeg, prije svih, određuje njena predsjednica. Nezadovoljnima, očito, preostaju neke druge mogućnosti.

Ipak, na kraju treba kazati i to da je ovaj »slučaj DA«, koji je kulminirao s neto održanom Skupštinom, još jednom pokazao velike organizacijske slabosti većine hrvatskih stranaka, a posebno ukazao na problem unutarstranačke demokracije koja je više nego zakržljala biljka. Odnosi unutar naših stranaka ili poprimaju odlike anarhije ili su strogo autoritarni. Da se to ne događa i drugim strankama u Hrvatskoj još bi i povjerovali da su česti lomovi unutar DA jedino produkt teškog stanja u Dalmaciji, odnosno okruženja u kojem djeluje stranka.

S druge strane, potvrdili su nam to i predstavnici nekih stranaka koji su bili gosti na Skupštini DA, regionalna ideja u Dalmaciji ima sve više pristaša, a stranka koja tu ideju treba artikulirati prolazi stalne krize i praktički je još na početku svoga rada. Možda se nakon razrješenja ovog »slučaja« nešto i pokrene. DA i čitava regionalna ideja u Dalmaciji na velikom je ispitu.

(11. 04. 1995.)

Regionalni »krov« pušta na sve strane

U predizbornom »vrenju«, a kako drukčije opisati razdoblje u kojem se sve političke stranke praktički najozbiljnije pripremaju za novu rundu odmjeravanja snaga, svoju poziciju nastoje učvrstiti i regionalne stranke. Pitanje je, međutim, da li će to činiti svaka zasebno ili će na teren istrčati u »zajedničkim dresovima«.

Ova nedoumica može izgledati čudno znamo li da hrvatske regionalne stranke već nekoliko godina surađuju, bilo na izborima bilo prilikom nekih drugih aktivnosti. Štoviše, Asocijacija regionalnih stranaka kao izborna koalicija Istarskog demokratskog sabora, Dalmatinske akcije i Riječkog demokratskog saveza iz kolovoza 1992. godine, prerasla je 1993. godine u stalnu udruhu regionalnih stranaka, kojoj se pridružila Slavonsko-baranjska hrvatska stranka, kao stalni, te Kršćanski demokrati Međimurja kao pridruženi član. No, okolnosti u kojima stranke, pa tako i regionalne, djeluju, njihove ambicije i procjena stanja na terenu – elementi su koji utječu na njihovu političku djelatnost, te nije nezamislivo i »okretanje leđa« dojučerašnjim partnerima ocijenili se da je samostalni put ka uspjehu profitabilniji i »brži«.

Asocijacija regionalnih stranaka Hrvatske nedvojbeno je u krizi. Početni entuzijazam, naročito vidljiv prilikom prvog sabora ARSH-a 18. i 19. rujna 1993. godine u Opatiji, s vremenom je splasnulo do te mjere da se slobodno može konstatirati da ova specifična stranačka udruha djeluje još jedino formalno, bolje rečeno vegetira. Od tada usvojenih Temeljnih odrednica djelovanja ARSH-a malo je toga pretočeno u djelo. Početni optimizam, zbog kojeg se činilo da regionalcima

nitko neće uspjeti stati na put, zamijenjen je rezignacijom i sve rjeđim zajedničkim okupljanjem, da o aktivnostima i ne govorimo. Zašto se to dogodilo? Kakva je daljnja perspektiva ARSH-a?

Odgovor svakako nije jednostavan. Svaka od stranaka udruženih u ARSH nosi, naime, sa sobom sav svoj »miraz«, što joj u neku ruku dirigira i doživljaj ARSH-a i očekivanja od njega. IDS kao financijski i organizacijski najjača regionalna stranka, usto i »gospodar« političke situacije u Istri, zaokupljen je svojim »frontalnim« sukobom s HDZ-om i očuvanjem stečenih pozicija, te je nakon izbora 1992. godine dovoljno promoviran u hrvatskoj javnosti da mu ARSH više niti šteti ni koristi. »Indiferentan« odnos IDS-a prema ARSH-u razočarao je one koji su predviđali da će ta stranka, upravo zbog svoje moći, biti motor regionalne udruge.

Dalmatinska akcija prošla je u protekle četiri godine nekoliko unutrašnjih potresa, stalno se boreći za svoje pozicije na području gdje djeluje, da je bilo iluzorno očekivati kako će ova politička grupacija »gurati« ARSH. DA je u posljednje vrijeme zadovoljila prisutnost u Asocijaciji koja joj je, između ostalog, omogućila ulazak u Sabor. S druge strane, Riječki demokratski savez možda je uložio najviše napora da afirmira ARSH, videći u njemu šansu za svekoliku promociju regionalizma u Hrvatskoj. No, relativno mali prostor koji pokriva ova još uvijek samo gradska stranka, te organizacijski i financijski problemi koji je muče, bili su prepreka da RiDS odigra u ARSH-u onu ulogu kakvu je htio.

Najmlađa regionalna stranka, Slavonsko-baranjska hrvatska stranka, registrirana u ožujku 1993. godine, prihvatila je ARSH kao priliku za svoju promociju, ali i za promociju regionalizma u Hrvatskoj uopće. Iako i dalje nastavlja sa svojim programom osnivanja podružnica uzduž Slavonije i među prognanim Baranjcima, premošćujući granice pet osnovanih županija na tom području, stječe se dojam da je ona najviše »pogođena« umrtvljivanjem ARSH-a.

Ovakav »odnos snaga« članica ARSH-a, od kojih samo IDS ima vlast na bilo kojoj razini, dodatno kompliciraju još neki momenti. Javna je, naime, tajna da se između IDS-a i RiDS-a latentno čuje »škrgut zuba«. Odnosi ove dvije stranke prije svega su poremećeni zbog različitog poimanja regionalizacije Hrvatske, koji je vidljiv kod interpretacije (ne)opravdanosti ostanka liburnijskog dijela Istre te otoka Cresa i Lošinja u Primorsko-goranskoj županiji. Doduše, nitko ne dovodi u pitanje mogućnost da stanovništvo tog kraja demokratski odluči kojoj će županiji pripasti, no dok IDS vidi Istru do Preluka, kao samostalnu regiju, dotle RiDS zastupa funkcionalni pristup prema kojem u Hrvatskoj ima mjesta za četiri do pet regija koje bi nastale spajanjem nekoliko županija, pri čemu granice između regija ili županija nisu od presudnog značaja za njihovo funkcioniranje.

Naravno, u tom slučaju jugozapadna Hrvatska, sastavljena od Istarske, Primorsko-goranske, Ličko-senjske i eventualno dijela Karlovačke županije bila bi jedna regija s Rijekom kao centrom, od čega se ideesovcima diže kosa na glavi.

Osim toga, RiDS zamjera »sestrinskoj« stranci iz Istre premali angažman u ARSH-u, »optužujući« je za regionalnu samodovoljnost i sebičnost, što je dosta blisko i stajalištima SBHS-a. U tom kontekstu valja protumačiti i pismo što ga je u veljači ove godine Miri Ljubić Lorger, kao predsjedateljici ARSH-a, uputio Vladimir Smešny.

Predsjednik RiDS-a upozorava je na nefunkcioniranje ARSH-a smatrajući da je glavni problem u odnosu IDS-a prema ovoj udruzi, te predlaže da predsjedništvo ARSH-a pod hitno raspravi pitanje tko je i pod kakvim uvjetima spreman na daljnju suradnju u ARSH-u, traži izjašnjavanje oko aktivne suradnje s drugim opozicijskim strankama na razini države, te aktiviranje funkcije tajnika ARSH-a.

Dr. Smešny u svom pismu dotiče i pitanje korištenja četiriminutnog termina u televizijskoj emisiji »Iz stranačkog života«. Naime, prema dogovoru regionalnih stranaka DA je treba ustupiti minutu svog termina RiDS-u, a IDS slavonsko-baranjskim regionalcima. Od toga je realizirano jedino nekoliko pojavljivanja RiDS-a na televizijskim ekranima, što upućuje na zaključak kako i među bliskim strankama konci brzo pucaju čim je u pitanju borba za vlastiti život i promociju. U međuvremenu je RiDS »dekretom« Obrada Kosovca došao do svog termina na televiziji na koga je polagao pravo nakon izbora Vladimira Bebića u Zastupnički dom Sabora, no problem odnosa među regionalcima time nije anuliran.

A kada na ovu »idilu« nalegne i novi »zov izbora«, pa postane jasno da će neke regionalne stranke, nezavisno od ARSH-a, početi sebi tražiti i druge partnere za suradnju (kao »najagresivniji« u pristupanju regionalcima spominju se HND i ASH), a stranaka koje naglašavaju regionalni pristup razvoju Hrvatske sve je više, zatvara se krug problema u funkcioniranju ARSH-a.

Stavljajući crtu pod djelovanje ARSH-a valja konstatirati da je malo toga što su dogovorile njegove članice realizirano. Primjerice, ni tri godine stara ideja o školi regionalizma, niti godinu i nešto više obećano obznanjivanje koncepta unutrašnjeg ustroja Hrvatske po austrijskom modelu, kao odgovor na županizaciju zemlje, nisu ugledali svjetlo dana. ARSH se očito vrti u krugu međusobnog »nerazumijevanja« članica, KDM se umeđuvremenu potpuno udaljio od Asocijacije, ne ispunivši ni dio svrhe zbog koje je osnovan. Koncept RiDS-a i SBHS-a prema kojemu ARSH treba biti »krovna« organizacija pomoću koje će regionalci promovirati svoju ideju i »plesti« vijenac regionalnih stranaka Hrvatske, na svoju korist i korist čitave države, suprotstavljen je konceptu IDS-a, kojem je počela nagingjati i DA, a koji se može svesti na nužnost da regionalne stranke najprije vode bitku na svom području koristeći sva politička sredstva, dok je sve izvan toga »fakultativno« i više deklarativno nego obavezujuće. Ili jednostavnije, konceptu koalicije suprotstavljen je koncept koordinacije.

Dok se konačno ne usuglasi koncept, iluzorno je očekivati bilo kakav pomak u djelovanju ARSH-a. A pitanje je može li se to uskoro i očekivati, pogotovo ako imamo u vidu različite interpretacije Prvog svjetskog kongresa Istrijana i među samim regionalcima. Čini se da je jedna zanimljiva ideja došla do svog kraja, pa, kako sada stvari stoje, nije izvjesno da će se na sljedećim izborima ARSH pojaviti i kao izborna koalicija, što je na početku njegova djelovanja proglašavano minimumom suradnje.

No, pričekajmo predsjedništvo ARSH-a, najavljeno za danas. Njegovi rezultati mogli bi biti zanimljivi i za ostale stranke koje djeluju u Hrvatskoj. Naime, i to bi trebala biti jedna sondaža sposobnosti naših političkih grupacija da djelotvorno realiziraju ideju koja ih vezuje, bez obzira radi li se o regionalizmu, demokraciji, ljudskim pravima ili nečemu četvrtom.

(09. 05. 1995.)

III Mukotrпно stjecanje prava građanstva

Dok je centralizma bit će i RiDS-a

Među pedesetak političkih stranaka trenutačno zavedenih u predmetnom registru Ministarstva uprave jedna je po mnogočemu fenomen. Riječ je o Riječkom demokratskom savezu, političkoj grupaciji koja danas obilježava šest godina postojanja, našavši se tako u društvu desetak stranaka koje na hrvatskoj političkoj sceni djeluju kontinuirano od obnove višestranačja u našoj zemlji.

Zašto je RiDS fenomen? Prije svega, zato jer je to jedina gradska ili općinska stranka koja je opstala na političkoj pozornici nakon izbora 1990. godine. Lista za Osijek se postupno gasila, da bi na koncu i formalno ušla u Slavonsko-baranjsku hrvatsku stranku i tako okončala svoj samostalni politički put. Odmah po završetku prvih izbora u povijest je otišla i Lista za Rab, oja zbiljski nije ni bila registrirana kao stranka ali je takvom mogla postati u slučaju bilo kakvog izbornog uspjeha. Od političke »propasti« nije se mogao spasiti ni lošinjsko-creski Otočki demokratsko forum, jedina politička grupacija u Hrvatskoj izvan kruga takozvanih velikih izbornih favorita, HDZ–SDP–HDS–SDS, koja je 1990. godine pobijedila u nekoj sredini. Isto tako, zamrlo je i političko djelovanje i šibenskih »zelenih«, od kojih su neki na tadašnje izbore krenuli samostalno a drugi u savezu s bliskim grupacijama.

RiDS je fenomen i po svom nastanku. Jedan dio njegovih pokretača vidio je razlog njegova osnivanja u artikuliranju riječke specifičnosti s podlogom u povijesnom naslijeđu, drugi su mu svrhu našli u suprotstavljanju dominantnoj tendenciji centralizacije hrvatske države i politike, a treći su smatrali da može odigrati ulogu rezervne opcije svim oni biračima koji ne žele glasovati za HDZ, a mogu imati dovoljno razloga za podozrenje prema SDP-u. Na kraju, pokazalo se da u

obračunu HDZ-a i SDP-a u Rijeci RiDS nije imao šansi, ali također i to da u sebi nosi politički potencijal koji se može iskoristiti.

Stoga se može reći da je RiDS zapravo rođen poslije prvih izbora kada ga počinju napuštati svi oni koji su ga htjeli instrumentalizirati za nečije »tuđe« ciljeve, i kada se počinje profilirati kao regionalna politička grupacija snažnog anticentralističkog naboja. Pobjedila je, dakle, središnja struja njegova osnivačkog kruga koja stavlja naglasak na lokalnu samoupravu, na potrebu da se što veći broj problema u društvu i državi rješava na razini najdostupnijoj najvećem broju građana, što bi trebao biti temelj suvremene demokracije.

U šest godina postojanja RiDS je nesumnjivo imao uspona i padova. Zahvaljujući volji birača i stjecaju okolnosti na političkoj sceni dao je dva saborska zastupnika, i to je svojevrsni fenomen za gradsku stranku, unutarstranačke potrebe, koji nije bilo malo, rješavao je tiho i bez većih posljedica za daljnji rad, na lokalnim izborima 1993. godine dobio je čak 17,5 posto glasova iako zbog izbornog zakona to nije adekvatno mogao pretočiti i u mandate. Nije, međutim, uspio proširiti svoj utjecaj izvan same Rijeke, i tako prerasti u pravu regionalnu stranku, kao što nije uspio do kraja dovesti ni projekt »vijenca regionalnih stranaka«, došavši pritom i u sukob s IDS-om oko koncepcije Asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske i regionalizma uopće.

RiDS se posebno u posljednjih godinu dana ponašao kao »plesać na žici«. Bilo je to zamjetno i tijekom riječke gradske političke krize i uoči listopadskih izbora. U prvom je slučaju u zadnji čas odustao od iskazivanja nepovjerenja gradonačelniku Liniću kada je shvatio da nije riječ o principijelnom postavljanju problema već o »igrama bez granica«, dok je u drugom slučaju u burnim unutarstranačkim raspravama tijesno pobijedila struja koja je zagovarala »koaliciju« s SDP-om radi daljnje stranačke afirmacije. Sve je to RiDS »preživio«, kao što će vjerojatno preživjeti i posljednji udarac koji su mu zadali SDP i HSLS, inače dvije stranke programski najbliže rideesovcima »raspolovljenim« socijaldemokratskom i liberalnom političkom orijentacijom, iznevjerivši ga prilikom glasovanja o riječkom grbu.

A upravo nam slučaj riječkog grba otkriva zašto RiDS, kao relativno mala i zemljopisno usko omeđena stranka, ipak opstaje na političkoj sceni. Što zbog povijesnih razloga, što zbog stanja u kojem se država socijalno i gospodarski nalazi, postojanje RiDS-a najrječitije nam govori o još uvijek velikom jazu između centra i periferije, između centralističkih i anticentralističkih tendencija u državi. Naime, pitanje grba u Rijeci personificira odnos prema centralizmu, što ga ne mogu sakriti nikakvi stranački programi koji se, danas više-manje svi, formalno zalažu za regionalni preustroj države, odnosno slabljenje centralističke stege. Kako je pokazalo glasanje u gradskoj vijećnici, jedna stranka koja je jedinstveno i bez ostatka stala na stranu »Leopoldova orla« kao simbola riječke samosvojnosti bio je RiDS, što znači da ta stranka i u buduću može računati na

glasove onih Riječana koji ne žele nikakva nametanja s »vrha«, makar ona dolazila i posredno preko njihovih sugrađana koji ne osjećaju bilo sredine u kojoj žive.

Dakle, dok je centralizma i centralističkih, kvazinacionalnih tendencija bit će i stranaka poput RiDS-a. To bi trebala biti pouka svima na hrvatskoj političkoj sceni, pogotovo onima u Rijeci koji stalno ili »povremeno« zaboravljaju svoje povijesne, kulturne i gospodarske specifičnosti ovoga grada.

(11. 03. 1996.)

Položen test vremena

Od 20. svibnja 1989. godine kada je osnivanjem Hrvatske socijalno liberalne stranke započela nova era višestranačja u Hrvatskoj, naša se zemlja ne može potužiti na stranačku monotoniju. Premda se desetak stranaka u svakom pogledu izdvojilo, i možemo ih smatrati glavnim »krojačima« ili barem prisutnima pri krojenju politike i biračkog tijela, entuzijasta i entuzijazma ne manjka. Mnoge su se registrirane stranke pasivizirale, samo je Kršćanska narodna stranka i formalno prestala s djelovanjem, ali zato niču nove. Tako da u ovom trenutku želju za predstavljanjem tri i pol milijuna hrvatskih birača pokazuje šezdesetak političkih grupacija svakojakih usmjerenja i političkih programa.

No, ipak, jedna je među tim strankama jedinstvena. Riječ je o Riječkom demokratskom savezu, političkoj stranci osnovanoj na današnji dan prije sedam godina. Istini za volju, prošle je godine RiDS kao stranka preimenovan u Primorsko-goranski savez, da bi svoje izvorno ime zadržao tek kao autonomni ogranak primorsko-goranske regionalne stranke. Međutim, ništa se bitno nije promijenilo. PGS je obuhvatio kontinuitet RiDS-a, ne zadirući u njegovu specifičnost i autonomiju koja je daleko nadišavši razinu običnog stranačkog ogranka po svemu ravna razini samosvojne stranke, te proširivši njegov model na čitavu Primorsko-goransku županiju.

Jedinstvenost RiDS-a na hrvatskoj političkoj sceni sastoji se u tome što je to jedina politička grupacija lokalnog tipa koja je preživjela, gledajući i razdoblje od godinu dana prije izbora 1990., punih osam godina hrvatskog višestranačja. Više se nitko ne sjeća Liste za Osijek, riječkih, šibenskih, zagrebačkih ili splitskih gradski strukturiranih političkih organizacija zelenih, ugasila se odavno, odmah poslije prvih izbora, i Lista za Rab. Nitko, isto tako, ne zna koliko će, primjerice, biti vijek trajanja nedavno osnovanog Rapskog pučkog sabora. Sve zavisi od rezultata izbora u travnju.

RiDS je položio test vremena i dogurao do sedme godine. Jedan od razloga zašto se to dogodilo krije se svakako u upornosti čelnika ove stranke koji nisu posustajali ni onda kada im nije išlo sve po špagu. No, drugi i glavni je razlog taj što se osnivanje RiDS-a poklapa s oživljavanjem interesa

samih Riječana za duh grada u kojemu žive. Nakon tragičnog pražnjenja grada po okončanju Drugog svjetskog rata, Rijeka je postala jedno od najvećih imigracijskih središta u Hrvatskoj. Što iz neposredne okolice, što ih drugih dijelova Hrvatske, prije svega Istre i Dalmacije, što iz nekih dijelova ondašnje Jugoslavije, stizalo je novo stanovništvo u potrazi za poslom kojeg je Rijeka kao industrijsko i prometno središte nudila.

Trebalo je proći četrdesetak godina da stasa generacija Riječana koja je presjekla pupčanu vrpцу sa zavičajem svojih otaca i djedova, i koja je grad u kojemu živi počela bez ostatka doživljavati kao svoj. Pojavne naznake toga procesa počele su se izrazito manifestirati početkom osamdesetih godina kada počinje zlatno doba riječke rock scene, kada Armada postaje samosvjesna navijačka skupina. Malo potom u potragu za duhom grada, kako se taj proces samospoznaje Riječana o njima samima popularno zvao u drugoj polovici osamdesetih, kreću i umjetnici, znanstvenici, novinari, obični građani.

Na sve to »naslonilo« se višestranačje i nije trebalo dugo da pod motom borbe za čuvanje riječkih specifičnosti i valorizacije značenja ovoga grada unutar hrvatskog gospodarskog, kulturnog i političkog prostora, skupina građana krene u osnivanje RiDS-a kao pokušaja iskazivanja političkih interesa Riječana. Dugovječnost RiDS-a potvrđuje da su Riječani prihvatili ovu stranku.

Ona ne dominira ni u gradu na kojega se poziva i u ime čijih građana želi govoriti, imala je svojih uspona i padova, kako na izborima tako i u razdobljima između izbora. Ali je prisutna i svakako spada među četiri najznačajnije političke grupacije u Rijeci koje vežu gro biračkog tijela.

Osnivanje PGS-a nova je stepenica u razvoju RiDS-a, gdje se model riječke lokalne strukture pokušava podići na županijsku, dakle regionalnu razinu. Teško je odgovoriti na pitanje kako će taj proces završiti, pošto su skori izbori prvi pravi test ovoga po mnogočemu jedinstvenog političkog eksperimenta u Hrvatskoj. Teško je, isto tako, odgonetnuti kako će u budućem razvoju RiDS-a, odnosno PGS-a biti usklađen liberalno-socijaldemokratski potencijal kojeg stranka nosi. Hoće li prevagnuti liberalna ili socijaldemokratska opcija, ili će pak gradski odnosno općinski zaštitni znak svakog od autonomnih ogranaka PGS-a poništiti značenje ove ideološke dileme. U svakom slučaju RiDS (PGS) sa sedam navršenih godina dorastao je za »školu«. A u političkoj školi nemaju što tražiti učenici koji nemaju spremne sve odgovore na pitanja učitelja (biračkog tijela).

(11. 03. 1997.)

Istarska buna

Hrvatskoj vlasti rastrzanoj između međunarodnog inzistiranja na poštivanju prihvaćenih potpisanih obaveza, pojačanih prijetnjom sankcijama, i unutrašnjopolitičkih trauma izazvanih dramatičnom socijalno-gospodarskom situacijom i međusobnog hadezeovskog čerupanja oko političke moći te

raspodjele sve siromašnijih resursa devastiranih »pretvorbom« i »privatizacijom«, počele su se događati i do sada doista rijetke pobune u kojima sudjelovanje najavljuju i pripadnici same vladajuće stranke. Istarska buna, koja je na pomolu zbog najave naplate dionice istarskog ipsilona od Rogovića do tunela Učka, znakovita je iz više razloga. Tu nije riječ o unutarstranačkim sukobima kakvih je primjerice bilo, a ima ih i još, u Dubrovniku, Splitu ili Rijeci i koji se, kako-tako mogu kontrolirati. Smirivanje vlastitih stranačkih aktivista »radi mira u kući« i političke pragme, a što često polučuje bar kratkoročne efekte u ime »viših stranačkih i državnih interesa«, nešto je sasvim drugo od stišavanja nezadovoljstva uzrokovanog konkretnim političkim interesima koji se mogu odraziti i na daljnje gubljenje kredibiliteta stranke.

Kada je u pitanju Istra, najakutniji politički problem HDZ-a koji ovaj ne uspijeva »riješiti« od preuzimanja vlasti u Hrvatskoj 1990. godine, stvar može postati »zapaljiva«, dodatno izmičući tlo pod nogama vladajućoj stranci u tom dijelu zemlje. I ne samo tamo, gdje IDS-u ide na ruku svaki potez kojim se marginalizira, izolira i razvojno usporava Istra, nego je onda pitanje dana kada će se ta zapaljiva materija iz Istre, potaknuta nekim drugim iritantnim događajima, početi preljevati i u druga područja države koja isto tako imaju razloga negodovati jer su pogođena određenim mjerama vlasti ili organizacija za čiji rad one snose odgovornost.

Istarski HDZ, reagirajući na naplatu cestarine koja bi bez sumnje pogodila i opteretila ne samo istarsko nego i ukupno hrvatsko gospodarstvo, instinktivno je osjetio zamku u kojoj se našao. S jedne strane, njegovo vodstvo, obnovljeno nakon prošlogodišnjih lokalnih izbora uslijed procjene stranačkog vrha da prethodno nije u potpunosti opravdalo očekivanja, ima mandat podići rejting stranke i makar se postupno početi približavati još uvijek impresivnim rezultatima IDS-a. Na drugoj strani, u poziciji u kojoj se nalaze Mario Bratulić i ostali čelnici istarskog HDZ-a najmanje što mogu tražiti od stranačkog i državnog vrha je da svojim potezima ne ugrožavaju njihovu »misiju«. U takvoj situaciji jedan državni koncesionar, dakle pravna osoba u ugovornom odnosu s vlašću, čini medvjedu uslugu upravo HDZ-ovim aktivistima u Istri dovodeći u pitanje uspješnost njihove potrage za »istarskim kamenom mudrosti«. Birajući, dakle, između strategije »pokrivanja ušima preko glave«, da se ne bi remetilo moguće odobrenje Vlade koncesionaru »BINA-Istra« da naplaćuje spornu cestarinu, i političkog zova da se ipak prvenstveno koncentrira na istarske probleme, istarski je HDZ izabrao ovu drugu soluciju, najavljujući prosvjede i blokiranje ceste.

IDS, pak, bio je u svojoj reakciji više nego predvidiv. Cjelokupna njegova politička strategija utemeljena je na zaštiti istarskih specifičnosti i protivljenju nekontroliranom posezanju središnje vlasti na gospodarske i druge resurse u Istri. Stoga je najava novog cestovnog harača bila idealna crvena krpa IDS-u, koji se nije libio još jednom upoziriti vlasti u Zagrebu kako su pretjerale, te da će ovaj put, ne uzmu li Istrane u zaštitu, naići na istinski otpor. Kako god se stvari odvijale,

politički gledano IDS je na dobitku. Gubitnik može biti samo HDZ, stranka koja sve manje zna kako razriješiti probleme, poput ugovaranja koncesije za istarski ispilon, koje je sama stvorila.

To da postoji mogućnost da IDS i HDZ zajednički organiziraju prosvjede i blokiranje ceste koja od tunela Učka vodi na Rogovićima, ne znači da je u Istri zavladao harmonija između stranaka koje do sada u međusobnoj komunikaciji nisu birale riječi, licitirajući o tome tko zapravo brani interese Istrana. Tako je i na prekjučerašnjoj sjednici Županijskog odbora HDZ-a Istre, unatoč ostavljenoj mogućnosti da se u prosvjede i blokade krene i zajednički s IDS-om, ponovo spominjano odnarođivanje Istre poticano od istarske regionalne stranke.

Ovo »sinkronizirano« djelovanje znači samo to, ako je to »samo«, da je dogorjela svijeća političkoj strategiji manipulacije općenacionalnim interesima i Pašalićevom apstraktnom obračunu s regionalizmom, te da je na razini lokalnih zajednica, a pod utjecajem gospodarskog i socijalnog bremena, te u borbi za konkretnu političku afirmaciju, postalo moguće povremeno zajedničko djelovanje i do jučer »nepomirljivih« političkih suparnika ako je u pitanju interes lokalnog stanovništva. Jednostavno, najava istarske općestranačke bune upozorenje je vlastima i vladajućoj stranci da su na krivom kursu koji će, na njihovu žalost, sve teže biti ispraviti.

(14. 05. 1998.)

Ploča ugroženog hrvatstva

Ministarstvo uprave Republike Hrvatske kao da nema pametnijeg posla nego tvrdoglavo inzistirati na skidanju ploče na talijanskome jeziku sa zgrade sjedišta Istarske županije u Pazinu. Riječ je očito o ministarstvu u kojemu, prije svega još svježi ministar Ramušćak i njegovi suradnici, ne vide da postoji ma kakav problem u njihovoj ovlasti, pa su prilježno odlučili demonstrirati svoj značaj i »ustavno-pravnu dosljednost« na jednoj simboličnoj ploči i natpisu na njoj.

Umjesto, dakle, da pritisnuti praktičnim problemima koji su se pojavili u posljednjih nekoliko godina, iniciraju cijeli niz rješenja u domeni uprave i lokalne samouprave, što bi im trebao biti prioritetni zadatak i zbog međunarodnih opaski na stanje lokalne demokracije u Hrvatskoj, odgovorni u Ministarstvu uprave otvaraju spor s lokalnim vlastima u Istri i jednom nacionalnom manjinom. Time naravno stvaraju daljnje prepreke ostvarenju nekih od 21 uvjeta međunarodne zajednice, što su ih Tuđman i Pavletić potpisali uoči prijema u Vijeće Europe, ali još više pokazuju stvarnu ćud vladajuće garniture i njeno shvaćanje demokracije.

Zašto naziv Županije na talijanskom jeziku treba biti uklonjen? Zato, tvrde u Ministarstvu, jer nema ustavnog i pravnog uporišta za takvo što. Pravo da se ploča na sjedište nekog tijela vlasti napiše i na jeziku manjine može se, prema interpretacijama ministra uprave i njegovih suradnika, iskoristiti u onim jedinicama lokalne samouprave u kojima broj pripadnika manjine prelazi određeni postotak.

A prema postojećim zakonima takva mogućnost za županije, pa ni u onoj dimenziji gdje se pojavljuju kao jedinice lokalne samouprave, niti ne postoji. Znači, županijska razina, bez obzira na postotak pripadnika manjine, za sada je unaprijed »oslobođena« jezičnih obaveza prema manjinama.

U Istri, međutim, IDS ne želi pristati na takvu logiku, opstruirajući naredbu Ministarstva da se ploča mora skinuti. Vladajuća stranka u Istri dobila je još jednu prigodu za frontalni obračun s HDZ-om i rast svog rejtinga, a vodstvo Talijanske unije, izvanstranačke udruge koja je u dosadašnjim izborima podržavala IDS, sprema se i na formalnu i argumentiranu osudu postupka Ministarstva uprave, što se sasvim sigurno ne može smatrati korakom naprijed u odnosima predstavnika talijanske manjine i hrvatskih državnih vlasti.

Nema tako davno kada se, u povodu sklapanja ugovora između Hrvatske i Italije o pravima manjina, i od samih predstavnika talijanske manjine moglo čuti pregršt komplimenata na račun hrvatskih vlasti koje su tim ugovorom signalizirale svoju želju da urede talijansko manjinsko pitanje u duhu najbolje europske demokratske tradicije. Bio je to svojevrsni finale jednog pregovaračkog procesa i potvrda dobrih hrvatsko-talijanskih odnosa još iz vremena međunarodnog priznanja Hrvatske, kada je tadašnji talijanski predsjednik Francesco Cossiga bio prvi strani šef države koji je posjetio našu zemlju. Oni koji pomnije prate međunarodni angažman Italije mogu se, također, sjetiti da je Hrvatska i u najkritičnijim razdobljima, kada je bila pod pojačanom lupom međunarodnih institucija i asocijacija koje su joj prijetile i sankcijama, mogla računati na talijansku podršku. A, ni to ne treba zaboraviti, ne jednom se, čak i u diplomatskoj komunikaciji, a kamoli ne i u nešto »ležernijim« formama, moglo čuti kako je Hrvatska znatno fleksibilnija i kooperativnija u rješavanju manjinskog statusa Talijana od, primjerice, Slovenije.

Nema sumnje da će slučaj pazinske ploče na talijanskome jeziku u neku ruku relativizirati »odlične ocjene« postojećih hrvatsko-talijanskih odnosa, iako sigurno zbog tog pitanja neće doći do neke značajnije krize međusobnih odnosa dviju zemalja. Međutim, kome je uopće potrebno stvarati probleme tamo gdje ih ne treba biti. Kome je ta ploča smetala i što ona može, tobože na uštrb hrvatstva, poremetiti u Istri? Na ta pitanja, bojim se, nitko u Ministarstvu uprave i političkim, odnosno krugovima koji daju podršku »naredbi« Ministarstva niti zna niti može suvislo odgovoriti. Oni se kao pijani plota drže statistike i postotaka, tumače Ustav i zakone doslovno do zadnjeg zareza i točke, a da nijednom nisu, ni javno ni (vjerojatno) tajno, pokušali oplemeniti hrvatsku demokratsku praksu takvim rješenjima, poput »sporne« ploče na talijanskome jeziku, koja će u određenim sredinama kao što je Istra, biti prihvatljiva i poticajna za pomicanje granica demokracije.

I dan danas poneko u Alto Adigeu (Južnom Tirolu) uzvikne Deutschland, Deutschland, a da nitko u talijanskoj vlasti tome više ne pridaje neko posebno značenje jer ne postoji realna politička opasnost da se to izrodi u nešto ozbiljnije poput pobune ili pokušaja prekrajanja granica. Istovremeno, hrvatska vlast preko Ministarstva uprave dokazuje svoju nacionalnu pravovjernost na nekoliko tisuća Talijana i IDS-ovom konceptu multietičnosti, prikazujući inkriminiranu ploču kao tobožnji uvod u separatizam i autonomaštvo Istre.

HDZ-ova vlast još se jednom dokazuje kao svadljiva i uskogrudna (čak kada je i u pitanju manjina čija je matica višekratno demonstrirala prijateljstvo prema Hrvatskoj), ksenofobična i arhaična, kojoj je najlakše stvari lomiti preko koljena ne vodeći računa o dugoročnim posljedicama ni za zemlju ni za njene građane. Nema to veze ni s Europom ni sa suvremenim poimanjem demokracije, a niti s tobožnjom principijelnošću u poštovanju zakona (što je s poštovanjem zakona na drugim područjima), već to treba imenovati onim što jest: putem u samodopadni izolacionizam režima koji prodajući nacionalnu demagogiju skrbi jedino o svojim materijalnim interesima. To je valjda danas jasno i onima koji su donedavno imali iluzija da je HDZ-u i njegovim čelnicima stalo i do općenacionalnog dobra.

(03. 09. 1998.)

Političko mahanje autonomijom Istre

Istarska banka postala je, preko noći, gotovo glavni politički problem u zemlji. No, unatoč tome što su brojni politički akteri kazali svoje, mnogo toga je još ostalo obavijeno maglom. Što je, dakle, u slučaju »Istarske banke« zamagljeno, ili bolje rečeno, što u svojim komentarima blokade banke politički »prešućuje« s jedne strane, SDP-ova trojka u Vladi (Račan, Linić, Crkvenac), a s druge vodstvo IDS-a (Jakovčić, Kajin, Žufić, Drandić)?

Držeći se demokratskih načela o autonomnom vođenju monetarne politike od strane Hrvatske narodne banke, predsjedni i potpredsjednik Vlade te ministar financija odbacuje sa sebe svaku odgovornost za blokadu »Istarske banke« i njene posljedice. Linić smatra da je pravo IDS-a da povlači političke poteze shodno svom pogledu na situaciju, ali i tvrdi da bi bilo neodgovorno komentirati odluku guvernera HNB-a Marka Škreba temeljenu na stručnoj podlozi. Za Crkvenca IDS politizira slučaj, dok je Račan suzdržan u očekivanju konkretnog stava istarskih regionalaca i sastanka šestorice. Sve je, dakle, formalno u redu. Vlada ne namjerava politički pritiskati nikoga pa ni HNB i njenog guvernera, te se problem banke, njenih štediša i vlasnika, mora riješiti stručno, a koalicijska vlast u međuvremenu dogovorom mora razriješiti vlastite probleme i vidjeti postoji li i kakav je okvir za političko djelovanje u konkretnom slučaju.

Ali... Ako čelnici Vlade tvrde da politiku treba »poštedjeti« ovog slučaja i prepustiti »struci« njeno, čak i onda kada se prema najavama na duži rok dovodi u pitanje financijsko funkcioniranje gotovo čitavog istarskog gospodarstva i stanovništva, to ne znači da se ne može ustvrditi i naglasiti kako je, nažalost, politika bila »majka« funkcioniranja HNB-a do 3. siječnja, a očito se, nezavisno o tome je li nova vlast u to upetljena ili, nastavlja i dalje. Možemo za ovu priliku i zanemariti one izjave guvernera Škreba o izlasku kapitala iz zemlje, a o čemu tek sada i to parcijalno i demagoški govori, ili jima slične. Dovoljno se samo podsjetiti da je, prema izjavama »svjedoka«, stanje u »Istarskoj banci« kritično već duže vrijeme, pa upitati što je guverner dosad radio i iz kojih razloga su »izvanredne mjere«, sve do potpune blokade potpisom pera »prinudnog upravitelja« i drugih nezgrapnih poteza, u pulskoj banci uvedene sada.

Zapravo, ako nova Vlada i ne želi više voditi politiku HNB-a, to očito ne sprečava tu instituciju da vodi politiku, pri čemu se, nažalost, ne ograničava samo na monetarnu politiku. To onda za posljedicu u slučaju »Istarske banke« ima podizanje temperature u čitavoj jednoj regiji, stvaranje podloge za političke napetosti, a kada se krug zatvori opet će se u središtu naći Vlada i šestorica, no ovaj put bez prilike da »eskiviraju« političnost slučaja. I zato su Račan, Linić i Crkvenac trebali biti nedvosmisleni. Vlast neće dirati HNB, ali cijela tamošnja ekipa, kompromitirana dosadašnjom politikom, na čelu s guvernerom Škrebom mora otići, kao preduvjet, među ostalim, i normalizacije političkih odnosa u zemlji. I još nešto. Tome su mogli dodati još koju riječ, dvije s kojima bi pokazali malo više senzibiliteta za aktualna zbivanja u Istri.

Čelnici IDS-a, pak, u startu su osjetili priliku da se, kao i u polemici oko istarskog ipsilona, legitimiraju kod svojih birača tražeći, opravdano, smjenu Škreba te političko (i ekonomsko), rješenje čitavog slučaja. No, u istupima ideesovaca mogu se uočiti neke teze koje su, u najmanju ruku, problematične. Kada u interviewu za jedan dnevni list saborski zastupnik Damir Kajin praktički potvrdi pitanje i ustvrdi da bi se skoro moglo reći kako je HDZ-ova Vlada imala puno više razumijevanja za »Istarsku banku« od sadašnje, nije jasno što točno misli. Ako i čelnici IDS-a tvrde da je HDZ radio s pulskom bankom što je htio, je li se to isto sada očekuje i od nove vlasti ali s tzv. pozitivnim predznakom? U slučaju da je tako, ništa ni od pravne države ni od demokratizacije. Samo bi jednu autoritarnu i voluntarističku političku ekipu zamijenili drugom.

A kada je riječ o traženju veće autonomije za Istru, ukoliko vlast »adekvatno« ne riješi slučaj »Istarske banke«, ni tu nije sve »čisto«. Dobro je da je pitanje decentralizacije i autonomije načeto. I to ne na akademskoj razini ili razini načelnih političkih prepucavanja s pozicija stranačkih programa, nego na konkretnom primjeru »Istarske banke«. Za nadati se onda da će u narednih nekoliko mjeseci, možda i kroz godinu-dvije, u demokratskom okruženju kakvog je navijestila nova vlast, biti pretreseno sve ono što o tim pitanjima, važnim za funkcioniranje svake zemlje s

geografskim, kulturnim, povijesnim i gospodarskim različitostima kakva je Hrvatska, treba pretresti. Naravno, poslije toga izvući zaključke te državu teritorijalno, politički i u pitanjima nadležnosti ustrojiti tako da se postigne optimum.

Međutim, kako je rasprava krenula, ne priberu li se njeni, za sada, glavni sudionici koji zajedno vladaju zemljom, prisutna magla se neće dići pa od skorog i razvojno poticajnog rješenja neće biti ništa. Jer, da je Istra i sada regija s najvećom mogućom autonomijom, monetarna politika, a ona je ključna kada su u pitanju banke, opet bi se vodila na državnoj razini. Ne misle valjda u IDS-u da bi veća politička i kulturna autonomija Istre kao regije značila i to da bi lokalni politički establishment dirigirao bankama i sličnim institucijama? A ako je vodstvo IDS-a spomenulo mogućnost traženja autonomije samo kao politički pritisak na ostale stranke vladajuće koalicije, onda je to neozbiljno i olako potrošeno političko zrno.

Pitanje autonomije, naime, preozbiljno je pitanje da bi se s njime moglo politički mahati kada se kome prohtije, gotovo u svakoj situaciji koja nije po volji IDS-u. Ono traži temeljitost i maksimalno racionalan pristup, kojemu je strano svako bagateliziranje tog pitanja, a što uvijek najbolje iskoriste političke grupacije nesklone bilo kakvoj stvarnoj decentralizaciji, odnosno regionalizaciji s većim stupnjem autonomije od administrativnog. Ako je njegovo spominjanje u kontekstu slučaja »Istarske banke« ipak donijelo nečeg dobrog onda je to, pored »bistrenja« odnosa politike i ekonomije, činjenica da Istrani, a i mnogi drugi u Hrvatskoj, o većoj autonomiji i dalje ozbiljno razmišljaju, te da se i vladajuća koalicija, unutar koje postoje i stranke nesklone »većem stupnju autonomije« od proširenja nekih ovlasti županija, s time i suoči. I da sve to bude poticaj da se već prilikom rasprave o novim ustavnim rješenjima progovori konačno, bez širenja straha od neprijatelja veličanja države, i o regionalizaciji zemlje.

(28. 03. 2000.)

Regionalni bauk kruži Hrvatskom

Motovunska deklaracija o polazištima za ustavno određenje prava na lokalnu i regionalnu samoupravu, po svemu sudeći, neće postati »Magna charta« hrvatske decentralizacije. U tome je, prije svega, »priječi« unisono shvaćanje vladajuće šestorice da zemlju treba decentralizirati, čemu se naprasno ovih dana pridružio i HDZ, donedavno centralistička tvrđava koju je opozicijska situacija primorala da shvati gdje je »zabrljala«, odnosno što gubi na lokalnoj i županijskoj razini gdje još uvijek ima vlast, ali i prazne blagajne koje više ne može puniti protekcionističkim seljenjem državnog novca.

No, Deklaracija koju su u Motovunu potpisali saborski zastupnici IDS-a, PGS-a i SBHS-a može biti pogonsko gorivo, mjestimično i zapaljivo, u dva slučaja. Bude li među šestoricom oklijevanja

ili, bolje rečeno, usporavanja tempa nužnih promjena kako bi to željele regionalne stranke i kada se bude risao konačni prijedlog lokalne i regionalne samouprave.

Okviru što su ga postavile tri stranke nema se načelno što prigovoriti. U njemu je sadržano sve ono što se cijelo desetljeće hrvatske državnosti kristaliziralo kao nužno potrebna korekcija uspostavljenom teritorijalno-administrativnoj podjeli zemlje i kompetencijama nižih razina vlasti. A na tom tragu su i primjedbe međunarodne zajednice koja, poput Svjetske banke u publikaciji »Program mjera za gospodarsku reformu i rast«, konstatira da je »socijalistički sustav Hrvatske prije njenog osamostaljenja plus institucijska i administrativna struktura više navodio na fiskalnu decentralizaciju od većine istočnoeuropskih zemalja«, te da je »rat, međutim, spriječio Hrvatsku u brzom decentralizaciji, s obzirom na potrebu centralizacije odlučivanja o dodjeli resursa«. Također, u Deklaraciji te izjavama stranačkih dužnosnika nakon njenog potpisivanja razvidna je i samosvijest o vladajućoj poziciji, s obzirom na činjenicu da IDS »izravno«, a PGS i SBHS »posredno« preko koalicijske suradnje sa SDP-om participiraju u vlasti. Zbog ove tri činjenice primjetan je optimizam »lučonoša regionalizma« te njihov racionalni diskurs, bez suvišnog podizanja tonova, karakterističan za nekoga koji zna da »gura pravu stvar« i da će na posljetku isposlovati ono što želi.

Međutim, unatoč svemu tome, kada »projekt« lokalne i regionalne samouprave krene s načelne u konkretnu i javnu raspravu, pri čemu treba paziti da vrijeme odmiče i da uskoro kreće rasprava o ustavnim promjenama a najavljuje se i novi Zakon o lokalnoj samoupravi, pojavit će se određeni problemi, točnije sporna pitanja, kako među strankama tako i među građanima i političarima nezavisno od stranačke pripadnosti. Valja ih stoga na vrijeme označiti i već sada početi pripremati odgovore na (očekivana) pitanja.

Tri su takva pitanja: koliki je u Hrvatskoj optimalan broj općina i gradova, a da te jedinice lokalne samouprave mogu zadovoljiti potrebe građana koji u njima žive, kolike trebaju biti kompetencije regija te kako teritorijalno razgraničiti regije, odnosno odrediti njihov broj?

S brojem općina i gradova »muči« se i prijedlog novog Zakona o lokalnoj samoupravi kojeg je pripremio Savez gradova i općina. Hrvatska po broju jedinica lokalne samouprave ne odskoče od prosjeka Europske unije, ali je njen problem opće siromaštvo što pak generira problem materijalne (ne)ovisnosti gotovo dvjestotinjak općina u zemlji. I taj problem neće nestati pukom preraspodjelom izvora financiranja između države i jedinica lokalne samouprave. Jer, ako općina nema od koga ubrati prihode ostatak će siromašna i u slučaju da se država odrekne i zadnje lipe u njenu korist. Stoga treba osmisliti takav koncept, i pripadajuće mu financijsko pokriće, koje neće težiti ukidanju svake siromašne općine, odnosno, »kažnjavanju« njenih stanovnika uskraćujući im primjerenu lokalnu samoupravu, polazeći od toga da mnoge općine (primjerice one u Gorskom

kotaru, Lici i Dalmatinskoj zagori) imaju potencijale koje, iz raznih razloga, još uvijek nisu u stanju realizirati. Interes građana i pružanje razvojnih šansi svima u Hrvatskoj podjednako, uz državnu potporu dok bude potrebna, trebaju biti glavni kriteriji pristupanja ovom problemu.

Moguće su i »bitke« oko kompetencija regija. Već sada se mogu naslutiti sukobi onih koji ih ne bi htjeli vidjeti jačima nego što su današnje talijanske regije i onih koji će zahtijevati još veću njihovu autonomiju na granici federalizacije zemlje. Iz hrvatske perspektive, i površinski i po broju stanovnika male zemlje, jedino je logično rješenje preraspodijeliti ovlasti na taj način da regije budu kompatibilne i s državom i s jedinicama lokalne samouprave. Drugim riječima, da regija »rastereti« državu od mnogih njoj suvišnih poslova koji se bolje mogu rješavati na nižoj razini, a da istovremeno ne »razvlasti« gradove i općine, te prve instance u kojima treba odlučivati što veći broj građana. Bit će, međutim, tragično ako se ova rasprava, a indicije postoje, svede na suprotstavljanja HSP-a i IDS-a oko pojmova »autonomije« i »autonomaštva«.

I premda se čini marginalan, problem određivanja broja regija i njihovo međusobno razgraničenje daleko je od političke marginalnosti. Pokazale su to nedavne konfrontacije oko »pilot-projekta« od osam regija koji se pripisuje IDS-u. U Motovunskoj deklaraciji regija se tumači kao zakonom određeni izražaj povijesnih, prometnih i gospodarskih čimbenika, a koja je sposobna funkcionirati kao samoupravna cjelina. Iako nitko ne spori da u Hrvatskoj postoje povijesne regije, činjenica je da su se one u međuvremenu, i zbog toga što nije bilo adekvatnog praćenja u teritorijalnom ustroju na ovom prostoru u posljednjih stotinjak godina, »rastočile« na manje zaokružene cjeline baštineći iz povijesti samo lokalno nazivlje stanovništva (Zagorci, Dalmatinci, Slavonci, Istrani, Primorci...). Praktički, preživjele su samo tri povijesne regije: Istra, Lika i Međimurje. Što, međutim, učiniti primjerice sa Slavonijom i Dalmacijom, gdje postoji više centara od kojih se svaki u posljednjih pedesetak godina »zaokružio« u vlastitu cjelinu? Je li rješenje da i u samoupravnom, a ne samo administrativno-upravnom smislu spuštanja državne vlasti, djelokrugu prežive županije pa da one budu međustepnica između općina i gradova i regija po uzoru na talijanske provincije? Bi li to bilo skupo i neracionalno? Kako, jednostavno, svih zadovoljiti a da sustav lokalne i regionalne samouprave optimalno funkcionira?

Na neki način, bauk regionalizma kruži i kružit će još neko vrijeme Hrvatskom. Stoga, kada se već kreće u potreban politički redizajn hrvatske države valjalo bi mu pristupiti postupno. Idući od »lakših« i probavljivijih tema k onima zahtjevnijima. Najprije, dakle, urediti temelje, prihode i nadležnosti jedinica lokalne samouprave te u Ustavu promijeniti odredbe o ustrojstvu lokalne i regionalne samouprave. To bi omogućilo da bar dio »novog« sustava već za nekoliko mjeseci počne funkcionirati u odjeći starog, a paralelno s tim mogla bi se voditi smirena i racionalna rasprava o daljnjoj nadogradnji. Sve do pitanja koliko regija, gdje će im biti granice i što će sve

raditi. U protivnom, moglo bi se dogoditi da velike i »vruće« teme u javnoj raspravi »pojedu« one male i bitne, što bi moglo usporiti cijeli proces jačanja lokalne i regionalne samouprave, a samim tim i daljnju demokratizaciju zemlje.

(20. 06. 2000.)

Političari kroje, ali će građani odlučiti o pripadnosti Puli ili Rijeci

Ideja ministra Stjepana Ivaniševića o pet regija i nekoliko subregija uzburkala je mnoge duhove, dajući već zahuktaloj raspravi o regionalizaciji Hrvatske novi zamah. Posebno su oštri bili neki čelnici IDS-a, saborski zastupnik Damir Kajin prije svih, koji inzistiraju na tome, potkrepljujući svoja razmišljanja povijesnim i inim argumentima, da Istra mora dobiti status regije, a ne zadovoljiti se subregionalnim statusom pod »patronatom« Rijeke.

Doista, i neka istraživanja provedena posljednjih godina potvrdila su kulturološku i inu zaokruženost istre, što će prilikom odlučivanja o regionalnom ustroju Hrvatske svakako trebati uzeti u obzir. Osim toga, nekadašnja Zajednica općina Rijeka ostavila je frustracije kod mnogih Istrana, koji i dan danas smatraju da su u toj regiji za vrijeme socijalističke Hrvatske bili zapostavljeni, pogotovo kada je riječ o središnjem, manje razvijenom dijelu ovog poluotoka. Konačno, i za vrijeme vladavine HDZ-a oko Istre su se vodile posebne bitke, pa bi »tvrd« politički stav prema ovom dijelu Hrvatske, i njegovoj volji da se konstituirao kao samostalna regija, mogao biti shvaćen kao nastavak hadezeovske politike te izazvati nove nepotrebne političke konfrontacije. Pod pretpostavkom, dakle, da se uvaži želja velike većine Istrana da ih se ne svrstava u veliku riječku regiju već da dobiju svoju regionalnu samoupravu, ponovno će se postaviti pitanje pripadnosti jednog dijela jedinica lokalne samouprave koje trenutno administrativno pripadaju Primorsko-goranskoj županiji, a zemljopisno zaokružuju Istru. Riječ je o otocima Cresu, Lošinju, Susku, Iloviku i Unijama, Gradu Opatiji te općinama Mošćenička Draga, Lovran i Matulji.

To je pitanje IDS, politički utjecajan na ovom prostoru, postavio još tamo 1992. i 1993. godine, prije i poslije podjele zemlje na 21 županiju, što ga je tada suprotstavilo drugim političkim grupacijama koje su smatrale da je dovoljno argumenata, prije svega interesnih, u prilog ostanka tih gradova i općina u Primorsko-goranskoj županiji. IDS je tada odustao od daljnjeg dizanja političke temperature, a u međuvremenu, s najavom ponovne rasprave o regionalizaciji zemlje, dogovorio se s PGS-om, regionalnim »suparnikom« na ovom terenu, da zajednički sastave okvirnu »platformu« za regionalizaciju Hrvatske, pri čemu su se složili da pitanje pripadnosti istarskog dijela Liburnije valja prepustiti političarima u tim sredinama, odnosno građanima koji bi se konačno trebali opredijeliti za Rijeku ili Pulu.

– U Motovunu su tri regionalne stranke, IDS, PGS i SBHS, usvojile deklaraciju koja se načelno zauzima za potrebu da Ustav prepozna i regionalnu komponentu Hrvatske, kaže predsjednik Vijeća PGS-a i saborski zastupnik Nikola Ivaniš. Također, nastavlja Ivaniš, smatramo da treba, i to zakonski, razdvojiti lokalnu i regionalnu samoupravu, pri čemu regijama moraju pripasti velike ovlasti kako bi iskoristile svoje resurse i pridonijele razvoju zemlje. A što se tiče rubnih područja potencijalnih regija, kao što su liburnijski dio Istre i otoci, doista je zajednički stav da one ne mogu i ne smiju biti problem jer bi to moglo kompromitirati ideju regionalizma, dati zamah antiregionalističkim snagama kojih nije malo. To, dakle, ne može biti temeljno političko pitanje niti jedne stranke, već treba naći način na koji će se izraziti politička volja građana na tim područjima. Sasvim je svejedno, smatra Ivaniš, je li to referendum ili zajednički dogovor političkih stranaka s tih područja.

Prema Ivaniševom mišljenju građani ovih »spornih« područja već sada raspolažu s dovoljno informacija da mogu odlučiti kom području trebaju pripadati, odnosno da će znati odvagati što im je više u interesu bez »instrukcija« bilo koje stranke. Prema tome, bar što se IDS-a i PGS-a tiče problema ne bi trebalo biti i svi oni koji tu očekuju sukob u zabludi su. U Europi regija, u vremenu kada se, uz državnu, ide i k transregionalnoj suradnji, pitanje regionalnih granica, pripadnosti pojedine općine ili grada nekoj regiji, je nevažno. Temeljno je pitanje smisao i svrha regionalizma kao motora razvoja zemlje, zaključuje Ivaniš. S njim se slaže i potpredsjednik IDS-a Emil Soldatić, koji dodaje da će najtvrdi branitelji postojećeg nefunkcionalnog županijskog ustroja upravo biti oni koji su Hrvatsku i doveli pred kolaps. Često se, naime, zaboravlja da je i podjela na županije, s ovlastima koje su im dane i ulogama župana koje su poticale nedemokratsko ponašanje, dio »kriminalnog nasljeđa« prošle vlasti, smatra Soldatić.

Kakve su refleksije ovih stavova u zainteresiranim općinama i gradovima? U Malom Lošinju o tome se dosada nije raspravljalo. Inače, do početka šezdesetih godina Lošinj je administrativno gravitirao Istri. Nakon toga, evo skoro 40 godina Lošinj je usmjeren na Rijeku što, prema riječima gradonačelnika Malog Lošinja Dragana Balijske, uvjetuje i drukčiji odnos ljudi, pa će u konačnom odlučivanju utjecaja imati i ta praktična dimenzija, a ne samo povijesno sjećanje na pripadnost Istri. No, smatra Balijske, za Grad Mali Lošinj i druge slične sredine u regionalizaciji i decentralizaciji zemlje puno je važnije jačanje lokalne samouprave, njenih ovlasti, nego pripadnost ovoj ili onoj regiji.

Srećko Šobot, načelnik Općine Lovran, tvrdi da je zajednički stav IDS-a i PGS-a, kojemu su bliske i neke druge stranke, pametan jer u liburnijskom dijelu Istre nitko u ovom trenutku ne bi mogao staviti ruku u vatru i reći da je siguran kako će se ljudi opredijeliti za jednu ili drugu regiju. Naime, on podsjeća kako se politička klima o tom pitanju u posljednjih desetak godina mijenjala zavisno

od prilike do prilike, pa je najbolje politički se ne zalijetati i nešto raditi na silu nego pitati ljude za mišljenje.

Čini se da se na ovom prostoru, kako god se regionalizacija bude provodila, politička prašina ipak neće dignuti. I Nikola Ivaniš, koji smatra kako je logično da zbog komunikacija ova područja pripadnu riječkoj regiji, i Emil Soldatić, kojemu je logično da pripadnu Istri, slažu se, kao i njihove stranke, da se naposljetku pita ljude što oni žele. Jer, tu su apsolutno u pravu, o njihovim je životima i razvoju riječ.

(06. 07. 2000.)

Decentralizacija pa regionalizacija

Dok se sve ne pretvori u potpirivanje strasti i »političku interpretaciju«, valjalo bi doista, kada je u pitanju problem regionalizacije zemlje, loptu spustiti na zemlju. Prvi preduvjet za to je već ispunjen. Ministar pravosuđa, uprave i lokalne samouprave Stjepan Ivanišević u razgovoru za naš list, krajem prošlog tjedna, mudro je nagovijestio da će konstrukcija Hrvatske kao regionalne zemlje, odnosno decentralizacija startati jednim dijelom iza lokalnih izbora koji su najavljeni za travanj sljedeće godine. Kazavši, uz to, da će se to provoditi u nekoliko koraka, Ivanišević je praktički sugerirao da će finalizacija projekta uslijediti u roku od najmanje godinu dana a po potrebi i više.

Kako je logično da prve stepenice u decentralizaciji, čiji je regionalizacija sastavni dio, budu napravljene tijekom izrade Zakona o lokalnoj samoupravi, kao preduvjetu skorih lokalnih izbora, za pretpostaviti je onda da je to što slijedi nakon izbora, preostali »koraci u decentralizaciju«, vezano uz zakonsko reguliranje ovlasti i nadležnosti regija i subregija, te njihovo zemljopisno uobličavanje.

Dobro je, dakle, što se ovom poslu prilazi postupno, s »dužnom pažnjom«, jer bi on morao konačno dovesti do optimalne reorganizacije teritorijalno-administrativnog ustroja zemlje, a koji bi dugoročno postavio temelje za razvoj svih regija i zemlje u cjelini. Eksperimenata na ovom području stvarno je u povijesti bilo dosta, a jedino što su proizvodili bilo je nezadovoljstvo. Ili političara čije se mišljenje nije uvažavalo, ili građana koji su od krojenja i prekrajanja administrativnih granica, posredno ili neposredno, imali više štete nego koristi.

Drugi preduvjet da priča o reorganizaciji dobije sretan završetak jest pristajanje političara da tijekom rasprave uvažavaju mišljenja stručnjaka. To će već ići malo teže, i to iz dva razloga. Jedan je vidljiv iz izjava hadezeovskog establishmenta u velikom broju županija gdje je na vlasti. Oni su, naime, vrlo dobro uočili da im najavljena decentralizacija države i s njom skopčana regionalizacija pružaju mogućnost podilaženja biračima u trenucima kada im političke dionice ne kotiraju baš

najbolje. zato »plaše« birače gubitkom statusa županije – objašnjavaju okrupnjavanje regija, čije će sjedište, naravno, biti u njima »mrskom« gradu, svjesnom »marginalizacijom« svog područja – umjesto da se politički racionalno koncentriraju na analizu, teritorijalnih i financijskih, limita postojećeg županijskog sustava te rasprave moguće ovlasti i financijsku snagu potencijalnih regija te nađu mjesto »svoga« područja unutar tog budućeg sustava. Odnosno, da tamo gdje ima temelja za postavljanje okvira nekoj regiji pridonese prikupljanju dokaza o njenoj opravdanosti, a ne da prijete »događanjima naroda«.

Međutim, omalovažavanja stručnih mišljenja moguća su ne samo kod političara iz HDZ-a – koji će županijski sustav vjerojatno braniti i zbog vlastitog sudjelovanja u njegovom kreiranju, vođeni idejom »decentralizacije« i brane regionalnom »autonomaštvu«, zbog čega njegovo »urušavanje« mogu tumačiti kao još jedan dokaz »revanšizma« nove vlasti – već i kod ostalih. Riječ je o ukorijenjenoj i prilično raširenoj »umišljenosti« političara u Hrvatskoj da su najkompetentniji za sva moguća pitanja, ali i o tome da će, budu li pažljivo slušali struku i politički oblikovali njene zaključke, mnogi od njih u dosljedno i sustavno provedenoj decentralizaciji izgubiti dio moći, koja je dosad proizlazila iz njihova »posredovanja« između općina, gradova i županija, s jedne, i države, s druge strane.

Ovime dolazimo do trećeg preduvjeta mirnog i trezvenog projekta decentralizacije i regionalizacije zemlje. A taj je da se pokuša izbjeći nametanje problema granica regija i subregija kao dominantnog u cijeloj priči. Zapravo, problem treba postaviti tako da je u prvom planu decentralizacija, »razvlašćivanje« države, i kod odlučivanja i kada je riječ o financijama, u mnogim oblastima a za račun regija, subregija, gradova (velikih i manjih) i općina, čime bi trebalo postići dinamičniji i samosvojniji razvoj različitih područja zemlje, pa onda i države u cjelini, uz istovremeno spuštanje lokalne samouprave što bliže građanima. Tek kada se tu pronade, po mogućnosti najbolje, rješenje, koje mnogi na desnom političkom spektru unaprijed žele diskvalificirati plašeći nas tobožnjom »federalizacijom države«, moglo bi se prionuti crtanju karata i krojenju regionalnih i subregionalnih (kotarskih?) granica, dakako uz dužno poštovanje svih raspoloživih argumenata.

Ministar Ivanišević locirao je u Hrvatskoj pet makroregija, dopuštajući mogućnost i većeg broja regionalnih »entiteta« ukoliko za to bude opravdanja. Profesor Ivo Šimunović smatra da u Hrvatskoj ne treba biti više od deset regija, pri čemu je riječ o pet, šest prepoznatih i samosvojnih, dok bi ostalo bile potencijalne i »projektirane« regije radi uravnoteženja razvoja Hrvatske, odnosno ispunjavanja praznina na njenom teritoriju. Zagreb, Rijeka, Split, Osijek, Zadar, Pula, Slavonski Brod, Gospić... nameću se kao središta tih regija. Kandidata, naravno, ima još (bune se u čakovcu, Šibeniku...). No, dosita, treba to ponovit, želimo li mirnu, sadržajnu i pravu raspravu o ovoj temi,

riješimo najprije problem decentralizacije, načelno i zakonski, jer bez toga svaka je županizacija, regionalizacija ili nekako drukčije nazvana podjela zemlje tek prazno i nedjelotvorno, mrtvo slovo na papiru.

(11. 07. 2000.)

Regionalizacija – čarobni štapić

Kada se uskoro bude raspravljalo o decentralizaciji i teritorijalnom ustroju Hrvatske, mogu se očekivati brojne polemike i suprostavljanja, od kojih mnoge sigurno neće zaobići pitanje Like. Što i kako s Likom, može li ona, i treba li, biti samostalna regija, ili mora biti »prikopčana« na nekog financijski i uopće razvojno jačega, zadovoljavajući se položajem podregije? Kakvo je stanje stvari? U prilog »regionalnosti« Like ide njena prostorna zaokruženost. Područje od Jezerana na sjeveru do Gračaca na jugu, te od Velebita na zapadu do Plješivice na istoku, prepoznatljivo je kao cjelina unatoč raznolikostima. Tko je, naime, samo jednom prošao Likom »uzduž i poprijeko« uočiti će šumovit plitvički kraj, zeleno raslinje i polja u dolinama rijeka u okolici Brinja, Otočca i Gospića, ali i »makiju« u blizini Gračaca te kamenjar oko Lapca i duž hrvatsko-bosansko-hercegovačke granice. Isto tako, tko pozna stanovnike ovoga prostora, uočiti će sklonost stanovništva brinjskog kraja i doline rijeke Gacke da se »distanciraju«, naglašavajući svoje specifičnosti i upućenost na Kordun, Gorski kotar i Rijeku, od Gospićana i drugih Ličana na istoku (vrijedi i obrnuto). Jedan dio tog inzistiranja na specifičnostima, bar kada je riječ o okolici Otočca, ima temelja i u činjenici da se tamo, za razliku od od prepoznatljive štokavštine Ličana, govori čakavštinom, bliskom stanovništvu »s onu stranu Velebita«.

To sve, međutim, kroz povijest nije bila prepreka da se ovaj prostor prepozna kao jedinstven. Tako je bilo i prije doseljenja Hrvata (Slavena), tako je ostalo i poslije početka doseljavanja Srba prije nekoliko stoljeća. No, krajinska kob Like – dugostoljetni život na granici koja se često pomicala, kojemu su alternativa bili »put bez povratka« k Zagrebu ili slavonskoj i vojvođanskoj ravnici, odlazak na nedaleko more, najčešće prema Rijeci, ili emigracija u europske i prekomorske zemlje – nikako nije »dopuštala« značajniji rast broja stanovnika na ovom prostoru te stvaranje većih urbanih cjelina.

Ništa se nije promijenilo ni uspostavom Jugoslavije, kada je to prestao biti graničarski kraj. Lika opet nije imala razvojne sreće. Između dva svjetska rata, ratarstvo i stočarstvo, temeljne proizvodne grane u ovoj regiji, jedva da su za većinu stanovništva bile dostatne za puko preživljavanje. Poslije Drugog svjetskog rata, kada se politički sustav promijenio, najprije je forsirana industrijalizacija, više milom nego silom zbog »popularizacije« lagodnijeg života u većim gradovima nego što se moglo živjeti na selu i općenito u »provinciji« (u samoj Lici, naravno, nedostatno i neadekvatno), a

potom je svoj prilog dao i politički voluntarizam koji nije na pravi način znao riješiti problem ujednačenog razvoja svih dijelova Hrvatske, čime je zadan novi udarac Lici. I dalje je to ostala »regija«, ili zajednica općina, svejedno, kojoj je stalno trebalo pomagati umjesto da ju se dugoročnim i pravim ulaganjima pokuša osoviti na vlastite noge.

Sve to što se događalo s Likom pokušavalo se opravdati nepovoljnom klimom kao razlogom odlaska ljudi iz tog kraja. Kakva je, međutim, klima primjerice u Danskoj i Nizozemskoj kada se i tamo stanovništvo bavi poljoprivredom i prilično pristojno od toga živi? Ništa bolja nego u Lici. Štoviše, uzmemo li u obzir samo dolinu rijeke Gacke; pokazalo bi se da je »klimatsko opravdanje« za gospodarsku (poljoprivrednu) stagnaciju i nazadovanje Like na klimavim nogama. Prema tome, vrijeme je da se, kada je riječ o budućnosti Like, svi skupa u Hrvatskoj uozbiljimo, te realno procijenimo što i kako dalje.

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine na području Ličko-senjske županije živjela je 71 tisuća stanovnika. Odbijemo li od tog broja nekih desetak tisuća stanovnika gradova Senja i Novalje, učinke Domovinskog rata te situaciju nakon »Oluje«, moglo bi se zaključiti da na tom relativno ogromnom prostoru trenutno živi nešto više od 40 tisuća stanovnika.

Dodamo li demografskim gubicima kolaps ionako nejake industrije na tom području, Lika se doista prikazuje kao hrvatski »meki trbuh«. Praktički od Rijeke i Karlovca na sjeveru do Zadra na jugu, nema značajnijeg gospodarskog centra koji bi razvojno mogao vući taj golemi prostor, čime se u projekciji nekakvog budućeg uravnoteženog razvoja cijele zemlje stvara »rupa« (Hrvatska je praktičku tu presječena na dva dijela), o čijem »popunjavanju« treba razmisliti.

Nedavno je u interviewu »Novom listu«, a na pitanje treba li zbog tih deficita Like ovo područje u budućoj regionalnoj podjeli zemlje »podijeliti« između Rijeke i Zadra, splitski profesor, i zagovornik razvojno koncipirane regionalizacije, Ivo Šimunović nedvosmisleno odgovorio– Lika s glavnim centrom Gospićem treba u interesu uravnoteženog razvoja cijele zemlje biti samostalna regija, u koju će, naravno, država u prvo vrijeme morati ulagati da bi postigla željene efekte. za to su naravno potrebni i neki preduvjeti. Dakako, na prvom je mjestu »državna volja« da se to ostvari, pri čemu se treba orijentirati na dugoročne ciljeve da se ne bi odustalo već kod prvih poteškoća. Drugi će preduvjet za bolji regionalni razvoj Like biti ostvaren kada se dovrši suvremena cesta od Bosiljeva do Gračaca, odnosno tunela Sveti Rok. Uz modernizaciju postojeće glavne ličke prometnice koja spaja sjever i jug Hrvatske (Karlovac – Tušilović – Korenica – Udbina – Gračac), uskoro bi, dakle, trebala osvanuti još jedna brza prometnica koja će pak Liku bolje spojiti ne samo sa zapadnom Europom nego i s Istrom i riječkom regijom, odnosno sa sjevernom Dalmacijom, čime će joj dodatno porasti razvojne mogućnosti.

Upravo u tom modernom prometnom povezivanju zapadne i sjeverne s južnom Hrvatskom krije se i šansa za Liku. Na to se odmah naslanja i treći preduvjet za iskoračenje Like u svjetliju budućnost. Njega, također, pokušava osvijestiti profesor Šimunović kada govori o sve propulzivnijoj graničarskoj ekonomiji diljem Europe. Riječ je o tome da se, bude li hrvatska država imala sluha za razvojne trendove u Europi, za Liku u cjelini, koja je »stiješnjena« između Velebita, odnosno Jadranskog mora, i Bosne i Hercegovine, a posebno za njene izrazito pasivne krajeve na istoku, ukazuje prilika jačanja ekonomije na temelju komparativnih prednosti položaja i suradnje sa susjednim regijama u Bosni i Hercegovini, kao i s tom zemljom u cjelini. Nema sumnje da bi državno osmišljene pogodnosti »granične ekonomije« mogle dovesti do zaustavljanja procesa demografskog desetkovanja Like, a u perspektivi bi to onda mogao biti i mamac novim poduzetnicima da tu potraže svoju šansu te doprinesu porastu broja stanovnika.

Dakle, sada kada je i Katolička crkva odlučila osnovati novu (»ličku«) biskupiju, prepoznavajući taj prostor kao cjelinu, stvaraju se uvjeti za ukupnu valorizaciju tog prostora i sagledavanje njegove uloge u sklopu ukupnog razvoja Hrvatske. Možda je doista formiranje Like kao posebne regije, sa svim ovlastima koje bi mogla imati u jednoj drukčijoj, decentraliziranoj, Hrvatskoj te na podlozi poticanja seljenja kapitala tamo gdje bi se mogao najbrže oploditi, taj »čarobni štapić« koji bi u perspektivi mogao »spasiti« Liku i pridonijeti ravnomjernijem razvoju cijele države? U prvo vrijeme, a da bi se cilj ostvario, trebat će se nešto uložiti. Država bi se tu mogla »iskazati« poreznom i inim oblicima fiskalne politike, HBOR, kao također državna institucija, morala bi imati dodatnog sluha za gospodarske investicije u Lici, dodatna infrastrukturna ulaganja trebala bi biti usmjerena prema Gospiću kao centru regije, ali i prema Otočcu, Brinju, Korenici, Lapcu. No, »ruku« Lici, i zbog svojih dugoročnih interesa trebale bi dati i, vjerojatno, buduće susjedne regije kao što su riječka i zadarska.

Ovaj projekt, ponovimo još jednom, trebao bi razviti lički »meki trbuh« Hrvatske na korist i Ličanima i čitavoj zemlji. Doduše, kada se bude prišlo uobličavanju buduće hrvatske regionalne kuće trebat će do pojedinosti odgovoriti na sva još uvijek otvorena pitanja. Primjerice, što s podvelebitskim primorjem oko Karlobaga, odnosno odgovoriti na pitanje koliko je Lici potreban taj izlaz na more za njen ukupan razvoj, te da li Gračac i njegovu okolicu usmjeriti k zadru, dajući i toj regiji više prostora za disanje, ili ga ukomponirati u Ličku regiju. Konačne odgovore na ova i sva druga pitanja, naravno, prvenstveno trebaju dati Ličani, pri čemu bi radi zajedničke perspektive trebali odustati od svih lokalnih animoziteta, ali i stručnjaci te država, koja bi definitivno morala izvući pouke iz povijesti i do kraja osmisliti budući regionalni ustroj zemlje, vodeći se interesima čitave zemlje i svakog njenog dijela posebno.

(23. 07. 2000.)

»Slonovi« u istarskoj staklarnici

Nema sumnje da će Vlada na sutrašnjoj sjednici stati iza ministra Stjepana Ivaniševića, koji je odlučio suspendirati deset odredbi Statuta Istarske županije. To je razvidno iz posljednje izjave premijera Račana na Hrvatskom radiju, a da se izvesti i iz stranačkog rasporeda u Vladi u kojoj dominiraju pripadnici stranaka čiji su čelnici žestoki protivnici IDS-ovih »istarskih pravica«. Političke tenzije će eskalirati, predizborna kampanja, i to ne samo u Istri, dobit će novu, žestoku dimenziju. Šteta!

Ponovo se vrti stari film, Račan i SDP, ali i Budiša i Tomčić, odnosno HSLŠ i HSS upali su u istu zamku kao svojedobno Tuđman i HDZ. Pokazuju da nisu ništa naučili iz proteklih deset godina antiideesovske kampanje koju je provodio HDZ, dokazuju da ne shvaćaju bilo istarskog biračkog tijela o čemu revno svjedoče rezultati svih održanih izbora u Istri od 1992. godine na ovamo.

Još jedno valja podsjetiti one politički slijepi i gluhe. Ispitivanja javnog mnijenja provedena na području Istre u proteklom desetljeću, a nije ih bilo mali broj, daju plastičnu sliku razmišljanja te političkih i inih vrednota građana Istre. Ukratko, Istrani nisu nikakvi, autonomaši i »hrvatski izrodi«, već građani koji žive multikulturalnost i multietičnost, građani koji hoće živjeti bolje i ljepše prihvaćajući moderne, a ne tradicionalističke vrednote sukladne suvremenim europskim procesima.

Konkretno, Istrani se tako, kaže istraživanje iz 1998. godine, u velikoj većini (68,76 posto) zadovoljavaju postojećim, a ne posebnim statusom županije, autonomnu regiju zagovara 19 posto anketiranih, dok federalni status traži tek 4 posto ispitanika. Isto tako, »sporno« istrijanstvo shvaćaju kao regionalno, a ne nekakvo nacionalno obilježje, politički su gotovo isključivo orijentirani prema modernističkom centru i umjerenoj ljevici, a u decentralizaciji, odnosno regionalizmu općenito vide modus boljeg zadovoljavanja vlastitih potreba. Nije stoga ni čudo da tako profilirani preferiraju liberalno-socijaldemokratske vrijednosti koje su na izborima najbolje do sada znali artikulirati ideesovci, a zbog čega su u posljednje vrijeme bile porasle i dionice SDP-a.

Tu se, dakle, krije ključ dosadašnjeg neuspjeha HDZ-a u Istri, tu se krije ključ neuspjeha svih ostalih stranaka koje neće poštovati nekima tako odiozne istarske specifičnosti, a koje nisu ništa drugo nego produkt samosvijesti Istrana (Hrvata, istarskih Hrvata, Talijana, Istrijana, kako god se u popisima stanovništva izjašnjavali) o vlastitoj povijesti te prihvaćanja tržišnih i demokratskih vrednota primjerenih razvijenim dijelovima Europe.

Sve to valja ponoviti jer je osporavanjem odredbi Statuta Istarske županije ponovo aktualna politička uskogrudnost koja »špiči« tamo gdje bi trebala pokazati razumijevanje i orijentiranost toliko često zazivanoj Europi. Ako je IDS, pod teretom dugogodišnje vlasti na lokalnoj razini i

blagog pada rejtinga, i nakanio instrumentalizirati Statut u izborne svrhe (očito znajući s kim ima posla), »kontra« SDP-a, HSLS-a i HSS-a, prije vih, poput je slonovske šetnje u staklarnici. Ako misle da će im napad na IDS donijeti respekt u ostatku Hrvatske (u Istri sigurno gube), eventualni dobitak, ako ga i bude, bit će im minimalan. Ali su se zato blamirali pred svijetom, pokušavajući kočiti zamah demokracije u jednom dijelu zemlje koji ničim ne dovodi u pitanje opstojnost države. Ako, pak, ova vika teži sprečavanju otvaranja Pandorine kutije u cijeloj Hrvatskoj, kako tvrdi premijer Račan, jer se »poslije izjednačavanja hrvatskog i talijanskog jezika u Istri može dogoditi da neke županije zatraže uvođenje srpskog ili mađarskog jezika«, onda je to politička katastrofa aktualne vlasti.

Jer, po čemu je to Italija, koja inače ustavno ne poznaje institut nacionalnih manjina, otvorila Pandorinu kutiju »dopuštajući« francuski jezik u Aosti, njemački u Trentino-Alto Adigeu ili Južnom Tirolu, slovenski u Furlaniji-Juljskoj krajini ili hrvatski u Moliseu? Zašto, na koncu konaca, u nekakvoj sređenoj situaciji, kada i u drugim krajevima i regijama Hrvatske budu a dnevni red došla artikuliranja njihovih specifičnosti, a taj će dan prije ili poslije doći, Hrvati zajedno s, primjerice, tamošnjim Mađarima i Srbima ne bi mogli odlučiti uvesti razne oblike dvojezičnosti poput istarskih? Ako nitko ne dovodi u pitanje cjelovitost države, zašto se granice demokracije i decentralizacije ne bi mogle stalno širiti, bez da gledamo u tuđi lonac braneći se famoznom recipročnošću?

Vidjeti ćemo što će kazati Ustavni sud. No, i bez njegova očitovanja jasno je da u Statutu Istarske županije nema ničeg strašnog ni po hrvatsku državu bogohulnog. Ako neke formulacije treba doraditi, neka se dorade. Ali, kresati grane demokraciji sprečavajući da u jednom regionalnom statutu opstanu odredbe koje već uveliko žive u svijesti i svakodnevnici građana Istre, ispod je razine obećanja koje je ova vlast dala. Za demokraciju se, naime, ne može biti samo verbalno i načelno zakonski, već i praktično konkretno, a taj test na slučaju Statuta Istarske županije ova Vlada nije položila.

(25. 04. 2001.)

Koga živcira IDS

Nema političkog događaja u Hrvatskoj koji bi bio pošteđen vraćanja filma na početak. Sada tako kasetu svojih »uspomena« premotavaju IDS i HSS, pokušavajući javnosti objasniti što se to zapravo dogodilo u šest godina zajedničke suradnje. Pritom posebno od sindroma selektivnog pamćenja pati HSS, odnosno njen čelnik Zlatko Tomčić. Pa ako bi od Ivana Jakovčića bilo pošteno kazati kako je koalicijska bliskost s HSS-om bila i odgovor na izolacionizam koji je IDS-u nametao HDZ, još više Tomčiću ne priliči sada bacati kamenje na »sina razmetnog« koji se, eto, nije dao

kontrolirati i politički opametiti. Čak da u pozadini svega stoji okretanje političkog kursa prema drugim, jačim i »strateški« značajnijim partnerima, neshvatljivi su Tomčićevi nervozni istupi prema IDS-u, kao da nitko nikada nije čuo i znao što su temelji političkog programa IDS-u, i gdje su granice koncesija koje istarski regionalci mogu dati svojim koalicijskim partnerima.

To je, međutim, pitanje političke korektnosti, uvažavanja pamćenja javnosti koje ne bi valjalo potcjenjivati. Ali, kada se već vrte filmovi da bi se utvrdilo tko je i kada bio više ili manje u pravu, svima bi u ražalovanoj šestorki, a pogotovo u preostaloj petorki bilo oportuno postaviti samo jedno, jedino pitanje: zašto su se 1998. godine uopće odlučili na zajedničku akciju? Bojim se da bi potpun odgovor mogao posramiti sve koalicijske partnere osim IDS-a. Jer, ako je jedan od glavnih razloga okupljanja demokratske opozicije ususret posljednjim parlamentarnim izborima, a tvrdilo se da jest, bio nuđenje drukčije Hrvatske koja će se i politički razvijati uvažavajući sve različitosti, čega je oličenje bila i sama koalicija, sastavljena od »rogova u vreći«, onda je hajka na IDS i na poslijetku njegov odlazak u opoziciju rušenje samih temelja okupljanja i zajedničkog djelovanja, doista, početak kraja vladajuće koalicije. Broj mandata i većina u Saboru, koje IDS faktički ne može poremetiti, tu stvarno nisu odlučujući. Tehnička izvedba u ovom slučaju ne može dobiti prevlast nad političkim »umjetničkim dojmom«.

Ispostavlja se da je samo za neke, IDS primjerice, grijeh biti drukčiji, samoživljiji, povremeno tvrdoglav i spreman na »sitničarenje« i kritike kada su u pitanju pojedini potezi vlasti kojoj i sam pripadaš. Ispada da IDS, takav kakav je, mnoge u hrvatskoj politici i javnosti uopće »živcira« upravo zato što uporno trubi određene političke poruke i vuče određene poteze, koji su mu i omogućili takvu političku poziciju i ugled kakav ima u Istri. Ne odstupa od onoga na čemu je dobivao i dobiva glasove, pa ga zato, premda su svi odavno upoznati s njegovim idejama i programom i bez obzira na to primili ga u svoje društvo, svako malo valja »špotati«. Lijepa logika, neka što.

U IDS-u ne djeluju nikakvi »nadjudi«, političari bez mana koji o svemu i uvijek odlučuju ispravno, koji sve znaju vadeći za svaku prigodu rješenja iz rukava. Ali, kada je na primjer antifaziizam u pitanju, nikada nisu poput nekih svojih dojučerašnjih koalicijskih kolega izračunavali kvadraturu kruga, pa u jednoj rečenici spominjali njegovo značenje, a u drugoj sve to relativizirali. Istarsko je iskustvo i povijesno pamćenje takvo da fašizmu bilo koje sorte, pa i one hrvatske, nema i ne smije biti »popusta«, i toga se u IDS-u dosljedno drže.

Iz Metropole sve drukčije

Ili, kada je u pitanju »famozni« Statut i njegove sporne odredbe, koje su i prelile čašu unutarkoalicijskog nezadovoljstva samog IDS-a, još uvijek nismo čuli dovoljno uvjerljive argumente koji bi opravdali bijes pravovjernih hrvatskih političara usmjeren protiv ideesovske

»drskosti«. Je li uopće netko ozbiljno pročitao taj Statut Istarske županije, gdje to on »podriva« hrvatsku državnost. U Istri multikulturalnost i multietičnost, koliko god brojčano Hrvati premašivali Talijane i ostale, nije fraza već svakodnevni obrazac života. U IDS-u to znaju, kao što znaju da je širenje granica demokracije, na primjeru ipak realno i principijelno uvedene dvojezičnosti, a ne njihovo sužavanje zalog za budućnost.

Iz metropole možda sve to izgleda drukčije. Možda u nekim glavama alergiju izaziva sama činjenica da ponegdje u »provinciji« stvari stoje drukčije i da je sam kut gledanja na politiku i društvene probleme drukčiji. Pa se onda izvlače nebulozni zaključci kako Istra, Rijeka ili Split »mrže« Zagreb umjesto da se prodre u srž problema. U politici, međutim, valja biti racionalan. A ako je to tako, onda slučaj IDS-a, mimo svakog skretanja na odnos metropole i provincije, definitivno potvrđuje da je glavni problem hrvatske politike, a posebno aktualne vlasti koja je puno obećavala, upravo taj što je premalo principijelnosti i obrane vlastitog stava, kako ga je demonstrirao IDS, a previše politikanstva, političkog korteširanja i podzemnog trgovanja na uštrb vlastitih ideja, programa i očekivanja biračkog tijela, čemu su skloni sami »stupovi« vladajuće petorice. Doista, tko će vladajućima ubuduće biti kriv, tko će ih živcirati, budu li nastavili iznevjeravati povjerenje biračkog tijela?

(06. 06. 2001.)

IDS-ovo propitivanje granica demokracije

Još se nije stišala bura oko dvojezičnosti u Istri inkorporiranoj u Statut Istarske županije, čekamo naime i očitovanje Ustavnog suda te daljnje reakcije u samoj Istri, a IDS je već na prvoj radnoj sjednici novog saziva Skupštine istarske županije ponudio novi materijal za, ne treba sumnjati, nove polemike. Riječ je o osnivanju posebnog ureda u Zagrebu, a kada odmaknu poslovi oko europskih integracija, i u Bruxellesu, kako bi se, tumačenje je predlagača, uspostavili bolji odnosi s državnim tijelima i uspješnije promovirala Istra. Prije nego li se, dakle, netko sjeti ponovno optužiti IDS za »separatizam« koji se, eto, demonstrira i najavom otvaranja vlastitih »diplomatskih« predstavništava, valja se prizemljiti te vidjeti što bi to moglo značiti i za Istru i za Istrane.

Ako, primjerice, postoji problem u odnosima s državnim tijelima kojeg namjerava apsolvirati zagrebački ured, opravdano se zapitati kako u svemu tome zaobići detaširana državna tijela koja se nalaze u Istri, i hoće li to značiti neku vrstu pokušaja monopolizacije tumačenja istarskih problema i zahtjeva od strane vlasti u Istarskoj županiji preko njenog ureda? Sigurno je da sve hrvatske županije nisu ni na istom stupnju razvoja niti na istoj razini svijesti o korištenju demokratskih sredstava u cilju probitka njenih građana, kao i to da u funkcioniranju hrvatske birokracije ne štima sve najbolje što koči mnoge projekte, no ako ovaj ured postane još jedan od punktova koji će u

konačnici sa svim drugima samo stvoriti pomutnju na relaciji državna vlast – Istra, napor na njegovom stvaranju ostat će uzaludan. Slično se može reći i kada je u pitanju ured u Bruxellesu, pogotovo u fazi dok Hrvatska ne postane član Europske zajednice.

Stoga će jedini smisao ovi uredi imati budu li shvaćeni kao punktovi promocije Istre, mjesta koja će se svojom lobističkom mrežom nuditi istarske projekte ostatku zemlje i Europe, istovremeno privlačeći svojim »bazama podataka« sve one koji u Istru kane ulagati. U tom slučaju doista bi se radilo o iskoraku jedne hrvatske regije u odnosu na ostale, regije koja i formalno utemeljenim predstavništvima propituje granice demokracije, ne dovodeći u pitanje ni administrativno-teritorijalni ustroj države niti njeno zakonodavstvo.

Ono što s druge strane treba zanimati građane Istre jest koliko će to koštati. Drugim riječima, da li će učinak tih ureda opravdati uložena sredstva u njihov rad. Da se ne dogodi poslije da je jedini smisao osnivanja zagrebačkog ili briselskog ureda bio uhljebljenje nekoliko »odanih« kadrova koji će svoju »nužnost« pravdati s nekoliko »posredništava« u sklapanju poslova ili izdavanju potvrda, a koji bi se po logici poduzetništva, kapitala i zakonskih akata ionako obavili.

(12. 07. 2001.)

Istra i regionalizacija

Istarski župan Ivan Jakovčić naumio je ispuniti obećanje da će njegova županija otvoriti predstavništvo u Bruxellesu. To je prekjučer stavljeno i na papir prilikom donošenja Mandatnog plana Poglavarstva Istarske županije, upravo u jeku, za sada samo kuloarske, rasprave o tome hoće li »najneposlušnija« hrvatska županija uopće ostati kao regija.

Najprije, nitko normalan ne bi trebao imati ništa protiv da jedna regija, ili županija svejedno, ako ima želje i financijskih mogućnosti, otvori punkt u glavnom gradu Europske unije, koji bi joj služio i za vlastitu promociju i za daljnje otvaranje prostora za sve oblike suradnje sa brojnim financijskim i političkim institucijama i organizacijama koje se »motaju« oko Bruxellesa i EU. To Hrvatskoj u cjelini može samo pomoći a nikako odmoći, ta mogućnost, na kraju krajeva ostaje i drugim županijama ako za nju imaju sluha odnosno potrebe.

No, i to predstavništvo dobit će svoju pravu svrhu i smisao tek kada istarska, kao i svaka druga županija (regija) budu raspolagale političko-pravnom aparaturom koja će im omogućiti da bez suvišnih posrednika realiziraju mnoge dogovore i poslove. A to nas dovodi do pitanja regionalizacije zemlje, decentralizacije koja bi državu trebala lišiti suvišnih »briga« oživotvorenjem načela supsidijarnosti koji, pojednostavljeno, kaže da sve što se može prepustiti nižim razinama vlasti njima i treba biti prepušteno.

Vladajuća koalicija najavila je u svojim predizbornim obećanjima, između ostalog, i regionalizaciju. S vremenom, ne samo zbog zahtjevnosti posla i drugih problema s kojima je vlast suočena već i zbog različitih »vizija« članica petorke (prvotno i šestoke) o tom pitanju, stalno se odgađalo zagrizanje u tu kiselu jabuku koja bi u Hrvatskoj ponovno mogla uskovitlati političke i ine strasti. U međuvremenu, čekajući stručnu podlogu i otvaranje rasprave, neslužbeno je ponuđeno nekoliko ideja teritorijalne »rekonstrukcije« države koje su se sve »nasukale« na polemiku oko statusa Istre. Ispada tako da je Istra jedini problem regionalizacije Hrvatske čime, naravno, ulazimo u slijepu ulicu.

Jer, ako ministar europskih integracija Neven Mimica kaže da na korištenje fondova EU mogu računati regije s 800 tisuća stanovnika, to shvaćeno doslovno može značiti da Istra, primjerice, nema šanse postati regija ili bar kao takva računati na financijsku podršku EU. No, shvatimo li njegove riječi nešto slobodnije, to bi moglo potaknuti više hrvatskih regija da sudjeluju u zajedničkim projektima financiranim europskim novcem. Prema tome, ključ je ipak u našim rukama. Mi moramo znati, u interesu cijele zemlje, koliko regija želimo i kakve će one biti, uvažavajući pritom sve općedruštvene, političke, ekonomske i povijesne parametre, ali i poštujući pravo ljudi s određenog područja da sami odrede što bi im moglo biti svrhovitije i probitačnije. Kako sada stvari stoje, malo je šansi da aktualna vlast regionalizira zemlju do kraja svog mandata. No, taj će posao, kad-tad, nekoga dočekati. I tada više neće biti moguće skrivanje iza Istrana, koji sada strše jer su među rijetkima u Hrvatskoj u potpunosti osvijestili da žele regiju sa svim pravima i obvezama koje iz toga slijede.

(27. 04. 2002.)

Konture moderne Hrvatske

Hrvatska, dokazuju povjesničari, ekonomisti i ostali stručnjaci, jest zemlja regija. Doduše, u to ne moraju posebno uvjeravati veliku većinu građana koji svojim običajima i kulturnim nasljeđem svjedoče da žive u zemlji mnogih raznolikosti. No, trebalo je dvanaest godina praktične hrvatske nezavisnosti da se to pitanje, često nepotrebno ispolitizirano, formulira u konkretan prijedlog ustroja regionalne samouprave. Što pod utjecajem rata, što pod izgovorom da nakon konačnog stvaranja samostalne države Hrvatima ne treba regionalna »rascjepkanost«, centralistički nastrojeni HDZ nije imao ni volje ni želje da u vrijeme svoje vladavine krene u tom pravcu.

Njegov koncept županija s dva lika (upravnim i samoupravnim), međutim, nije ispunio svrhu. Županije su postavljene po uzoru na francuske departmane, što znači da im je prvenstvena uloga bila u decentralizaciji državne uprave. Istovremeno, njihove su samoupravne ovlasti svedene na minimum i ni po čemu nisu bile veće od onih koje su dobili gradovi i općine. Praktički, u toj

jednakopravnosti svih jedinica lokalne samouprave (županija, gradova i općina) s ionako suženim ovlastima, nije bilo ni zakonskih ni drugih mogućnosti da se iskoriste mogućnosti regionalnog razvoja na dobrobit cijele zemlje. Nezaustavljivo je krenula metropolizacija države, čije učinke, dobrim dijelom, možemo vidjeti i u posljednjem popisu stanovništva.

Četiri regionalne stranke odlučile su, dakle, da je krajnji čas barem za početak ozbiljnog razgovora o regionalizaciji. Naravno, ne samo zato da bismo eventualno sutra mogli participirati u fondovima EU namjenjenim regionalnom razvoju i suradnji, nego zbog daljnjih koraka u decentralizaciji, približavanju vlasti građanima i lakšem upravljanju mnogobrojnim resursima, što su moderna i demokratski razvijena društva u Europi i svijetu te politika u njima odavno prihvatila.

Otpora ovako viđenom konceptu regionalizacije Hrvatske uobličenom u Goransku deklaraciju, u njegovom teritorijalnom i financijsko-ovlastnom aspektu, svako će biti. Odbacimo li one nacionalističke ničim utemeljene, a po kojima postojanje regija sa svojim ovlastima ide u prilog »neprijateljima Hrvatske« koji će moći provoditi svoju politiku podjela u zemlji (»divide et impera«), jedino bi se ozbiljno u razmatranje moglo uzeti one otpore koji će svoje argumente osnivati na različitom viđenju funkcionalnosti regija unutar zemlje. Drugim riječima, valja odgovoriti na pitanje kako posložiti ustroj zemlje da i država i regije odigraju pravu ulogu na dobrobit građana i njihovog standarda. Jer ni regije, kako je to nedavno u našoj novini kazao povjesničar Drago Roksandić, nisu imune od mitologije i fetišizacije, odnosno samim svojim postojanjem neće ništa riješiti ako budu ustrojene i vođene kao »mini centralističke državice«.

Može se očekivati da kada se radi o tako krupnom zalogaju, izuzetno važnom po budućnost zemlje, da će u fazi svojevrsne javne rasprave, prije nego se prijedlog regionalizacije nađe u Saboru, biti konzultirani i stručnjaci. U startu se može smatrati nedopustivim da se takva reforma države provede bez točnih brojki i pokazatelja te na koncu i konzultiranja građana. Tu bi se trebalo kloniti emocija, koliko god se one neće moći potpuno izbjeći i rješenju problema bez ikakva ostatka pristupiti krajnje racionalno.

Racionalnim argumentima morale bi se služiti i (neregionalne) političke stranke, od kojih je većina, izuzimajući od jačih HDZ, načelno za regionalizaciju, ali ili imaju različit pristup ili smatraju da za to još nije vrijeme. Međutim, njihovi izborni rezultati u onim djelovima Hrvatske gdje je težnja regionalizaciji zemlje veća najbolji su indikator da nepotrebno »oklijevaju«. Štoviše, budu li razvojni pokazatelji i dalje išli u korist Zagreba kao državnog središta na uštrb ostatka zemlje, dobro organizirane regionalne stranke, koje u Hrvatskoj nisu utemeljene na etničkom principu već na protivljenju centralizmu, mogle bi samo napredovati. Zato bi i takozvanim nacionalnim strankama, radi njihovog prosperiteta u budućnosti, bilo bolje u potpunosti prigrliti regionalizam i time regionalnim strankama oduzeti dobar dio legitimiteta u biračkom tijelu.

Moderna Hrvatska neće se moći adekvatno razvijati bez maskimalnog iskorištavanja regionalnog potencijala. Što prije to shvatimo, tim bolje.

(10. 07. 2002.)

Iz iskustva Italije i Nizozemske dovoljno pet regija

Poslije brojnih najava i izjava, četiri su regionalne stranke (IDS, PGS, SBHS, DA) ponudile prvi konkretan prijedlog budućeg regionalnog ustroja Hrvatske. Karte su, dakle, bačene na stol i rasprava, prihvate li je politički i nadasve znanstveni krugovi, može početi. Kao što se moglo i očekivati, do sada je najviše pažnje privukao teritorijalni ustroj. Bilo je i za očekivati da će se neki pobuniti zbog što je predloženo pet a ne više regija. Znakovit je u tom smislu »udar« iz Zadra, gdje su se okupili zastupnici SDP-a (Romano Meštrović), HDZ-a (Drago Krpina) i HSLS-a (Stanko Zrilić) i složno napali Goransku deklaraciju, bez da su podastrjeli ijedan argument, dokazavši da nisu ni pročitali integralni tekst Deklaracije.

Inače, težnja Zadra za »nezavisnošću« od Splita, što je očito bio glavni motiv istupa trojice zastupnika koje je »inzistirao« sam prijedlog karte regije Dalmacije, seže duboko u povijest. Ali o tome se nikada nije razumno i staloženo razgovaralo. Pogotovo ne o činjenici da je Zadar osamdesetih godina, u vrijeme kada se nalazio u Zajednici općina Split, gdje je navodno bio tlačen i obespravljen, po gospodarskom potencijalu odnosno bruto društvenom proizvodu po stanovniku bio peti grad u bivšoj Jugoslaviji. Ispred njega su bila samo četiri slovenska grada. Razlog? Decentralizacija, koordinativna uloga regija (zajednica općina) i velike ovlasti tadašnjih općina, dakle upravo ono što sada nedostaje i ostvarenje čega, obrušavanjem na bilo kakav koncept regionalizma, upravo koče zadarski zastupnici.

Predlagatelji regionalnog ustroja, međutim, ne bježe od činjenice da su predviđene regije različite veličine i broja stanovnika, te da je u raspravi moguće povećati broj regija. Premda o tome nisu javno govorili prezentirajući svoj prijedlog u Brodu na Kupi, čelnici regionalnih stranaka dopuštaju maksimalno 8 regija, smatrajući ipak da je i ovih pet moguće ustrojiti da nitko unutar policentrički uređene regije ne bude zakinut. Imajući u vidu članice Europske unije, primjerice Italiju koja sa 60 milijuna stanovnika ima 20 regija i Nizozemsku koja na 16 milijuna stanovnika ima 12 regija, Hrvatskoj s 4,5 milijuna stanovnika doista ne treba više od 5 regija. U teritorijalnoj podjeli regija uočljivo je da na nekoliko mjesta njihove granice presjecaju pojedine županije koje, usput rečeno, regionalci u budućnosti vide isključivo kao administrativne cjeline državne uprave koje s regionalnom i lokalnom samoupravom ne bi imale ništa. Naime, Riječka regija osim područja čitave sadašnje Primorsko-goranske i Ličko-senjske županije obuhvaćala bi i područje Grada Ogulina, sada u Karlovačkoj županiji, te Gračac i južni dio otoka Paga, sada u Zadarskoj županiji.

S druge strane, IDS je prema predloženoj karti regija za sada odustao od Grada Opatije i općina Matulji, Lovran i Mošćenička Draga koji spadaju u istočnu Istru i čije je priključenje Istarskoj županiji zagovarao još do prije nekoliko godina. U svim ovim slučajevima, kao i u onima koji se mogu još javiti, regionalne stranke predlažu neposredno izjašnjavanje građana koji bi trebali odlučiti u kojoj regiji žele živjeti, čime u vodu pada »zadarski argument« da netko nekome hoće nešto nametnuti. Manje pažnje za sada, posve neopravdano, pobuđuje prijedlog ovlasti regija u odnosu na državu. Osim vanjske politike, regije bi od države, po načelu supsidijarnosti, preuzele dobar dio njenih sadašnjih ovlasti. Regije bi preko nedavno najavljenih agencija za razvoj preuzele veliki dio odgovornosti za stvaranje uvjeta za gospodarski razvoj, pritom maksimalno koristeći međunarodnu i transgraničnu suradnju.

Kada je riječ o ovlastima, Damir Jurić, čelnik Slavonsko-baranjske hrvatske stranke, uporno ponavlja da bi regionalizacija trebal ne samo vlast približiti građanima nego i pridonijeti reformi ukupne uprave u državi, koja bi trebala biti jeftinija i primjerenija suvremenim potrebama društva i pojedinaca. U svakom slučaju, tvrde regionalci, budući da je priča o ovlastima uvijek i priča o financijama, preuzimanje ovlasti od strane regija trebalo bi biti praćeno i adekvatnim ustupanjem države poreznog dijela kolača, što bi bio još jedan prilog razbijanju straha od građana da će im novim teritorijalno-regionalnim ustrojem ponovno porasti izdvajanja za uzdržavanje administracije. Dobra strana prijedloga o pet regija jest i ta da će svaka od njih, s obzirom na svoju gospodarsku i drugu moć, moći sama brinuti o svojim nerazvijenim ili manje razvijenim područjima, a ako i bude neke potrebe za »izvanjskom« pomoći morao bi za takve situacije biti predviđen mehanizam na državnoj razini. Zato, bude li zahtjeva za povećanjem broja regija, treba imati na umu da izostavljanje ekonomskog parametra u oblikovanju regija može cijelu priču o regionalizaciji odvesti na sporedni kolosjek.

(14. 07. 2002.)

IV Centralisti ne popuštaju

Senj i regionalizam

Prije osam godina na sastanku u Gospiću, tadašnji je premijer Nikica Valentić uvjeravao čelnika gradova i općina Ličko-senjske županije kako im upravo ta županija može najviše pružiti. Prema njegovim riječima, nitko ne odskače niti dominira, mogu surađivati na »ravnopravnoj osnovi« i zajedno im može biti puno bolje nego da su pojedinačno na »periferijama« jačih i moćnijih županija. Otada je prošlo dosta vode Gackom i Likom, a i mora Podvelebitskim kanalom, a kao da još uvijek važe isti argumenti uvjeravanja ljudi i lokalnih političara gdje će im i zašto biti bolje. A da ih prije toga, kao što je bilo u slučaju zadnjeg teritorijalno-administrativnog ustroja Hrvatske

kada su utemeljene županije, nitko ništa posebno nije pitao, pa ni Senjane. Izuzme li se, naravno, sloj lokalnih političara i simpatizera tadašnje vladajuće stranke koji su hinili da izražavaju »općenarodnu volju«.

Stoga samu senjsku inicijativu za referendum proglašavati nelegitimnom svjedočanstvo je opstojnosti okovanih umova kojima je legitimno i »pravno zasnovano« isključivo ono što oni zastupaju. I zato je dobro da se referendum održao, a pogotovo što se to zbilo u Ličko-senjskoj županiji koja, najsiromašnija i demografski devastirana, u Hrvatskoj služi kao nekakvo »dežurno strašilo« od kojeg svi bježe i ne pitajući se zašto.

Rezultati su takvi kakvi jesu. Referendum nije uspio jer je na birališta izašlo manje od polovice birača, njih tek 40 posto, i to gotovo sigurno ne zato što su svi poslušali HDZ-ovu direktivu o bojkotu nego zbog uopće velike rezigniranosti ljudi, političke apatije koja ne vjeruje da će se bilo što s bilo kakvom mjerom ili odlukom (uključujući i promjenu županije) promijeniti. No, uza sve te prepreke jednom reprezentativnom izjašnjavanju građana koje bi dalo preciznije podatke, ipak valja registrirati da je od ukupno 7.495 birača s područja Grada Senja njih 2.772 ili 37 posto iskazalo želju za promjenom županije. A da je na birališta izašlo još samo 750 birača, kako god da su se oni izjasnili referendum bi bio uspio. Onaj koji zna čitati brojke i politički razmišljati namah će zaključiti da tu čuči problem koji se ne može ignorirati. Prije svega, to se odnosi na aktualnu državnu vlast, čiji se niti jedan pripadnik s vrha o tome nije izvolio očitovati.

Problem je, naime, u daljnjoj decentralizaciji i zaustavljenoj regionalizaciji zemlje kao čimbeniku ukupnog poticanja razvoja zemlje. Činjenica je da dobar dio Senjana sebe doživljava kao Primorce i od 1993. godine automobilsku registracijsku oznaku GS iščitava kao Grad Senj a ne kao Gospić. Činjenica je da se u Ličko-senjskoj županiji izvan Like najbolje snašla Novalja, bogata turistička sredina u kojoj su smješteni i županijski uredi za turizam i pomorstvo, a da Senj svoje potencijale koliko god se u njega eventualno ulagalo nije iskoristio. Činjenica je, isto tako, da Senju kao jedinici lokalne samouprave ne bi, samom po sebi, momentalno procvjetale ruže da se već sutra nađe u Primorsko-goranskoj županiji. A činjenica je i to da Lika kao gospodarski i demografski meki trbuh Hrvatske, poveznica između sjevera i juga, ima preduvjete da državno bude stimulirana kao regija jer je to, kako već dugo tvrdi dr. Ivo Šimunović, od interesa za razvoj Hrvatske. Pogotovo sada kada su u toku radovi na autoputu Zagreb-Split i Rijeka-Split koji bi trebao dokinuti glavnu (prometnu) prepreku i razvoja Like i razvoja Hrvatske.

Pametna bi vlast, dakle, iz cijele bure oko senjskog referenduma i na temelju njegovih rezultata trebala izvući pouke. Glavna je sljedeća: dok se regionalizaciji jedne regionalne zemlje kao što je Hrvatska ne pristupi ozbiljno i s nakanom da se optimalno i moderno postavi ustroj zemlje, sa seljenjem ovlasti i novca na niže razine vlasti te s obaveznim konzultiranjem građana, konflikata i

nesporazuma poput onih na relaciji Senj – Ličko-senjska županija bit će još i više. Krene li se u tom pravcu u konačnici će biti sasvim svejedno hoće li jedna općina ili grad naći u ovoj ili onoj regiji. A živjeti i surađivati moći će se i bez obzira na administrativne granice te eventualnu blizinu ili udaljenost bolnice ili škole (na razvijenom Zapadu sasvim je normalno da idete roditi u najbliže rodilište makar bilo i u drugoj regiji ili provinciji). Samo, u taj se posao valja upustiti, imati za to petlju, a ne se prepuštati demagogiji i politikantstvu, u kojima riječ regionalizam umjesto pokliča za ravnomjerni razvoj zemlje postaje sinonim za političko licitiranje i istjerivanje »nacionalne pravovjernosti«.

(22. 01. 2003.)

Rijeka i Pula

Pitanje regionalizacije zemlje nepogrešiv test kompetencije, znanja, volje i odlučnosti hrvatskih političara. Na njemu najveći broj njih pada pokazujući zavidnu razinu uskogrudnosti i manjak političkog sluha. I to tako traje već desetak godina da se u rješavanju tog problema stvarno nismo pomakli s mjesta unatoč deklariranim opredjeljenjima. Političari se pritom svojski trude zanemarti mišljenje struke, potreba države i građana, a iznad svega neodgovornim izjavama i zastarjelim shvaćanjima opstruirati javnu raspravu, dodatno zamagljujući problem umjesto da vode k njegovom rješavanju.

Tako se to dogodilo i ovih dana od kada je Državni zavod za statistiku predstavio, prema preporuci statističkog zavoda EU (Eurostata), podjelu Hrvatske na pet statističkih regija. Kako je prema tvrdnjama naših političara riječ o »osjetljivom političkom pitanju«, o toj podjeli konačnu će riječ kazati Sabor kojemu je Vlada bez oklijevanja isporučila još jedan, čini se samo za politikante, vruć krumpir. Sva je prilika, govori nam iskustvo, da će se za saborskom govornicom u trenutku rasprave proliti dosta žuči i izgovoriti nepotrebnih riječi, a da neće biti odgovora na pitanje u čemu je zapravo stvar.

Prijedlog statističkog objedinjavanja županija u pet cjelina (zapadna, južna, sjeverna, središnja i istočna Hrvatska) već je izazvalo »strahove« kako je riječ o nagovještaju regionalnog preustroja zemlje bez da se pita građane, ali i lokalne političke strukture. I odmah su se aktivirala dva tipa prigovora koja su i dasad dominirala političkim govorom o regionalizaciji države i, zbog suprostavljenih interesa i shvaćanja, dobrim dijelom blokirala svaku suvislu raspravu o toj temi. Jedan prigovor u posljednje je vrijeme najjasnije uobličio potpredsjednik Sabor Mato Arlović tvrdnjom da je regionalizacija uvod u federelizaciju, a uz to kod mnogih političara »državotvoraca« ide i dodatak da je podjela na županije u principu dobra samo što im eventualno trebaju nešto veće

ovlasti. Drugi je prigovor vezan uz teritorijalnu podjelu a najviše se uočava u protivljenju Pule i Zadra da ih se stavlja pod istu kapu s Rijekom i Splitom.

Ekonomist Ivo Šimunović već godinama se bavi ovim problem i u dosadašnjim je svojim javnim istupima dokazivao razvojnu opravdanost regionalizacije zemlje. Bez obzira da li je »pred očima« imao četiri, pet ili deset regija, njegov je glavni kriterij njene održivosti uvijek bio sposobnost regije da se razvija, smatrajući da su postojeće županije premale cjeline i preslabe za takvo nešto. Štoviše, Šimunović ne otklanja ni mogućnost da se zbog demografskih i opće ekonomskih razloga kao regije uspostave i neka područja Hrvatske koje se često želi pripojiti »jačim« susjedima. Riječe je o Lici, mekom trbuhu između sjevera i juga zemlje, te području oko Daruvara koje je pak meki trbuh između snažnog Zagreba s okolicom i Slavonije sa svojim potencijalima. Kako su mu glavni kriteriji ekonomski, a sada posredno dolazimo i na problem »teritorijalnog razgraničenja«, Šimunović u Zadru vidi potencijal za posebnu regiju ali ne i u Istri s Pulom.

No, uvažimo li povijesne, sociološke i psihološke razloge, ukratko svijest o svojoj specifičnosti izražen u Istri, bilo bi suludo da se čitav projekt regionalizacije zemlje dovodi u pitanje isključivo zbog isforsirane polemike oko pitanja »glavnog grada« pojedine regije, treba li Istra biti regija ili ne, hoće li se Pula ponovno dati »potčiniti« Rijeci ili neće. Ako njeni građani tako hoće, neka Istra bude regija, neka Zadar formira svoju regiju, samo neka one i ostale regije dobiju primjerene ovlasti (to je glavno pitanje) i služe svrsi - svom razvoju i razvoju čitave zemlje. Uostalom, Vall' d'Aosta u Italiji ima manje stanovnika nego Istra, Gradišće u Austri i Aragon u Španjolskoj, primjerice, neznatno više. A cijela je EU »premrežena« regijama koje broje manje od »statističkih« nužnih 800 tisuća stanovnika samo što sa svojim susjedima tvore statističke regije koje participiraju u fondu za regionalni razvoj.

Statističke su regije, dakle, jedno i njih valja formirati želimo li se priključiti na europski vlak. Samo je loše što se raspravu o tome koristi za daljnja politička konfrontiranja umjesto za početak suvisle rasprave kolike i kakve nam regije trebaju da bi Hrvatska formalizirala svoju policentričnost i razvojno krenula brže naprijed.

(12. 02. 2003.)

(Ne)očekivana ljubav SDP-a i IDS-a

Točno prije dvije godine, kada je IDS napustio vladajuću koaliciju a on ministarsku fotelju, Ivan Jakovčić javno je pozvao na stvaranje koalicije lijevog centra koja je, tvrdio je a tvrdi i danas, jedina u stanju Hrvatsku uvesti u Europsku uniju i osigurati joj razvoj. Na čelu te koalicije prvi čovjek IDS-a vidio je SDP, kojeg bi slijedili HNS, LS (Libre tada još nije bilo) te regionalne stranke.

U međuvremenu, i kada se slagao s nekim potezima vladajuće koalicije (i stranaka koje su u njenom sastavu) i kada nije, IDS je uporno promovirao tu ideju, otvarajući vrata da se kao »strateški partner« toj grupaciji priključi i HSS, bez obzira na zategnute odnose s tom strankom. S druge strane, dugo se činilo da je SDP nesklon takvom okupljanju, želeći prije svega kao potencijalne postizborne partnere osigurati dvije jače stranke, HSS i HNS, koje mu, za razliku od »malih« mogu donijeti bogatiji miraz.

Kako su se izbori približili, a s time počela bistriti i politička scena, postalo je sve izvjesnije da bi međusobna konkurencija bliskih stranaka donijela kontraefekt prevagom suprotne strane, u ovom slučaju desnice na što upozorava Jakovčić. Premda Zdravko Tomac smatra da je najava koalicije SDP-a i IDS-a u 8. izbornoj jedinici Račanov balon, dok pravu kombinaciju čuva u rukavu do pred same izbore, jučerašnji Arlovićev i Linićev posjet pulskim esdepeovcima radi razgovora o »ulozi SDP-a u hrvatskim okvirima«, ipak je nešto više od probnog balona.

Nekoliko je razloga za čvršću suradnju SDP-a i istarskih regionalaca koja nije tako neočekivana kako površno može izgledati. Riječ je, najprije, o programski bliskim strankama pozicioniranim na lijevom centru koje igraju na kartu približavanja EU s većom vjerodostojnošću od stranaka desnog centra i desnice. Nakon »razlaza« s HSS-om, IDS kao stranka suverena u Istri te utjecajna u njenoj bližoj okolini bi tako našao politički pogodnijeg nacionalnog partnera s kojim bi mogao surađivati po uzoru, ali ne doslovno, na njemačku koaliciju CDU/CSU. SDP-u pak odgovara da u svakoj izbornoj jedinici izvuče maksimalan broj mandata u suradnji s tamo dobro pozicioniranim a sebi bliskim strankama, što sugerira model koji bi SDP mogao primijeniti diljem Hrvatske.

Pregovori SDP-a i IDS-a o eventualnoj koaliciji dati će odgovor na jedno važno pitanje. Kako je, naime, uvjet svih uvjeta IDS-a za suradnju sa svakom strankom zagovaranje decentralizacije i regionalizacije zemlje, otvaranje mogućnosti da ove dvije stranke surađuju u jednoj izbornoj jedinici znači ne samo omekšavanje SDP-ovog odnosa prema regionalizmu, dosad opterećenog prevelikim pragmatizmom, nego i njegovo potenciranje. Prije prošlih izbora upravo su Arlović i Linić prednjačili u optuživanju IDS-a za »autonomaštvo« i »federalizaciju Hrvatske«, a vladajuća koalicija predvođena SDP-om protekle je tri i pol godine oklijevala s radikalnijom decentralizacijom i regionalizacijom zemlje. Sada se čini da SDP okreće ploču, prestaje biti preoprezan oko pitanja o kojem i sam ima načelno pozitivan stav, sve svjesniji da regionalizam u zemlji više nije tabu tema, o čemu govore brojna istraživanja i blic-ankete među građanima pozitivno raspoloženim prema afirmaciji regionalnog, te da se i tu može pobrati lijep broj glasova.

Još je daleko do izbora i konačne potvrde koalicije SDP-a i IDS-a. Osim toga, treba vidjeti kako će se u svemu postaviti IDS-u često bliski HNS, s kojim suradnju najavljuje PGS, na prošlim izborima regionalni partner SDP-a, što je SBHS-om s kojim je u Slavoniji 2000. godine surađivao SDP, kako

će se izborno uspjeti postaviti LS i Libra, hoće li HSS u svim izbornim jedinicama ići samostalno. Mnoštvo je kombinacija koje stoje na raspolaganju strankama koje si odavno već međusobno udvaraju. Ali je jedno sigurno. Sve je više nagovještaja da pogotovo prije, a i poslije izbora, možemo očekivati suradnju stranaka bliskih po pogledima na budućnost Hrvatske, nalazile se one na bilo kojoj poziciji unutar političkog spektra. To bi onda značilo da ipak ulazimo u razdoblje kada će biti moguće glasati »za« neki program i političke opcije koje ga zastupaju, a ne nužno »protiv«, samo da se nešto mijenja. Na tu kartu, očito, sada igraju i SDP i IDS.
(02. 07. 2003.)

Ličke perspektive

Poglavarstvo Ličko-senjske županije izrazilo je proteklog četvrtka nezadovoljstvo vladinim programom »S faksa na posao«, ustvrdivši da je definitivno propao jer je u prvoj polovici 2003. godine na temelju tog programa zaposleno tek tri osobe. Tako stoji u novinskom izvještaju, gdje je još zabilježena i konstatacija članice Poglavarstva da se, kada je u pitanju zapošljavanje, traže kvalificirani građevinski radnici i ugostitelji, kojih u Lici nema pa će biti nužan program osposobljavanja deficitarnog kadra.

Uza sav respekt prema ličko-senjskoj izvršnoj vlasti, čija su, eto, očekivanja kada je u pitanju zapošljavanje visoko obrazovanog kadra iznevjerena, teško da za lički neuspjeh programa »S faksa na posao« možemo okriviti Vladu. U nekim drugim sredinama on je dao efekta, pogotovo tamo gdje su sami poduzetnici shvatili da bar privremeno mogu doći do jeftinijih visokoobrazovanih radnika, poboljšati svoje poslovanje i praktički selektirati budući kadar.

Isto tako, manjak tražene radne snage u nekim djelatnostima i dosadašnji izostanak reakcije na tu situaciju također ide na dušu stanju u Lici prije nego državnim mjerama. Stoga se nameće samo jedan zaključak: struktura ličkog gospodarstva je takva da su potrebe za fakultetski obrazovanim stručnjacima minimalne, dok s druge strane srednje školstvo očito ne prati promjene na tržištu rada. Dugoročno, ako se ništa ne učini da se takvo stanje promjeni Lika će u hrvatskim okvirima nastaviti nazadovati, a Ličani odlaziti put Zagreba, Rijeke ili Zadra. I sve nas to ponovno upućuje na priču o Lici i njenim perspektivama.

Demografski Lika je najugroženija hrvatska regija. Ne samo kao posljedica rata, broj stanovnika se tamo konstantno smanjuje. A bez ljudskih resursa teško je pokrenuti značajniji razvoj. Pojedinačnih poduzetničkih pokušaja svakako će biti, no riječ je o velikom prostoru i brojnim potencijalima koji stoje neiskorišteni dobrim dijelom i zato što nema takvih projekata koji bi potakli masovniji ostanak u Lici ili čak dolazak u nju. Time se zatvara jedan od začaranih krugova.

Dobra vijest je da se kroz projekt hrvatske cestogradnje definitivno uvidio značaj prometnica za funkcioniranje cjelokupnog života u Hrvatskoj. Trasa autoceste Zagreb-Split kroz Liku rađena je i zbog poticanja mogućnosti razvoja glavnih ličkih središta. I kao što pokazuje primjer Ogulina već sada, sama gradnja autoceste može probuditi nekada periferne dijelove Hrvatske, makar se praktički nalazili u njenom središtu, i time stvoriti pretpostavke za kasniju »eksploataciju« učinaka što ih jedna suvremena prometnica može proizvesti.

To je stanje činjenica. No iluzija je vjerovati da će sve ići samo od sebe. Niti će prometnice same po sebi riješiti razvojne probleme i »zaposeliti« ljude, niti njihovo postojanje garantira da Ličani i nadalje neće odlaziti u najbliže velike centre. Štoviše, ne budu li mogli naći posla u svom okruženju, autocestu mogu shvatiti i kao idealnu priliku da postanu vikendaši koji će u relativno kratkom vremenu u petak poslijepodne stići u »stari kraj« na odmor, da bi se u nedjeljno predvečerje jednako brzo vraćali u Zagreb ili Rijeku.

Preokret može nastati jedino onoga trenutka kada se shvati, i počne na tome raditi, da postojanje hrvatskog »mekog trbuha«, slabo naseljenog i razvijenog područja između napučenog sjevera i juga, nije u interesu Hrvatske a još manje Ličana. Lika ne mora postati hrvatska Kalifornija, niti napućena poput Bangladeša, ali da Hrvatska ne »pukne« na dva dijela autocesti usprkos bilo bi poželjno da, primjerice, Otočac, Gospić i Gračac, pa i Brinje ili Korenica, postanu solidno razvijena gradska središta koja bi »povezivala« državu. I to mora biti »državni projekt«, po uzoru na slična europska i svjetska iskustva, u kojem bi svoj obol dale i državna i lokalna (regionalna) vlast.

Jedna od bitnih pretpostavki da se to dogodi jest nastavak regionalizacije zemlje. Kako smo se prije godinu dana počeli približavati izborima, tako je i aktualna vladajuća koalicija odustala od uzimanja u ruke tog vrućeg krumpira. Zbog mogućih političkih, pa i unutarstranačkih, svađa oko broja regija i područja koje bi one obuhvaćale, što bi u predizborno ozračje unijelo dosta nemira, zastalo se na prije tri godine započetoj decentralizaciji prenošenjem nekih ovlasti na županije i veće gradove. Dalje se nije išlo. No, to je nedovoljno. Europska unija traži regionalizaciju, u kojoj vidi motor razvoja, i samo zbog potrebe da se u tom pravcu nešto učini, pri čemu se računalo i na eventualno korištenje europskih fondova za regionalni razvoj, određene su statističke regije.

Prava je rasprava o gospodarskim i političkim implikacijama regionalizacije zemlje, dakle, odgođena. I treba je reaktivirati, politički ozbiljno i odgovorno, čim se konstituirala nova vlast, premda ne sumnjamo da će iole ozbiljnija stranka iskoristiti predstojeću predizborno priliku i podastrijeti biračima svoj stav o regionalizmu. Kada je Lika u pitanju, nije nevažno ni to hoće li u budućem regionalnom ustroju Hrvatske biti samostalna regija ili »autonomni« dio neke veće regije. Međutim, iznad svega je bitno da da dobije »porciju« svojih ovlasti kojima će moći kreirati razvoj (što traži i odgovornost lokalnih vlasti i njihovu sposobnost nuđenja i provođenja vizije), kao što je

važno da ni država ne digne ruke od nje tvrdeći da su autocesta i omogućavanje slobodnog poduzetništva sve ono što ona može napraviti. Budu li stvari kretale u tom pravcu ne sumnjamo da će se u Lici pojaviti potreba za visokoobrazovanim stručnjacima, kao što bi ona mogla postati i izazov mnogima koji sada žive u razvijenim urbanim središtima.

(13. 09. 2003.)

Illyjeva inicijativa

Bivši gradonačelnik Trsta i aktualni predsjednik vlade talijanske regije Furlanije-Julijske krajine Riccardo Illy ne posustaje u promociji vlastite ideje euroregije, koja bi se prostirala od austrijske Koruške do Primorsko-goranske županije u Hrvatskoj, uključujući još i talijanske regije Veneto i Furlaniju-Julijsku krajinu, Sloveniju te Istru. Jučer je razgovarao s hrvatskim predsjednikom Mesićem i ministrom vanjskih poslova Piculom, nedavno je bio u Sloveniji, lobira i u Italiji, a svaki javni nastup koristi za objašnjavanje svoje inicijative s kojom se mnogi načelno slažu ali, za sada, ni ne čine konkretne poteze da bi bila i oživotvorena.

Illy, nastavljajući obiteljskog »carstva« kave i vodeći političar lijevog centra u Trstu i okolici, u startu je otklonio sumnje da mu je na umu neka vrsta obnove austro-ugarskog imperija, makar i u obliku »superregije«. Njega zanima intenziviranje gospodarske, socijalne i kulturne suradnje jednog područja koje je i do sada, nezavisno od državnih granica, stoljećima bilo isprepletano mnoštvom veza. Njegov interes je razumljiv. Najprije, Trst i cijela Furlanija-Julijska krajina svojim graničnim položajem unutar Italije dugo su bili na repu događaja i izvan glavnih gospodarskih tokova. To je razlog čestih kriza kroz koje je pogotovo prolazio Trst.

Drugo, ni ulaskom Slovenije u Europsku uniju, pa čak u dogledno vrijeme i Hrvatske, položaj regije na čijem je trenutno čelu sam po sebi se ne mora popraviti. Dakle, da bi granični Trst i regija kojoj je on glavni grad mogli i u budućnosti »disati« punim plućima, nastaviti ekspanziju koja je započela prije nekoliko godina, a čiji je jedan od motora bio upravo sam Illy, nije dovoljno samo uključivanje susjednih država na istoku u EU, nego i pronalaženje zajedničkog interesa sa drugim regijama ovog područja na spoju srednje Europe i Mediterana radi trasiranja zajedničke budućnosti. Taj bi okvir, prema Illyu, bila euroregija sastavljena od najmanje šest regija u četiri države, čime se ne bi negirala suverenost država na tom »spoju« nego afirmirala transgraničnost. Onako kako to već funkcionira u primjerima euroregija na granicama Njemačke, Nizozemske i Belgije, odnosno Češke i Poljske.

Ne treba dvojiti da je u Illyjevoj inicijativi moguće prepoznati i hrvatski interes, posebno interes istarske i primorsko-goranske županije. I prije ulaska u Europsku uniju (prikapavanje na Europu »na mala vrata«), a i potom, ovako zamišljenja euroregija mogla bi dinamizirati, prije svih,

gospodarsku i kulturnu aktivnost dijela Hrvatske od čega bi korist imala čitava država. Između ostalog, sam Illy kao jednu od nužnih pretpostavki funkcioniranja ove euroregije i njen razvoj vidi modernizaciju prometne infrastrukture, naročito autocesta, pa se već sada nameće kao vrhunski hrvatski lobist koji će iskoristiti sve moguće prilike za »pritisak« na Sloveniju da sagradi autocestu između Trsta i Rupe.

Najviše kritika, prednjačili su u tome nacionalni mediji, Illy je do sada doživio u Sloveniji. Kako se približava ulazak te zemlje u EU pojačala se ksenofobičnost koja na inicijative poput Illyjeve gleda kao na »razbijanje« Slovenije, jedine članice EU koja se, premda regionalno prepoznatljiva, do sada nije tako i službeno ustrojila. No, osim straha od udara na »slovenstvo«, pravog protuargumenta ideji talijanskog političara, koji je upravo kao tršćanski gradonačelnik vratio slovensko nazivlje naseljima u zaleđu ovog grada i poticao razvoj slovenske kulture u Italiji, zapravo nema. Uostalom, Primorska koja se prostire od Boveca i Kobarida preko Nove Gorice i Ilirske Bistrice do Kopra i Portoroža svakako je upućena na suodnos s talijanskim i hrvatskim regijama u susjedstvu, koji u budućnosti može biti još probitačniji, kao što je Štajerska upućena na susjedne austrijske, mađarske i hrvatske regije.

Illyjeva euroregija svakako ima perspektivu. Prvenstveno zato što sve regije (i države) koje on priziva na suradnju u tome mogu pronaći interes. Za njenu realizaciju, dakako, treba proći zahtjevnu proceduru, ali je sada najvažnije ukloniti mentalne blokade u glavama onih koji u njoj vide još jednu od antihrvatskih, antislovenskih, antitalijanskih ili antiaustrijskih zavjera. To je svakako projekt o kojem treba raspravljati i razmišljati, i kojeg do kraja treba kvalitetno osmisliti kako bi građani kojih se on neposredno najviše tiče doista od njega mogli imati najviše koristi.

(05. 11. 2003.)

HDZ-ov regionalni grč

Već je primijećeno kako je vrlo brzo pala maska superiornosti HDZ-a koji je »otpočetka znao što će kada dođe na vlast«. Ponovno se krenulo u formiranje Vlade a da se do prije dan-dva nije znalo ni koliko će ministarstava imati ni koja su to. Traži li se zaista previše kada se političke stranke permanentno podsjećaju da bi već prije izbora bile dužne ponuditi ne samo programe nego i shemu ustrojstva vlasti ukoliko ga poslije izborne pobjede kane mijenjati?

O tome kakve će posljedice izazvati, primjerice, ukidanje ministarstva zaštite okoliša ili spajanje resora turizma i kulture, još će se dugo pričati (bojim se i polemizirati i sukobljavati). Ali, ovdje se valja prvenstveno zadržati na provedenoj (predizborno obećanoj) zamisli HDZ-a da smanji broj ministarstava zbog »povećanja učinkovitosti državne administracije i racionalizacije troškova«.

Riječ je o paroli koja lijepo zvuči, no svjestan je toga bio u subotu i Ivo Sanader ustvrdivši da uštede neće biti Bog zna kakve, donosi malo i kratkoročnih i dugoročnih koristi.

Prije svega, sav posao koji su ministarstva obavljala i dosad morat će se, po logici državne uprave, obavljati i dalje. Drugo, kako neće biti otpuštanja zaposlenika u državnoj upravi, skoro svi oni morat će opet negdje raditi, i to po prilici na istim ili sličnim poslovima. Treće, ovako ad hoc osnivanje ministarstva, koje povremeno podsjeća i na objedinjavanje »krušaka i jabuka«, kojemu nije prethodila prava suvisla analiza mogućih efekata te javna (ili barem stranačka) rasprava, može u pojedinim područjima (zaštita okoliša?) koja će se naći na margini glomaznih ministarstava izazvati pravi kaos. Dakle, napravljen je cijeli »dar-mar« radi »uštede« na pet ministarskih plaća? Je li sve to vrijedno truda da bi HDZ i Sanader mogli reći kako se »drže svojih predizbornih obećanja«?

Jer, ako je glavna ideja smanjenja broja ministarstava u »povećanju učinkovitosti državne administracije i racionalizaciji troškova«, a da se nijednom riječju ne spominje decentralizacija i regionalizacija, onda je doista riječ o mjehuru od sapunice i pukoj demagogiji od koje može biti samo štete a nikakve koristi. U HDZ-u, koliko god mu je transformacija u »suvremenu konzervativnu proeuropsku stranku« u tijeku, izgleda ne mogu preko usta, a pogotovo na papiru, prevaliti riječi decentralizacija i regionalizacija, držeći se kao pijani plota postojećeg županijskog ustroja kojeg »treba poboljšati«.

Izvrstan primjer vrlo vješte zamjene teza demonstrirao je prije nekoliko dana u razgovoru za »Vjesnik« HDZ-ov zastupnik i povjesničar Nevio Šetić. Tvrdeći da će njegova stranka »učiniti sve da lokalna samouprava i organiziranost društva na razini županija, gradova i općina bude bolja«, obrušava se na političku autonomiju kako je zastupa IDS smatrajući da je ona nemoguća jer »kako Hrvati kao većinski narod u Istri mogu sami sebi dati autonomiju«.

Doživljavajući »političku autonomiju« isključivo u etničkom ključu, Šetić »zaboravlja« da politička autonomija podrazumijeva sve ono što jedna regija u jednoj zemlji može rješavati unutar svojih granica. A za to su joj potrebna i određena tijela (skupštine, izvršne vlasti i administracija) i određene ovlasti i sredstva, uključujući i dio poreznog kolača. Sve, dakle, ono što danas imaju regije u zemljama Europske unije, sve ono što je pridonijelo naglom uzletu Italije nakon regionalizacije zemlje sedamdesetih godina, što osigurava razvoj Njemačke, Nizozemske, Austrije i ostalih zemalja čiji stanovnici nisu manje Nijemci, Nizozemci ili Austrijanci ako imaju i regije sa svojim vlastima i ovlastima. (Da ne pričamo o razvoju Francuske i izvan »Pariza i okolice« od kada se prije petnaestak godina i tamo krenulo u regionalizaciju).

Načelo supsidijarnosti koje znači, valja izgleda to stalno ponavljati, spuštanje odlučivanja na što nižu razinu što bližu građanima, kršćanskih je korijenima a danas ga istom prilježnošću, kroz

decentralizaciju i regionalizaciju, zastupaju konzervativne i socijaldemokratske stranke diljem Europe. Štoviše, jedan je od temelja Europske unije. Njegova je djelotvornost vidljiva gotovo golim okom gdje god se po Europi krećete, jer omogućava maksimalno korištenje resursa i razvojnih potencijala bez uplitanja i arbitriranja »centralističke šape«. A postojeće hrvatske županije ni u jednom aktualnom scenariju ne mogu odigrati regionalističku ulogu. Kada bi, naime, i dobile veće ovlasti, pa čak i sredstva, bile bi premale za potrebnu razvojnu dinamiku.

Hrvatska jest mala zemlja, ali joj treba i regionalizacija i decentralizacija, prije svega shvaćena kao seljenje ovlasti i poreznog novaca iz Zagreba diljem Hrvatske, kao pružanje šanse »hrvatskim specifičnostima« i potencijalima da se razviju do kraja. Regionalizacija nije jednako IDS, IDS samo artikulira ono što bi trebalo biti od koristi čitavoj Hrvatskoj. HDZ u tu »kiselu jabuku« očito ne želi zagristi. Na spomen regionalizma dobiva grčeve. Zato njegove priče o »povećanju učinkovitosti državne administracije i racionalizaciji troškova« smanjenjem broja ministarstava i izgledaju tako isprazne, a plašenje IDS-ovim autonomaštvom politički smiješno. Problem se, jednostavno, ne da riješiti »češćim održavanjem sjednica Vlade izvan Zagreba«, kako to u razgovoru za »Slobodnu Dalmaciju« najavljuje Ivo Sanader.

(17. 12. 2003.)

Tadić: Jakovčić želi federalnu Hrvatsku da bude istarski Tuđman

Istarski župan i predsjednik IDS-a Ivan Jakovčić ponovno je zagolicao javnost najavivši izradu prijedloga zakona o regionalnoj samoupravi odnosno autonomiji. Ono što se dalo naslutiti još u predizbornoj kampanji, a što je Jakovčić izrekao i u svojim prvim komentarima izbornih rezultata, a to je da IDS i vlast Istarske županije neće odstupiti osim od od projekata poput Brijuni rivijera i od traženja većih ovlasti regija, sada je i politički formulirano.

Prema Jakovčićevim riječima, županijske stručne službe će zakonski prijedlog sačiniti do ljeta, a bit mu je u jačanju financijskih i drugih ovlasti regionalne samouprave u skladu s programskim opredjeljenjima IDS-a i postojećim ustavnim okvirom. Jakovčić također tvrdi da prijedlog neće ulazi u teritorijalni preustroj županija, već polazi od postojeće administrativne podjele na županije, te da o ovoj ideji do sada nije razgovarano s niti jednom strankom ili političarem izvan IDS-a, pa tako ni s premijerom Ivom Sanaderom tijekom njegova nedavnog boravka u Istri.

Čini se logično da Jakovčić i IDS, nakon mnogih bezuspješnih pokušaja, u ovom trenutku ne žele dirati u »osinjak« administrativno-teritorijalnog preustroja zemlje. S jedne strane, moglo bi doći do političkih sukoba koji bi u startu »obilježili« pa i osujetili prijedlog regionalne samouprave, a s druge, vodeći istarski političari u bilo kojem scenariju vide Istru kao posebnu regiju - bilo u postojećem sustavu bilo u regionalizaciji zemlje koja bi podrazumijevala »okrupnjavanje«

županija. No, svejedno, ostaje pitanje koga će na hrvatskoj političkoj sceni i kako IDS privoljeti za svoj prijedlog.

Potpredsjednik SDP-a i Sabora Mato Arlović kaže da je načelni stav SDP-a da treba raditi na daljnjoj decentralizaciji, odnosno većem stupnju razvoja lokalne i regionalne samouprave, što bi trebalo dovesti do ujednačenijeg regionalnog razvoja Hrvatske. Arlović smatra da najprije treba odrediti sadržaj regionalne samouprave pa tek onda raspravljati o teritorijalnom preustroju, pri čemu teritorijalnog preustroja ne bi trebalo biti s upravno-pravnog nego s funkcionalnog aspekta, tako da ćemo vjerojatno dobiti pet, šest regija koje će biti statističke odnosno ekonomske, ali neće biti upravne jedinice. Upravne jedinice, mišljenja je Arlović, vjerojatno će ostati županije, koje će se radi razvoja sasvim sigurno u prirodnim cjelinama morati povezivati jer su upućeni jedni na druge. Država će zbog toga morati i ovlasti i novce spuštati na niže razine, a na tom tragu u SDP-u se vrlo ozbiljno, nezavisno od prijedloga IDS-a, razmatra mogućnost upućivanja u saborsku proceduru prijedloga izmjena i dopuna Zakona o porezu na dohodak, kojim bi porez na dohodak u cjelosti spustili jedinicama lokalne samouprave kako bi one mogle financirati one poslove koje država treba decentralizirati. Kada pak prijedlog IDS-a dođe u proceduru, vidjet ćemo o čemu je sadržajno riječ, i ako je na ovim tragovima o kojima govorim podržat ćemo ga.

I u HNS-u, kaže glasnogovornik stranke Boris Blažeković, za konačni će sud sačekati sam prijedlog Istarske županije, no načelno jesu za određenu veću autonomiju, jačanje lokalne samouprave i ujednačeni regionalni razvoj, koju treba vrlo precizno dogovoriti te vidjeti iz kojih je sredstava financirati.

Glasnogovornik Vlade i HDZ-a Ratko Maček konstatira da je ova stranka u predizbornom programu istakla jačanje decentralizacije. Treba razmotriti cijeli sustav i pronaći najbolja rješenja s obzirom na europska iskustva, te napraviti sve da lokalna zajednica, s kojom je i prema mišljenju premijera potrebna suradnja, može normalno funkcionirati a Hrvatska se ravnomjerno razvijati, zaključuje Maček, slažući se s onima u drugim strankama koji čekaju prijedlog iz Istre da bi se o njemu konkretnije očitovali.

Potpredsjednik HSP-a Tonči Tadić, međutim, već sada tvrdi da Jakovčić jednostavno hoće federalnu Hrvatsku kako bi postao istarski Tuđman. Točno je, smatra on, da se neke stvari mogu rješavati na lokalnoj razini, ali pravo na dostojno školovanje i zdravstvenu zaštitu treba biti isto za sve stanovnike Hrvatske, i HSP od toga nikada neće odstupiti, bez obzira da li žive u bogatoj županiji kao što je Istra ili u nekoj siromašnoj. Mit je da regije trebaju postojati radi lakšeg uklapanja u EU. Taj mit je sustavno plasiran iz Istre, točnije iz gremija oko Jakovčića, da bi se imalo čim manju kontrolu nad njihovim infrastrukturnim projektima tipa Brijuni rivijera, kaže Tadić i dodaje da EU, zbog kohezijskih fondova, zapravo interesira uspostavljanje takozvane

funkcionalne regionalizacije, prava lokalnih organizacijskih oblika, u Hrvatskoj županija, da se zajednički udružuju kako bi konkurirale za pojedine projekte EU. To se može promijeniti u Zakonu o lokalnoj samoupravi i to horizontalno povezivanje bi bilo razumno, jer je i HSP za policentrični razvoj Hrvatske, no to nema veze s političkom autonomijom s kojom Jakovčić prijeti prije svakih lokalnih izbora, zaključuje Tadić.

Sličan stav o inicijativi iz Istre ima i predsjednika HSS-a Zlatka Tomčića. Gospodin Jakovčić vrlo često u zadnjih nekoliko godina izlazi s idejom nekakve autonomije Istre tumačeći je vrlo često na različite načine, kaže Tomčić, procjenjujući da su te ideje manje više za njegovu unutarstranačku uporabu, ali i za stabiliziranje biračkog tijela IDS-a te svojevrsne pripreme za sljedeće lokalne izbore. Tomčića posljednje Jakovčićeve izjave dovode u određene dvojbe, pogotovo kada govori o autonomiji koja se bazira na Ustava, misleći da tako može za svoju ideju pridobiti i neke druge županije. No, za čelnika HSS-a ta je ideja u potpunosti s hrvatskim Ustavom koji ne poznaje pojam autonomije. No, ako se radi samo o većim ovlastima županija, ako se radi o načinu financiranja županija i eventualnom preoblikovanju granica postojećih županija onda se to može podvesti i pod pojam administrativnog preustroja Hrvatske i preustroja načina financiranja hrvatskih regija. To je nešto drugo u odnosu na pojam autonomije i od toga HSS, koji je već ionako regionalno ustrojen, ne bježi. Štoviše, spremni smo na ozbiljnu raspravu, zaključuje Tomčić.

Očito, Jakovčićeva ideja različito je doživljena, no strasti su ipak manje nego što je to znalo biti prije kada su stizale istarske inicijative. Da li će tako biti i kada Istarska županija konačno sačini i obznani prijedlog zakona o regionalnoj samoupravi, tek ćemo vidjeti.

(22. 01. 2004.)

Regionalna Hrvatska

Tajming konferencije regionalnih stranaka iz jugoistočne Europe, planirane za kraj mjeseca u Opatiji, dobro je odabran. Kada je tvrdnja premijera Ive Sanadera o Hrvatskoj čiji se razvoj ne može mjeriti razvojem Zagreba, već razvojem svakog dijela zemlje, već postala parola kojoj se svako malo vraća (doduše, na tome staje njegov regionalni »poriv«), valja nastaviti »pritisak« s regionalnim inicijativama kako bi se neke stvari ipak počele micati s mjesta.

Nema sumnje da će opatijski skup biti još jedan poticaj regionalnoj suradnji, da će biti korak naprijed u unapređenju međunarodne suradnje i ubrzanju eurointegracija te da će naznačiti predvodničko mjesto Hrvatske unutar jugoistočne Europe na tom planu. Dakle, sve ono što su zamislili organizatori vjerojatno će se i ostvariti, ali to je tek kap u moru prvog otvaranja regionalnog pitanja u Hrvatskoj koje već godinama čami u političkom predvorju.

Kako, naime, sada stvari stoje još uvijek su vidljive velike suprotnosti između onoga što bi htjele vodeće regionalne stranke, IDS i PGS prije svih, i onoga što zastupaju ostale stranke. Svi se pozivaju na decentralizaciju, pa i regionalizaciju, ali svatko to vidi iz svoga kuta. Dosadašnji radikalniji prijedlozi regionalnih stranaka o ustroju i ovlastima regija uvijek su se razbijali o branu takozvanih stranaka s nacionalnim predznakom, koje se zbog raznoraznih interesa nisu željeli odreći »kontrolirane« decentralizacije, nikada do kraja želeći na niže razine spustiti ni mnoge ovlasti, a još manje novac.

Jer, upravo se o tome i radi. Bez mogućnosti da upravljaju ljudskim i drugim resursima na svom području, te da izvorno raspolažu novcem iz proračuna, zvali se regionalni teritoriji regijama ili županijama, prostirale se na većoj ili manjoj površini, ne može bit govora ni o kakvoj bitnoj decentralizaciji, već jedino o državnom dijeljenju »milostinje« tamo nekim svojim provincijama.

Preko mora imamo primjer Italije koja je do 1970. bila centralizirana država po uzoru na Francusku. Tada je formirano 15 regija koje, uz još njih pet se specijalnim statusom, praktički guraju Italiju naprijed. Ne samo da je birokracija došla bliže građanima, jer jedno je kada se imenovanja službenika i dužnosnika vrše u Rimu, a drugo kada se to isto čini u Trstu, nego su postupno stvoreni takvi uvjeti (Rim se odrekao i mnogih ovlasti i mnogo novca) da je u sedamdesetim i osamdesetim godinama Italija kao cjelina ušla u krug sedam najrazvijenijih zemalja svijeta. Koliko je moć regija velika (a time i čitave zemlje) najbolje svjedoči podatak da su početkom 90'-ih regionalne vlade trošile 10 posto bruto domaćeg proizvoda Italije, tek malo manje nego što govore podaci za američke države.

Ima li, dakle, u Hrvatskoj političkih snaga koje bi se konačno ozbiljno htjele posvetiti ovom pitanju. Stalno spominjanje hrvatskih specifičnosti i raznolikosti, počevši od Istre prema Baranji, te od Međimurja do Dubrovnika, jedino u kulturno-turističke svrhe, postaje već pomalo degutantno. Postavlja se jednostavno pitanje: od kada će za bilo koji ozbiljniji razvojni projekt trebati kucati na neka od zagrebačkih (državnih) vrata i do kada će se morati prebrojavati koliko »naših« i »njihovih« ima u tijelima vlasti jer ćemo tako »znati« gdje će država više investirati, a gdje manje, odnosno hoće li nas »zapasti« veći ili manji dio proračunskog ili svakog drugog kolača.

I tako, umjesto da sama snosi rizike i odgovornost, ali i moguće ubere slavu, za projekt Brijuni rivijera, istarska vlast oblijeće kao mačka oko vruće kaše i laska novoj vlasti preko svake mjere, znajući da bez privole službenog Zagreba od projekta nema ništa. S druge pak strane, samo zato što je »državni« riječki KBC nakon promjene vlasti »mora« doživjeti promjenu Upravnog vijeća u kojem nije ostao nitko iz lokalne vlasti. Zato što nije hadezeovska? A čiji su bolesnici i novci koji se izdvajaju za zdravstvo?

Energiju i znanje ljudi valja osloboditi, a ne sputavati. I lakše je to činiti, pokazala su iskustva razvijenog svijeta, na nižim razinama vlasti. Za sada nema naznaka da je HDZ-u ozbiljno stalo do daljnje decentralizacije i regionalizacije zemlje, niti se u mnogim strankama itko latio papira i olovke pokušavajući uvjerljivo dokazati što sve gubimo odbijanjem sustavne reforme državne uprave te lokalne samouprave. Naravno, ni u Italiji nije sve išlo glatko, a i danas se uočavaju problemi. Ali stvari se kreću, i od 1970. na ovamo to doslovno više nije ista zemlja. Doista, koliko ćemo na takve pomake još morati čekati u Hrvatskoj?

(18. 02. 2004.)

Probni baloni »slavonskog gubernatora«

U programu Vlade za razdoblje od 2003. do 2007. godine doslovno stoji da će biti stvorene zakonske pretpostavke za neposredan izbor načelnika, gradonačelnika i župana. Međutim, Branimir Glavaš tvrdi da neće biti tako jer za to »još nisu stvoreni kvalitetni uvjeti«. Na to mu, pak, replicira potpredsjednik Sabora Luka Bebić navodeći kako to što Glavaš govori nije mišljenje HDZ-a, te da je riječ o demokratskoj stranci u kojoj svatko može reći što ga volja.

Doista, HDZ kao da je javnu raspravu o neposrednim izborima čelnih ljudi jedinica lokalne samouprave, te o potrebi regionalizacije zemlje (što je svojevrsni grom iz vedra neba pošto o tom pitanju HDZ dosad nije ostavio pisani trag) naumio najprije provesti u svojim redovima. A znakovito je da je ulogu glasnika unutarstranačkih neslužbenih rasprava o tim pitanjima preuzeo, po utjecaju i moći više nego po funkcijama, treći čovjek stranke - Branimir Glavaš. Preuzevši na sebe veliku odgovornost u organizaciji stranačkog sabora na kojem je Ivo Sanader pobijedio Ivića Pašalića, angažiravši osiječke »Borbaše« kraj kojih ni igla nije mogla ući u dvoranu bez njegova znanja, Glavaš je stekao utjecaj u HDZ-u gotovo ravan onom Sanaderovom i Šeksovom.

Zato valja pažljivo oslušivati što govori Glavaš jer je očito riječ o probnim balonima nastalim na podlozi »dvojbi« unutar samog HDZ-a o tome u kom pravcu i kako razvijati lokalnu samoupravu. Jer, s gledišta političke pragmatike vladajućoj stranci nije svjedeno kako pristupiti izborima u jedinicama lokalne samouprave, a mogu se nazrijeti i određeni interesi zašto se upravo sada zagovara donedavno omrznuti »autonomaški regionalizam«.

Prvo, kao pojedinačno najjačoj stranci HDZ-u, koja je još k tomu u međuvremenu stekla zavidan koalicijski potencijal, u načelu odgovara postojeći model izbora načelnika, gradonačelnika i župana. Neposredni izbori, pak, mogu donijeti svakojaka iznenađenja, kvalitetne ljude iz kojih bi stalo više stranaka ili im je ugled takav da bi za sobom povukli građane bez obzira na njihovu stranačku opredjeljenost. A kad Glavaš govori o tome da je demokracija u Hrvatskoj mlada te da nema dovoljno prepoznatljivih i kvalitetnih ljudi koji bi se birali neposredno za čelna mjesta u

općinama, gradovima i županijama, onda možda misli prvenstveno na potencijale svoje stranke. Kada bi, naime, to zaista bilo istina za zemlju od 4,5 milijuna stanovnika bilo bi to tragično i za njenu budućnost i razvoj demokracije posebno.

Drugo, kada je regionalizacija u pitanju, izborna geometrija proteklih izbora te trenutni rejting vladajuće stranke plus potencijalni koalicijski partneri, nam govore da bi HDZ mogao pobijediti u svih »pet do sedam« Glavaševih »povijesnih regija« osim u Istri. A to ne bi bila mala moć, pa vjerojatno Glavaš u budućnosti sebe vidi i kao formalnog »slavonskog gubernatora«.

Prije nego li na jesen u proceduru pusti zakonske akte po kojima će se provesti sljedeći lokalni izbori, odvagujući moguće vlastite koristi i štete svakog od modela, HDZ-u je očito stalo testirati javno mnijenje pa se tek onda odlučiti za »profitabilnije rješenje«. Osim toga, u premijerovoj najavi jesenskih »nepopularnih gospodarskih mjera« kriju se mogući nesporazumi s biračima koje se, ako im ponestane kruha, može »zabaviti« i novim teritorijalno-administrativnim igrama.

No, reforma lokalne samouprave preozbiljan je problem koji zahtjeva prethodne analize, stručnost, temeljitost i dugotrajnost. Ona se ne svodi na podjelu na pet do sedam povijesnih regija, niti se iscrpljuje u bitci za posredne ili neposredne izbore na lokalnoj razini. Naravno, od nečega valja početi, pa bili to i neposredni izbori za načelnike, gradonačelnike i župane, uz primjerenu zakonsku regulativu koja bi im dala odgovornost ali i spriječila njihovu moguću samovolju. Ali, cjelovita reforma lokalne samouprave bez preraspodjele novca i ovlasti između države i nižih jedinica je bespredmetna. Tek potom valja risati granice općina, gradova i, naročito, regija o čemu valja naposljetku pitati i građane. Ako je u prvom planu interes Hrvatske i njenih građana a ne kratkoročni interes neke stranke, onda je riječ o procesu koji će trajati i koštati prije nego poluči efekte. A kako novca trenutno za ove namjene u proračunu nema, čini se da Glavaševa »provokacija« nije ništa drugo nego ispipavanje terena za HDZ-ove parcijalne eksperimente od kojih bi nas naposljetku mogla zaboljeti i glava.

(14. 07. 2004.)

Županijski sustav koči razvoj

Saborski zastupnik i jedan od najutjecajnijih ljudi HDZ-a Branimir Glavaš uzburkao je političke duhove najavljujući podjelu Hrvatske na »pet do sedam povijesnih regija«. Iznenađenje je bilo dvostruko. Prvo, stoga, što o toj temi u posljednje vrijeme gotovo da nije bilo riječi i, drugo, što se regionalizaciji mimo županijske podjele do sada upravo najviše opirao sam HDZ, proglašavajući sve takve težnje »autonomaškim« i politički opasnim za hrvatsku opstojnost.

No, unatoč tom dosadašnjem opiranju HDZ-a, hrvatski regionalni pokret nastaje 1990. godine, kada i hrvatska država, osnivanjem IDS-a, Riječkog demokratskog saveza (RiDS) i Dalmatinske akcije

(DA) na prostoru Istre, Hrvatskog primorja i Dalmacije. Početkom devedesetih, u tijeku rata, zagovarati regionalizam bilo je politički opasno, iako su regionalne stranke stalno tvrdile da regije nisu federalne jedinice te da Hrvatska mora ostati cjelovita i nedjeljiva, ali i prepustiti mnoge ovlasti i novac regijama kako bi se u cjelini brže razvijala.

Prvi ozbiljni susret ove tri stranke zbio se početkom 1992. godine kada je nastala Deklaracija o regionalnoj Hrvatskoj, prva takve vrste uopće. Nekoliko mjeseci potom te stranke potpisuju je Sporazum o zajedničkom izlasku na parlamentarne izbore, prolaze izborni prag od 3 posto, a u Sabor ulaze nositelj liste Ivan Herak iz IDS-a i Mira Ljubić Lorger iz DA, kojoj je RiDS ustupio drugo mjesto na listi smatrajući da je njemu lakše razvijati regionalizam na svom području nego što je to slučaj u Dalmaciji.

Asocijacija regionalnih stranaka (ARS) formirana je rujna 1993. godine. Osim IDS-a, RiDS-a i DA činila su je i netom formirana Slavonsko-baranjska hrvatska stranka te, kao pridruženi član, Kršćanski demokrati Međimurja. Od ARS-a, koji je u Opatiji usvojio Deklaraciju o regionalnom ustroju Republike Hrvatske predlažući osnivanje od 6 do 8 regija, se očekivalo jačanje regionalnog pokreta, ali u tome nije uspio i zbog općih političkih okolnosti i zbog držanja IDS-a koji je, izložen napadima državne vlasti, više branio svoje interese u Istri nego uložio napor u razvoj hrvatskog regionalizma. Gašenjem ARS-a regionalni pokret u Hrvatskoj splašnjava, posebno u Dalmaciji, sve do 1996. godine kada se, između ostalog, RiDS pretvara u Primorsko-goranski savez (PGS) i obnavlja kontakte s, tada, brojnim malim regionalnim strankama te poboljšava odnose s IDS-om. Formiran je Hrvatski regionalni blok koji je dvije godine bio koordiniran iz Rijeke što se osjetilo u rezultatima na lokalnim izborima 1997. godine.

Nakon pobjede dotadašnje oporbe na izborima 2000. godine, u čemu su značajan doprinos dale i regionalne stranke (IDS, PGS i SBHS), u pripremama promjena Ustava regionalne stranke su sačinile Deklaraciju o osnovama za regionalni ustroj (Motovunska deklaracija) u kojoj se nije išlo na prijedlog teritorijalnog ustroja već je definirano što bi trebala donijeti regionalizacija države u sadržajnom smislu. Ta je deklaracija direktno utjecaja da se u hrvatski Ustav uvede pojam regionalne samouprave. No, na inzistiranje Dražena Budiše uvršten je i pojam područna samouprava a riječ regionalna našla se u zagradama. Kao iskorak od Motovunske deklaracije, 2002. godine u Brodu na Kupi sastali su se predstavnici IDS-a, PGS-a, SBHS-a i DA, koja je tada bila na zalasku djelovanja, i potpisali takozvanu Goransku deklaraciju, gdje je osim sadržaja regionalizacije dan i prvi prijedlog podjele Hrvatske na 5 regija: Istru, Riječku regiju, Slavoniju, Dalmaciju i Središnju Hrvatsku.

Za razvoj regionalizma je značajno i to da je od 2000. do 2002. godine došlo do promjene odnosa prema regionalizmu u većini stranaka u Hrvatskoj, što se vidjelo i u njihovim programima. Tako su

se, između ostalog, HSS i HNS regionalno ustrojile. Također, Vlada je krajem 2002. odnosno početkom 2003. godine, u procesu približavanja Europi, donijela odluku o pet statističkih regija. Ako je, dakle, itko spreman za raspravu o regionalizaciji Hrvatske onda su to regionalne stranke. Međutim, pitanje je hoće li u sve složenijim unutrašnje političkim i gospodarskim prilikama, s kojima je suočena Vlada Ive Sanadera, HDZ doista otvoriti to pitanje, na kojem je nema sumnje podjeljen kao i dio hrvatske stručne i političke javnosti, i u kom će se pravcu rasprava o regionalizaciji razvijati. No, činjenica je da je centralizacija u Hrvatskoj izuzetno jaka, da po svim parametrima Zagreb u odnosu na ostale centre u Hrvatskoj bilježi progresivni razvoj, da su se županije pokazale i premale i neadekvatno opremljene da odigraju ulogu regionalnih centara, i da je opravdano zapitati je li postojeći politički i gospodarski model ustroja Hrvatske zapravo taj koji koči daljnji razvoj zemlje. Ali, ne treba zaboraviti da je priča o decentralizaciji i regionalizaciji zemlje više priča o novcu i ovlastima nego o teritorijalnoj podjeli, te da će se javiti otpori svih onih centara moći koji profitiraju od sadašnje centralizacije. S nestrpljenjem očekujemo nastavak ove priče.

(18. 07. 2004.)

Nasukana Autoctonia

Jedan od osnivača IDS-a Mario Sandrić inicirat će, nema sumnje, zanimljive ljetne razgovore, posebice u Istri. Kao predsjednik, sa skupinom istomišljenika, naime, registrirao je Udrugu za ostvarivanje i promociju zavičajnih prava Autoctonia, čiji je moto »Istru Istriano, u Istru Istriane« (doslovni citat iz Statuta udruge). Ukratko, cilj je ove ekskluzivne udruge, čiji član može postati samo onaj koji može dokumentirati da su mu preci živjeli u Istri prije 1. siječnja 1901. godine (ostali mogu biti tek simpatizeri), zaštita istarske autohtonosti onako kako je vide njeni osnivači, odnosno djelovanje na obradi povijesnih činjenica koje žele utvrditi i obraditi.

Iako u Statutu Udruge ima povijesno pa i politički prijepornih stvari zadnja stvar koju bi netko trebao predložiti ili provesti jest njena zabrana. Za to povod ne bi smio biti niti ekskluzivnost članstva. U demokratskim zemljama brojne su udruge prijepornih (političkih i inih) poruka, a nemali broj je i onih koje u svoje članstvo uzimaju samo birane pripadnike ljudskog roda (da li po bogatstvu, boji kože, etničkom porijeklu ilki nekom drugom »kriteriju«). Svaka udruga pa tako i Autoctonia, što god drugi mislili o njoj, njenim članovima, programu i ciljevima, legitimna je dok ne zaziva nasilje u ostvarenju onoga što želi, odnosno dok pristaje na »suživot« u jednom pluralističkom društvu te izabire demokratske metode svog djelovanja.

Drugo je, međutim, pitanje kakvi su dosezi i poruke jedne arhaične Udruge, koliko ona korespondira sa suvremenom Istrom (Hrvatskom, Europom). Sudeći prema reakciji stranačkih

čelnika u Istri, uključujući i IDS, Udruga je u jednom uspjela. Ujedinila ih je, što kada je Istra u pitanju nije tako čest slučaj, u protivljenju svakoj naznaci ksenofobije i podjelama stanovnika Istre na »starosjedioce« i »došljake«, a što sve izvire iz teksta Statuta i programa djelovanja Autoctonije. Jer, na što drugo upućuje formulacija da će se Udruga, između ostalog, baviti »utvrđivanjem vrijednosti i prava na minuli rad i životna ostvarenje predaka kao osnove zavičajnih prava i osjećaja«.

Ili se, pak, na jednom drugom mjestu govori o »nasilnom naseljavanju nepotrebnog i nepoželjnog naroda na područja i imanja planiranog progona radi uništenja istarske osobitosti i posebnosti«. O kom je narodu riječ i o kojem se razdoblju radi? Da li o prethistoriji ili možda o ilirskim, rimskim, mletačkim, austrijskim, talijanskim, jugoslavenskim ili hrvatskim razdobljima »upravljanja« Istrom? Ako ćemo pravo, zašto odbijati priznanje »autohtonosti« nekome tko je, primjerice u Istru doselio tijekom 20. stoljeća (izuzetog od prava punopravnog članstva u Autoctoniji), ako su, uzmimo samo jedan primjer, preci brojnih današnjih Istrana poslije haranja kuge i drugih bolesti praktično »prisilno« dovedeni na to područje za vrijeme Mletačke vlasti, i to uglavnom iz Dalmacije i njenog zaleđa. Karikirajući tu situaciju moglo bi se reći da su današnji Istrani u velikom broju »Hercegovci u trećem koljenu«, pošto se po prezimenima, toponimima i dokumentima može rekonstruirati da su migracije u Mletačko doba kretale iz Hercegovine i dijela Crne Gore prema Dalmaciji odakle je jedan broj migranata naposljetku završio i u Istri.

No, sve to nema veze sa suvremenim kretanjima i stvarnošću Istre. Neka se poviješću bave povjesničari a očuvanjem kulturnog blaga etnolozi i drugi entuzijasti, pa okupljeni i u udruge, ali bez politikanstva i zamjenjivanja teza. Suvremeni istarski regionalizam, kojeg već 14 godina ustrajavajući na istarskim specifičnostima najviše promovira IDS, bio je na udaru zbog »straha« hrvatskih nacionalista da je riječ o koraku do »separatizma« te zbog centralističkog mentalnog sklopa koji prevladava u hrvatskoj politici. Svojim intencijama, gdje je u prvom planu građanin i njegovo pravo da upravlja područjem na kojem živi, on je još uvijek u dosluhu sa kretanjima u Europi i demokratskom svijetu, što ni ovaj Sandrićev projekt, kao ni odavno propali projekt Ivana Paulette »Zemlja Istra«, nisu uspjeli doseći. Prvenstveno zato što su, bez obzira na formalno pozivanje na suživot, nudili zatvaranje umjesto otvaranja istarskog duha i prostora, okretali se prošlosti i resentmentima a ne budućnosti i racionalnim potrebama građana Istre. Kao što kaže Damir Kajin: »Istra pripada svima koji imaju prebivalište na ovom području«. I to je greben na koji se nasukala Autoctonia tek što je isplovila.

(04. 08. 2004.)

Političko skrivanje iza statističkih regija

Priča o hrvatskoj regionalizaciji još uvijek je (gotovo) na početku. Ali zato posljednjih godina, od kada je aktualizirano približavanje Europskoj uniji pa se pokazalo nužnim formiranje statističkih regija kao temelja za privlačenje novca iz europskih fondova, vlada prava zbrka o tome što je regija i kakva joj je svrha, što su statističke, a što »prave« regije.

Aktualni prijedlog Državnog zavoda za statistiku o podjeli Hrvatske na četiri statističke regije, kako bi bila ispunjena obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, napravljen je stručno i korektno i na Vladi je da se o njemu očituje. Ali, većini političara je ovaj prijedlog »dobrodošla prilika« za načelno lamentiranje o povezanosti ili nepovezanosti sadašnjih županija, o eventualnim zajedničkim programima koji bi mogli dobiti podršku EU i sličnim temama, a da zapravo izbjegnula ulaganje u srž rasprava o regionalizmu. Naša politička elita u ovom trenutku jednostavno to odbija. Ustavna i zakonska podloga za daljnju decentralizaciju i regionalizaciju postoji. Nakon duge političke borbe, prilikom posljednjih ustavnih promjena, regionalna samouprava je, doduše u zagradi iza riječi područna, dobila pravo građanstva. U člancima 132. do 137. Ustava, koji tretiraju mjesnu, lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu, uklonjene su i zadnje prepreke da Hrvatska konačno dobije i pravu stepenicu između državne i lokalne vlasti, s pravim ovlastima i financijskim sredstvima. I Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi iz travnja 2001. godine, također ide tim tragom, bez obzira na to što kao jedinicu područne (regionalne) samouprave definira županiju.

Kako god bilo, većina županija je, primjerice, premala da bi i s puno većim ovlastima nego što ih imaju danas mogle biti regije. Regija je zakonski određena kao područje koje predstavlja prirodnu, povijesnu, prometnu, gospodarsku, društvenu i samoupravnu cjelinu (članak 6. Zakona). A prijedlog statističkih regija kako to vidi Državni zavod za statistiku, osim u slučaju Istočne Hrvatske (Slavonija i Baranja) i Zagreba, jednostavno ide mimo ovih zakonskih kriterija. Jer, kako unutar Jadranske Hrvatske spojiti Umag i općinu Dubrovačko primorje, odnosno unutar Središnje Hrvatske Kotoribu i Ogulin.

O tome je zapravo riječ. Ovako zamišljena podjela Hrvatske na statističke regije ne može prerasti te okvire i političkom odlukom biti formalizirana kao regionalna podjela Hrvatske. Radi se o tome da su to dvije paralelne stvari koje se mogu djelomično, više ili manje, i preklapati, ali ne odgovaraju istim potrebama. Pritom valja, još jednom, podsjetiti na iskustva različitih europskih zemalja. Austrija čijih devet pokrajina ima dugu povijesnu i samoupravnu tradiciju te legalni okvir za djelovanje, primjerice, podijeljena je shodno kriterijima EU u tri »statističke« regije istočnu, južnu i zapadnu Austriju. Jer, da nije tako, Gradišće, Koruška, Salzburg, Tirol i Vorarlberg nikada ne bi mogli udovoljiti europskim kriterijima pošto svaka od njih ima manje od 800 tisuća stanovnika.

Slično je i u Italiji gdje bi, da nije »statističkog okrupnjavanja« na cjedilu ostali Molise, Basilicata, a pogotovo Valle d'Aosta sa svojih malo više od 100 tisuća stanovnika, ili pak u Nizozemskoj gdje bi po logici naših političkih razmišljanja smjesta trebalo ukinuti pet (Groningen, Frizija, Drenthe, Flevoland i Zeeland) od 12 regija. Naravno, Nizozemcima to ne pada na pamet pa su za europske potrebe formirali četiri statističke regije, ostavljajući već formiranim regijama s tradicijom svu dosadašnju autonomiju.

Pustimo, dakle, statističke regije statističkim i drugim mjerilima. Shvatimo ih kao cjeline koje imaju svoju funkciju u kontekstu europske orijentacije na pomaganje razvoja slabije razvijenih područja. No, istovremeno bi bilo vrijeme da se konačno ozbiljnije pozabavimo uređenju vlastite države koje će ubrzati razvoj zemlje i približiti građanima mogućnost da utječu na svoju sudbinu.

Posljednji suvisli prijedlog na tu temu ponudile su 7. srpnja 2002. godine četiri regionalne stranke (IDS, PGS, SBHS i u međuvremenu ugasla Dalmatinska akcija) u Brodu na Kupi potpisavši takozvanu Goransku deklaraciju. U toj Deklaraciji o polazištima za ustrojstvo regionalne samouprave navode se sva prava i obaveze regija, njihove (poželjne) ovlasti, mogući izvori prihoda i svrha postojanja. Bila je predložena, kao temelj za raspravu, čak i podjela na pet regija (Slavonija i Baranja, Središnja Hrvatska, Riječka regija, Dalmacija i Istra), kao i način na koji će se građani u »rubnim područjima« opredjeljivati za pripadnost pojedinoj regiji. No, opća politička ignorancija, omotana u celofan izbjegavanja »političkih sukoba« u zemlji oko regionalne podjele, pridonijela je upokojenju inicijative regionalnih stranaka.

Od tada do danas vrtimo se u istom krugu. Konstatiramo da je Zagreb s okolicom u razvoju, a da ostatak Hrvatske, s izuzetkom Istre, stagnira, odnosno sve više zaostaje. Konstatiramo i da bi trebalo nešto po tom pitanju napraviti, ali država iz svojih ruku ne ispušta ni ovlasti ni novce. Prigodno se, u javnim istupima premijera Ive Sanadera ili članova Vlade, naglašava potreba daljnje decentralizacije i regionalizacije, ali kada treba nešto konkretno poduzeti, sve se rasprši u dimu i magli.

Vrijeme je dakle da se, ne vodeći računa o tome tko će i kako na nekim izborima profitirati ili izgubiti zbog administrativno-teritorijalnog preustroja zemlje, pozabavimo regionalizacijom zemlje. Pružimo različitim područjima priliku, dajući im u ruke adekvatne ovlasti i izvore financijskih prihoda, da sami odlučuju o svojoj sudbini (budućem razvoju) umjesto što frustrirajuće gledaju u Zagreb, čime ne činimo uslugu ni Zagrebu ni »provinciji«. I prestanimo se skrivati iza statističkih regija čija je svrha posve drukčija od one koju bi trebale imati prave, među građanima prepoznate, hrvatske regije.

(21. 02. 2005.)

“Crvena krpa” za HDZ danas neprijeporna stranka u Istri

IDS, osnovan na Valentinovo 1990. godine, u svom je petnaestogodišnjem trajanju prošao različite faze. Početkom devedesetih bio je crvena krpa za vladajući HDZ i politiku Franje Tuđmana, uživajući gotovo plebiscitarnu podršku građana Istre. Ni »crtići« u izbornim spotovima HDZ-a nisu mogli preobratiti Istrane, Istrijane ili istarske Talijane, kako već sebe nazivali građani ove regije. Naprotiv, milije im je bilo čuti pjesmu »Gustafa« čiji su stihovi »Lipo je u Istri biti, samo neka nam dura« postali prepoznatljivi slogan IDS-a.

U toj fazi najjača i najprepoznatljivija regionalna stranka počela je, osim inzistiranja na multietničnosti i multikulturalnosti, okupljati i druge regionalce. PGS, odnosno tadašnji RiDS, Dalmatinska akcija, a nešto kasnije i Slavonsko-baranjska hrvatska stranka zajedno s IDS-om formiraju Asocijaciju regionalnih stranaka koja je imala ambicija ponuditi Hrvatskoj jednu do tada zatomljenu političku opciju. No, spletom okolnosti, zbog situacije u zemlji, različitih strateških procjena ali i IDS-ove koncentriranosti prvenstveno na sebe i svoju poziciju (zalaže se za transgraničnu regiju, Istarska županija ulazi u Skupštinu europskih regija...), propuštena je prilika većeg zamaha regionalnog pokreta. Asocijacija se raspala i svak je krenuo svojim putem.

U svojoj drugoj fazi, krajem devedesetih, IDS je već bio politički faktor kojeg nisu ignorirale ni druge opozicijske političke stranke, a pokazuje i puno veću zrelost kada je u pitanju suradnja s drugim regionalnim strankama. S HSS-om i HNS-om ulazi u koaliciju Novi sabor, 1997. godine zajedno s ove dvije stranke i LS-om formira takozvanu Porečku skupinu koja s koalicijom SDP-HSLS počinje jurišati na vlast te nakon izbora 2000. godine to i uspijeva. Također, ponovno su aktualni dogovori regionalnih stranaka koje smjeraju zahtjevima za regionalizaciju zemlje (Goranska deklaracija, Deklaracija o regionalnom ustroju Republike Hrvatske, Deklaracija o autonomnoj istarskoj županiji).

Nakon izlaska iz koalicijske vlade u proljeće 2001. započinje i treća faza IDS-a koju karakterizira, shodno demokratizaciji zemlje, manje bučna ali ustrajna borba za decentralizaciju i regionalizaciju zemlje, strateška suradnja sa SDP-om, međunarodna regionalna suradnja, te mjerenje svake vlasti prema potezima koji se odnose na Istru. Zato ne treba čuditi sklonost suradnji sa Vladom Ive Sanadera na konkretnim projektima bez obzira na političke razlike između IDS-a i HDZ-a (pa i ovog »sanaderovski reformiranog«).

U cijelom prethodnom razdoblju imao je IDS i pregršt unutarstranačkih trzavica. Otpadali su braća Martinčić (koji su se naposljetku vratili matičnoj stranci), prvi predsjednik Ivan Poulleta, Ivan Herak, Denis Jelenković, Luciano Delbianco... Često se moglo zaključiti kako je IDS beskompromisno čistio svoje redove, ponekad i nepravedno, ali na svakim izborima do sada IDS je u Istri dobio najveću moguću podršku birača i pokazao se neprikosnovenim. Za njegove protivnike

malo je nade da će se nešto promijeniti i nakon skorih novih lokalnih izbora. Jer, unatoč brojnim aferama u kojima se spominje IDS ili njegovi čelnici, ili greškama u pojedinoj općini ili gradu odnosno prema nekim ljudima, ova stranka na čelu s Ivanom Jakovčićem još uvijek zna kako se približiti biračima, kako im naći »slabo mjesto« i ostati na vlasti. Kao što zna pobrati pljesak na državnoj sceni kada inzistira na antifaziizmu, suživotu i drugim demokratskim vrednotama. IDS svakako ima puno mana, ali kada je riječ o hrvatskoj stranačkoj sceni u cjelini to je svakako jedna od najdosljednijih stranaka koja nije svako malo dopustila luksuz da sama sebi skače u usta.

(22. 02. 2005.)

Istina o regionalizaciji

Kao stari politički lisac, Branimir Glavaš i dalje željan dominacije u Slavoniji znao je na koju kartu može igrati. Regionalizam mu se »ukazao« kao projekt u kojeg valja uložiti. Potisnuto slavonsko-baranjsko nezadovoljstvo državnom politikom, naime, tinja već godinama. Razlog zašto Slavonsko-baranjska hrvatska stranka (SBHS), osnovana 1993. godine, nije do sada uspjela izvući opipljiviji profit iz te situacije leži u ratnim i postratnim traumama koje je HDZ, prije svih, znao demagoški uobličiti u prijetnju raspadom države. Sada se, međutim, Glavaš nada da će u novim vremenima njemu, s nacionalističkim pedigreeom kao svojevrsnim gromobranom od optužbi za autonomastvo, i Hrvatskom demokratskom saboru Slavonije i Baranje uspjeti ono što drugima nije. No, pustimo Glavaša (hrvatskog Umberta Bossija, čelnika talijanske Sjeverne lige, kako ga je nazvao predsjednik SBHS-a Damir Jurić) i njegove »gubernatorske« ambicije. U ovoj »regionalnoj priči« u osvit lokalnih izbora mnogo je znakovitija reakcija upravo premijera Ive Sanadera i vodstva HDZ-a. A oni poručuju, urbi et orbi, »regionalizam non passeran«. Regionalizam je, prema njihovim riječima, u suprotnosti s proklamiranom politikom i programom HDZ-a, loša vizija i štetan za Hrvatsku jer je oduvijek bio povezan s autonomštvom (Sanader), nema ništa od teritorijalno-administrativne podjele zemlje već samo ustrojavanje statističkih regija što od nas traži EU (Hebrang).

Petnaest godina nakon uvođenja višetranačja i promjene političkog sustava, deset godina nakon završetka rata, te godinu i pol dana od parlamentarnih izbora nakon kojih smo bili svjedoci kopernikanskog obrata vladajućeg HDZ-a - u ovoj stranci kao da se ništa, kada je u pitanju regionalizacija zemlje, nije promijenilo. Iz Sanadera i Hebranga i dalje progovara Tuđman koji je u regionalizmu vidio sve vragove (crne, žute, zelene, crvene...) zajedno.

Kao »olakotna« okolnost Sanaderu se može uzeti činjenica da bi otvaranje još jednog fronta prije lokalnih izvora moglo dodatno otežati položaj stranke. Članstvo i biračko tijelo jedva da je prihvatilo novi diskurs HDZ-a kada su u pitanju Haški sud i slučaj generala Gotovine (šteta koju je

stranka pretrpjela tek je stabilizirana) da bi sada, nakon godina demonizacije »regionalno-autonomaških« političkih skupina i pojedinaca, naprasno bilo podvrgnuto novom političkom šoku. Ali, ako ne već nakon 15. svibnja a ono vrlo skoro, vodstvo HDZ-a će biti prisiljeno shvatiti da živi u iluziji kada misli da je moguće provesti »centralistički usmjerenu i doziranu decentralizaciju«.

I Sanader i Hebrang mogu se »ufuravati« kako ustavna kategorija o područnoj (regionalnoj) samoupravi znači zadržavanje postojećih županija te, njihovim zbrajanjem, formiranje statističkih regija »jer tako hoće EU«. Može i ministrica pravosuđa Vesna Škare-Ožbolt tvrditi da njen DC ne zanima politička podjela zemlje već isključivo gospodarska regionalizacija. No, stvari su već ionako otišle predaleko da bi se moglo zavarati oči pred nečim s čim se Hrvatska mora suočiti.

Dvije stvari moraju biti jasne. Europska povijest dobrim je dijelom i povijest regija, koje su danas, podržane i od ljevice i od desnice, nositeljice razvojnih aktivnosti u državama članicama EU. Čak je i perjanica centralizma Francuska prije petanestak godina objedinila departmane u desetak regija, što se i politički i gospodarski pokazalo djelotvornim. Još prije nje, početkom sedamdesetih, u mnogo je »tvrđi« regionalizam krenula također dotad visokocentralizirana Italija.

Drugo, teritorijalna podjela nije nevažna u regionalizaciji neke zemlje, ali su daleko važnija pitanja funkcionalnosti, ustroja i financiranja regija kako bi i država »lakše disala«. O tome bi se imalo što pitati i znanstvenike, koji bi u svakoj demokratski normalnoj zemlji bili pozvani da na temelju argumenata predlože okvir regionalizacije, i građane, koji bi se na kraju trebali izjasniti o »regionalnoj pripadnosti«.

Sadašnje je stanje stvari, međutim, takvo da je realno gledajući Zagreb kao glavni grad suprostavljen ostatku zemlje (likovanje diljem Hrvatske nakon ispadanja »Dinama« iz lige za prvaka u nogometu samo je posljedica takvog odnosa snaga), da su moći županija takve da bez »konzultacija« s državnom vlašću ne mogu pokrenuti niti jedan ozbiljniji projekt, te da se time sputavaju svi hrvatski raspršeni kreativni potencijali što bi se na kraju moglo obiti o glavu i državi i njenom razvoju.

Hrvatska će se regionalizirati ili će početi pucati po šavovima, ustvrdio je Damir Kajin. Doista, dokle će nas u vremenu »dokidanja krutih granica« i afirmacije regija i međuregionalne transgranične suradnje, plašiti »autonomaštvom« i sličnim »duhovima prošlosti«. Ne prijeti Hrvatskoj opasnost od »komadanja teritorija«, nego od okovanih centralističkih mozgova koji kočuju njen politički, gospodarski i svaki drugi razvoj. I to je prava istina o hrvatskoj regionalizaciji, ma što Sanader i Glavaš o tome mislili.

(27. 04. 2005.)

Ivaniš i/ili PGS

Nikola Ivaniš svakako spada u talentirane političare. Još od omladinskih dana pokazuje zavidno snalaženje u političkim vodama te sposobnost ostajanja na površini i kada se čini da će sigurno potonuti. No, kao ni u drugim područjima života, talent nije sve. On u nekim situacijama može prikriti nedostatak »treninga«, »strategije« i »taktike« igre, ali dugoročno ne može bez prave pripremljenosti i sustavnog rada biti garancija postizanja vrhunskih rezultata.

Moguće je, tako, da i nakon posljednjih rezultata lokalnih izbora Ivaniš, jedini utemeljitelj stranke koji je još uvijek u njenom vodstvu, preživi na čelu PGS-a. U prilog mu ide činjenica da je na razini Primorsko-goranske županije PGS dobio 72 mandata, samo deset manje nego prije četiri godine. Tim bi se argumentom mogao braniti od svojih unutarstranačkih kritičara koji su nezadovoljni ukupnim izbornim rezultatima jer su očekivali više. Pogotovo u Rijeci, gdje je PGS s još dva koalicijska partnera skliznuo ispod 10 posto glasova, iz koje se perspektive onih 17 posto iz 1993. godine (zajedno s IDS-om) čini magična granica koju je više gotovo nemoguće dosegnuti. A bez snažnijeg uporišta u Rijeci PGS teško može računati na značajniju političku ulogu u Županiji i izvan nje mimo pojedinih lokalnih sredina.

Čini se da su za PGS i Ivaniša stvari krenule »krivo« još sredinom devedesetih. Iako to može izgledati čudno, s obzirom da u isto vrijeme počinje proces prerastanja Riječkog demokratskog saveza (RiDS) u PGS odnosno zavidno širenje stranke izvan granica Rijeke, tada počinje »lomljenje« stranke koje će rezultirati brojnim lutanjima. Mnogi su, naime zaboravili da se prvi veći potres, tada još u RiDS-u, zbio prije parlamentarnih izbora 1995. godine kada je Ivaniš tijesnom većinom u čelništvu stranke (13 naprema 12) dobio potporu da se pojavi na listi SDP-a. Isključimo li »avanturu« RiDS-a s Vladimirom Bebićem 1992. godine, to je vrijeme prvih pravih »diferencijacija« unutar vodstva PGS-a popraćenih i napuštanjem stranke jednog broja dotad istaknutih članova.

Otada pa do danas, PGS je pod Ivaniševim vodstvom (majkom i ocem stranke) sklapao raznorazne koalicije i sporazume, najčešće se »svađao« i mirio, sastajao i rastajao s IDS-om i SDP-om, da bi pred netom okončane izbore izašao s platformom »Nove Rijeke« na kojoj je želio graditi alternativni program postojećoj riječkoj vlasti. U međuvremenu je nastavio gubiti ljude nezadovoljne »nepostojanošću« stranke, koji su se ili pasivizirali ili krenuli u osnivanje novih stranaka (Autonomna regionalna stranka - ARS), a što je za svaku političku grupaciju još gore, gubio je i birače.

Unatoč nekim dobro pogođenim metama, »Nova Rijeka« nije uspjela dobiti podršku birača jer se, »negdje po putu«, izgubila vjerodostojnost i prepoznatljivost stranke. Previše lutanja posljednjih godina, stalno traženje nekog novog partnera, brak iz računa s HSLS-om, »fiksacija« na SDP (kojeg je PGS žestoko kritizirao i u vrijeme dok su zajedno obnašali vlast u Rijeci i Županiji što je

neka vrsta političkog sadomazohizma), naslućivanje da je moguća postizborna koalicija i sa najžešćim protivnikom regionalizma - HDZ-om - sve je to djelovalo previše zbunjujuće i odbijajuće na potencijalno biračko tijelo PGS-a da bi uslijedili rezultati.

Ivaniš i PGS su u Rijeci radili ono što politički nisu smjeli. Otvorili su brojne frontove bez jasnih i nedvosmislenih poruka biračima. Dakle, upravo suprotno od onoga što su u svojim sredinama napravili također istaknuti PGS-ovci Darijo Vasilić, Marijan Pleše, Branko Juretić ili Miroslav Uljan, koji su za svoje birače kao gradonačelnici ili općinski načelnici garancija postojanosti, jasnoće te kvalitetnog i opipljivog rada bez nepotrebnih svađalačkih poriva, za što su naposljetku izborni nagrađeni.

Jedan od najefektnijih predizbornih plakata bio je onaj novog (starog) delničkog gradonačelnika Marijana Plešea na kojem je uz njegovu sliku stajao slogan »Pleše kako vi svirate«. Iako u vrhu PGS-a tvrde da trenutno nema pritiska na Nikolu Ivaniša da preispita svoju poziciju, odnosno zbog riječkih izbornih rezultata barem ponudi ostavku, čini se da je ipak došlo vrijeme da primorsko-goranski regionalci, parafrazirajući Plešev slogan, razmisle o tome da li je za stranku dugoročno dobro da »PGS pleše isključivo kako Ivaniš svira«. Jer, nije smak svijeta kada neka stranka ode u opoziciju. Puno je gore kada izgubi nit nemogavši doprijeti do birača. A za to netko mora snositi odgovornost.

(18. 05. 2005.)

Nepogrešivi HDZ

Andriji Hebrangu nema premca u širenju optimizma. Ako HDZ ne bude griješio, a neće, kaže on, nitko nema šanse ugroziti ovu stranku na sljedećim izborima. Prema njegovim riječima, SDP kao glavni konkurent zabrljao je zadužujući zemlju, zaustavio privatizaciju, malo učinio za malo i srednje poduzetništvo... A nema ni kadrova pošto su se bivši ministri potrošili, među kojima i poimenično navedeni Ljubo Jurčić, isti onaj na kojega je nakon izbora oko bio bacio i sam HDZ, valjda zato što ima dovoljno vlastitih kadrova koji kompetentno mogu voditi gospodarstvo (naravno, sposobnih provesti privatizaciju te potičući malo i srednje poduzetništvo), pa je htio da »konkurencija« bude još veća.

Hebrang dijeli političke lekcije i Branimiru Glavašu. Apostrofira niske političke strasti slavonskog »gubernatora« koji vodi politiku kratkog daha optužujući Zagreb umjesto Beograda kao krivca slavonsko-baranjskih problema. Član predsjedništva HDZ-a proriče i krah Glavašev regionalne stranke koja »ide u politički izolacionizam«, pa je samo pitanje vremena kada će građani progledati i ponovno dati povjerenje HDZ-u, »stranci koja vodi državu i koja je prema Slavoniji imala najviše osjećajakako za ratni doprinos tako i za mirnodopske investicije«.

Legitimno je pravo dužnosnika jedne stranke da do posljednjeg daha brani njenu poziciju i napada konkurente. To Hebrang čini često i beskompromisno. No, problem počinje kada se riječi počnu udaljavati od zbilje, odnosno kada se verbalno potečenjuje biračka zdrava pamet. Što je i kako napravila prethodna vlast, na čelu sa SDP-om, ocijenili su birači na prošlim izborima poslavši je u opoziciju. Da su se neki »pokajali« svjedoče nam, pak, ispitivanja javnog mnijenja koja registriraju zamjetan pad popularnosti HDZ-a u odnosu na onaj s kraja 2003. godine. Kako će sve završiti na novim izborima teško je prognizirati, ali je nedvojbeno da »dogma« o nepogrešivosti HDZ-a ne funkcionira.

Možda je za to najbolji primjer upravo onaj slavonski. Možemo raspravljati o stvarnim motivima Glavaševog probuđenog regionalizma i njegovom načinu raspirivanja »niskih političkih strasti«, ali je nesporno da je pogodio u jedno od najmekših hadezeovskih mjesta. Jer, da je doista Zagreb, personificiran u središnjoj državnoj vlasti, imao proteklog desetljeća osjećaja za Slavoniju, kako kaže Hebrang, bi li se građani tako masovno uhvatili za Glavašev »ljepak«?

Problem je što Hebrang, kao i cijelo vodstvo HDZ-a, i dalje smatra, što potvrđuje njegova rečenična konstrukcija, kako je središnja državna vlast u stanju bolje sagledati što je za neki dio Hrvatske probitačnije i da od nje građani mogu više dobiti nego od lokalnih i regionalnih tijela. A to je sukus centralističkog stajališta koji građanima Hrvatske godinama ne dozvoljava da razigraju svoje ideje i optimalno iskoriste svoje resurse. Pa je onda logično da se bune i prihvate, poput IDS-a i nedavno Slavonaca i Baranjaca, onoga koji zna artikulirati njihove težnje.

I slavonski slučaj i slučaj »Liburnia riviera hotela«, snažni udarci Sanaderovoj vlasti, pokazuju da stiže vrijeme kada bi konačno trebalo napustiti centralističko, često i skriveno od javnosti, odlučivanje o svemu i svačemu. Bilo bi vrijeme da o tome počnu razmišljati i u »nepogrešivom« HDZ-u, prije nego li iz »iznenade« rezultati sljedećih izbora.

(25. 08. 2005.)

Glavašev bećarac

Kada jedna politička inicijativa danas u Hrvatskoj okupi više stotina ljudi, kao što je to bio slučaj u subotu na osnivačkom skupu Udruge Hrvatski demokratski sabor Slavonije i Baranje (HDSSB), onda ju ne valja ignorirati a još manje potcjenjivati. Sve da je Branimir Glavaš i svemoćan na području na kojem politički djeluje posljednjih petnaestak godina, teško da bi na nedavnim lokalnim izborima osvojio hrpu glasova i privukao toliko mnoštvo u osječki HNK da se nije »naslonio« na realne »frustracije« Slavonaca i Baranjaca nezadovoljnih stanjem u regiji a posebno odnosom središnjih vlasti prema razvoju ovog, nekada oglednog, dijela Hrvatske.

Ne treba sumnjati u Glavaševu političku energiju. Kada kaže da će »na noge dići cijelu Slavoniju i Baranju« onda možemo biti sigurni da će učiniti sve što je u njegovoj moći da tako i bude. Bez obzira na stvarne motive njegova naprasno probuđenog regionalizma, primjerice Ivan Jakovčić među prvima je javno posumnjao u Glavaševe iskrene regionalne namjere, ideolog novootkrivene slavonsko-baranjske samosvijesti ima u rukama dovoljno gospodarskih, političkih i inih aduta da može diljem regije nastaviti zagorčavati život svojim političkim protivnicima.

Dovoljno je, naime, samo pogledati suhe brojke o društvenom proizvodu po glavi stanovnika u »bogatom« Zagrebu i »siromašnom« ostatku Hrvatske pa da mnogo toga postane jasnije. Posebno su porazni podaci za Slavoniju i Baranju, koja je ne tako davno sa svojim poljoprivrednim i industrijskim potencijalima bila smatrana dobrostojećom regijom u kojoj se ugodno živi.

Naravno, nije za sve kriv rat. Kao što ni sam Glavaš, zbog svoje dugogodišnje značajne uloge u političkom životu, ne može biti amnestiran od odgovornosti za brojne »propuste« i voluntarističke političke odluke. Ali je činjenica da centralizam u Hrvatskoj ne popušta te da, kako vrijeme prolazi, donosi samo nove nevolje. Sve ono što se na lokalnim razinama čini da se potakne razvoj, o čemu svjedoče primjeri Varaždina, Međimurja, Istre..., nedovoljno je i neadekvatno s obzirom na to što bi bilo moguće napraviti da općine, gradovi i županije, a o objedinjavanju u regije da i ne govorimo, raspolažu s primjerenim ovlastima i financijskim resursima.

Na Glavašev slavonsko-baranjski bećarac, međutim, središnja vlast reagira svakako samo ne onako kako bi trebala - racionalno. Već odavno vladajuća je stranka, nimalo originalno kada je riječ o pogledu na regionalizam, Glavaševu inicijativu proglasila neustavnom i autonomaškom, a sada su se oglasili i lokalni hadezeovci nazivajući HDSSB promašenom i suludom idejom, te političkim projektom u suprotnosti s demokratskom praksom drugih država. Navodno, nijedna država koja je ušla u EU nije mijenjala svoj teritorijalni ustroj, pa to neće biti traženo ni od Hrvatske. Na ovo se svakako valja osvrnuti.

Prije svega, nije istina da nijedna zemlja koja je ušla u EU nije mijenjala svoj teritorijalni ustroj. Učinile su to, između ostalih, Velika Britanija i Danska, sprema se i Portugal, a posebno je »revolucionarna« u tome bila Italija koja je 1970. godine, dakle trinaest godina nakon osnutka Europske zajednice, krenula u regionalizaciju i nakon nekoliko godina je dovršila. Ako se, pak, misli na deset zemalja koje su prošle godine pristupile EU ni tada stvari ne stoje onako kako ih interpretiraju osječko-baranjski članovi HDZ-a. U Sloveniji su već »orisane« tri regije, a sličan posao čeka Češku i Slovačku, zemlje u kojima nisu postojale regije.

Pozivajući se na EU i njenu politiku pomoći regijama a ne državama, hrvatske vlasti problem namjeravaju apsolvirati određivanjem takozvanih statističkih regija. To može pomoći kod dobivanja financijske potpore za različite projekte na širem (regionalnom) području, no time neće

biti riješen problem. A problem je spuštaje ovlasti i novca s državne na niže razine vlasti kako bi se regije osposobile za razvoj i time, koristeći vlastite potencijale i animirajući ljude, pridonijele uravnoteženom razvoju cijele zemlje. Stoga, EU ne mora od Hrvatske »tražiti« promjenu teritorijalnog ustroja. Promjena teritorijalnog ustroja, pri čemu su granice regija najmanji problem, prvenstveno je u hrvatskom interesu. Ovako dalje, naime, više ne ide. Glavaš je to »skužio«. Pitanje je kada će to, lišen fokusiranosti na osobni obračun s Glavašem, shvatiti vrh hrvatske vladajuće političke elite.

(12.10.2005.)

Euroregije - hrvatska šansa

Uspiju li utemeljitelji iz Hrvatske, Slovenije, Italije i Austrije u svojoj nakani da u idućih godinu dana ustroje euroregiju Alpe-Jadran, bit će to 62. euroregija. Naime, prema podacima virtualne (online) enciklopedije Wikipedia, od 1948. godine, kada su Belgija, Nizozemska i Luksemburg kao preteče europskog regionalnog udruživanja osnovali Benelux, pa do danas, diljem Europe nikla je 61 euroregija.

Inicijative za transgraničnim povezivanjem značajnije su se počele rađati u sedamdesetim i osamdesetim godinama, no pravi bum zbio se devedesetih. Tada se Nizozemskoj, Danskoj, Njemačkoj, Austriji i skandinavskim zemljama, koje su prednjačile u međuregionalnom prekograničnom povezivanju, značajno pridružuju nove demokracije, prije svih Češka, Poljska, Mađarska i Slovačka. Najveći broj euroregija smješten je u središnjem dijelu Europe, od Sjevernog i Baltičkog mora do Alpa, ali praktički, osim Portugala, Irske i Turske (i još malo Hrvatske i Slovenije, ako je suditi prema zaključcima skupa u Udinama), nema nijedne zemlje EU odnosno države kandidata koja nije uključena bar u jednu euroregiju. Štoviše, u neke su euroregije uključene i država izvan EU-granica, uključujući tu Rusiju, Ukrajinu pa čak i Bjelorusiju, čiji autoritarni režim priječi značajnije uključivanje ove zemlje u euroatlantske integracije.

Naravno, nemaju sve euroregije istu težinu, isti organizacijski oblik niti su dale iste rezultate. No, motivi i ciljevi organiziranja su više nego jasni. Riječ je o prekograničnom povezivanju regija iz različitih zemalja koje bi njihovim građanima u gospodarskom, kulturnom i svakom drugom pogledu trebalo dati novu kvalitetu, kako u odnosu na europski prostor tako i u odnosu na nacionalne okvire. Drugim riječima, nesmiljena globalna utakmica traži povezivanje i zajednički nastup onih područja Europe koja imaju iste ili slične interese, bez obzira na državne granice i ostale tradicionalne »prepreke«.

Valja podsjetiti da su prvi hrvatski glasovi za prekogranično povezivanje krenuli iz Istre sredinom devedesetih, no u tadašnjem odnosu političkih snaga središnja ih je vlast dočekala na nož. Nisu pomogla ni pojašnjenja iz same Europske unije niti navođenje iskustava drugih, pa i Hrvatskoj bliskih i sklonih zemalja. Franjo Tuđman i veliki dio ondašnjeg političkog vrha u transgraničnoj suradnji, koju je tada naveliko propagirao IDS, vidio je klicu separatističkih težnji odnosno pokušaje »razbijanja Hrvatske«. Trebalo je proći gotovo desetak godina, unutar kojih su neke hrvatske županije (Istarska i Primorsko-goranska, prije svega) unatoč podozrenju središnjih vlasti ipak učinile međunarodne iskorake, da se klima u Hrvatskoj promijeni, pa da se »euroregionalizmu« prestanu pripisivati »zloćudne« namjere.

Stoga je inicijativa Riccarda Illyja, promovirana prije nešto više od dvije godine, o osnivanju euroregije od Koruške pa do Riječkog zaljeva konačno mogla pasti na plodno tlo i u Hrvatskoj. Jasno je i zašto je nekadašnji tršćanski gradonačelnik a danas predsjednik regije Furlanija-Juljska krajina gorljivo zastupao i još uvijek zastupa ovu ideju. U talijanskim okvirima marginaliziranom Trstu treba novi gospodarski uzlet, a tu onda svoj interes mogu pronaći i gradovi i regije iz Italije i susjednih zemalja koje se, također, pojedinačnim snagama teško mogu probiti do »europskih vrhunaca«.

Euroregije nisu čarobni štapić koji će automatski dovesti do blagostanja. Nisu ni pravni subjekti koji će parirati EU i nacionalnim državama preuzevši njihove uloge. Ali jesu okviri suradnje koji, korak po korak, na mnogim područjima mogu pridonijeti zamahu poduzetništva, lakšem probodu na europsko i svjetsko tržište te poboljšanju kvalitete života građana. Ulazak Istarske i Primorsko-goranske županije u projekt euroregije »Alpe-Jadran« sigurno im, dakle, ne može štetiti, kao što neće štetiti ni Hrvatskoj. Kamo sreće da tim putem uskoro, između ostalih, krene i osiječka regija pa realizira već elaboriranu ideju o euroregiji koja bi uključivala dijelove Hrvatske, Mađarske, BiH i Vojvodine (Srbije). Jer, otvorenost prema transgraničnoj suradnji, kako poučava dr. Drago Roksandić, povijesno je obilježje Hrvatske koje u suvremenim društvenim gibanjima, ako se iskoristi na pravi način uz adekvatno proširenje ovlasti sadašnjim županijama ili budućim regijama, može postati njena komparativna prednost odnosno velika razvojna šansa.

(19.10.2005.)

Ukapljeni plin i zamrznuta regionalizacija

Javna rasprava o lokaciji terminala za ukapljeni plin (LNG) nije još ni počela a primorsko goranski župan Zlatko Komadina udario je kontru premijeru Ivi Sanaderu. Ništa od terminala u Primorsko-goranskoj županiji, neka se gradi u Dalmaciji! Premda su ovlasti županija minimalne, u njihovim je rukama ipak prostorno planiranje što Komadini daje moć za takvo protivljenje. Sada se može očekivati da Vlada, izrazito zainteresirana za taj projekt, počne lobirati u svim dužjadranskim županijama ne bi li naposljetku neku ipak snubila i realizirala plan. Kuća se opet gradi od krova. Licitacija s LNG terminalom dobar je primjer kako napraviti loš posao. A sve zato što Vlada vjeruje da se sve može riješiti njenim inzistiranjem i autoritetom, mahanjem novcem ili »dogovorom« zainteresiranih. Pa bi se tako, ako ne može drukčije, Rijeka i Split trebali dogovoriti oko famozne Agencije i »Jadrolinije«, a Primorsko-goranska i dalmatinske županije valjda oko LNG terminala.

No, zaboravimo prave (neisiljene i nenametnute) dogovore dok ne bude prave decentralizacije i regionalizacije s novcem i ovlastima. Tek kada svim jedinicama lokalne samouprave zajedno bude pripadalo puno više od postojećih 9 posto »državnog« novca i kada budu imale ovlasti kojima će adekvatno planirati svoj razvoj, pa ih država bude tretirala kao ravnopravne partnere, moći će artikulirati svoje istinske interese. Uključujući tu i eventualni interes županija za LNG terminal, pa je moguće da se počnu i nadmetati za lokaciju. Tada bi, na temelju zajedničkih interesa, bilo zamislivo i međusobno dogovaranje gradova i županija, i to o daleko važnijim stvarima, lokalnog i državnog značaja, nego što je Agencija za dodjelu pomorskih koncesija.

Ivo Sanader i Vlada nisu ništa naučili iz slučaja Glavaš niti žele shvatiti što znači supsidijarnost - prenošenje ovlasti (i novca, dakako) na nižu razinu. Realnost se, međutim, ne može ignorirati. Ako problem ne može izaći na vrata probit će se kroz prozor. U suvremenoj se politici više ništa, ni na nacionalnoj ni na nadnacionalnoj (poput EU) razini, ne može riješiti bez aktivnog sudjelovanja lokalnih (regionalnih) faktora. Tko to ne razumije, pa zamišlja da će se stvar riješiti »oktroiranjem« Strategije regionalnog razvoja u kojoj nema mjesta za regije, stalno će proizvoditi sukobe koji će se Vladi činiti nerješivima bez udaranja šakom o stol. A od udaranja šakom o stol do čvrste ruke mali je korak.

Dok se u Hrvatskoj ne odmrzne proces decentralizacije i regionalizacije mnogi će gradonačelnici i župani karijeru graditi na suprostavljanju središnjoj vlasti i upiranju prstom u Zagreb (u kojem će, kako je krenulo, za 50 godina živjeti 90 posto stanovnika zemlje). Dajmo im, stoga, primjerene ovlasti i odgovornost pa neka onda Obersnel, Puljić, Komadina i ostali pokažu koliko doista politički teže, slijede li, kada se primjerice opiru ili danas- sutra zazivaju LNG terminal, potrebe i interese građana kojima polažu račune ili se igraju s njihovom budućnošću.

(12.01.2006.)

Pitaj »tatu« Sanadera

Jadranska euroregija jedan je u nizu europskih projekata kojima je, između ostalog, cilj dinamiziranje prekogranične suradnje regija iz različitih zemalja kako bi zajednički riješile određene probleme te iskoristile razvojne potencijale. No, ono što je u drugim zemljama normalna stvar kod nas je još uvijek politički prepterećeno pa se onda od buhe pravi slona. Ne zaboravimo, prije samo nekoliko godina zagovaranje transgranične suradnje bilo je jedan od najtežih političkih krimena; s Pantovčaka su u devedesetima prema IDS-u sijevali gromovi i munje, na tu temu su pravljani »zastrašujući« predizborni crtani filmovi, »autonomaštvo« i »separatizam« bili su gotovo pa poštapalice kojima su »čašćeni« promicatelji suradnje regija iz različitih zemalja.

Tragovi, naravno, ostaju. Premda su Račanove dvije vlade a onda i Sanaderova učinile dosta na razbijanju straha od međunarodne regionalne suradnje, »čipovi« u glavama dijela hrvatske političke elite, kako nacionalne tako i lokalne, teško se zamijenjuju. Predstavnik Šibensko-kninske i Ličko-senjske županije nije bilo u Veneciji na potpisivanju Deklaracije o osnivanju Jadranske euroregije. Navodno nisu bili dovoljno informirani o tom projektu a i očekuju stav Ministarstva vanjskih poslova. Sličnu priču pričaju i oni HDZ-ovi politički predstavnici koji su došli u Veneciju, poput dubrovačke gradonačelnice Dubravke Šuice koja je, međutim, za razliku od Šibenčana i Ličana »ishodovala« zeleno svjetlo premijera Ive Sanadera.

Projekt Jadranske euroregije »kilavi« se već nekoliko godina, odrašan je već i jedan sastanak predstavnika regija u Italiji, i svi iole prosječno informirani političari u Hrvatskoj, a posebno oni na Jadranu, morali su imati elementarne informacije. Drugo, sve da je iz hrvatske perspektive skup u Veneciji loše organiziran, a očito jest jer su izostale one važne pojedinosti uoči održavanja takvih događanja poput prijevoda tekstova koje treba potpisati na jezike svih država uključenih u projekt ili temeljitijeg upoznavanja svih župana s tim što će potpisati, zar nije logična bar znatiželja onih koji su izostali da u neposrednom kontaktu s regionalnim čelnicima iz drugih zemalja vide gdje bi eventualno u takvoj suradnji mogli profitirati.

I treće, zar za svaki međunarodni iskorak neke hrvatske županije HDZ-ovi dužnosnici moraju pitati »tatu« Sanadera? Da se razumijemo. I u Italiji gdje regije imaju nemjerljivo veću autonomiju u odnosu na središnju vlast i daleko veće ovlasti nego što ih imaju hrvatske županije, postoji institucija »parafa« Ministarstva vanjskih poslova za neke njihove međunarodne poteze. No, to je stvar procedure koja se lako razriješi. U konkretnom slučaju nije bilo za pretpostaviti da će hrvatsko

Ministrstvo vanjskih poslova i europskih integracija stopirati bilo kakve inicijative i poteze vezane za Jadransku euroregiju. Pogotovo što je Hrvatska na putu u EU gdje se tranogranična suradnja potencira i stimulira. Dakle, u strahu od »potencijalne nacionalne izdaje« su bile velike oči. Ne prvi put.

Krivicu za to, međutim, snosi i sam Sanader i vrh HDZ-a. Kako se neki »nesamosvjесni« političari u toj stranci mogu osloboditi strahova od regionalne suradnje, domaće i međunarodne svejedno, kada je regionalizam, sa svim posljedicama koji proističu iz takvog vida decentralizacije zemlje, i dalje tabu tema vladajuće stranke? Sjetimo se samo slučaja Glavaš i oštih antiregionalnih tonova koji su prema »slavonskom gubernatoru« stizali s obje strane Markova trga i Trga žrtava fašizma. Bolje onda pitati za »dopuštenje«, »skrivati se« dok se stvar ne raščisti, pa što košta da košta.

No, dok to tako bude, transgranična suradnja je samo parola iza koje ništa ne stoji. Dok se naše regije ne opreme dovoljnom količinom ovlasti (po mogućnosti što prije dođe i do objedinjavanja županija u veće cjeline jer ovakve kakve jesu ne mogu razviti prave potencijale) te političari koji ih vode ne budu u stanju voditi autonomnu politiku (naravno, u skladu s ustavom i zakonima zemlje) od transgranične suradnje neće biti kruha. Tamo gdje se za svaku sitnicu po mišljenje ide u glavni grad, ili kod »vođe«, ne stanuje suvremena dinamična decentralizirana politika kojoj je stalo do interesa građana već duhovi prošlih vremena.

(08.02.2006.)

Strah od autonomaštva i bijeg od demokratizacije

Najava Ivana Jakovčića, na nedavnoj proslavi 16. obljetnice IDS-a, da će ova stranka ulaskom Hrvatske u EU u potpunosti otvoriti pitanje regionalne autonomije Istre, za poznavatelje političkih prilika u Hrvatskoj novina je utoliko što »otac hrvatske regionalizacije« središnjim vlastima daje »grace period« od nekoliko godina prije nego li ponovno odlučnije zatraži znatnije ovlasti za niže razine vlasti. Iako, dakle, predsjednik IDS-a i istarski župan govoreći o regionalnoj autonomiji Istre ponavlja ono što on i ostali čelnici vodeće stranke u Istri praktički govore od njenog osnutka, ponovno primjećujemo političko kolutanje očima, snebivanje i neslaganje kao da je sam nečastivi preko regionalne autonomije odlučio raskrojiti i uništiti Hrvatsku.

Nije se za čuditi. Još do prije godinu dana na HTV-u, najutjecajnijem mediju, su regionalizam i regionalizacija Hrvatske bile tabu teme o kojima nije bilo prilično raspravljati. Sjetit ćemo se i

velike bitke prilikom ustavnih promjena 2001. godine da se u tekst Ustava uz područnu, barem u zagradama, uvrsti i pojam regionalna samouprava. A tek gužva koju je izazvao Branimir Glavaš nakon vlastitog regionalnog samoprosvjećenja i opiranja središnjici u Zagrebu. Još i danas na internetskim stranicama HDZ-a stoji pismo članova iz američkog grada Clevelanda koji, podržavajući isključenje Glavaša iz stranke, ističu da su »regionalizacija i autonomaštvo protivni Ustavu Hrvatske«. I to tik do stava predsjedništva HDZ-a da je »regionalizacija Hrvatske apsolutno suprotna programu HDZ-a«.

Stav je HDZ-a: »decentralizacija da, regionalizacija ne«. Što bi to bilo sporno u regionalizaciji, kakvu primjerice poznaju članice Europske unije, nitko se ne trudi pojasniti. Ako je za vodstvo HDZ-a stvar iscrpljena u osnivanju županija, koje su za njih krajnji domet međuvlasti između državne i lokalne razine, kako to da je Francuska, do tada uzorno centralizirana država, 1982. godine krenula u objedinjavanje departmana, tamošnjih pandana našim županijama, u regije i poslije toga ostvarila značajne političke, gospodarske i kulturne pomake nabolje? I pritom nitko nije strahovao od autonomaštva. Slično je bilo i u Italiji početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća.

Podozrivost prema »regionalnoj autonomiji« pokazuje i veliki dio hrvatske opozicije. Tako, na primjer, istarski HNS-ovci reagirajući na Jakovčićeve stavove, drže hvalospjeve decentralizaciji no regionalna autonomija ih asocira na posebne statute što se daju djelovima državnih teritorija gdje obitava neke nacionalna ili etnička manjina. Zato su protiv regionalne autonomije Istre jer bi onda »većina postala manjina«. Nije im, međutim, palo na pamet da pojam regionalne autonomije znači ništa drugo doli da vlasti u nekoj regiji samostalno odlučuju shodno ovlastima koje imaju. I koje bi, kada govorimo o Istri ili bilo kojem drugom dijelu zemlje, trebale biti daleko veće nego što su danas u hipercentraliziranoj Hrvatskoj.

Gorka hrvatska politička istina je da se regionalizacijom i regionalnom autonomijom, kao formom uravnoteženijeg razvoja Hrvatske, nitko ozbiljno ne želi baviti, ali i to da je najava decentralizacije za sada samo politički trik. Unatoč svim proklamacijama i deklaracijama, državi i dalje pripada 90 posto svih prihoda, država i dalje dijeli »milost« odbijajući s ovlastima i novcem opskrbiti niže razine vlasti potrebnom aparaturom da se same brinu o sebi, pa onda posredno i o cijeloj državi. Zato je prošle godine bruto nacionalni dohodak u Zagrebu (oko 20 tisuća eura) bio deset puta veći nego u najsiromašnijoj, Vukovarsko-srijemskoj županiji; zato je prošle godine u Zagreb doselilo 80 tisuća novih stanovnika bježeći glavom bez obzira od besperspektivnosti u svom zavičaju.

Veliki broj hrvatskih županija, kažu stručnjaci, zbog svoje veličine i resursa ne mogu biti funkcionalne regije koje bi bile motori razvoja. Zato ih treba, one koje ne mogu samostalno opstati, racionalno objediniti i osposobiti. Ne mogu to biti, zbog neprirodnog objedinjavanja prostorno vrlo

udaljenih područja, ni takozvane statističke regije koje je naša administracija »sklepala« kako bi udovoljila kriterijima EU zbog korištenja sredstava iz strukturalnih fondova. Stoga, ne učini li se uskoro nešto na stvarnoj i razvojno koncipiranoj regionalizaciji, Hrvatska će ma koliko relativno mala bila u odnosu na druge države početi pucati po šavovima jer nema tog uma sa sjedištem u Zagrebu koji bi bolje od lokalnog stanovništa, političara i poduzetnika mogao znati što je razvojno, i to ne samo u gospodarstvu, perspektivno u Umagu, Gospiću, Imotskom ili Đakovu, odnosno Istri, Lici, Dalmaciji ili Slavoniji.

Prenošenje ovlasti na niže razine proces je koji u Europi teče već desetljećima. Supsidijarnost, princip po kojem sve što se može napraviti na nižoj razini tamo i treba napraviti, duboko je ukorijenjena kao demokratska vrednota i razvojni temelj EU. Štoviše, u globaliziranom svijetu regionalizam je jedan od načina na koji se može doskočiti »unifikaciji« svijeta odnosno bolje odgovoriti na izazove kapitala koji razaraju nacionalne države. Osim toga, živimo u svijetu višestrukih identiteta i veza, gdje u jednoj osobi mogu paralelno egzistirati lokalni, regionalni, državni i kozmopolitski (europski, svjetski...) identiteti ili se istovremeno razvijati međuregionalne veze unutar jedne države, gdje mogu surađivati regije s matičnim državama i regijama u susjednim zemljama, da o vezama općina i gradova međusobno i s pripadajućim regijama i ne govorimo.

Jakovčić to zna i svjesno, s vremena na vrijeme, kao sporadično i čelnici drugih hrvatskih regionalnih stranaka »provocira« zagrižene centraliste. S jedne strane, poručuje premijeru Sanaderu i HDZ-u da »do daljnjega« neće praviti probleme no da budu svjesni što im je u budućnosti činiti (i zbog interesa države, između ostalog), a s druge ne ostavlja nikakve dvojbe da IDS želi ustrajati na regionalnoj koncepciji (autonomiji) ne čekajući da se centralistički nastrojani političari i građani u drugim dijelovima Hrvatske »dozovu pameti«. A onog trenutka kada se o regijama, regionalizmu i »regionalnoj autonomiji« u hrvatskoj politici i medijima bude govorilo bez povišenih tonova i etiketa, već kao o najnormalnijem pitanju budućeg (ravnomjernijeg i građanima primjerenijeg) ustroja i razvoja znat ćemo da smo napravili veliki demokratski korak naprijed. Dotle...

(18.02.2006.)

V Razgovori – iz političkog kuta

Dvije županije – jedna regija

(Ivan Krivičić, član Izvršnog odbora RiDS-a)

Što za Vas znači regionalizam kao pojam koji je danas toliko prisutan u svijetu, a posebno u Europi?

– Europa je našla strateški interes u pretvaranju Europe u asocijaciju regija, kako bi državne granice bile što manje granice, a više mostovi, odnosno linije gdje bi se prožimali, gdje bi se vezali šavovi preko kojih bi mogle slobodno cirkulirati ideje, robe, kultura, ljudi. Ako se sjetimo poslijeratnog razdoblja kada je uslijedio hladni rat, a komunizam ostao nepobijeden, pa čak i ojačan, Zapad je osjetio veliku opasnost od mogućeg novog svjetskog rata. Tada je začeta ideja o integraciji Europe, o stvaranju Europske zajednice, a paralelno s time je išao proces regionalizacije. To je trebala biti brana prijetnjama komunističkog Istoka, ali i mogućem izbijanju sukoba između europskih zemalja. Europa je tako danas regionalizirana, što je dovelo do prestanka neprijateljstava između pojedinih zemalja (primjerice Njemačke i Francuske) i do stvaranja novih prijateljstava. Regionalizacija je spriječila ponovnu pojavu jakih centralističkih, autoritarnih, nacionalnih država koje su uvijek bile prijetnja miru.

Padom komunizma regionalizam dobiva jednu drugu dimenziju. Moramo naučiti kako živjeti bez hladnog rata, u miru, a da istovremeno ne smijemo zaboraviti kako su ratovi i pojava fašizma i dalje mogući, što najbolje potvrđuju zbivanja na Balkanu inicirana srpskom agresijom. Dakle, regionalizam bi trebao biti brana i tim mogućim opasnostima.

Što je u toj koncepciji regionalizma bitno za Hrvatsku? Zašto bi i ona trebala biti država s regijama?

– Ako ovo što sam rekao primijenimo na okolnosti kod nas, regionalizam u Hrvatskoj treba nam omogućiti »prijem« u Europku. Uvjet da nas Europa prihvati u svoje društvo jest uspostavljanje jedne prave demokracije, bez jakog centralizma kojeg Europa ne prihvaća. Mi već iz tog razloga moramo ići na regionalizaciju. No, osim toga, regionalizam je zalag skladnog unutarnjeg razvoja naše zemlje. Ja Hrvatsku zamišljam kao svojevrsnu asocijaciju regija. Sada imamo županije, treba stvoriti regije, iako one već postoje s obzirom na povijesne okolnosti i raznolikost Hrvatske, koje će se međusobno prožimati, dogovarati. I čini mi se, kada razmišljam o načinu kako vratiti ove nesretne »krajine« u okrilje domovine, da će to biti teško ostvarivo bez regionalizma. Čini mi se da bi ti ljudi tamo našli sebe jedino kroz regionalističko ustrojstvo, i da bi to bio najbolji način njihove reintegracije unutar međunarodno priznatih hrvatskih granica.

Neki svejedno smatraju da bi regionalizam mogao biti opasan za Hrvatsku, da bi opet moglo doći do razbijanja zemlje i izdvajanja pojedinih njenih dijelova?

– Ako je, na primjer, Dalmacija, dalmatinska Hrvatska, ili pak Istra, ostala na okupu kroz cijelu povijest, i za čitavo to vrijeme hrvatski čovjek sačuvao svoj jezik, svoju kulturu, svoje hrvatstvo, onda je besmisleno tako nešto tvrditi. Regionalizam može samo spojiti te ljude, on će omogućiti da se svatko osjeća svoj na svome, a da istovremeno osjeća i solidarnost prema susjednoj regiji, prema cijeloj Hrvatskoj.

Onda nema bojazni da bi svaka regija tražila da bude država za sebe?

– To pitanje nije nitko postavio kroz povijest, i zašto bi to bilo aktualno sada? Pa mi smo svi jedva dočekali da se Hrvatska osamostali, i za tu smo činjenicu zahvalni i našem predsjedniku. Samo zahvalnost ne znači i pravo na nametanje određenih stavova i neprihvatanje novosti u politici kao što je regionalizam. Ideja regionalizma u Hrvatskoj rapidno jača, pa se i druge stranke »kite« regionalizmom iako su njegovi jedini pravi zagovornici regionalne stranke. Ona ima perspektivu. To što je rečeno za regionalno ustrojstvo unutar Hrvatske, vrijedi u principu i za transgranične regije (u Europi ih je trenutno oko četrdeset). Premda u to ne treba žuriti, treba ići oprezno, dobro proučiti kako je to zakonski regulirala Europa. A Europa je od 1951. kada je njenih šest država potpisalo Pariški ugovor, a 1957. i Rimski ugovor, i zapravo osnovalo EZ, kasnijim proširivanjem na dvanaest članica do ugovora u Maastrichtu 7. veljače 1992. ukinula većinu zakona i propisa unutar država i usvojila zajedničke europske. Proces se sada kreće tako da se regije sve više integriraju u Europu kao asocijaciju regija. No, »Maastricht« je istovremeno postavio stroge kriterije i za izvjesno vrijeme odgodio prijem drugih članica. Određena su dva kruga zemalja za budući prijem, a mi smo za sada u drugom. Osnovni cilj regionalizma, u svakom slučaju, mora biti uspješniji razvoj i dobrobit ljudi.

Zašto je regionalni pokret u Hrvatskoj najdublje korijenje pustio upravo ovdje, u Istri i u Primorju?

– Može se reći da regionalizam ima tradiciju u Istri, a i u Rijeci. Velika pobjeda IDS-a na izborima upravo ukazuje, s jedne strane, na prisutnost te ideje u Istri, a istovremeno i nesposobnost metropole da to shvati. Možda tu ima straha od nekakvog prodora iredentizma, bilo ga je, a možda ga ima i sada, ali on prestaje biti opasan baš u regionalnom ustrojstvu. U krajnjoj liniji tko može doći u Istru bez rata, i to svjetskog rata. Ako će regionalizam spriječiti buduće ratove u Europi, onda nitko ne može Istru istrgnuti iz Hrvatske. S druge strane, autohtono stanovništvo Istre želi živjeti u Istri ovakvoj kakva je, u Hrvatskoj, u Lijepoj našoj. Ako onog autohtonog Talijana nije otjerao ni egzodus, sigurno je da će on čuvati ovo što ima isto kao i Hrvat.

Još županije nisu ni profunkcionirale a pojavio se jedan međužupanijski granični problem. I to između Istarske i Primorsko-goranske županije. Kako Vi kao član RiDS-a, Istranin, rodnom upravo iz »spornog« područja, gledate na to?

– Ja ne vidim tu neku ozbiljnost sukoba. Kad netko pobijedi, onda u tom oduševljenju malo pretjera, pa možda hoće još malo pridodati toj pobjedi. Ali to je pojedinačno, ljudski shvatljivo i ne vidim opasnost od toga. I opet je taj regionalizam spas, jer se ovdje pojavljuje kao prevencija protiv mogućih nesporazuma i svađa između susjednih županija. A i kao brana mogućoj politici iz centra po onoj »podijeli pa vladaj«. U ovom slučaju ako je bio pokušaj da se stvara neka napetost, idemo

na regionalizam, na udruživanje ovih dviju županija koje mi de facto i doživljavamo kao regiju, vjerujem i RiDS i IDS, i onda više nema razloga za svađu. Tako ćemo mi prevenirati moguće nesporazume. Međutim, kada je već postavljeno pitanje teritorija bivše općine Opatija, te otoka Cresa i Lošinja, stav je RiDS-a, kao i moj osobno, da pitanje tih administrativnih granica ne bi trebalo pokretati. Cres i Lošinj jesu istarski otoci, geografski ako hoćete i geološki i kulturološki, no oni su u svakodnevnom životu više okrenuti prema Rijeci. A tim otocima prvenstveno treba pomoći, prije svega otoku Cresu koji je praktički raseljen...

Znači da prvenstveno iz ekonomskih razloga te granice za sada ne bi trebalo dirati, jer i ti otoci i područje bivše općine Opatija gravitiraju Rijeci?

– Da, u svakom slučaju u svakodnevnim potrebama oni gravitiraju Rijeci. Rijeka kao županija mora im jednostavno pomoći jer je to i u njenom interesu. I vjerujem da može više pružiti jer je moćnija, sa svojim industrijsko-lučkim potencijalom, ima izvore prihoda. Prema tome, ne bi trebalo sada pokretati to pitanje. A ako se ipak bude pokretalo, smatram da bi trebalo ići na referendum, poslušati volju naroda.

Dakle, u krajnjoj konzekvenci narod bi trebao sam odvagovati što mu je više u interesu?

– U krajnjoj liniji, naravno ako se ne uspije postići dogovor na nekim drugim instancama, razinama, onda se pučanstvo mora samo opredijeliti. Pazite, mi i sada ove dvije županije doživljavamo kao jednu cjelinu. Mi imamo i te kakve zajedničke interese. Nije samo tu u pitanju more, Kvarner. Učka koja nas ne razdvaja nego spaja, već su tu i problemi koje možemo bolje riješiti zajednički nego svaki za sebe kao što je zaštita okoliša, turizam, zdravstvo, visoko školstvo. Mi u RiDS-u već sada u tom smislu želimo predložiti konkretno formiranje međužupanijskih odbora s Istarskom županijom po pitanju zdravstva, ekologije i zaštite okoliša te visokog školstva.

Ako sam Vas dobro razumio, smatrate da je u ovom trenutno puno bolje krenuti od međužupanijske suradnje i riješiti te dodirne točke, nego se baviti pitanjem međusobnih granica?

– Apsolutno. Mi upravo želimo krenuti od stvaranja jedne regije, jednog jezgra za buduću regiju, u koju bi najprije ušle Istarska i Primorsko-goranska županija, a onda možda i Ličko-senjska ili njen dio, pa će se pitanje granica riješiti samo po sebi.

Kako vidite razvoj ovog područja u budućnosti. Koji su to potencijali koje bi trebalo iskoristiti?

– Najprije ću vam reći ono što ne smijemo napraviti, imajući u vidu prije svega turizam. Konkretno, primjerice na otoku Pagu ne smije propasti paški sir, ovčarstvo, ni vinogradarstvo. To mora biti sačuvano. Na otoku Cresu mora biti sačuvano i maslinarstvo i stočarstvo, jer ne samo da smo mi po tome poznati već je dokazano da se turizam gasi tamo gdje nema popratnih djelatnosti. S

druge strane, radi razvoja turizma i očuvanja okoliša treba se osloniti na solarnu energiju i energiju vjetra, bure. Imamo talentiranih ljudi na ovom prostoru pa zašto tu ne bi bio formiran jedan europski centar za istraživanje takvih alternativnih izvora energije. Poznato je da, na primjer, solarne fasade zadovoljavaju gotovo sve energetske potrebe u jednom domaćinstvu, znači i u turizmu. Dakle, velike su mogućnosti daljnjeg razvoja, s time, naravno, da se sačuva postojeći industrijski potencijal s modernom tehnologijom, a i pomorska je orijentacija nesporna, i što se tiče bijele flote i brzih veza s našim otocima i što se tiče trgovačke mornarice. Kad sam već spomenuo otoke, bivši, propali, režim ne samo da je posebno osakatio naše otoke, nego im je vrijeđao dostojanstvo. Moramo vratiti dostojanstvo svim našim otocima. Smatram da ćemo za to imati podršku većine stranaka, iako ni novi režim ne pokazuje naročito razumijevanje za otoke. Recimo Mali Lošinj, svjetski slavan sa svojim kapetanima, brodograditeljima i brodarima, čak gubi status grada. Nevjerojatno! Moramo odmah krenuti u ispravljanje te sramote.

Što bi u svemu tome mogla napraviti Županijska skupština, što očekujete? Tamo, napokon sjedi i nekolicina Vaših predstavnika.

– Za sada je mnogo toga tu otvoreno. Zakonodavstvo je manjkavo. Ovisi o našoj borbi, ne samo naše stranke, da bude što više samouprave, da županije imaju što više moći, što veća prava, a da isto tako gradska i općinska vijeća imaju širi prostor djelovanja. Tu vidim šansu i za našu stranku, i vjerujem da će se to na sljedećim izborima, koje neće trebati čekati četiri godine, potvrditi kroz naše jačanje, čime bismo došli u priliku i realizirati naše planove, naše regionalističke zamisli. Do tada se moramo pripremiti tako što ćemo mi kao RiDS iskoračiti iz Rijeke. Sada se moramo proširiti na područje cijele županije, ne smijemo više ostati gradska stranka. Pri tome ne mislimo nametati svoj »riječki pogled« ili tutorstvo, već bi to mogla biti i asocijacija gradskih stranaka. Sve sada zavisi od našeg političkog umijeća da to i ostvarimo.

Moje opredjeljenje za regionalizam svaki se put potvrđuje kada kao Hrvat pogledam zemljopisnu kartu Hrvatske, sam oblik naše domovine. Jednostavno ne može biti drukčije ustrojena nego regionalno. Netko je taj oblik nazvao perecom, netko bumerangom, a ja ga vidim u obliku orla ili bjeloglavog supa. Glava mu je Istra, krila su mu Slavonija, trup i rep Dalmacija, a kandže Pelješac i naši otoci. Kako se može jednog centra upravljati takvim rasporedom. Hrvatska je, tako da kažem, upravo osuđena na regionalno ustrojstvo. I sve sam više uvjeren da je to njena sudbina.

(12. 05. 1993.)

Došlo vrijeme za opoziciju

(Nikola Ivaniš, glavni tajnik RiDS-a)

Da odmah na početku nešto raščistimo. Je li RiDS parlamentarna stranka, što bi proizlazilo iz izbornih rezultata, ili nije, kako bi se moglo zaključiti na osnovu nekih postupaka HTV-a?

– Kao prvo, rekao bih da se radi o postupcima gospodina Vrdoljaka. Ne poistovjećujem instituciju glavnog direktora HRT-a sa Hrvatskom televizijom. Jer, ako bi to bilo isto tek bi onda takva činjenica bila pogubna. U više navrata se HTV onim što je upućivano prema riječkom televizijskom studiju, a iz kruga oko gospodina Vrdoljaka, trudio da RiDS stavi u poziciju stranke koja nije parlamentarna. Međutim, činjenice nitko ne može osporiti i vjerojatno ćemo, u vrijeme kada ovaj intervju bude objavljen, pokrenuti ustavni spor sa Hrvatskom televizijom i smislu materijalne oštete RiDS-a za narušeni ugled i sve što iz toga proizlazi kroz činjenicu da nas je u takvu poziciju stalno gurala. Naime, ne samo da smo parlamentarna stranka već smo dvostruko parlamentarna stranka: na osnovu rezultata izbora po izbornim jedinicama i na osnovu rezultata državnih listi gdje smo nastupili sa svojim regionalnim partnerima IDS-om i Da. Prema tome, s obzirom da je republička izborna komisija to sve skupa verificirala, i s obzirom na to da je po nama jedino Ustavni sud nadležan riješiti te neke sporove, ukoliko se HTV i Sabor pismeno ne očituju, pokrenut ćemo ustavni spor i informirati europsku javnost o cijelom slučaju. S obzirom na političku budućnost, a mi namjeravamo još dugo postojati na političkoj sceni, ovakav postupak televizije ima ogromne posljedice koje se mogu i materijalno iskazati pa ćemo u tom smislu i pokrenuti cijeli postupak.

Kako u ovom trenutku, bez obzira na nedorazume s televizijom, vidite poziciju RiDS-a na političkoj sceni?

– Osobno mislim da je najjača stvar u tri godine postojanja RiDS-a bio stav o prvoj varijanti županijskog ustroja, kada su naši stavovi bili dosta ozbiljno plasirani u medijima i prihvaćeni u javnosti. Iz toga slijedi i ova naša današnja pozicije. Naime, mi se nismo zalagali za ovakvo ustrojstvo Hrvatske, za partikularizam, dakle, nismo za to da se Hrvatska razbije ovako kako je to učinila stranka na vlasti. Ovakvim ustrojem Hrvatskoj će trebati godine i godine da integracijski procesi nadjačaju posljedice ove partikularne politike koju je sprovela stranka na vlasti da bi branila svoje pozicije. Smiješno je govoriti o dvadeset hrvatskih županija kad ona ima svoje povijesne regije. U rasponu od četiri do sedam regija Hrvatska, u avnojevskim granicama, može se ustrojiti kao moderna europska država. S time da je unutar toga mogla podijeliti i komparativne prednosti pojedinih krajeva kao i probleme. Kad to govorim, podsjetit ću da kada smo se zalagali za mali broj županija, smatrali smo i da se pitanje ljudskih prava i rješenje srpskog pitanja u budućnosti najbolje rješava na način da se taj problem podijeli hrvatskim regijama u kojima tradicionalno živi srpski narod. I Dalmacija, i riječka regija sa Likom, i Slavonija i Zagrebačka regija, trebali su teritorijalno »pokupiti« dio srpskog pitanja i sudjelovati u njegovom rješavanju. Ne bi imali ništa protiv da su

osim ove četiri bile osnovane i još dvije do tri županije. U to vrijeme kod stranke na vlasti dominirao je stav da će velike regije, u tom smislu jake i odgovorne za svoj razvoj ali i za razvoj Hrvatske, neminovno voditi do prevelikog slabljenja centralne vlasti, pa je naš prijedlog dočekan na nož. Tako da od modernog ustrojstva hrvatske države nema ništa. Jednostavno, uspostavio se sistem da će u jednom ogromnom broju županija centralna vlast osigurati sve što poželi, jer su te teritorijalne jedinice toliko slabe u svakom pogledu, i materijalnom i kadrovskom, da ne mogu same. A to nije dobro za hrvatsku državu.

Vaš odgovor na politička zbivanja u Hrvatskoj, dakle, jest regionalizam. Kako u tom kontekstu vidite odnose sa drugim regionalnim strankama i perspektive regionalizma uopće?

– Ako se samo osvrnemo na vrijeme nastanka regionalnih stranaka u Europi i ako vidimo koliko im je vremena, u tim demokratskim i organiziranim društvima, trebalo da dožive punu emancipaciju, onda uopće ne trebaju čuditi odnosi među regionalnim strankama u Hrvatskoj, gdje svi zajednički programski ciljevi nisu do kraja jasno definirani. U ovom trenutku to može djelovati i zbunjujuće na biračko tijelo, i regionalnim strankama donijeti manji broj glasova no što bi bilo prirodno. Međutim, slijed zbivanja neminovno će voditi tome da će se Hrvatska moći integrirati jedino kroz svoje regije, i tu je uloga Asocijacije regionalnih stranaka danas takva da se ne može dovesti u pitanje. Regionalizam u Hrvatskoj stvoren je na moru, veseli me da jača i u Slavoniji, i sigurno je da će na idućim izborima regionalne stranke biti u najmanju ruku treća, ako ne i druga politička grupacija. To je jasno svakome tko realno gleda na hrvatsku političku scenu. Pojedini problemi među regionalnim strankama su usko lokalne prirode i nemaju značaj za budućnost. Jer, ne možete reći da je za budućnost odnosa regionalnih stranaka značajno gdje spada Pag ili Opatija. Mi ćemo uskoro, na jesen, transformacijom u primorsko-goransku stranku imati svoje ljude i na Pagu. Prema tome, koliki interes na Pagu ostvaruje Lika, Dalmacija ili riječka regija, potpuno je irelevantno, ali je jasno da on mora biti naslonjen na nekoga tko mu može nešto garantirati. To je isto tako i u slučaju Opatije, koja ne može nikako biti predmet jednog dugoročnog spora IDS-a i RiDS-a, zbog toga što će jednostavno razvoj situacije na terenu prirodno orijentirati to stanovništvo Rijeci, jer su svoje potrebe generacijama ostvarivali u tom gradu i bili vezani na njega, a ne na Istru. Sad mi možemo iz dnevno političkih potreba koliko hoćemo forsirati gene, korijene stanovništva, ali to ne može donijeti rezultata, jer me nitko ne može uvjeriti da je slobodnim izjašnjavanjem ukupnog stanovništva moguće realizirati ono što je neprirodno. Ne vidim u tome nikakvog spora i mislim da će asocijacija regionalnih stranaka, neovisno od tih sitnih problema, idući prema sljedećim izborima sigurno jačati.

Neovisno od toga kada će biti novi izbori i tko će pobijediti, činjenica je da od uvođenja višestranačja i demokracije HDZ ne silazi sa vlasti. Kako ocjenjujete njenu dosadašnju vladavinu?

– Ni ja osobno kao čovjek niti RiDS kao stranka, ne sporimo da među hrvatskim strankama postoji linija koja iz međusobno dijeli na primarno državotvorne i one koje su se programski zalagale za postupnu artikulaciju interesa hrvatskog naroda i svih građana Hrvatske. U tom dijelu nikad ne bih želio HDZ-u osporiti državotvornost u smislu u kojem si je oni žele dati. Neka to bude tako kako oni kažu. Je li takav način ostvarivanja programa u isto vrijeme bio najproduktivniji i najprofitabilniji za hrvatske građane i narod ocijenit će budućnost, analitičari, povjesničari, naša djeca. Mislim da je HDZ kao pokret u ove tri godine odigrala ulogu onog koji je učinio bitni iskorak u konstituiranju hrvatske države. Što sad kazati u odnosu na ovo? Što kazati na činjenicu da to hrvatski narod košta sa 30 posto teritorija avnojevske Hrvatske, a sagledavajući širi etnički prostor na kojem su Hrvati živjeli i sa daleko većim postotkom teritorija? Ostavimo neka i to ocijeni vrijeme. Prema tome, stranka na vlasti provodi svoj program, čije velike i bitne dijelove nikad nismo vidjeli niti su nam bili jasni. Ja se bojim da i u dijelu državotvorne funkcije HDZ-a taj program isto tako nije bio dovoljno jasan i da je posljedica toga 30 posto izgubljenog teritorija.

Zbivanja oko postavljanja pontonskog mosta i otvaranja zemuničkog aerodroma posebno su »uzbudila« hrvatsku opoziciju. Kakvo je Vaše mišljenje?

– RiDS ne raspolaže ni približno dovoljnim brojem informacija vezanim za operaciju Maslenica, pa kao stranka o tome i nemamo nekih službenih stavova. S druge strane, u višeglasju hrvatske oporbe, nemoćne kakva je, na isti način kritizirati stranku na vlasti nije dobro, i prečesto je toliko neutemeljeno i djeluje neozbiljno u javnosti da ljudi kojima je to upućeno više ozbiljnije ne uvažavaju stranku koja ih kritizira. Međutim, mogu nešto reći kao osoba. Način na koji se je branilo dostojanstvo hrvatske države forsiranjem otvaranja Masleničkog mosta nije način ozbiljnog fundiranja temelja jedne države. Prije svega, jedna strahovita prijetnja uoči toga kako će izbiti veliki hrvatsko-srpski rat. Paralelno s time, imam osjećaj da su svi svjetski posrednici i mešetari činili sve da se osigura otvorenje mosta i da se ne zbije ništa od onoga čega smo se plašili. I treće, da sve to skupa završi na način da hrvatska država putem pojedinaca, a ne odluka državnih legitimnih organa, za ravnopravnog partnera sa međudržavnim statusom prizna »srpsku krajinu«. Do otvaranja Masleničkog mosta »srpska krajina« po meni, uz sve igre na međunarodnoj političkoj sceni, nije se uspjela izboriti za ravnopravni status, što joj je sada čini mi se pošlo za rukom. Tko god je u tome imao umiješane prste može se smatrati odgovornim za budućnost hrvatske države. Ja ne znam tko je. Od naših političara do, po interese Hrvatske, u najmanju ruku sumnjivih likova na svjetskoj diplomatskoj sceni poput Čurkina.

Ostali »smrtni grijesi« vlasti? Vlada?

– Ni ova kao ni prethodne vlade nisu mogle stati na kraj inflaciji iz jednostavnog razloga što ja ne znam slučaj ni jedne države koja se nalazi u situaciji poput one hrvatske, a da je mogla voditi uspješnu antiinflatornu, odnosno ekonomsku politiku. Činjenica je isto tako da su predlagana razna rješenja kako doskočiti tom problemu, ali ni jedno nije usvojeno. Zbog čega? Iz jednostavnog razloga što smo očito u fazi konstituiranja države bili suočeni s dijelom strukture ljudi koja je najviše pridonijela stvaranju države, ali je u isto vrijeme dio te strukture imao interes da uveća svoje bogatstvo i nije sve radio čista srca radi prosperiteta hrvatskog naroda. Rezultati toga je pretvorba takva kakva je, koju je RiDS prvi nazvao pljačkom, odljev kapitala na privatne račune u inozemstvo. Prema tome, osiromašuje se ukupno nacionalno bogatstvo. Dok je to tako ne možemo računati ni na kakve ozbiljnije razgovore sa svjetskim investitorima. To je ozbiljan grijeh vlasti, i to ne samo stranke na vlasti već svih onih koji su se znali snaći u okviru uvjeta koje stranka na vlasti diktira.

Možemo li očekivati korekciju ponašanja vlasti ili je red došao na opoziciju?

– Siguran sam da je red došao na opoziciju. Neovisno o tome kada će biti izbori, po kojim uvjetima će ti izbori biti raspisani i na koji će se način konsolidirati političke grupacije u Hrvatskoj. Činjenica je, u koju ja ne sumnjam, da će sa sljedećim izbornim ciklusom to što je danas u pozicijskim klupama preuzeti odgovornost za hrvatsku državu, jer je neminovno da nakon državotvorne faze dolazi period konsolidiranja države. Stranka na vlasti neće vratiti hrvatske teritorije jer je inkriminirana kao grupacija kojoj se teritoriji neće vratiti. To je možda teška činjenica, ali ja osobno mislim da pravih aktivnosti međunarodnih činitelja na povratu hrvatskog teritorija neće biti dok je struktura vlasti u Hrvatskoj takva kakva je. Sa postojećom demokratskom opozicijom na vlasti svijet će razgovarati sasvim drukčije i procesi »kompletiranja« Hrvatske će krenuti. Tako da vrijeme opozicije sigurno dolazi.

(28. 07. 1993.)

Regionalne stranke su jedina prava opozicija

(Ivan Krivičić, predsjednik Izvršnog odbora RiDS-a)

Nedavno je najavljena transformacija RiDS-a u regionalnu stranku. Do kuda ste u ovom trenutku stigli, što je napravljeno?

– Proces transformacije RiDS-a ide svojim tokom, i to paralelno s procesom razvoja Asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske. Znači, postoji jedna dinamična aktivnost, nazovimo je trkom stazama regionalizma, koju predvodi ARSH. Ta su dva procesa zavisna i međusobno prožeta. Paralelno se radi na temeljnim dokumentima ARSH-a i na statutu zajedničke regionalne stranke

Primorsko-goranske županije, te njenog programa djelovanja koji će moći dobiti svoj konačni oblik nakon usvajanja dokumenata na skorašnjem saboru hrvatskih regionalaca. Predloženi naziv za novu regionalnu stranku je Primorsko-goranska regionalna stranka (PGRS). RiDS će i nadalje zadržati svoje simbole, kratice, boje, zastavu, grb i većinu slogana, jedino će se uz postojeću kraticu dodati kao znak pripadnosti zajedničkoj stranci i kratica PGRS. Razumije se da ovo isto vrijedi i za druge ogranke u županiji koji će se oformiti. Svi će imati svoje simbole i oznake uz dodatak kratice PGRS. U vremenu od kada smo obznanili transformaciju RiDS-a kontaktirali smo i anketirali mnogo potencijalnih kandidata koji bi bili utemeljitelji ogranaka nove stranke. Pri tome smo posebno pazili na kvalitetu, a ne toliko na kvantitetu, ljudi koji bi trebali obnašati funkcije čelnika tih ogranaka. No, bili smo kod toga i obazrivi u kontaktima s pojedinim našim simpatizerima na, tako da kažem, osjetljivim područjima županije kao što su Opatija, Cres i Lošinj. Naime, ne želimo ni na koji način dovesti u pitanje dobre i prijateljske odnose s IDS-om, potvrđene na nedavnom sastanku u Pazinu, premda imamo, naravno, puno pravo osnivanja svojih ogranaka diljem čitave naše županije.

Spomenuli ste kontakte s ljudima. Kada bi onda taj proces mogao biti gotov?

– Svaki proces mora imati svoju dinamiku. Ja sam zadovoljan. Imamo određeni fond ljudi, kadrova, koji bi u određenom trenutku preuzeli te odgovornosti u pojedinim sredinama, ali za sada ne bih govorio o imenima. No, moram reći, da je visoki stupanj politiziranosti građana (biračkog tijela) doživio svoje zasićenje, a uslijed nevjerojatne nemoći i nesposobnosti iskazane prvenstveno od vladajuće stranke ali i drugih stranaka. Praćeno velikim komešanjem i nerazumljivim postupcima vodstava većine stranaka, to zasićenje je prešlo u političku apatiju, u neko stanje beznadnog isčekivanja. Ljudi su siti neprincipijelnosti i lutanja i vladajuće i oporbenih stranaka, ali kada je riječ o regionalizmu primjetno je da se ljude da potaknuti na angažman. I to bez obzira na još uvijek prisutni strah, akumuliran kroz 45 godina, od rizika bavljenja politikom. Nadamo se da će taj strah nestajati kako bude tekao proces demokratizacije i regionalizacije. U svakom slučaju, nakon sabora ARSH-a i tamo usvojenih dokumenata postojat će svi uvjeti za dovršenje procesa formiranja Primorsko-goranske regionalne stranke.

I za Primorsko-goransku županiju se često kaže da je raznolika. Tu su otoci, Gorski kotar, turistička i industrijska središta. Hoće li transformacija RiDS-a poštivati te specifičnosti?

– Mi smo išli na maksimalno poštivanje tih različitosti u okviru županije koja, na žalost, nije najsretnije oblikovana. No, prihvaćamo je takvu kakva je, s velikom nadom da kada budemo regija, županijske granice neće predstavljati problem. Kad govorim o poštivanju tih različitosti imam u vidu i to da je, primjerice, Gorski kotar slabo poznat našim otočanima, i obratno. Međutim, njihove razlike nisu inkompatibilne, već naprotiv ono što imaju jedni nemaju drugi, a između njih je područje

okrenuto turizmu, trgovini i industriji. Preko Rijeke, tog čvorišta sa zajedničkim ustanovama i službama, svi smo povezani ma koliko bili različiti. Na kraju krajeva i svaki je otok svijet za sebe, što ne znači da ne može naći »zajednički jezik« s drugima. Što se tiče ustroja PGRS-a, mi nemamo unaprijed stvorenu shemu osnivanja ogranaka. Tako se i u prijedlogu statuta predviđa da svatko prema svojim potrebama i željama, sve do pojedinog grada ili čak sela, može iskoristiti pravo i formirati političku organizaciju koja bi pristupila PGRS-u, i bila ravnopravna svim drugim takvim organizacijama. Svaka organizacija bi, dakle, bila autonomna, a svi zajedno bi trebali biti jači, što je posve u duhu europskog regionalizma. Također će se statutom predvidjeti da se neke odluke u PGRS-u donose konsenzusom, a neke i većinskim odlučivanjem. Naravno, sve ovo o čemu govorim treba biti potvrđeno na budućoj konvenciji ove nove regionalne stranke. Zapravo, mi mislimo da bi to bio jedan prijelazni period do formiranja regije, u jednoj skoroj budućnosti, koja bi obuhvaćala tri postojeće županije. Tako bi PGRS bio prelazni oblik do konačnog formiranja jedne regionalne stranke koja bi vjerojatno osim Primorsko-goranske obuhvaćala Istarsku te dio Ličko-senjske županije.

Ne znate točan datum ili približno vrijeme održavanja konvencije PGRS-a?

– To još uvijek ne znamo, no to ovisi i o dokumentima koji će biti temelj funkcioniranja ARSH-a, a donijet će se na saboru Asocijacije regionalnih stranaka.

Znači li vaš pokušaj, osim pokazivanja nezadovoljstva ustrojem Hrvatske i odnosom centar – regija, i nezadovoljstvo općim načinom zadovoljavanja interesa građana, pa i na primjeru same Primorsko-goranske županije sa svim njenim specifičnostima?

– U svakom slučaju, mi smo promotori i začetnici jedne takve koncepcije zasnovane na europskim kvalitetama i dostignućima. Regionalizam je očito u zamahu jer mu se sve više okreću i prilagođavaju, potpuno ili djelomično, i neke druge stranke na području naše županije. Mi ne možemo reći da samo mi poštujemo taj politički centrizam. Pa i gradonačelnik Rijeke se stalno bori za lokalnu samoupravu. To je, dakle, na tom tragu.

Spominjete i druge stranke koje se sve više okreću regionalizmu. Što mislite o tome?

– RiDS je imao dosta trnovit put, jednu borbu i rad kojim smo utirali put regionalizmu. Bilo je, dakle, zapreka a pomalo i straha. Trebalo je nešto i riskirati, u nekim trenucima pokazati i građanske hrabrosti da bi se ustrajalo na toj koncepciji koja, moramo reći, na početku nije bila prihvaćena. Barem ne otvoreno. No, vjerujući u ideju regionalizma kao jedinu alternativu za Europu i Hrvatsku u njoj, podržavani i sokoljeni uspjesima drugih regionalnih stranaka, a iznad svega uvjereni u ostvarenje našeg sna o životu bez straha, pogotovo za našu djecu, istrajali smo u toj borbi koja je urodila plodom. Možemo reći da je do sada pređena i zaokružena jedna faza u izgradnji Lijepe naše kao europske demokratske države, regionalno ustrojene. Kad spominjem kraj

te faze, imam na umu da su se gotovo sve stranke izjasnile za regionalizam, više ili manje bučno, više ili manje spretno, više ili manje uvjerljivo (neki su naprasno postali regionalisti, »potrefil ih regionalizama«), ali gotovo sve pa uz određeni oprez i HDZ, bolje reći jedan njen dio. Taj dio HDZ-a je pokazao, preko izjava premijera Valentića, da oni taj regionalizam ipak konačno prihvaćaju. Možda je to za njih nužno zlo, ali se nadamo da je to koliko toliko i iskreno. To vidimo na osnovi nekih malih velikih znakova, prije svega terminoloških. Recimo, ne spominje se više južna, zapadna, istočna Hrvatska nego se govori o Dalmaciji, Slavoniji i Baranji, Istri. Znači imenuju se te naše regije pravim imenima, uvažavaju se njihove prirodne i povijesne specifičnosti. Sve je to znak da smo taj jedan krug, kojeg je RiDS započeo, zaokružili i tu možemo apsolutno biti zadovoljni. Naredna faza, koja iz toga slijedi, bi trebala biti početak izgradnje hrvatske države na principima kako je to uradila Europa regija. Dakle, druga bi faza trebala biti operacionalizacija one prve, a u toj fazi po svojoj prirodi Asocijaciji regionalnih stranaka Hrvatske bi trebala pripasti glavna riječ, na koju apsolutno imamo moralno i političko pravo.

Ima li u tom spominjanju regionalizma, »otimanju« za njega, i nesporazuma?

– Da, svi bi nam sada te slatke plodove oteli, okitili se našim perjem, ukasili se cvijećem koje smo mi odnjegovali. Ima tu i bezobrazluka, pa i perfidije. Danas na političkoj sceni imamo i nekakvo hvatanje za slamku spasa do podmetanja kukavičjih jaja i političkih vratolomija, a i novokomponiranih regionalista. A sve oko tog regionalizma koji je očito kurentna roba oko koje se isplati otimati. Htio bih biti odmjeren, ali bih se ipak osvrnuo na ono što nam je upalo u oči. Recimo, demokršćani. Oni su sada jednostavno razdrobljeni na četiri stranke, koliko ja znam, od kojih ni jedna ništa posebno ne predstavlja u biračkom tijelu. Sami su krivi što su se doveli u taj položaj jer nikad nisu imali jednu dosljednu politiku. Na početku su bili poslušnici HDZ-a, podilazili mu, a kasnije je HDZ lako s njima raščistio. Sada svaka od tih stranaka traži nekakvu slamčicu spasa, pa su se panično uhvatili regionalizma tvrdeći da su oni to oduvijek. Vjerujem da kod njih ima i iskrenih pobornika regionalizma i za njih su vrata naše stranke uvijek otvorena.

Nije prošlo puno vremena kad se pojavila i Hrvatska seljačka stranka sa sloganom da je regionalizam sredstvo integracije Hrvatske. Mi smo te iste riječi izgovorili još prije nekoliko mjeseci, a tada su ti isti ljudi to žestoko napali kao razbijanje Hrvatske, potpuno se slažući s HDZ-om. Iza toga očito stoji pritisak članstva i biračkog tijela. Odnosno, prije je sazrijelo članstvo nego čelništvo. Nama je to drago jer možemo računati da nam se u doglednoj budućnosti, ako ne prije, HSS na našem području približi u tom smislu što možemo postati na neki način saveznici u anticentralističkom bloku.

Treći koji su se pojavili kao veliki regionalisti su liberali. Apsolutno respektabilan stranka, no mi od prije imamo primjedbe na ponašanje liberala, odnosno njihovog vodstva u Rijeci. Oni nas

svojevremeno nisu primili u riječki izborni sporazum, a negdje, kao u Opatiji, išli su u neprirodne sporazume s HDZ-om. Tada su oni bili protivnici regionalaca i RiDS-a, neopravdano su nas optuživali za autonomaštvo, formirajući tzv. hrvatsku listu za Rijeku. Možda im je sve to skupa donijelo nekakve rezultate na izborima, ali su očito pokupili glasove bivših komunista tako da su kao liberali, po mom mišljenju, izgubili svoj identitet. No, pustimo sada to. Ne želim se miješati u njihove interne stvari. Želim reći, da su oni u jednom trenutku napravili »salto mortale liberale« pa su se izjasnili za građansku državu koju inače mi imamo u programu, a do nedavno su bili izraziti pristalice nacionalne države.

Isto tako, nedavno u Novom listu jedan od čelnika riječkog HSLS-a izjavljuje da su liberali stjegonoše regionalizma. Otkud sada najednom to? Opet se tu nas na neki način prešućuje i preskače, premda se gospodin koji to govori ograđuje da tobože govori u svoje ime. U svakom slučaju, to je kićenje tuđim perjem, tobože da su oni preuzeli naš regionalni stijeg.

Moram tu spomenuti i SDP. Konkretno, tu bih napravio distinkciju između stranačkog vrh a i SDP Rijeke, jer tu, sudeći po izjavama, ne postoje jedinstveni stavovi. Gradonačelnik Rijeke Linić dostojan je našeg poštovanja i možemo mu vjerovati, jer ako već nije regionalist, a ono je svakako anticentralist i to žestoki. Prema tome, mi sa SDP-om možemo svakako surađivati, te računamo da će se u anticentralističkom bloku naći i SDP.

U principu svi se mogu pozivati na regionalizam i zastupati ga. Ne bi li na kraju ipak biračko tijelo bilo to koje će prepoznati tko je »pravi« a tko »krivi« regionalist?

– Čujte, ja mislim da je biračko tijelo, odnosno javnost, već sada spoznala da iza pokušaja marginaliziranja i upornog prešućivanja i nespominjanja RiDS-a stoji taština. To je i pokušaj stvaranja dojma u javnosti da nas zapravo nema, što je poznati politički način da birači, nekoga zaborave. Računa se na kratko pamćenje javnosti. No, mi smo s tim računali i mi nećemo šutjeti. Inače, takva se nedosljedna politika i do sada pokazala kao samoubilačka. Ona je dovela do mrvljenja demokršćana, socijaldemokrata, ne znam što prijeti liberalima. Razmrvljeni i posvađani hvataju se regionalizma, neki samo kao kurentne robe ili samo deklarativno, ne i suštinski, i time ubrzavaju svoju propast. Kako može netko tko se raspao, razbio, tvrditi da ujedinjuje Hrvatsku, i govoriti za onoga koji je ostao netaknut, k tome i ojačao i upravo se ujedinjuje, da razbija ili rastače Hrvatsku? To je totalna besmislica, a kredibilitet kod biračkog tijela takvih stranaka i političkih formacija ravan je nuli. Neka priznaju nama istinu da smo izveli regionalizam na pobjedonosni put, praktički, »zarazili« njime hrvatsku političku scenu na dobrobit čitave Hrvatske. Mi smo ti koji se sada objedinjujemo pa time objedinjujemo i Hrvatsku. Znači da se objektivno pojavljujemo kao jedina snaga koja je u stanju izgraditi Hrvatsku kakvu naši građani zaslužuju.

Međutim, mi ne odbacujemo onoga koji je iskreno, nakon zrelog promišljanja, prihvatio regionalizam, već ga objeručke prihvaćamo. S druge strane, sve anticentraliste pozivamo da zajedno s Asocijacijom regionalnih stranaka formiraju oporbeni blok kao snagu koja će ubrzo Hrvatsku, nakon pobjede na izborima, unijeti u Europu. Jednom riječju, Hrvatska je danas, zahvaljujući našim naporima, sazrijela za regionalizam. Tako da usprkos »vraškoj« logici politike nema straha da nas biračko tijelo ne prepozna kao istinske regionaliste. Ono će znati cijeniti našu postojanost i dosljednost jer smo cijelo vrijeme znali što hoćemo. Tome može biti prepreka jedino neki naš veliki promašaj, nesposobnost ili pogrešna politička procjena, u što ne vjerujem.

Vratimo se ARSH-u. Priprema se sabor regionalnih stranaka kao nastavak njihove dosadašnje političke suradnje. Kako ocjenjujete tu suradnju do sada, da li ste raščistili neke dileme ili pitanja koja su mogla opterećivati tu suradnju?

– Mi smo imali, kao što se zna, jedan sastanak sa IDS-om u Pazinu gdje smo obostrano vrlo otvoreno iznijeli svoja gledišta. Vidjeli smo, na našu veliku radost, da se vrlo malo razlikujemo. Ispostavilo se da nisu bili u pravu koji su mislili da su razlike između ove dvije stranke veće. Ono malo razlika što i postoje sasvim su shvatljive i ne mogu utjecati na naše dobre, prijateljske odnose s obzirom na našu suradnju i našu budućnost. Dokaz naših dobrih odnosa je i naš zajednički nastup s drugim regionalnim strankama u Zagrebu. Tamo smo vidjeli da su RiDS, IDS, Dalmatinska akcija i Slavonsko-baranjska hrvatska stranka bliske po svojim pogledima, s razumljivim razlikama, koje izvire iz mentaliteta određenog kraja. U Zagrebu smo bili u nekoj vrsti romantičarskog zanosa, pa su Slavonci i Baranjski kazali da bi Hrvatska trebala biti »vrt sa mnogo raznolikog cvijeća«, a mi smo na to rekli da je Hrvatska »skladan mozaik boja«. No, vratimo se sastanku predstavnika IDS-a i RiDS-a u Pazinu. Mi smo jednom zauvijek raščistili da nećemo imati ništa protiv ako se, primjerice Opatija ili Cres, odnosno Lošinj, žele priključiti Istarskoj županiji. Naravno, ako narod tako odluči. Znači, takva promjena može se zbiti samo po volji naroda. Tu se i jedni i drugi apsolutno slažemo, i po tom smo principu raščistili sve moguće buduće međuzupanijske sporove. Zastupamo, dakle, ono što je netko lijepo nazvao »promjenjivom geometrijom«, a to znači da međuzupanijske granice nisu fiksne i ne moraju biti trajne, već se prilagođavaju interesima građana, tako da jedan, recimo grad, može u nekim segmentima i s nekim službama biti u jednoj ili drugoj županiji (regiji).

Nije bilo nekih programskih nesuglasica?

– Nesuglasica nema. No, mi uvažavamo razlike u djelovanju, u taktici djelovanja, koje proistječu iz toga što je IDS stranka na vlasti, bez obzira što je to lokalna razina, a ostali regionalci za sada nisu. Znači, ono što je nama lako njima može biti teško, a što je njima lako nama je teško. I to treba shvatiti. Dakle, sumnjičavost, koja se povremeno javljala, je raspršena time što je IDS nama

objasnio svoj položaj. Bili su uvjerljivi i mi smo to prihvatili kao nešto što se može razumijeti. Isto tako, neke su rezerve prema IDS-u iskazali i regionalci iz Slavonije, ali su i one nakon njihovog zajedničkog bilateralnog susreta raspršene.

Kakvu bi novu kvalitetu ideji regionalizma i Hrvatskoj kao državi trebao donijeti predstojeći sabor regionalaca i utemeljenje Asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske?

– Sabor treba potaknuti novi zamah regionalizma. Sada ne više usmjeren na širenje regionalizma diljem Hrvatske, nego upravo korištenjem dosadašnjih dostignuća i naboja koji je prisutan u narodu za izgradnju regionalno ustrojene Hrvatske, na dobrobit svih njenih građana, kao jedino moguće Hrvatske. A svakako jedina koja će dobiti ulaznicu za Europu.

Sabor će dovesti do čvršćeg povezivanja regionalnih stranaka, bez utapanja stranaka u jednu jedinu. Što to konkretno znači? Hoće li postojati nekakvo vrhovno zajedničko tijelo ili će se pak stranke samo povremeno sastajati da bi razmjenile mišljenja o pojedinim pitanjima?

– U svakom se slučaju predviđa jedno tijelo koje će vjerojatno biti nazvano koordinacijski odbor. Samo mu ime kaže da bi trebalo koordinirati rad stranaka, a uz to tijelo predviđa se formiranje nekih odbora koji će voditi računa, ponajprije o razmjeni informacija po svim pitanjima od interesa za naše stranke. A sastajat ćemo se najmanje jednom godišnje. Također, na saboru će se usvojiti program djelovanja ARSH-a...

A Statut?

– ...prema našem mišljenju, i koliko znam mišljenje većine, zajednički se statut neće donositi već će svaka stranka raditi po svojem. Dakle, osim tog programa djelovanja, stranke bi trebale potpisati i sporazum o asocijaciji, a pred javnost ćemo izaći i zajedničkom deklaracijom u kojoj ćemo navesti naša osnovna stremljenja i ciljeve.

Dakle, na pomolu je respektabilan stranački blok?

– U ovom trenutku smatram da su regionalne stranke jedina prava opozicija. To proizlazi iz ovoga što sam do sada rekao, a imam dojam da tako sve više razmišljaju i građani. Međutim, ponovit ću još jednom, i druge stranke koje iskreno naginju regionalizmu ili ga žele zastupati, mi ih primamo bilo u Asocijaciju, bilo u anticentralistički blok koji bismo formirali uoči izbora i koji bi imao šanse osvojiti vlast.

(12. 09. 1993.)

Zavičajni interes ispred ideologije

(Ivica Bogadi, predsjednik S-BHS-a)

Slavonsko-baranjska hrvatska stranka trenutno je najmlađa hrvatska regionalna politička organizacija. Mnogi poznavaoци političkih prilika na našim prostorima bili su ne tako davno

skeptično što se tiče pojavljivanja bilo kakve forme zastupanja regionalizma u Slavoniji i Baranji. No, SBHS ih je demantirala. I ne samo to. Čak je i gradska, urbana, politička grupacija poput Liste za Osijek prerasla u Listu za Slavoniju i Baranju, pa tako imamo ne jednu, nego dvije regionalne stranke u ovom dijelu Hrvatske. Izgleda da Slavonci i Baranjski nisu pretjerano zadovoljni politikom vladajuće stranke koja sve probleme nastoji riješiti iz centra, pa se pojava regionalnih stranaka može shvatiti i kao reakcija na takvu politiku.

Imali smo se prilike u to uvjeriti i na nedavnom saboru regionalnih stranaka Hrvatske u Opatiji gdje su predstavnici SBHS-a u svojim istupima naveli više primjera nezadovoljstva sve očitijim centralizmom i općenito sve lošijom pozicijom Slavonije i Baranje. Josip Dokuzović iz Slavenskog Broda bio je kritičan prema hrvatskoj koncepciji gospodarskog razvoja ustvrdivši da su se tramvaji do sada gradili u Brodu, a da će ih ubuduće graditi u Krapini ili Zagrebu. Jakob Bobalić iz županije naveo je, pak, podatak da je u zadnjim godinama Austro-Ugarske hrvatski proračun iznosio 7 milijuna forinti, dok je ukupni prihod od slavonskih šuma iznosio 12 milijuna forinti, što svakome dokazuje zašto je bilo potrebno objediniti sve šume u poduzeće Hrvatske šume. A Pavo Agotić konstatirao je poraznu činjenicu da se sa okupiranog teritorija Slavonije i Baranje dnevno u Srbiju odvozi nafte i hrasta u vrijednosti od po 50.000 dolara.

Slavonci i Baranjski su, dakle, nezadovoljni, a SBHS nastoji artikulirati njihove interese. To je bio dovoljan razlog za razgovor s predsjednikom SBHS-a Ivicom Bogadijem, od kojeg smo pokušali saznati više o djelovanju ove stranke.

Kada je stranka osnovana, koliko ima članova i gdje trenutno ima najviše utjecaja?

– Utemeljiteljska skupština održana je 12. prosinca 1992. godine u Osijeku, da bi stranka bila upisana u registar političkih organizacija 25. veljače 1993. godine. Stranka počinje aktivno djelovati koncem ožujka ove godine kada smo otišli u Zagreb, u nadležno ministarstvo, po rješenje jer je ono poslano poštom u Osijek zagubljeno u prostorijama tadašnje općine Osijek. To je bio nagovještaj specifične situacije u kojoj i danas radimo, a što se održava i u načinu odaziva članstva. Iz straha od gubljenja podobnosti za obavljanje svih vrsta djelatnosti mnogi građani nam se deklariraju kao simpatizeri, a uzimanje iskaznice ostavljaju za neka druga, kažu, bolja vremena tako da pri animaciji ljudi ni ne inzistiramo na formalnom članstvu. Do sada smo ustrojili podružnice sa ograncima u četiri slavonske županije: Osječko-baranjskoj, Požeško-slavonskoj, Brodsko-posavskoj i Vukovarsko-srijemskoj, a u Virovitičko-podravskoj radimo preko povjerenika. Djelovanje stranke najizraženije je u Osječko-baranjskoj županiji.

Koji su bili stvarni motivi osnivanja SBHS-a? U čemu se razlikuje od drugih stranaka koje djeluju u Slavoniji i Baranji?

– Ideja o osnivanju SBHS-e nastala je u potrebi buđenja, zaštite i očuvanja identiteta slavonsko-baranjskog čovjeka u svim elementima njegovog zajedništva i njegovih osobitosti, te u razvijanju svijesti o gospodarskim, socijalnim, nacionalnim, kulturnim, vjerskim, običajnim i drugim potrebama svakog pojedinca i regije kao cjeline. Ona kvaliteta što nedostaje drugim strankama na prostoru Slavonije jest domicilnost stranke, koja izvorno pripada regiji. Za nas ne postoji stranačka stega ili ideološka barijera kada je u pitanju zavičajni interes, što se zorno očituje u dosadašnjoj pasivnosti saborskih zastupnika iz Slavonije i Baranje.

Kako Vaša stranka ocjenjuje stanje u Slavoniji i Baranji, pogotvo s obzirom na posljedice rata?

– Neposredna ratna razaranja i produžavanje agonije ni rata ni mira nanose nesagledive posljedice regiji. Egzodus stručnog kadra zbog neatvaranja novih perspektiva je u porastu, veliki broj prognanika gubi vjeru u povratak što će dovesti do nepovoljne promjene demografske strukture, uz što se nadovezuje i neadekvatna imigraciona politika. Uz stalni pad društvenog proizvoda, neprimjerene neproizvodne investicije poput aerodroma, ugostiteljskih objekata i uređenja fasada zgrada dodatno opterećuje već prije, gubljenjem tržišta i ratnim štetama, oslabljenu proizvodnju i stvaraju negativan efekt kod donatora te potencijalnih ulagača. Stoga je neophodno da se gospodarskim subjektima sa ratom obuhvaćenih prostora da prioritet na svu pomoć cijele države u ostvarenju njihovih razvojnih programa, kako bi oživljavanjem svoje proizvodnje mogli doprinijeti sveukupnoj obnovi.

Kako riješiti problem okupiranih područja i vratiti prognanike u njihove domove?

– Gubljenjem pozitivnog odnosa svijeta prema Hrvatskoj bitno smo smanjili izgleda da nam međunarodna zajednica da mandat da samostalno odlučnije krenemo u integraciju okupiranih područja pod puni suverenitet hrvatske države. Stoga je zaista posljednji trenutak da se principijelno i odlučno na tome da se pristanak Hrvatske na ponuđena rješenja krize na tlu Bosne i Hercegovine vežu uz zaštitu interesa svih Hrvata u Bosni i Hercegovini i okončanje rata. U Hrvatskoj, odnosno povrat okupiranog teritorija i povratak prognanika u njihove domove. Pri tome se mora inzistirati da međunarodna zajednica preuzme odgovornost za sve neučinjeno tijekom dosadašnjeg mandata UNPROFOR-a, te sukladno već prihvaćenim dokumentima čvrsto počnu kontrolirati hrvatske granice prema drugim državama.

No, Hrvatska nikako ne može prihvatiti novi mandat UNPROFOR-a bez kvalitetnih promjena, već treba efikasnije koristiti socijalno-političke tenzije u Srbiji, a poglavito u »krajinama«, te ne smije dopustiti predah uzdrmanom Miloševiću, ma koliko izgleda realnim uspjeh velikosrpskih hegemonista u Bosni i Hercegovini. Povlačenje UNPROFOR-a sa teritorija Republike Hrvatske ne mora značiti i neminovno jačanje ratnih sukoba. Pojačanim političkim angažmanom i sredstvima

specijalnog rata, poput propagande koja je do sada vrlo malo korištena, te racionalnom i organiziranom uporabom oružanih postrojbi Hrvatska može osloboditi svoje prostore. Puni suverenitet i uspostava hrvatskog pravnog poretka unutar međunarodno priznatih granica hrvatske države jedini su uvjeti da svi Hrvati žive kao svoj na svome te da se otvore perspektive razvoja svih regija.

Osim ovih prioriteta, o čemu stalno govorite u svojim istupima? Kakvo je Vaše mišljenje glede drugih pitanja važnih za Hrvatsku, a napose za Slavoniju i Baranju? Što u ovom trenutku smatrate najvažnijim?

– Za Hrvatsku je najvažnije uključ enje u gospodarski i kulturni prostor Europe. Tako je i povijesno mjesto Slavonije i Baranje uvijek bilo u srednjoj Europi i to se mora opet ostvariti. Moraju se ostvariti takvi uvjeti i tako urediti naše društvo da tamo za sva vremena i ostanemo, a ne da nas strpaju u balkanski koš kako bi nekima i odgovaralo. Ključ takovog rješenja je upravo u regionalnom konceptu ustroja hrvatske države koji bi bio kompatibilan s drugim europskim državama.

U žiži interesa javnosti je »Valpovački slučaj«. Nešto prije govorilo se i o sukobu župana osječko-baranjskog Branimira Glavaša i osječkog gradonačelnika Zlatka Kramarića. Kako u tom kontekstu gledate na funkcioniranje pravne države i lokalnih vlasti na području gdje djelujete? Da li ste uopće zadovoljni ovlastima lokalne samouprave i načinom na koji se rješavaju politički problemi u Slavoniji i Baranji?

– Inkopatibilnost funkcija u zakonodavnim tijelima i funkcija u organima izvršene vlasti temeljni je princip ustroja zapadnoeuropskih država i vrlo efikasna metoda kontrole vlasti. Ne prihvaćajući taj princip vladajuća stranka omogućava kumulaciju funkcija pojedinaca, a kad se tome doda mogućnost sjedanja u fotelje upravnih odbora, stvara se izvanredan prostor za etabliranje autokrata, posebice, lokalnih moćnika. Dodamo li tome još i visok stupanj indoktrinacije boljševizmom dobijamo sliku demokracije u Osječko-baranjskoj županiji. Spuštanjem funkcije pravne države na nivo dnevnog tiska i jezik krčme čini se ogromna šteta ugledu Hrvatske demokratski i gospodarski otvorene zemlje prema svijetu. Odsustvo odgovornosti za učinjeno i rečeno stvara u Slavoniji i Baranji sliku kaosa i nepovjerenja građana u pravni sustav. Izrečene kvalifikacije među javnim dužnosnicima vlasti moraju se dokazati i sukladno tome snositi političku i po potrebi i materijalnu odgovornost, a ne zadržavanjem istine iza stranačkih vrata ostaviti puk u uvjerenju da obje strane egzistiraju i dalje jer su u istom košu. Hrvatska više ne smije biti zemlja partijašenja i jednopartijskog eksperimentiranja, već se oni koji ne mogu apsorbirati dosege suvremenog, civilizacijskog, demokratskog uređenja društva moraju odreći provođenja demokracije po svom receptu.

Svođenjem lokalnih vlasti na razinu komunalnih redara, bez ekonomske moći i metodom redistribucije sredstava, organi lokalne uprave u poziciji su pasivnog promatrača i ne mogu puno učiniti. No, nije nikakvo rješenje da se šutnjom odobrava sve što se radi ili ono što se ne radi a trebalo bi, e da bi se prividno prikazala suradnja gradske i županijske vlasti koje konkretno u Osijeku i nema.

Slavonija i Baranja podijeljene su na više županija. Hoće li županijske granice podijeliti i stanovništvo?

– Županizacija Hrvatske vjerojatno je i vođena idejom zavadi pa vladaj. No, kada je riječ o Slavoniji i Baranji, a moramo reći i dijelu Srijema, siguran sam da ćemo zbog tolika toga što nas veže, i gospodarski i kulturološki i etnografski, uspjeti očuvati cjelovitost regije. Nikada ne smijemo zaboraviti žrtvu koju su žitelji naše regije podnijeli tijekom ovog rata i to je sprega koju nitko ne može i ne smije razvrgnuti.

Što očekujete od Asocijacije regionalnih stranaka kojoj ste pristupili?

– Prvenstveno jačanje i prihvaćanje regionalnog koncepta ustroja na prostoru cijele države, te zaustavljanje zlonamjernih insinucija u odnosu na regionalizam. Ono što regionalci nude mora biti jasno svakom građaninu i svakom borcu u rovu. Da je to koncept nedjeljive suverene Hrvatske gdje će svaki pojedinac živjeti u punom smislu kao svoj na svome.

Da li je biračko tijelo dovoljno upoznato s aktivnostima Vaše stranke? Imate li problema u radu?

– Nesebičnim i predanim radom svih aktivista stranke uspjeli smo se približiti velikom broju birača. Već sam rekao, no ponovit ću: ozbiljnu poteškoću u radu stvara nam strah od gubljenja političke podobnosti s čime je u vezi i ekonomska ovisnost pojedinaca. Nije nam jednostavan pristup ni u medije. No, i to je »doseg« demokracije po mjeri HDZ-a, pa će i to proći.

Čemu se nadate na sljedećim izborima?

– Bez daljnje, zastupljenosti u svim jedinicama lokalne samouprave i, naravno, hrvatskom Saboru.

(26. 09. 1993.)

Tko želi graditi Hrvatsku ne može biti protiv Hrvatske

(Vladimir Smešny, predsjednik RiDS-a)

Sabor regionalnih stranaka i njihova nakana da se čvršće povežu, kao posljednji događaji u čijem su se središtu našle regionalne stranke, bio je povod za razgovor s prvim vršiteljem dužnosti predsjednika Predsjedništva Asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske i čelnikom RiDS-a dr. Vladimirom Smešnim.

Tek što je utemeljena ARSH počela je primati i prve »udarce«. Takav odnos prema regionalizmu nije od jučer, no što ovi događaji u posljednjih desetak dana znače za vas?

– Način na koji smo mi donijeli naše osnovne dokumente prije petnaest dana, način na koji smo radili i surađivali, stupanj konvergencije koji smo postigli, sve nam je to možda zamaglilo buduću reakciju na činjenicu da se ARSH bez velikih i specijalnih priprema našao, sporazumio, donio deklaraciju i gotovo završio temeljne odrednice budućeg zajedničkog političkog djelovanja. Da bi nakon prvih reakcija u stvari primijetili da smo očito pogodili bit onoga u čemu se stranka na vlasti u ovom trenutku osjeća najviše nesigurnom. Jer je svjesna da je otpor svekolikoj centralizaciji postao opći. Oni negdje intimno osjećaju da je ideja regionalizma kohezijska a ne, kako oni obično kažu, prijatna hrvatskom jedinstvu ili čak jedinstvu hrvatske države. Međutim, kad čovjek radi nešto u najboljoj namjeri, uvjeren da svojim skromnim prilogom gradi toliko sanjanu demokraciju ipak se uspije iznenaditi koliko je ta reakcija negativna, koliko ona ničim nije dokazana i koliko je ona u stvari gruba. Tako da se na momente čovjeku čini da su u ovom trenutku na vlasti antidemokratske ili ademokratske sile, uglavnom sile koje demokraciju odlažu u nekakav nedogled, nekakva druga vremena. Vjerojatno oni koji se profesionalno bave političkim ocjenama shvaćaju da smo u pravu kad kažemo da što su vremena teža demokracije treba više. Kad kažemo da kad postoje ratne okolnosti, a one objektivno postoje, da se ne mogu razvojni i slični mirnodopski programi odvijati onako kako čovjek želi onda uvijek postoje dvije mogućnosti. Jedna je mogućnost odložiti demokraciju za bolja vremena, a drugo je zakleti se u demokraciju pa je privremeno suspendirati, smanjiti, ograničiti, ali bi pritom taj koji to čini morao reći na koje vrijeme i zbog kojih okolnosti. Ovako kad vi demokraciju odlažete vi ne znate da li je odložena u nedogled jer je netko ne želi ili stvarno misli na okolnosti u kojima smo mi sada stvarno nisu za demokraciju, a onda je to koncepcija zabluda i onda je s takvima dosta teško ući u jedan konstruktivan dijalog. A okolnosti u kojima se događa Hrvatska su izrazito teške. Ne samo što joj se dogodio strašan rat sa strašnim posljedicama, gubitak teritorija, razaranje stoljećima građenih vrijednosti, gubitak dragocjenih ljudskih života i masovne ljudske nesreće naših prognanika, nego nam se zbog međunarodnih okolnosti ipak većim dijelom događa i psihološka drama općeg nerazumijevanja i opće svjetske nespremnosti da nam na bilo koji način pomogne.

Mislite li kao trenutni čelnik ARSH-a da ipak ima neke veze između istupa predsjednika Tuđmana u Zagrebu i Lupoglavu s eksplozijom u sjedištu Dalmatinske akcije u Splitu?

– Biti liječnik i »petljati« se u politiku mnogima je čudno. Ali biti liječnik i ne misliti o ljudskom ustrojstvu sa pozicija zdravlja i bolesti opet je nemoguće. Po kodeksima medicine ni jedna osoba koja se odlučuje na nasilje, a radi se o atentatu na ljude i imovinu, ne preza ni od žrtava. Imamo dvije mogućnosti. Jedna je gora od druge. Ili se radi o takozvanoj indukciji iliti navođenju na

osobno iskazivanje nasilja, ili se radi o nekakvom dirigiranom počinitelju na bazi nekog nazovimo ga mračnog plana. Za ovu prvu mogućnost, a vjerojatnije je da se radi o individualnom činu, iskazivanje kritika ili ocjena na način koji smo doživjeli kao regionalci – u ovoj godini samo od gospodina predsjednika već treći put – ima tu težinu jer je izrečeno u neprimjerenom trenutku i neprimjerenim riječima i po entu put ničim potkrepljeno dokazima.

Inače je u demokratskom svijetu poznato da se političke opcije koje zagovaraju nasilje ili korištenje nedemokratskih sredstava za postizanje vlastitih ciljeva mogu oštro i u svakoj prilici izložiti kritici. Međutim, ne postoji jedan jedini argument da bilo koja regionalna stranka, pa ni ARSH, bilo pisanim ili izgovorenim aktom, zagovara bilo koji oblik nasilja.

Hoće li ovi postupci prestrašiti regionalce?

– Onaj koji pred objektivnom ili rastućom opasnošću od nasilja koje ugrožava sam život ne osjeti nelagodu, prijetnju ili strah ponašao bi se rječnikom psihijatrije kao nedovoljno sam odgovoran. Međutim, bavljenje politikom, borba za participacijom u politici, za koju smo mislili da će biti puno šira pojava nego što je u hrvatskoj stvarnosti, sili čovjeka da ne igra igru svoga protivnika. A pokazati strah ili se povući pred nasiljem i prijetnjom bila bi, in extremis, igra našeg protivnika bez obzira da li on postupao aktivno ili pasivno, svjesno ili nesvjesno.

Što u ovom trenutku regionalne stranke mogu poduzeti. Da li je za očekivati da će se o slučaju koji se dogodio u Splitu raspravljati u Saboru? Da li ćete vi inicirati raspravu?

– Ja sam duboko uvjeren da će regionalci koji su aktivni u Saboru i tamo fizički prisutni, a to su naši prijatelji iz IDS-a i za sada usamljena gospođa Lorger iz Dalmatinske akcije, poduzeti sva demokratska i parlamentarna sredstva da se redovnim putem istraže okolnosti atentata. Iskustvo kaže da je takve terorističke atentate dosta teško vezati uz počinitelja i eventualno asocirati šire, no nas zanima postupak iz činjenica da se po našem mišljenju radi o prvom takvom događaju. Govori se inače da su se u Hrvatskoj događali nasilni događaji i smrti pod nerazjašnjenim okolnostima, a kojima se može pripisati veza s političkim djelovanjem, ali se do sada nije dogodio jedan neposredni atentat na sjedište političke stranke s tako razarajućim sredstvom. Ono što nas u svemu tome posebno zabrinjava je činjenica što je ta vijest, taj događaj, s pozicije sredstava javnog informiranja, u ovom trenutku mislim na HTV, na jedan vrlo čudan način potpuno marginaliziran. Iskustvo kaže da bi taj događaj u jednoj zemlji parlamentarne demokracije bio razlogom za izvanredne vijesti ili bi sasvim sigurno to bila vodeća vijest sa posebnom televizijskom ekipom na terenu. Nama se događa da se do centralnog dnevnika o događaju ne kaže ni jedno slovo, a da se na centralnom dnevniku u 19.30 o tome doslovno kaže nešto, istina bog korektno, u zadnjoj minuti dnevnika, prije sporta i vremenske prognoze. I treća stvar koja nas zanima je kako će reagirati

politička javnost Hrvatske. Kako će reagirati pojedine stranke oporbe i konačno kako će reagirati stranka na vlasti.

Opozicija je već reagirala, kao i neki čelnici stranke na vlasti. Da li Vas to zadovoljava i nije li to nagovještaj da će se politička javnost suprotstaviti terorizmu?

– Ja želim dijeliti vaš optimizam, ali u to ću se uvjeriti tek kad pažljivo proučim sadržaj tih izjava. A posebno bi nas zanimalo da li će bilo tko, pa makar na sljedećem redovnom zasjedanju Sabora, predložiti jednu zajedničku deklaraciju, zajedničku osudu koja bi onda morala, kako je to danas u modi reći, postati obvezatni napatuk instrumentima državne vlasti, te da li će to biti i usvojeno.

Da li će ovi događaji usporiti započetu i opsežnu aktivnost ARSH-a?

– Objektivno uzevši ovaj je događaj ipak izazvao jednu normalnu ljudsku konsternaciju i mi ćemo sasvim sigurno zbog toga izgubiti nekoliko dana ili u najgorem slučaju jedan tjedan. Što, pak, na dugoročnost i perspektivu ARSH-a nakon izvjesnog vremena neće ostaviti nikakvog traga. Očito da se sve regionalne stranke moraju posvetiti ARSH-u i više nego što su mislile. Jer se upravo zbog koncentracije oko ARSH-a na regionalizam vrši pritisak drugog stupnja težine, za razliku od dosadašnjih pojedinačnih pritisaka na svaku stranku koju su bili, recimo, prvog stupnja. To će od nas zahtijevati mnogo odgovorniji i svestraniji posao u sljedećem razdoblju. U ovom trenutku nema nikakvih posebnih nagovještaja predizbornih ili izbornih aktivnosti, ali ćemo mukotrpnim, dugoročnim i minucioznim radom probati graditi suradnju dok se ne zatvori taj naš, kako ga romantično nazivamo, vijenac regionalizma u Hrvatskoj.

Bilo bi zanimljivo čuti što Vi kao vršitelj dužnosti predsjednika predsjedništva ARSH-a nakon prvih petnaest dana mislite o slabostima i prednostima ove asocijacije?

– ARSH je sazdan od stranaka koje imaju velike, jedva premostive teškoće, minimalnog preživljavanja. Sudjelovati u jednom ozbiljnijem političkom radu, a biti ograničen na tako skromne izvore prihoda, je vrlo teško. Na prošlom susretu smo doznali da su naši prijatelji iz Slavonije i Baranje, koji su nešto kasnije počeli djelovati i teže im je nego nama koji smo parlamentarna stranka i za to dobijamo odgovarajuću potporu, krenuli kapilarno što nas oduševljava. Na ARSH-u smo osjetili da se zapravo dva ishodišta, iz velikog grada kao što su Rijeka i Osijek i ishodišta koja su krenula sa samoga terena od sela prema gradu u slučaju SBHS i IDS-a pa i DA koja iz Splita ide u cijelu Dalmaciju, ne udaljavaju nego se približavaju. Dokazuje se kako ne stoje mentalitetske podjele između sredina i provincije, grada i sela. Ako su zajednički ciljevi jednostavni u svom sadržaju, transparentni i dosljedni, odjednom se prepoznaju ljudi sličnih karaktera, sličnih ambicija i to u stvari oduševljava.

Hoće li onda taj vaš elan poništiti otežavajuće okolnosti poput financijskih problema?

– Mi smo jako nesretni što stranka na vlasti produbljuje centralizaciju i birokratizaciju, dakle neuspješnost, siromašenje, probleme. I ljudi koji su bili stvarno uplašeni da je regionalizam nekakva čudna protuhrvatska pojava koja bi mogla dovesti do dezintegracije Hrvatske, shvaćaju da je regionalizam jedna vrlo jednostavna obična, domaćinska, politička opcija u kojoj se može prepoznati svaki pojedinac, naročito nakon ovog teškog razočaranja sa zakonodavstvom iz oblasti lokalne samouprave.

Tvrđi se da su regionalci protiv centralne vlasti, znači protiv Zagreba, znači protiv Hrvatske.

Vaš odgovor?

– Među inim stvarima centralisti su skloni uzurpacijama. Kao što su uzurpirali sredstva da bi ih mogli dijeliti, oni uzurpiraju i pojmove pa se čak pokušavaju identificirati sa državom, nacijom, glavnim gradom. Nisu oni ni Zagreb, nisu oni ni Hrvatska nego su to što jesu. Ne postoji nikakav sukob sa Zagrebom, međutim u Zagrebu su se skupili nekakvi ljudi koji rade nekakve krive stvari. Tako da je Zagreb žrtva iz prostog razloga što je glavni grad i što se takvi u njemu nalaze. Mi smo nekoliko puta rekli da se i u Zagrebu mora dogoditi regionalizam jer se 800 tisuća ljudi ne može ponašati na razini provincijskog pokreta. I onda će biti jasno da nema ni primisli o sukobu gradova, ali može biti sukoba među stanovnicima pojedinih gradova, odnosno nositeljima različitih političkih opcija. A pogotovo nema nikakve riječi da bi onaj koji hoće, počevši od svojeg dvorišta, graditi Hrvatsku bio protiv Hrvatske. Protiv Hrvatske može biti samo onaj koji u vlastitom interesu zanemaruje sve ostale interese.

Mogu li onda regionalci garantirati bolju Hrvatsku nego što je danas? Biste li se zadovoljili i da budete jaka opozicija a da stvari krenu nabolje?

– Ozbiljno sudjelovanje u svakoj političkoj utakmici je borba za prvo mjesto. No, ono u čemu nisam optimist jest da jednostavno ne vjerujem kako je ova garnitura stranke na vlasti u stanju sebe toliko promijeniti da bi mogla početi uspješno izgrađivati demokraciju. Ono u čemu nisam takav pesimist je to da bi oporba u Hrvatskoj, s kojom u ovom trenutku nismo zadovoljni jer nam se čini da je previše centralistički orijentirana, mogla shvatiti tu pogrešnost i prikloniti se decentraliziranom, u krajnjoj liniji regionalnom, konceptu da bi se Hrvatska učvrstila iznutra. A može se učvrstiti samo ako njeni građani na što nižoj razini što više participiraju u donošenju odluka i odgovornosti za donešene odluke. Bez toga nema ni prosperiteta ni demokracije. ARSH to zagovara, promiče i duboko sam uvjeren da smo u tome iskreni i dosljedni. Koliko smo u tome uspješni neka procijeni javnost.

(04. 10. 1993.)

Šokac je za politiku, ali časnih i čestitih ljudi

(Ivica Bogadi, predsjednik S-BHS-a)

Prije desetak dana, točnije krajem siječnja, u Osijeku je održan Prvi sabor Slavonsko-baranjske hrvatske stranke, političke organizacije osnovane krajem 1992. godine. U četrnaest mjeseci djelovanja SBHS je osnovala podružnice u svim većim slavonskim središtima ne obazirući se na županijske granice, a postala je i članicom Asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske. Na saboru je sumirano jedno poglavlje djelovanja stranke, naznačeni pravci daljnjih aktivnosti, izabrano novo vodstvo ove organizacije. Dakle, ima dovoljno razloga za razgovor s predsjednikom SBHS-a Ivicom Bogadijem, čovjekom koji je i dosad bio na čelu slavonsko-baranjskih regionalaca.

Koliko ste zadovoljni stasanjem stranke?

– Atmosferom i brojem nazočnih na saboru opravdali smo organiziranje naše stranke kojom Slavonci žele odlučno iskazati svoju čvrstu političku volju i otkloniti predrasude o našem mirnom, ravničarskom mentalitetu i mekoj, popustljivoj šokačkoj duši. Prihvatanjem programa stranke temeljenog na načelima i dosezima europskog regionalizma u svim subregijama Slavonije, koja čini četvrtinu Hrvatske, Slavonci, Baranjski i Srijemci prvi put u povijesti na svojoj zemlji, u svojoj državi, oblikuju i iskazuju svoj hrvatski ali i regionalni, zavičajni, politički identitet i političku volju. To je ono čime smo zadovoljni. No, istovremeno da bi mogli odgovorno odgovoriti na postavljene zadatke, duboko smo svjesni da moramo još puno poraditi i na izgradnji stranačke infrastrukture i na kadrovskoj popuni. Sigurno da je, zbog egzistencijalne ovisnosti ljudi, mnogobrojnih životnih frustracija, a poglavito zbog boljševičkih metoda podobnosti, nije lako.

Vaša je stranka žestoko reagirala na Ženevsku deklaraciju koju su potpisale Hrvatska i Jugoslavija (Srbija). Što vam to konkretno smeta, kakav je vaš stav?

– Visoko cijenimo svaki napor koji može pridonijeti mirnom razrješenju krize na prostoru bivše Jugoslavije. Postizanje mira mora prije svega biti časno i trajno za cijeli hrvatski narod. Naša polja, šume i vinogradi ne trebaju krv i suze nego mladost i mir. Životima smo zaustavili četnike i ne smijemo dopustiti da, potpisima i nekim autonomijama, četnici ikada više marširaju Hrvatskom. Praštati trebamo, ali zaboravljati ne smijemo. Grobove poginulih i sudbine unesrećenih ne može pokriti kolajnama ako ne postignemo cilj zbog kojeg su dali život domovini. Svi koji prihvaćaju državu Hrvatsku kao svoju trebaju živjeti u punom smislu kao svoji na svome i ostvariti temeljno pravo na častan život u svom domu i svojoj državi. Stoga držimo da pregovarati treba, ali ne unedogled, i s jasno određenim pragom tolerancije. Polazišta s kojih Hrvatska ne smije odstupiti su inzistiranje na Srbiji kao agresoru, jer netko poslije svega nanesenog zla mora biti odgovoran za to, i priznanju međunarodno priznatih granica kao preduvjetu za uspostavu punog suvereniteta Republike Hrvatske na cjelovitom prostoru. Ženevsku deklaraciju, u dijelu u kojem govori o Hrvatskoj, ne možemo gledati odvojeno od istovremenog proklamiranja mirovne inicijative SNS-a

pod nazivom »Mir bez alternative«, kojemu se najagilnija kampanja provodi baš u našoj Slavoniji. Brine nas u kakvom se to, i čijim djelovanjem, međunarodnom položaju našla Hrvatska danas, kada se prihvaća »mirotvorstvo SNS-a«, čiji se koncept toga plana pokušavao provesti u Slavoniji još od 1992. godine ali tada nije našao pogodan medij. Uspostava bilo kakvih kontakata sa agresorom Srbijom, prije negoli prizna hrvatske granice, i omogućavanje političke autonomije na okupiranom prostoru Republike Hrvatske jest samo čin priznanja zločinačkih akcija etničkog čišćenja na privremeno okupirani područjima. To bi dovelo do nepoželjnih i neprihvatljivih demografskih promjena koji bi bili još jedan korak ka konačnom ostvarenju »velike Srbije«. Slavonci to nikada neće prihvatiti.

Zanimljivo je mišljenje vaše stranke o ravnopravnosti svih manjina ili etničkih zajednica. Vi kažete da je neprihvatljiv poseban tretman bilo koje manjine ili etničke zajednice, pri čemu imate na umu autonomiju »obećanu« Srbima. Neće li vas pripadnici srpske zajednice u Hrvatskoj krivo shvatiti?

– Moramo znati da su Slavonija i Baranja izuzetno bogate i heterogene po narodnosnom sastavu. Tu uz Hrvate žive Srbi, Mađari, Nijemci, Austrijanci, Slovaci, Česi, Rusini, Ukrajinci, Romi i drugi, te držimo da prema zastupljenosti na određenim područjima trebaju i konzimirati određeni nivo prava, ekvivalentno najvišim europskim dosezima na tom polju. Isticanje prioriteta jednih latentna je opasnost nezadovoljstva drugih. Hrvatska je te odnose riješila Ustavnim zakonom sukladno europskim standardima i iste treba samo primijeniti u praksi. Kršenje i neprovođenje odredaba tog zakona treba sankcionirati djelovanjem pravne države. Moramo znati da na prostoru bivših 18 općina Slavonije i Baranje, prema popisu iz 1991. godine, niti u jednoj Srbi nemaju apsolutnu, natpolovičnu većinu. A na cjelovitom prostoru regije Srbi čine oko 23, a ostale narodnosne manjine 16 posto pučanstva regije.

Kad govorite o miru i povratu okupiranog teritorija na prvo mjesto stavljate sudbinu prognanika. Koliko u ovom trenutku prognanički problemi doista pritišću ovaj dio Hrvatske? Je li to samo fizički problem ljudi koji su protjerani iz svojih domova ili nešto više od toga?

– Problemu prognanika treba dodati, poglavito kada je riječ o fizičkom aspektu, i smještaj velikog broja izbjeglica u našoj regiji. Pogotovo danas kada smo svjedoci sve rjeđeg dotoka humanitarne pomoći iz svijeta. Slavonija niti organizacijski a niti gospodarski neće biti u stanju dugotrajno zbrinuti tako veliki broj prognanika i izbjeglica. No, daleko važniji je socijalni aspekt problema. Ljudi naše ravnice oduvijek su živjeli od zemlje i sa zemljom i ne mogu u velikom broju prihvatiti brutalno izmijenjen način života. Kako vrijeme prolazi sve je veći broj onih koji su pritisnuti egzistencijalnim problemima pronašli drugi životni pravac i neće se vraćati. Veliki je odljev stručnog kadra koji bi sutra po povratku trebao biti oslonac obnove i razvoja. Država mora tu hitno

iznaći mjere da se autohtono stanovništvo zadrži. Stoga predlažemo uvođenje niza mjera u odnosu na privremeno rubna područja, prema primjeru Berlina nakon Drugog svjetskog rata.

Na saboru vaše stranke moglo se čuti i to da se Slavoniji malo gospodarski pomaže, da se ne stimulira razvoj sela i poljoprivrede i tome slično. Imate li argumente?

– Veliki broj poduzeća pretrpio je goleme materijalne štete, a za sanaciju i oživljavanje proizvodnje morali su koristiti vlastita sredstva iz tekućeg priljeva, da bi tek koncem prošle godine pristiglo nešto sredstava Hrvatske kreditne banke za obnovu. I to uglavnom znatno manje od neposrednih troškova obnove. Svjesni smo da financijskih sredstava nema, ali su se pozitivni efekti mogli ostvariti drugim mjerama, kao što su zaštita tržišta, avionske olakšice i slično, dok tvrtke ponovno ne stanu na zdrave noge da bi mogle ravnopravno prihvatiti tržišnu utakmicu. Istovremeno se i po Slavoniji pokreću takozvani investicijski radovi. Osječka sportsko-poslovna luka i valpovačka obilaznica primjerice, koje nakon svečanosti često s kameranima poslije slikanja napuštaju i radnici. Puno toga iz domene infrastrukture treba u Slavoniji, ali ne ovoga trenutka kada je gospodarstvo u kolapsu. Umjesto poticanja i osuvremenjivanja proizvodnje oživljavamo transfer tehnologije u druge dijelove Hrvatske. Primjer za to su »Đuro Đaković« i neki prerađivački kapaciteti agrara.

Maćehinski odnos države prema selu naslijeđe je bivše Jugoslavije i slabo jamstvo prognanima, a najvećim dijelom su to ljudi upravo iz najbogatijih sela, da će po povratku u svoje domove moći računati na potrebitu pomoć u obnovi domaćinskih gospodarstava. Točno je da je država izuzetno dobro popunila robne rezerve, no sasvim je druga priča kada se gleda što je seljak dobio, kada je isplata soje, suncokreta, kukuruza još u početku, kada prognanim seljacima isplata naknada kasni nekoliko mjeseci, kada su mnoga polja kupusa ostala neobrana. Kako je seljak time ostao bez investicijskog kapitala i ove će godine mnoga polja ostati neobrađena. Stoga je nužno potrebno izraditi zakonsku regulativu i trajno definirati uvjete privređivanja u poljodjelstvu. Nešto je tu učinjeno izjednačavanjem tzv. društvenog i individualnog sektora, ali tom mjerom nisu riješeni svi problemi, posebice u stočarskoj proizvodnji.

Mora se izvršiti povrat zemlje vlasnicima i omogućiti okrupljavanje seljačkih gospodarstava u manje farme, a sadašnje divovske kombinete oblikovati tako da većinski vlasnici stvarno upravljaju tim poduzećima. Primarnu ratarsku proizvodnju treba pratiti jaka prehrambena industrija temeljena na manjim ili srednjim prerađivačkim kapacitetima, kako bi naša regija umjesto »kolonije« bila proizvođač gotove hrane.

Što konkretno kao stranka možete napraviti po svim ovim pitanjima? Kako da se vaš glas čuje?

– Rezultati našeg djelovanja do izbora su samo posredni, no već danas smo svjedoci osvještavanja mnogih da, svjesni svojih mogućnosti, možemo polučiti rezultate samo ako se izborimo za pravedno mjesto u državnoj strukturi. A to ne dolazi samo od sebe. Naša regija mnogima još slična na prostor za dokazivanje poslušom kako bi se otvorio put za odlazak u metropolu. Iako je sa nekim strankama uspostavljena vrlo dobra suradnja, boljom suradnjom svih koji su iskreno za regionalni razvoj Hrvatske rezultati bi mogli biti i bolji.

Koliko u svemu tome može pomoći Asocijacija regionalnih stranaka Hrvatske? Jeste li zadovoljni njenim radom u ovih nekoliko mjeseci?

– Mislim da će se na stvarnu djelotvornost ARSH-a morati još pričekati. Jer bez obzira na to koliko već postoje, svi regionalci se moraju još dosta pozabaviti samima sobom. Naravno u tome im svesrdno »pomaže« odnos vladajuće stranke ili bolje reći onog krutog boljševičkog dijela.

Hoće li vam ovi aktualni sukobi u IDS-u pomoći ili odmoći u stranačkom radu?

– Sigurno da je presudno jasno određenje da li se radi o ideološkim razmimoilaženjima ili je to sukob karijerističkih ambicija. Nema znatno otežavaju rad imputacije o zastupanju separatističkih ili autonomaških ideja, koje se često pozivaju upravo na IDS. Sva ova događanja i sa Dalmatinskom akcijom i sa IDS-om danas, pitanje je tko će sutra biti na redu, regionalci moraju iskoristiti da jasno iskažu svoj cilj ostvarenja cjelovite Hrvatske unutar stabilnih međunarodno priznatih granica. Samo slobodna i neovisna Hrvatska može omogućiti unutarnji regionalni koncept razvoja i ustroja i tako nas učiniti kompatibilnim Europi i modernom svijetu. Ukoliko se kod nekih regionalnih stranaka ustvrdi jačanje drugih pravaca, izvan onog što je dogovoreno na Prvom saboru ARSH-a u Opatiji, SBHS će se jasno distancirati.

Kakav je Vaš dojam sada nakon sabora vaše stranke. Hoćete li opstati na političkoj sceni, hoće li regionalci pustiti korijenje u Slavoniji i Baranji?

– Naš cilj nije samo u tome da naš odlučni glas iz pokrajine dopre do visokih i dalekih mjesta gdje se igraju beskrajne igre o kojima ovisi naša sudbina. Više od toga zaokupljaju nas tragične okolnosti svakodnevnog življenja, jednako vidljive u svakom gradskom te seljačkom domu i gospodarstvu. Kažu, Šokac, Slavonac nije za politiku i neće u politiku. Bio bi on za to kad bi u politici bila dogovorena pravila igre i igrali je časni i čestiti ljudi, ali ga povijesno iskustvo uči da tako dosad nije bilo. Šokac nije išao u politiku jer nikad do sada nismo imali stranku koja bi oblikovala slavonski politički program, a Slavonce organizirala u političku stranku. Prvi sabor je pokazao da je Slavonsko-baranjska hrvatska stranka to uspjela i to je jamstvo da će regionalci u Slavoniji, Baranji i hrvatskom dijelu Srijema imati dug život.

(14. 02. 1994.)

U mojoj obitelji nikada se nije pitalo ča si, već kakov si

(Zvonimir Gržeta, tajnik RiDS-a)

Ponekad pogledam u pravcu Učke da vidim stoji li još uvijek na svom mjestu. U obitelji su me učili da volim Sušak, Rijeku, ovaj kraj, njegovu povijest, more, gromače, planine i potoke, čakavštinu, ljude i običaje. I da poštujem druge krajeve, ljude i običaje. U obitelji se nikada nije pitalo ča si već kakov si. I unaprijed odgovaram svima onima koji bi me ocijenili kao lokalpatriotu, da u tome ne vidim ništa loše. Jer znam da i čakavština i iščezli fijumanski, maškare, svetišta, spomenici i svi ljudi ovoga kraja čine baštinu Hrvatske. Ovo su bile uvodne riječi Zvonimira Gržete, tajnika Riječkog demokratskog saveza i člana Komisije za Statut i poslovnik Skupštine Primorsko-goranske županije, na početku razgovora o političkim temama: stanju u Hrvatskoj i regiji, RiDS-u, regionalizmu.

Koji je bio razlog Vašeg političkog aktiviranja?

– Bio sam član Saveza komunista i u jednom trenutku bilo mi je dosta naputaka, nečijeg tutorstva. Otišao sam. A zašto sam baš izabrao RiDS? Zbog očuvanja narječja, tradicije i običaja, zbog želje da što više sredstava ostane tamo gdje se privređuje, da smi slobodno raspolažemo tim sredstvima i da obavljamo nadzor ne samo po pitanju kuda idu ta sredstva već i kako se troše. Također, i zbog želje da se uključimo u sveukupne svjetske gospodarske, kulturne, sportske i zdravstvene tokove. Nisam, dakle, protiv Grada Zagreba kao grada, što se nama regionalcima često imputira, već protiv ovakve vlasti koja stoluje u Gradu Zagrebu.

Dobro, ti su razlozi dovoljni i za članstvo u jednoj regionalnoj stranci. Ali zašto odluka da se i profesionalno posvetite politici?

– To je valjda obiteljska tradicija. Zato sam možda i studirao pravo. Htio sam ići na političke znanosti, ali za Ljubljanu nije bilo novaca, pa sam morao izabrati nešto u Rijeci. Uvijek sam se bavio nekim političkim stvarima, čitao knjige, i upravo zbog tog lokalpatriotizma, želim i ja nešto napraviti za ovaj kraj, želim i ja sudjelovati u razvitku ovoga kraja, želim da se tu stvarno donese neke odluke. Ja ne planiram živjeti negdje drugdje, ja mislim živjeti ovdje. Pa onda želim da se ovdje i stvara politika, da imamo maksimalno učešće u toj politici, čemu i ja želim dati doprinos. Želim, primjerice, plaćati što manji porez, želim da se obavi denacionalizacija, a da bi to pokušao ostvariti moram se što aktivnije uključiti u politiku.

Sudionik ste Domovinskog rata. Koliko ste bili na ratištu?

– Sudjelovanje u Domovinskom ratu nije samo pitanje građanske dužnosti, već je to i pitanje morala i časti da se brani nekoga na kojeg je izvršena agresija. Odredili smo se, odlučili smo se za Republiku Hrvatsku, i nju znači treba braniti od agresije. Za sebe u šali znam reći da sam mobilizirani dobrovoljac. Nisam želio otići u Liku na način da sjednem u auto, dođem tamo i

stavim se na raspolaganje ne znam kome. Želio sam da Republika Hrvatska u sklopu svojih planova aktivira i mene. S tom nakanom sam se 1991. godine i prijavio u ondašnji sekretarijat za obranu. Međutim, čekao sam sve do siječnja 1992. godine da bi me poslali u ronioce. Rekao sam da sam prebolio tuberkulozu, ali su mi tamo rekli da to nema veze. Onda sam se, da ne postanem opasnost za sebe i za druge, odlučio dobrovoljno prijaviti u zapovjedništvo operativne zone u Rijeci te otišao u 133. brigadu HV u Otočac. Ovom bih se prilikom zahvalio svim pripadnicima Hrvatske vojske koji su tada bili tamo, i koji su me tako lijepo primili. A došao sam u nepoznato. To je kao prva ljubav. Ostao sam emotivno vezan za 133. brigadu i cijeli taj kraj. Svi su znali da sam član RiDS-a, ali to uopće nije utjecalo na obavljanje zadataka, i mislim da sam korektno obavio posao koji sam tamo radio. U Otočcu sam bio osam mjeseci, a poslije sam gotovo šest mjeseci bio u Gospiću.

Nakon demobilizacije postali ste tajnik RiDS-a, stranke koja je najavila svoj »izlazak« iz Rijeke, odnosno transformaciju u Primorsko-goransku regionalnu stranku. Što možete kazati o tom pokušaju transformacije koji je, bar je takav dojam, zastao?

– Svojedobno smo najavili da će RiDS prerasti u Primorsko-goransku regionalnu stranku. Međutim to nije tako jednostavno. Može se promijeniti samo ime, ali treba promijeniti i sadržaj. Smatram da svi Primorci, Gorani i otočani mogu sebe pronaći u programu Riječkog demokratskog saveza, pa bi promjene trebalo obaviti uglavnom u samom statutu. A da bi se te promjene obavile potrebna je jedna kritična masa članova iz svih tih krajeva. Mi sada imamo pojedinih članova iz Opatije, Matulja, Kastva i okolice Rijeke, imamo i nešto Gorana, simpatizera na crikveničko-vinodolskom području i otocima, no moramo još puno napraviti da bi dostigli tu kritičnu masu da bi mogli ići u sadržajne promjene same stranke. Tu imamo i subjektivnih i objektivnih poteškoća. Objektivne bi bile te što nemamo dovoljno financijskih sredstava za obilazak cjelokupnog teritorija. S druge strane imamo problema s HTV-om što nas onemogućava da bolje prezentiramo svoje ideje. Da nema »Novog lista«, koji se čita u regiji, neki ne bi ni znali za naše postojanje. Također, teško je izaći iz samog grada. U Rijeci je koncentrirano otprilike dvije trećine biračkog tijela u županiji, pa postoji opasnost da se zapostavi ovaj grad što bi se moglo odraziti na izbornim rezultatima. Ima i subjektivnih poteškoća. Politička zbivanja nas jednostavno melju, pa onda nemamo vremena za pitanja organizacije stranke. A tu je i očito smanjenje interesa za politiku uslijed borbe za preživljavanje, ali i određena »odbojnost« okolice prema Rijeci. Takve probleme nemaju ni Dalmatinci, ni Slavonci ni Istrani ni Međimurci. Primorci, Gorani i otočani pak koji put zastajkuju na spominjanje Rijeke u nazivu stranke kojoj bi pristupili. Dakle, sada postoje dva pristupa. Ili da svi ti naši simpatizeri iz Županije uđu u RiDS pa da se on iznutra mijenja, ili da osnuju svoje saveze koji bi se povezali s RiDS-om u jedan regionalni savez.

Znači, na tom planu Vam predstoji još puno posla?

– Čitavo vrijeme, pa i prije same najave, jer ne bi najavljivali da nismo imali određeni broj ljudi koji su željeli takvu promjenu, radi se na tome. Samo se pokušava stvoriti kritična masa članova iz cijele županije da bi se moglo prići samom činu prestrukturiranja stranke. Program će, ponavljam, ostati ali treba promijeniti dijelove statuta koji bi naglasili naše opredjeljenje za decentralizacijom i u samoj stranci. Ako se borimo za regionalizam i protiv centralizacije u državi u tome moramo biti dosljedni do kraja. Svi imaju svoje specifičnosti o kojima će voditi računa i to im u tom budućem regionalnom savezu treba i omogućiti.

Spomenuli ste da i na području bivše općine Opatija imate svoje simpatizere. No, tamo već djeluje IDS, također kao regionalna stranka. »Šuška« se o sukobima. Kakvi su doista odnosi RiDS-a i IDS-a?

– Bilo bi prelijepo da nema sukoba. Ali ih uporno pokušavamo prevladati na demokratski način. Smatramo da svatko ima pravo reći svoje mišljenje, pa kad je riječ i o granicama Istarske i Primorsko-goranske županije. Mi imamo svojih članova na cijelom tom području bivše općine Opatija koje pokriva IDS, čak dovoljno i za jednu podružnicu. Oni su aktivni članovi unutar RiDS-a i svakako zadržavamo pravo da oni mogu i dalje tamo djelovati. Ti odnosi, odnosno problemi koji postoje između RiDS-a i IDS-a nisu nepremostivi i nisu od tolikog značaja da bi trebali narušavati zajedništvo oko regionalizma ili da bi bili predmetom rata unutar regionalnih stranaka u Hrvatskoj. Ako se građani tog područja na jedan demokratski način, pa i referendumom na koji mi pristajemo, opredijele za Istarsku županiju to neće ništa smetati. Iako smatramo da bi za to područje bilo puno bolje da ostane u Primorsko-goranskoj županiji. Moje je osobno shvaćanje da jedna Opatija ne može graničiti s Rijekom i biti druga županija. Nitko tim ljudima ne spori da se osjećaju Istranima, da imaju dobre odnose s Istarskom županijom i da razvijaju lokalnu samoupravu, ali ako pogledamo položaj tog područja mislim da izdvajanje ne bi išlo u prilog njihovim interesima kao građana.

Suradnja s drugim regionalnim strankama, budućnost Asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske?

– Za regionalizam u Hrvatskoj moramo se izboriti u hrvatskom Saboru. Svaka stranka sama za sebe je ništa, ne može ništa. Dakle, mi moramo međusobno surađivati. Ja kao tajnik redovito održavam telefonske kontakte i s Međimurcima, sa Slavoncima i Baranjcima, Dalmatinskom akcijom. Međusobno se upoznajemo, razmjenjujemo mišljenja. Znamo što nam je činiti. Moram reći da osobno jedine poteškoće imam s IDS-om, u smislu da ne znam kome se obratiti. Kada se obraćam IDS-u svi me upućuju na Jakovčića, kao da postoji neki strah što će netko reći, što nije slučaj s članovima drugih regionalnih stranaka. A IDS je pobjednik na izborima, ima vlast na lokalnoj razini, te ova događanja u njemu štete regionalizmu i što prije ih treba prevladati. U svakom

slučaju, moramo voditi više računa o međusobnim interesima. Ne smijemo se zatvoriti svaki u svoju »markgrofoviju«. Regionalizam treba razvijati prema specifičnostima određenih područja, ali ne bi trebalo biti razlika u pravima svake od tih regija. Neki osnovni pravci su jednaki za sve. I za njih se, kao što rekoh, treba zajednički boriti u Saboru.

Kako biste, na kraju, ocijenili političku klimu u Rijeci i Županiji?

– Prvo, smatram da RiDS dobro kotira i u Rijeci i u županiji. To su pokazali i ovi zadnji županijski izbori kada je oko 30 tisuća ljudi glasalo za našu stranku. Što se tiče ostalih stranaka i političke klime, pomalo na površinu isplivava da samo neke od tih stranaka imaju određeni utjecaj. Suzuje se krug stranaka za koje se uopće čuje. Čini mi se, također, da počinju pucati neki šavovi unutar vladajuće koalicije, a pojavljuju se i »nesporazumi« između Županije i Grada Rijeke što ocjenjujem prema nekim naizgled sitnicama. Međutim, kada usporedim političku klimu u našoj županiji sa spoznajama koje imam o životu u nekim drugim gradovima i županijama, onda shvatim kako je u Rijeci i našoj županiji jako ugodno živjeti.

Postoji mogućnost za razvoj demokracije, ljudi međusobno komuniciraju bez »ratovanja«, pa čak i ova zgrada u Ciottinoj 19 u kojoj je više od desetak političkih stranaka, pokazuje kako možemo jako dobro međusobno komunicirati. To što se vode »politički dvoboji« na Županijskoj skupštini, na gradskim i općinskim vijećima to je normalna stvar. Treba i nadalje gajiti tu toleranciju prema drukčijem mišljenju, razvijati demokraciju. Ne želim da budemo uniformirani. Ljudi smo, razlikujemo se. I takvu političku klimu na našem području treba sačuvati.

Okvir

O Hrvatskoj vojsci

Danas se premalo govori o samoj Hrvatskoj vojsci, o ljudima koji su demobilizirani. Kao da više nisu potrebni. Vojsku više ne interesira što je s tim čovjekom koji je demobiliziran, a koji se vraća u grad sa svim mogućim traumama rata, s nesigurnošću posla. Ne provodi se nikakav rehabilitacijski postupak za sve vojnike, a svi se vraćaju s traumama, pune su ih psihijatrije. Mislim da bi vojska trebala više pažnje posvetiti tim ljudima koji su otišli u tu borbu da se sačuva Republika Hrvatska. S druge strane, smatram da vojsci nisu potrebni nikakvi politički komesari, nego da je vojsci potrebna profesionalnost u izvršavanju zadataka. Ne bih volio da se jednoga dana, za dvadeset ili pedeset godina, pripadnici Hrvatske vojske blate po medijima kao što se danas blate partizani. To je važno pitanje. Meni su roditelji bili partizani i ja sam ponosan na to, ali isto tako želim da jednoga dana i moja djeca budu ponosni što smo ja i supruga bili pripadnici Hrvatske vojske. Ljudi su se u onom ratu borili za narod, a ne za ideologiju, kao i u ovom ratu. Druga je stvar što se dogodilo poslije rata, ali za to ne treba kriviti partizane.

(28. 02. 1994.)

Čvršće povezivanje hrvatskih i regionalnih stranaka

(Kristijan Lajšić, član Predsjedništva i Bojan Mateša, predsjednik Izvršnog odbora Mlade Rijeke)

Nakon što je u rujnu prošle godine u Opatiji osnovana Asocijacija regionalnih stranaka Hrvatske, kao udruga parlamentarnih i izvanparlamentarnih stranaka koje žele promicati drukčiji politički i teritorijalni ustroj Hrvatske nego što je ovaj postojeći, krajem listopada sličnim putem kreće i podmladak regionalaca. Točnije, 28. i 29. listopada u Rijeci će se održati prvi sabor Mlade asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske (MARSH), na kojem se očekuje i potpisivanje sporazuma o osnivanju ove udruge, ali i donošenje nekih drugih dokumenata (Deklaracija o regionalnom ustroju Hrvatske i Temeljne odrednice političkog djelovanja MARSH-a) koji bi trebali potvrditi sazrijevanje regionalnog pokreta u našoj državi. Tim povodom razgovaramo s Kristijanom Lajšićem, članom predsjedništva Mlade Rijeke RiDS-a i Bojanom Matešom, predsjednikom Izvršnog odbora iste organizacije.

Čija je bila ideja da se organizira sabor Mlade asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske?

Lajšić: Ideja izvorno potiče od Mlade Rijeke, a u želji da još čvršće povežemo hrvatske regionalne stranke i da svima pokažemo kako regionalne stranke prije svega misle hrvatski, a ne partikularistički, secesionistički ili, kako bi naši protivnici željeli reći, autonomaški. Samim tim željeli smo povezati mladeži hrvatskih stranaka, jer ove krovne institucije hrvatske mladeži koje danas postoje pod »patronatom« su HDZ-a ili HSP-a. Mi ostali u njima nemamo pristupa. Tako bi ovo bila krovna organizacija mladeži regionalnih stranaka koja bi se u daljnjem radu povezala s ostalim organizacijama mladeži, da bi onda došlo do opće organizacije hrvatske mladeži. Što se tiče situacije u Rijeci, surađujemo s mladeži HDZ-a i mladim liberalima, i mi smo zadovoljni. U Rijeci smo uspjeli preći preko tih ideoloških prepreka, pa se nadamo još boljoj suradnji čiji ćemo primjer nastojati promovirati i na državnoj razini.

Mateša: Suradnja s mladim regionalcima samo nam je jedan »treening« za vrijeme kada iz MARSH-a prijedemo u ARSH. Mislimo da ćemo tada, kao politički zreli ljudi, moći daleko više toga učiniti. Kako za nas same, tako i za tadašnje mlade i za cjelokupnu državu.

Kada je ideja točno rođena?

Lajšić: Na ideju smo došli nakon što je Riječki demokratski savez u dva mandata bio predsjedavajući Asocijacije regionalnih stranaka, pa bi ovo na neki način bio kontinuitet zajedničkih aktivnosti regionalnih stranaka i promicanje ideje okupljanje regionalnih stranaka koju je dosad najviše zagovarao upravo RiDS. Prema tome, slijedimo osnovnu politiku svoje matične stranke, povezivanje regionalnih stranaka i okrenutost Hrvatskoj, i u isto vrijeme nastojimo se boriti za što veći utjecaj mladeži na hrvatsku politiku.

Jesu li pripreme završene? Tko će sve doći?

Mateša: Što se tiče tehničkog dijela priprema sve je već pripravljeno. Osim mladeži Kršćanskih demokrata Međimurja, koji na žalost neće moći doći na ovaj skup, mladi iz svih ostalih regionalnih stranaka članica ARSH-a potvrdili su svoj dolazak. Dakle, uz nas iz Mlade Rijeke na saboru će aktivno sudjelovati mladež Dalmatinske akcije, Istarskog demokratskog sabora i Slavonko-baranjske hrvatske stranke. Obavljene su i druge pripreme. Poznat je program rada, teme skupa, a i nacrti dokumenata čijim bi prihvaćanjem skup završio.

Samo odvijanje sabora?

Lajšić: Prva, otvarajuća, i završna sjednica bit će zajedničke. U međuvremenu, rad će se odvijati po tematskim komisijama sa po jednim predstavnikom svake stranke. Tako će u komisijama biti riječi o položaju mladih, društvu, narodnim zajednicama i državama, slobodi medija te ekologiji. Svaka od komisija donijet će zaključke koji će se uvrstiti u završnu deklaraciju.

Zašto ste izabrali baš te teme?

Mateša: To su u stvari teme koje ni jednoga mladog čovjeka ne mogu »preskočiti«, a od rješavanja tih problema na kraju krajeva zavisi i naša budućnost. Sloboda izobrazbe, kultura, nezaposlenost, demografska politika, perspektive mladih u društvu, položaj invalida Domovinskog rata i briga za mlade, cjelovitost Hrvatske i BiH, regionalno ustrojstvo Hrvatske, prognanici, položaj narodnih zajednica, ljudska prava, pravo na informaciju, politizacija ekoloških problema, nuklearke da ili ne, stop neodrživom razvoju, a ovo što nabrajam teze su za teme o kojima ćemo raspravljati – mora zanimati hrvatsku mladež ako našoj državi želimo dobro.

Što kada donesete zaključke? Kako ih realizirati? Koje političke poteze poduzeti?

Lajšić: Najprije ćemo pokušati uskladiti naše vizije spomenutih problema. Kako dolazimo iz različitih dijelova Hrvatske razumljivo je da nas pojedini od navedenih pitanja ne »pritišću« u jednakoj mjeri. No, vjerujemo da svi mladi u Hrvatskoj misle slično, pogotovo regionalci, pa ne bi trebalo biti nikakvih problema da na saboru dođemo do zajedničkih zaključaka.

Mateša: Nakon toga, prije svega, trebalo bi izvršiti pritisak na naše starije kolege u regionalnim strankama, potom nastojati da to ugrade u aktivnost Asocijacije regionalnih stranaka, a ne mislimo zanemariti ni stvaranje »pritiska« u javnosti, i u cijeloj vertikali vlasti, od vladajuće garniture u Gradu Rijeci i Županiji do samog vrha hrvatske vlasti.

Hoće li ostati samo na riječima ili slijede i djela?

Mateša: Pa, najprije se ide s riječima, a poslije bi trebalo vidjeti što ćemo konkretno moći napraviti, kolike su naše mogućnosti. U svakom slučaju, bez podrške starijih kolega u Asocijaciji teško da možemo išta napraviti.

Znači može se, na primjer, očekivati vaša nazočnost na nekom protestnom skupu vezanom za ekologiju ili u konkretnoj akciji čišćenja?

Lajšić: Kada smo već kod ekologije, mi prvenstveno želimo postići politizaciju ekologije. Ali ne na način kako je napravljeno s koksarom u Bakru. Jer, ona nije zatvorena zbog ekološkog problema već zbog nečijih drugih, ekonomskih, interesa.

Znači, mi želimo da se ljudi brinu o prirodi, jer o tome ovisi njihov opstanak. Ili priče o nuklearci koje, prema onome što se u posljednje vrijeme može čuti, najviše brinu mlade u Dalmaciji. U turistički perspektivnoj regiji namjerava se graditi nuklearka, i tu mi ne možemo stajati skrštenih riječi. Ako riječi ne budu dovoljne, treba napraviti i demonstracije protiv izgradnje nuklearnih elektrana, zašto ne? Mislím da je to ostvarivo.

Jedna od tema na vašem skupu bit će i položaj mladih. O tome se puno raspravljalo i u prošlom režimu ali se nikada nije bogznašto napravilo. Što se u demokratskom okruženju može napraviti za poboljšanje položaja mladih?

Lajšić: Ovih smo dana u dnevnim novinama mogli pročitati da broj nezaposlenih u Hrvatskoj iznosi oko 240 tisuća ljudi, a među njima sigurno je najveći broj upravo mladih. Osim toga, sve je više mladih koji su napustili zemlju, ili to uskoro namjeravaju učiniti, u potrazi za boljom egzistencijom. Mislím da bi se tim problemom država morala malo više pozabaviti, a to je onda već pitanje koje ne vodi brigu samo o »uskim« interesima mladih, već dotiče i probleme gospodarstva, pretvorbe i mnogo toga drugog čime se »navodno« bave stariji političari.

Nije li isti slučaj i kod teme društvo, narodne zajednice, država?

Lajšić: Naravno da jest. Mladi Dalmatinci, Slavonci i Baranjski direktno, na svojoj koži, osjećaju problem cjelovitosti Hrvatske, odnosno integracije okupiranih područja i položaja prognanika. Nismo to slučajno stavili u kontekst cjelovitosti Hrvatske i BiH, jer smatramo da bez cjelovitosti ove dvije države i kraja rata u Bosni i Hercegovini neće biti ni mira na području Hrvatske. To je princip spojenih posuda i sve su te teme, da ih ponovno ne nabrajam, povezane. Mi, jednostavno, želimo dati svoje viđenje problema, a kao mladi mnogo čime smo neopterećeni, kako bi pokušali pridonijeti konačnom rješavanju svih zajedničkih pitanja za budućnost hrvatske države. Dakle, u svemu što na saboru usvojimo, od tematskih zaključaka i deklaracije o regionalnom ustroju Hrvatske, preko temeljnih odrednica našeg zajedničkog djelovanja do sporazuma o osnivanju MARSH-a, osjetit će se kut gledanja mladog čovjeka.

Kad sve ovo o čemu pričamo objedimo, kako Mlada Rijeka, i regionalna mladež uopće, ukratko ocjenjuje politički trenutak u kojem se nalazi Hrvatska?

Lajšić: Samim tim što imamo ovoliko tema, i što je njihov raspon širok, dokazuje da je stanje u državi dosta teško, pogotovo za mladog čovjeka. Da nam je cilj bio zaključiti kako je sve divno i

krasno onda se, uostalom, ne bi ni sastajali. Treba riješiti mnogobrojne probleme i mi nudimo svoju pomoć, barem da upozorimo na to što bi trebalo mijenjati. Mislim da je to najbolji odgovor na pitanje u kakvom je stanju trenutno Hrvatska.

Hoćete li uspjeti u svojim namjerama, ako kažete da nemate dovoljno moći da stvari preokrenete?

Lajšić: Mi smo za sada zadovoljni našim djelovanjem, možemo artikulirati svoje stavove i unutar RiDS-a, ali smatramo da uvijek možemo i bolje. Jer, ako mi ne budemo ništa radili za sebe, ne znam tko hoće.

Mateša: Mi smo jedna od rijetkih organizacija stranačke mladeži u Hrvatskoj u Rijeci sigurno koja se može pohvaliti konkretnim rezultatima a ne samo sastancima. Sudjelovali smo u brojnim humanitarnim i ekološkim manifestacijama i ne mislimo s time prestati. A da nam uvijek nedostaje moći za nešto više. I to je istina. No, nadamo se da neće uvijek biti tako. I ovaj bi sabor po tom pitanju mogao nešto promijeniti.

(28. 10. 1994.)

Dalmaciju su sveli na razinu najgore provincije

(Mira Ljubić-Lorger, predsjednica DA)

Već nekoliko mjeseci osjeća se napetost u Dalmatinskoj akciji, a posljednjih dvadesetak dana došlo je i do kulminacije sukoba između Vas i dvojice potpredsjednika, Zorana Ercega i Davora Maričića. Što je glavni razlog sukoba?

– Tu zapravo ima više pitanja. Prvo se odnosi na probleme koje smo imali sa dva potpredsjednika stranke. Moje je mišljenje, a i mišljenje većina članova Regionalnog odbora – koje ćemo mi moći sada nakon skupštine i artikulirati, jer je odluka bila da nećemo davati nikakva saopćenja niti ulaziti u polemike u novinama prije skupštine jer smo smatrali da je najpametnije na sve njihove optužbe odgovoriti time da se održi jedna normalna demokratska skupština i da se vidi kakvo je zbilja stanje u stranci – da u njihovim primjedbama ima, prvo, opravdanih stvari, točnih, koje smo svi mi doživljavali kao probleme u radu stranke, ali da ima i dodatnih motiva te da oni samo koriste objektivne teškoće koje stranka ima za postizanje svojih ciljeva.

Naše je objašnjenje doslovno to da je montirani politički proces koji se vodi protiv članova Dalmatinske akcije došao do mrtve točke gdje Državno odvjetništvo više ne zna što da radi s tim procesom, jer su jedini svjedoci optužbe odustali pa se pokazalo kakva je to manipulacija bila, i trebao im je sada novi, impuls procesu. Pronaći nekoga koji će možda dodatno optuživati svoje kolege i koji će to pokrenuti s mrtve točke.

I od početka je naš stav bio da je to zapravo vanjsko rušenje stranke i da je inicijalno to došlo izvana, da je to nastavak onoga što mi trpimo od osnivanja.

To su doista teške optužbe. Imate li konkretnih dokaza?

– Konkretno je riječ o dva dokaza. Prvo, gospodin Erceg u pismu koje je uputio članovima Regionalnog odbora i članovima stranke upotrebljavao iz sudskog spisa izdvojene policijske dokumente do kojih može doći samo policija i Državno odvjetništvo. Tako je to nisko bilo. A to je bilo za nas presudno za ocjenu cijele situacije.

I drugo, on je javno u »Feral Tribuneu« reкао da preispituje okolnosti oko postavljanja bombe u prostorijama stranke, što smo mi svi doživjeli kao ucjenu: ili će biti ono što on hoće sa strankom ili će izmijeniti svoj iskaz koji je već dao pred istražnim sucem. To je nama otvorilo oči, na neki način, da znamo o čemu se radi. Uz to je išlo niz lažnih, zbilja neistinitih stvari gdje se išlo na čistu manipulaciju osjećajima ljudi. Erceg je spominjao sebe kao teškog invalida, bolesnika i našu nebrigu oko njega. A u stranci postoji barem četrdeset svjedoka koji znaju koliko sam ja osobno, a i svi članovi stranke učinili da se njega izvuče iz zatvora, a posebna se briga posvećivala njegovoj obitelji. Bili smo i uvrijeđeni takvim njegovim tvrdnjama, najgorim neistinama sračunatim na efekt u javnosti. I treće, on je zbilja koristio ono što i jesu slabosti stranke. Mi smo stranka koja je jako brzo narasla, a sve takve stranke imaju organizacijskih problema. Ali smo smatrali da treba donijeti novi program, novi statut i sve riješiti u okviru stranke. I rasprava na ovoj skupštini je pokazala da nema nikakvih dilema u vezi našeg statuta i programa. Bilo je i različitih diskusija, vidjeli ste, po običaju su najviše kritizirali oni koji najmanje rade, ali većih dilema oko tih dokumenata nije bilo. Dakle, umjesto da probleme rješavaju unutar tijela stranke oni su izabrali državne medije, što je nama bio konačan dokaz da to nije normalno ponašanje člana Dalmatinske akcije. Moram napomenuti i to da su oni tražili održavanje skupštine a sve su činili da se skupština ne održi. Pozivali su odbore da ne šalju delegate na skupštinu. Tako da je s njihove strane bilo užasno puno nekorektnih postupaka. A za potpredsjednike stranke izabrani su u najtežim trenucima za stranku, tokom montiranog procesa, i evo kako plaćamo svoju grešku. Bilo je puno prljave igre, no srećom stranka se pokazala dovoljno zreloom da to izdrži.

Najveće kritike na Vaš rad tiču se stanja u stranci, ali i donošenja programske deklaracije i statuta kojima se, posebno ovom drugom, pripisuje rigidnost...

– Svatko onaj koji je imao bilo kakvih dilema sada može na miru pregledati te dokumente. Statut je jedan rijetko demokratski dokument, dapače znatno demokratskiji nego onaj raniji, koji su radili upravo Zoran Erceg i Davor Maričić. Svuda se uvodi princip kolektivnog rada, a na moje osobno inzistiranje predsjednik nije više samostalni organ kao u svim strankama već radi zajedno s predsjedništvom. I niz drugih stvari.

U cijeloj ovoj priči provlači se i pitanje koncepta regionalizma. Naime, prema onome što je javnosti rekao gospodin Maričić, jedan od razloga što ste se »okomili« na njega jest i pismo što vam je uputio predsjednik RiDS-a Vladimir Smešny, a u kojem od Vas kao predsjedavajućeg ARSH-a traži aktiviranje te asocijacije i predlaže Davora Maričića za tajnika ARSH-a. Vi takvu mogućnost navodno niste htjeli dopustiti?

– Morate prije svega znati, a ovo je prethodna napomena prije nego direktno odgovorim na pitanje, da ja nijednu odluku nisam donijela sama. Sve odluke donio je Regionalni odbor, većinom glasova, i to puno većom većinom nego što oni hoće priznati u javnosti. Tako da ni ove odluke o suspenziji nisam donosila sama, nego Regionalni odbor...

Odnosno potvrdio ih je nakon telefonskih konzultacija?

– Je. Jer po Statutu takva je mogućnost dopuštena, s time da je i prilikom tih telefonskim konzultacija bio prisutan predsjednik Komisije za pripremu skupštine, tajnik stranke i predsjednik Nadzornog odbora. Tako da su svi bili konzultirani, čak i Erceg i Maričić, dakle, doslovno su se svi izjasnili. I s jednim glasom protiv oni su suspendirani.

E sad pitanje regionalizma. Da. Bilo je razlika u koncepciji regionalizma, osobito između mene i gospodina Maričića. Ali ne samo između mene već i cijelog Regionalnog odbora i gospodina Maričića. Jer smo mi i o toj temi raspravljali na Regionalnom odboru. Naime, gospodin Maričić je jednom skupu Asocijacije regionalnih stranaka, gdje je išao kao moja zamjena, iznio da je stav Dalmatinske akcije da se kao promatrači u ARSHU-u mogu primiti i stranke koje nisu regionalne. Pa je predlagao, primjerice, da i HND ima status promatrača u Asocijaciji. Nikakve konzultacije prije toga nije obavio s Regionalnim odborom, dakle, to nije mogao govoriti u ime stranke a da se prije toga ne konzultiramo, a drugo, naš je tvrdi stav bio da članovi ARSH-a mogu biti samo regionalne stranke. Druga je stvar s kim ćemo onda mi surađivati. I postoji još nešto što je također bio stav u stranci, a to je da ćemo se mi zalagati za regionalno ustrojstvo Republike Hrvatske, da ćemo tražiti da se u to pravcu izmijeni i Ustav, pa da umjesto Županijskom imamo regionalni dom Sabora, ali da se nećemo izjašnjavati o formi u kojoj će regionalizam biti izražen. Dakle, nama je bitan sadržaj, bitna nam je Dalmacija kao regija i mogućnost da sami odlučujemo o velikom dijelu sredstava te da sačuvamo taj svoj kulturni, ekonomski i povijesni identitet. Prema tome, mi znamo što hoćemo a od razvoja situacije zavisi kako će to pitanje biti riješeno u Hrvatskoj. I on to naprosto nije bio u stanju razumjeti.

Vi ste znači u Regionalnom odboru ocijenili da je suspenzija nužna. Nije li se moglo pričekati do Skupštine pa tamo razriješiti nastalu situaciju?

– Mi smo procijenili da je došlo do velike štete jer skupština u protivnom uopće ne bi bila održana. On su, naime, u javnosti tražili održavanje skupštine, a nama je i bilo vrijeme da je održimo, a s

druge su strane kao potpredsjednici slali pisma gradskim i općinskim odborima da ne delegiraju članove za skupštinu. U tom času je na terenu došlo do potpune konfuzije. Regionalni odbor i predsjednik stranke traže pripreme za skupštinu, a dva potpredsjednika ih uvjeravaju da to ne treba napraviti. Zato su s terena počeli stizati zahtjevi da se to raščisti. Tako smo procijenili da nama cijela skupština dolazi u pitanje, da u takvim uvjetima uopće nećemo moći održati skupštinu, pa sam na zahtjev većine članova predsjedništva morala sazvati izvanrednu sjednicu Regionalnog odbora gdje su suspendirani.

Oni, međutim, nisu brisani iz evidencije članstva. Upućeni su pred Sud časti gdje je počeo postupak utvrđivanja njihove odgovornosti. Mi ne želimo prejudicirati odluku Suda časti, mada se po raspoloženju ljudi na skupštini mnogo toga može naslutiti.

U obrazloženju suspenzije stoji da su prekršili stranačku disciplinu, da su nastupali u ime stranke...

– ... što nisu imali pravo i kršili su Statut. Članove Regionalnog odbora bira i razrješava skupština. Regionalni odbor ne može izbaciti svog člana, osim ga uputiti na Sud časti. A Davor Maričić ujedno i predsjednik Gradskog odbora Zadar suspendira člana Regionalnog odbora iz Zadra jer se s njim ne slaže. To može samo skupština. Oni su obojica sustavno kršili Statut i norme ponašanja. Kad to dozvolite potpredsjednicima onda nastaje opći kaos među članstvom i odborima što nijedna stranka sebi ne može dopustiti.

Zadržat ću se još malo na pitanju nastupanja u javnosti. Sa strane zvuči dosta rigidno, miriše na demokratski centralizam, da nijedan član nekog tijela ne može samostalno tumačiti njegove odluke?

– To kod nas nije pravilo. Mi takvu odluku donosimo u izuzetnim okolnostima. Svaki član stranke može imati potpuno drukčije mišljenje i slobodno može istupati u javnosti i mi o tome ne raspravljamo. Vi znate da je mnogo naših članova davalo različite izjave, od kojih su neke bile i problematične gledano sa strane našeg programa, a mi nismo nikakve zabrane postavljali. Ali, u kritičnim momentima za stranku mi ponekad donesemo takvu odluku, i to vrlo rijekto, to se do sada dogodilo svega dva puta, i to kada procijenimo da bi u javnost išle stvari koje su naprosto unutarstranačke prirode.

Na primjer, spominjali su se problemi s financijama. I normalno je da smo mi morali zatražiti od Nadzornog odbora da obavi uvid u poslovanje stranke. Do tada smo tražili da se izjave ne daju.

Da li se onda ovaj sukob u vrhu stranke može usporediti sa slučajem Šalov – Benzon iz ljeta 1993. godine, koji je isto tako potresao Dalmatinsku akciju?

– Nikako. Zapravo je riječ o potpuno različitim stvarima koje ja ne bih izjednačavala. Dalmatinski temperament je jedan težak temperament. Svi mi imamo puno dinarskih gena i kod nas sukobi

uvijek poprimaju spektakularne razmjere. Međutim, ja moram naglasiti da mi nikada nismo imali odnos prema ondašnjoj grupi koja je isključena iz stranke kao prema ovoj dvojici. Mi smo uvijek smatrali da je onda bilo razmimoilaženja oko programa i statuta, ali se sve ipak zadržalo unutar stranke, u jednoj puno korektnijoj atmosferi. I na koncu, ta je grupa imala osjećaj ljubavi prema stranci, i to smo svi mi cijenili. Nismo se slagali, njihova koncepcija nije uspjela, ali oni su pokazali ono što možemo nazvati vođenjem računa o interesu stranke. A ovdje se išlo na unutrašnje razaranje stranke, što je velika razlika.

Po Vama, ovaj je slučaj okončan, Dalmatinska akcija ide dalje?

– Ja sam u izvještaju o radu zapravo istaknula ono što će biti naš budući rad. Mi imamo puno problema i mislim da je znak zrelosti kad je stranka u stanju pred svima priznati da ima problema. Stvarno smo stranka koja je nastala na »ledini«, ni iz čega. A stvoriti stranku u uvjetima terora, zastrašivanja, ratne situacije u Dalmaciji, je užasno teško. Onda su tu i problemi nedostatka političke tradicije na ovim prostorima, političke kulture uopće, činjenice da postoji strah, da imamo dnevni list »Slobodnu Dalmaciju« koja se prema nama postavlja izrazito neprijateljski, etiketira nas. Mi zbilja radimo na najgorem mogućem terenu, pa bi bilo čudo da nemamo problema. I toga smo svjesni, toga je svjesna cijela stranka i zato se ja za stranku uopće ne plašim.

Zato sam optimist, jer je najgore kada se zatvaraju oči pred problemima.

Što u tom kontekstu donosi nova Programska deklaracija?

– To je naš novi program nacionalnog spasa za Dalmaciju. Mi smo tu težište stavili na nekoliko činjenica. Prvo, mi tu zbilja nudimo ekonomski program, i to vrlo konzistentan, s jadranskom orijentacijom i svim onim što traži polikulturalna privreda.

Dakle, oslobađanje Dalmacije iz zagrljaja kolonijalne monokulturne privrede u čemu se nalazi čitavo stoljeće. I svaki put kada nam propadne ta monokultura propada čitava regija, iseljavaju nam se ljudi. Mi prvi put sada govorimo o privredi Dalmacije kao cjelini, gdje se toliko toga može napraviti. S druge strane, prvi put tvrdimo da je Dalmacija u stvari centar, politički, kulturni, i da je to bila stoljećima, te da neće prihvatiti ovaj sadašnji položaj provincije. Smatramo da ćemo uspjeti polako i strpljivim radom učiniti da ona opet bude centar, kulturni i politički uzor ostalim regijama.

U deklaraciji se ne spominju »barbari izvan Dalmacije«, koji su u stvari uzrokovali dobar dio ove polemike i ovog slučaja? Što ste u stvari htjeli s time reći u »spornom« interviewu »Feral Tribune«?

– Već sam dala objašnjenje u »Globusu«, ali ću ga još jednom ponoviti. Trebalo je neke stvari zaista drastično kazati. Naša je javnost navikla da joj nešto morate kazati u drastičnoj formi pa da vas prihvati. A bitna je poruka to da cijela Hrvatska treba prihvatiti vrijednosti koje su tradicionalne u Dalmaciji. I zato sam morala dati tu izrazito nepopularnu izjavu, naravno nepopularnu izvan

Dalmacije, da ljudi u Hrvatskoj shvate da imaju jednu kulturnu regiju, regiju koju mogu pokazivati cijelom svijetu i hvaliti se njome, a koju su sveli na razinu najgore provincije. To je barbarizam. Ovim ljudima treba vratiti samopoštovanje koje je na najnižoj mogućoj razini pa se rješenje problema vidi u iseljavanju. Trebalo im je reći: čekajte, ovo ovdje vrijedi i za to se treba boriti.

Je li, da Vas pitam na kraju parafrazirajući napis u »Slobodnoj Dalmaciji«, Mira Ljubić Lorger Fidel Castro Dalmatinske akcije?

– Ono što je komično u svemu ovome je činjenica da mi s terena i iz odbora najviše zamjeraju isuviše majčinski odnos. Zamjeraju mi da ovo sve nisam presjekla znatno ranije, da nisam prije poduzela odlučnije korake. Zapravo, ljudi od mene traže oštrije ponašanje, a ja ih stalno molim da budemo sabrani. Dakle, situacija je potpuno obrnuta od one kakvom se prikazuje. Činjenica je da sam ja poštivala svaku odluku Regionalnog odbora i predsjedništva, a da su ova dvojica, kada njihovi prijedlozi nisu prolazili, napuštali sjednice. Prosudite sami tko je onda tu autoritarni karakter, a tko nije.

(11. 04. 1995.)

Slijepa žudnja za vlašću gospođe Lorger

(Zoran Erceg i Davor Maričić)

Koje su vaše glavne primjedbe na račun Mire Ljubić Lorger, s obzirom na to da nju smatrate najodgovornijom za stanje u Dalmatinskoj akciji, što je konačno i rezultiralo vašim suprotstavljanjem takvoj stranačkoj politici?

Erceg: Moje neslaganje s predsjednicom dr. Lorger datira od kolovoza 1993. godine, od kada sam aktivno uključen u rad stranke. Bili smo zagovornici suprotnih koncepcija o radu i organizaciji stranke kao i zagovornici različitih političkih ciljeva. Zahtijevao sam javnost rada, otvorene sjednice od kojih bi ostao trag u verificiranim zapisnicima kako ne b postojala mogućnost naknadnog drukčijeg tumačenja zaključaka, što je inače bio čest slučaj. Zahtijevao sam da politički istupi u javnosti budu rezultat dogovora rukovodstva stranke, da istupi budu dostojanstveni s konstruktivnim prijedlozima i argumentiranom kritikom, a ne iritirajući provocirajući, da se rad odvija u stranačkim prostorijama a ne u stanu Lorgerovih i da stranačka arhiva bude dostupna svima. Naročito sam inzistirao da se ispravnost stranačke politike među građanima Dalmacije kao i popularnost vodećih ljudi u stranci provjerava putem anketa i tribina, da se evidentira članarina i novčani prilozima. Bez znanja stranke predsjednica je usto dogovarala nekakve koalicije, uspostavljala kontakte s inozemstvom, te odbacivala sve one u stranci koji bi mogli biti politički prepoznatljivi i popularni u javnosti, čime bi mogli ugroziti njenu poziciju. Kriteriji za kadrovski odabir isključivo su bili slaganje s načinom rada predsjednice. Ukratko, tražio sam jačanje stranke, bolji rad i

suradnju s gradskim i općinskim odborima, umjesto postojeće autoritarnosti i samovolje predsjednice. Na sve propuste u radu ukazivao sam od samog početka i to prvih pola godine samo u osobnim kontaktima s predsjednicom, bojeći se izazivanja raskola u stranci, a potom i na sastancima predsjedništva. Kako moje kritike na njen rad nisu imale nikakvog odjeka, na sjednici predsjedništva 11. veljače predložio sam gospođi Ljubić Lorger da se povuče s funkcije predsjednika, s tim da bi do skupštine stranku vodilo predsjedništvo, a da bi se zaštitio dignitet saborskog zastupnika »prema vani« ona bi i dalje predstavljala stranku.

Što su u to vrijeme radila glavna tijela stranke, Regionalni odbor i predsjedništvo, te gradski i općinski odbori?

Erceg: Mislili smo da ćemo na samom predsjedništvu moći artikulirati nekakvu politiku koja će biti prezentirana na Regionalnom odboru, s mogućnošću da se to tamo prihvati ili ne prihvati. Međutim, najobičnije stvari u vođenju sastanka, kao što je vođenje zapisnika, da bi se evidentiralo tko je što govorio, tko je što želio, tko je što predlagao, nije bilo moguće. Tako da se Regionalni odbor nikada nije mogao upoznati s radom predsjedništva, s različitim promišljanjima unutar predsjedništva, pa Regionalni odbor nikada nije ni razmatrao takve zahtjeve. Kada smo odlučili upoznati Regionalni odbor s našim viđenjem stanja u stranci odmah je to ocijenjeno kao pokušaj razbijanja stranke. Tada sam odlučio još malo pričekati, želeći se uvjeriti u reakcije drugih u stranci na ovakav nepravilan način rada predsjednice.

To se i dogodilo na sastanku Regionalnog odbora stranke u veljači, gdje je bilo evidentno nezadovoljstvo manje više cijelog toga tijela s radom stranke, njenom organizacijom i položajem na političkoj sceni u Hrvatskoj. Inače, zbog lošeg rada u stranci ugasili su se odbori u Veloj Luci, Korčuli, Jelsi na Hvaru, Sinju, skoro je ugašen odbor u Splitu, a veliko nezadovoljstvo vlada u najvećim odborima u Makarskoj, Pločama i Zadru.

Vrlo brzo nakon toga događaji su počeli pretjecati jedan drugog i Vi ste suspendirani. Koji je po Vašem mišljenju povod suspenzije?

Erceg: Izašao je intervju gospođe Lorger u »Feralu«, iako smo se prije toga na Regionalnom odboru dogovorili da ne izlazimo u javnost ni sa kakvim političkim ocjenama, a ne samo kako tvrdi predsjednica s unutarstranačkim problemima. Tamo su izrečene neke kvalifikacije od kojih sam se morao ograditi, što je poslije iskorišteno kao jedan od razloga za suspenziju. Navodno nisam imao pravo govoriti u ime stranke, što nije točno jer je to bio plod konzultacije s potpredsjednikom u Drveniku i Zadru, a i portparol stranke Jadranka Polović je zahtijevala od mene da to iznesem u javnost ili će to ona sama učiniti.

Pokušao sam kontaktirati i četvrtog potpredsjednika iz Ploča, no nisam ga našao jer je bio na službenom putu. Telefonska suspenzija dogodila se u subotu, 18. ožujka. Pitao sam predsjednicu

čija je odluka da se Regionalni odbor sazove telefonski jer je u statutu takva mogućnost predviđena jedino zbog ratnih ili nekih drugih izvanrednih okolnosti. Mislio sam da u ovom slučaju takvih okolnosti nema jer je ionako već u ponedjeljak sazvan Regionalni odbor da bi potvrdio telefonske odluke.

Dakle, na moje pitanje tko je odlučio da se telefonski sazove Regionalni odbor, rečeno mi je da je to odluka predsjedništva. A kad sam pitao kako to da ja kao potpredsjednik ne znam za taj sastanak, rečeno mi je da uostalom sad imam priliku izjasniti se da li sam za to da se sazove Regionalni odbor putem telefona, koji je usput rečeno već u toku. Kad sam pitao da li se vodi zapisnik, rečeno mi je da se razgovor snima i da će biti prezentiran na Regionalnom odboru dva dana kasnije. A kad se u ponedjeljak skupio izvjestan broj članova Regionalnog odbora nije prezentiran tonski zapis, tako da ni danas nitko ne zna da li su svi oni koji su navedeni u zapisniku doista i glasali za suspenziju. Od onih što su me poslije nazivali saznao sam da to baš ne odgovara istini.

Maričić: Kada je riječ o suspenziji ne želim se ni oko čega pravdati, jer mi sa samom suspenzijom nije ostavljeno mnogo prostora za djelovanje, i drugo, nikada ne bih išao s bilo kakvim izjavama u novine da mi se omogućilo da svoje stavove iznosim institucionalno, unutar stranke. Ovakav način suspenzije meni je naprosto smiješan. Mi smo imali odluku Gradskog odbora u Zadru odmah nakon toga, sa sjednice bez moje prisutnosti, gdje se takva odluka o suspenziji smatra ništavnom. Iz jednostavnog razloga što se u optužbama koje se navode u suspenziji spominju moje samoinicijativne radnje, iako su to bile odluke Gradskog odbora u Zadru. No, i to držim irelevantnim i nevažnim. Glavni motiv zbog kojeg je došlo do suspenzije je sljedeći. Na prvom pripremnom sastanku za održavanje godišnje skupštine tajnik Marušić i predsjednica gospođa Lorger došli su s prijedlogom statuta koji je jednoglasno proglašen totalno centralizirajućim, jer je svu izvršnu vlast svodio na jednog čovjeka. Kad je taj statut na tom Regionalnom odboru jednoglasno odbijen trebalo je »maknuti« osnovni razlog mogućeg ponovnog odbijanja statuta. A to sam bio ja. Jer sam ja, uspoređujući stari i prijedlog novog statuta, dokazivao kako se sva vlast pokušava svesti na jednog čovjeka. Kako se nije moglo maknuti samo mene, bila je prilika i da se makne Zoran jer se znalo da će i on reagirati. To je dovelo do toga da je makarski Gradski odbor najavio da će se dati kolektivnu ostavku na članstvu ako gospođa Lorger ostane na mjestu predsjednice.

U čemu se, dakle, Vaša koncepcija stranke i regionalizma uopće razlikuje od one gospođe Ljubić Lorger?

Erceg: Razlike u koncepcijama o radu stranke su duboke, dijametralno suprotne.

Nasuprot mojoj koncepciji stajalo je nešto nejasno, maglovito, nikada definirano i na papiru uobličeno. Na primjer, htio sam omasovljenje članstva iz čega bi, uvjeren sam, proizašao kvalitet,

dok je gospođa Lorger zastupala tezu da nas je dovoljno i pet da imamo stranku. Moj uzor nije i ne može biti Castro, niti se Castrove ideje i njegovo djelovanje može ukomponirati u koncepciju rada Dalmatinske akcije. Politička promišljenja i težnja naroda u Dalmaciji, uvjeren sam, odavno su oblikovana i nalaze se u glavama i srcima Dubrovčana, Pločana, Makarana, zadrana, Šibenčana, Splitsana, otočana i ljudi iz Zagore. Politički cilj Dalmatinske akcije je to objediniti, uobličiti, prezentirati te izboriti se za to u hrvatskom Saboru. Za razliku od toga gospođa Lorger doživljava Dalmatinsku akciju samo kao sredstvo za dolazak na vlast, a s obzirom da su vodeća mjesta u drugim strankama bila zauzeta preostala joj je Dalmatinska akcija. Ona osim slijepe žudnje za vlašću nema političkog cilja, ideje. Uostalom, sama je nedavno izjavila na Regionalnog odboru, kada su gradski odbori izrazili nezadovoljstvo radom predsjednice, da nema hrabrosti izaći pred narod s koncepcijom regionalnog ustroja Dalmacije.

Nisam želio da glumimo stranku već da Dalmacija uistinu ima dostojnog predstavnika koji bi artikulirao njene težnje i interese, pa odatle i ovi moji pokušaji nekakvih promjena. Dakle, ovdje se nikako ne radi o osobnom sukobu dvoje-troje čelnika stranke, već o dubokim principijelnim razlikama u stavovima vezanim za djelovanje i organizaciju stranke.

Maričić: Od prvog trenutka od kada sam ušao u Dalmatinsku akciju 1991. godine, zalagao sam se da to bude stranka koja će imati prepoznatljivog ne jednog čovjeka nego nekolicinu. To sam provlačio i kroz Asocijaciju regionalnih stranaka Hrvatske. I ne samo ja, nego su takvi bili i stavovi RiDS-a i Slavonsko-baranjske hrvatske stranke, gdje smo zagovarali stvarno jednu široku akciju za regionalizacijom Hrvatske. Vidjeli smo da se u stvari zatvaranjem unutar županije, kao što radi IDS, ili ovakvim nedefiniranim pristupom Dalmatinske akcije, gdje se samo zagovarao sadržaj bez definiranja forme, stalno »plivalo« očekujući što će učiniti oni koji su nam i nametnuli ovaj ustroj Hrvatske. Pa ako oni odluče da će Srbi dobiti svoju regiju onda će i Dalmacija tražiti svoju autonomiju. Ja se s time ne slažem jer je to u prvom redu podjela na nacionalnom nivou. Mi smo zagovornici građanske ideje gdje se o regijama govori kao o unutrašnjem organizacijskom obliku države.

Izrekli ste mnogo oštrih optužbi na račun gospode Lorger. Možete li ih i dokazati?

Erceg: Svaku tvrdnju možemo i dokazati ili izjavama svjedoka ili papirom. Toga ima toliko mnogo da je potrebno puno strpljenja i truda se se u sve to pronikne.

Navodno ste Vi ponovno izrazili sumnje u umiješanost predsjednice stranke oko eksplozije bombe u sjedištu stranke?

Erceg: Ni u kom slučaju. Ipak za takvo nešto organizirati trebaju puno veće organizacijske sposobnosti nego što ih ima ona. ali da preispitujem okolnosti oko eksplozije, to da. Došao sam u posjed dokumenata gdje se vidi da sam bio optužen od jednog dijela rukovodstva stranke da sam

organizirao sastanak gdje se to navodno dogovaralo. A i sadašnji tajnik Marušić je izjavio da je bio zaveden i da je poslužio nekome čime je indirektno optužio i samu predsjednicu. No, nemam konkretnih činjenica, pa ne bih volio govoriti o nečemu što ne mogu dokumentirati. Vrijeme će ipak na kraju sve pokazati.

Na kraju ste ipak u vrhu stranke ostali usamljeni. I na skupštini ste izgubili bitku?

Erceg: Mislim da se radi o čisto materijalnim interesima koji vežu na okupu ljude oko gospođe Lorger. Što se da i dokazati. Osim toga, na brzinu su osnovani odbori u Sinju, Trilju, Gracu i Opuzenu odani predsjednici, a tu je i još nekoliko novoformiranih odbora koji nisu upoznati sa stanjem u stranci, pa je stvorena mašinerija koja je okrenuta protiv nas, kojoj nisu poznati naši pravi stavovi. Slično se događalo i 1993. godine kada su iz stranke udaljeni Damir Šalov, Benzon i grupa ljudi oko njih okupljena, kada sam i ja kao novi u vodstvu stranke, upravo je gospođa Lorger tražila da se aktivnije uključim u rad stranke, stao na stranu predsjednice ne znajući točno o čemu se radi. A bilo je to i inače vrijeme etiketiranja stranke kao četničke i jugonostalgičarske. Očito, trebalo je eksponirati dragovoljca HV i invalida Domovinskog rata čijim političkim promišljanjima nije bilo zamjerke. Tek kasnije sam shvatio čemu sam poslužio. Zato sam se nedavno i ispričao gospodinu Šalovu.

Maričić: Činjenicu da se radi o ljudima koji su jednostavno plaćeni potkrepljuje i izjava, rukom pisana, glasnogovornice stranke Jadranke Polović da ne podržava ovakav način rada predsjednice, da bi nakon toga od nje doznao da je ona ipak njoj priklonjena.

Kasnije sam doznao da je ona »kupljena«, ne znam kako bih to drukčije nazvao, jer joj je gospođa Lorger »sredila«, što još nije ni sigurno, postdiplomski studij u SAD. Kad već govorimo ovakve »šporkarije«, i gospodin Radovan Kečkemet, koji je vodio skupštinu, »podvio je rep« i pobjegao kada su naši članovi bili u zatvoru, i sada se ponovno aktivirao da bi se ispostavilo da je tada za simultane prijevode na suđenju dobivao po 500 DEM, i to još plaćeno od humanitarne pomoći.

Što ćete sada poduzeti. Mira Ljubić Lorger i dalje je predsjednica stranke, vi ste pod suspenzijom, a ako stranačka arbitraža tako ocjeni možete biti i isključeni iz stranke?

Erceg: Izgleda da nije važno tko će sve napustiti stranku nakon ovoga, a to ćemo vjerojatno biti ja, Davor, i još neki pojedinci ili odbori. Važno je da se zadrži ovakav način rada i omogući onima koji su dosad bili na čelu stranke da tu i ostanu. Nije važna ni masovnost ni kvalitet. A da bismo imali moralno pravo tražiti od HDZ-a da izgrađuje demokratske odnose u Hrvatskoj morali bi prvo takve odnose izgraditi u vlastitoj stranci kako bi primjerom pokazali za kakve se odnose zalažemo. Ukratko, ukoliko gospođa Ljubić ostane na čelu stranke, to više neće biti stranka u kojoj bih ja mogao zadovoljiti svoje političke interese. Jer, ako mi na skupštini ne možemo zajedno sjesti i pokušati se argumentirano suprotstaviti, to očito znači da na drugoj strani ne postoji želja da se

utvrdi da li je nešto točno ili ne. Meni su ostali čist obraz i savjest pred prijateljima, članovima stranke suborcima, javnosti, a to mi je dovoljno. U svakom slučaju, mislim da sada nema stranke, koja bi zadovoljila ona politička razmišljanja do kojih je nama stalo. Dalmacija sigurno zaslužuje jednu regionalnu stranku koja bi zastupala svekolike interese ljudi u Dalmaciji, ali postojeća DA to više nije.

Maričić: Ja sam rekao i u zadarskom »Narodnom listu«, da ukoliko gospođa Lorger ostane na čelu stranke, u stranci, svejedno, ja neću ostati. Ne samo zbog nje već i zbog ljudi koji se nalaze oko nje. Neprihvatljiv mi je ovakav način rada. Iz jednostavnog razloga što da bi se ljudi mogli boriti za zajedničke ciljeve najprije među njima mora prevladati demokratski odnos, tolerancija i borba za istinu. Mogućnost za takvo nešto u postojećem Regionalnom odboru ne vidim, tim više što smo bili izloženi prijetnjama pojavimo li se na skupštini. Isto tako, smatram da je ovakav rasplet događaja u Dalmatinskoj akciji ujedno i poraz ARSH-a, jer je pobijedila koncepcija koja ide ka zatvaranju regionalnih stranaka umjesto jačanju regionalnih pokreta u Hrvatskoj u cjelini.

(11. 04. 1995.)

Perzijski luksuzna vlast glavni čimbenik gospodarske propasti

(Damir Jurić, predsjednik S-BHS-a)

Od kada se Lista za Osijek, čiji ste bili osnivač i posljednji predsjednik, prije dvije godine udružila sa Slavonsko-baranjskom hrvatskom strankom činilo se da ste se udaljili od dnevne politike i stranačkog rada. Stoga se to što ste postali predsjednik SBHS-a može smatrati i svojevrsnim iznenađenjem za širu hrvatsku političku javnost?

– Da, udruživanjem Liste za Osijek i SBHS-a malo sam se udaljio iz dnevne politike. To je prirodno, jer sebe ne vidim u ulozi političara nego političkog analitičara, nekoga tko se bavi politikom više kao stručnjak nego kao građanin. Uostalom to je lako razumjeti. Svi politički aktivni ljudi, pogotovu čelni ljudi u strankama, znaju da je takav rad neobično iscrpljujući i da zahtijeva volovske živce. Također, izbor za predsjednika Slavonsko-baranjske hrvatske stranke bio je iznenađan a došao je slijedom oštih diskusija koje su u stranci vođene oko njezina daljnjeg razvoja. Zbog gorkastog okusa tih žučnih rasprava, i volje da ne pridonesu zaoštavanju, nekoliko se vodećih ljudi nije kandidiralo na drugome saboru stranke pa je izabrana nekolicina novih ljudi za koje se činilo da mogu stranku povesti u novu fazu, u šire otvaranje prema javnosti. To je smisao moga izbora i ja sebe na ovoj dužnosti vidim kao prijelazno rješenje. No, u tom razdoblju dok budem predsjednik stranke angažirat ću se bez ostatka.

Hoće li nakon posljednjeg sabora biti promjena u načinu vođenja stranke i djelovanja uopće?

– Bit će promjena, nadam se, i to sveobuhvatnih. Temeljni je dosadašnji problem bio u nedostatnoj političkoj profilaciji stranke. Ona je rasla, ali se nije i adekvatno razvijala i pred neko se vrijeme došlo do spoznaje da smo stigli do granica ekstenzivnog rasta. Sada nam je nužan intenzivan i kvalitetan rast, a prije svega definiranje našega političkog stanovišta. Mi moramo biti strankom s odgovorima na sva hrvatska pitanja, a ne samo ona regionalna. Politizacija zavičajnosti je bila značajna inovacija na slavonskom političkom nebu, ali to niti izdaleka nije dostatno.

Govorite o politizaciji zavičajnosti, a u prostor na kojemu djelujete spada i Zapadni Srijem. Zašto onda na stranačkom saboru nije prošao prijedlog da se u naziv stranke doda riječ »srijemska«?

– Ne, prijedlog o dodatku pridjeva »srijemska« nije odbačen, dapače, mi želimo uključiti i srijemsko ime u naziv naše stranke. Osim jednoga komadića Srijema koji nam pripada, na potezu od Vukovara do Iloka, tu su i novi doseljenici, Hrvati iz vojvođanskog dijela Srijema. Oni su nam kulturno vrlo bliski i bilo bi ispravno smatrati ih sastavnim dijelom ovoga prostora. No, srijemski pridjev nije odmah uključen u ime stranke jer ne želimo mijenjati skraćenicu, dobro poznatu ljudima, i to uoči izbora. Riječ je, dakle, o čisto tehničkim motivima odbijanja takvog prijedloga u ovom trenutku.

Iz Vaših odgovora na stanje u stranci proizlazi da ste u ovom trenutku više zadovoljni stranačkom mrežom nego organizacijskim pretpostavkama za djelovanje?

– Stranačka mreža naše stranke i nije tako loša. Imamo puno ogranaka mada još nismo pokrili svu Slavoniju. Izvanredna je stvar što su SBHS stvorili uistinu »mali ljudi«, bez ikakvih medijskih operacija, snažnih i poznatih imena, praktično u anonimnosti. To svjedoči o snazi ideje i predanosti stranačkih aktivista, ali sada je ipak vrijeme za »moderniji« pristup. Moramo stranku okrenuti prema van i nadvladati dosadašnju sramežljivost.

Mijenja li što u vašem djelovanju činjenica da je SBHS postala parlamentarna stranka?

– Parlamentarni je status donio bitno poboljšanje našega položaja, ali je i taj status pridonio uočavanju nedostataka o kojima sam govorio. SBHS tek treba izaći u javnost s političkim odgovorima, i zainteresirati za njih Slavoniju i Baranju, ali i cijelu Hrvatsku.

U Sabor ste ušli kao članica koalicije u kojoj su još HSS, HNS, IDS i HKDU. Kako ocjenjujete djelovanje »Novog Sabora '95« nakon prošlogodišnjih izbora?

– »Novi Sabor '95« bio je najvećim iznenađenjem i ponajboljom inovacijom prošlih izbora. Mislim da smo donijeli pravu odluku kada smo pristupili toj udruzi. Napokon, regionalne stranke, imajući polje djelovanja na samo jednom djeliću nacionalnog teritorija, imaju samo teorijske šanse da prijeđu izborni prag. Stoga su koalicije prirodan okvir našega političkog djelovanja na nacionalnom

planu. Što se udruge tiče bilo bi loše kada bi ona bila samo predizborna, tehnička koalicija budući da osobno preferiram organske koalicije.

Dakle, interes vaše stranke za ovu koaliciju ne splašnjava?

– Interes SBHS-a za koaliciju je razumljiv, dapače na hrvatskoj političkoj sceni je potrebno rasčišćavanje, u smislu pojednostavljivanja cijele slike. Ne čini mi se logičnim postojanje tolikog broja stranaka u našem malobrojnom i politički nesofisticiranom narodu. Mislim da je glavni razlog tolikom broju stranaka na hrvatskoj političkoj pozornici leaderski nagon prije nego programska zadržatost i tankoćutnost.

SBHS je bila, uz IDS, RiDS i DA, i članica Asocijacije regionalnih stranaka Hrvatske. Ta je udruga, očito, propala. SBHS i IDS su se našli u »Novom Saboru«, a RiDS i DA su se okrenule drugim partnerima. Zašto se to dogodilo? Što to znači za suradnju regionalnih stranaka i za regionalizam u Hrvatskoj uopće?

– S regionalističkim strankama nije lako. One su, naime, postmoderne, postideologijske ali očigledno ne i imune na ideologije. Neke su među njima ljevijske, neke desnijske. K tomu među njima i nema toliko zajedničkih točaka, one su poglavito usmjerene na svoje »dvorište«. Volio bih da stvari stoje drukčije i da postoji barem programska koalicija regionalista usmjerenih ka svima zajedničkom cilju – regionalnom preustroju Hrvatske.

Politička konkurencija u Slavoniji i Baranji je velika. Tu su HDZ, HSLHS, SDP, HSP, ali i vaši koalicijski partneri HSS i HKDU. Što SBHS može ponuditi biračima kao specifično svoje? Koje će vam biti »udarne« točke budućeg rada?

– Pa, politička konkurencija i nije baš tolika. Sve su se stranke zamorile, pomalo okoštale, izgubile poletnost. Mislimo da naše vrijeme tek dolazi – Hrvatska je ušla u novo razdoblje, mirnodopsko, trezveno i obilježeno konkretnim zahtjevima i očekivanjima. U tom spletu okolnosti SBHS dolazi na svoje. Mi smo regionalistička stranka i u tom je političkom prostoru smješten i naš glavni zahtjev – sazivanje Slavenskog sabora na prostoru današnjih četiri ili pet županija koje bi imale biti jedinstvenom regijom. Tu je i naša najveća sadašnja stranačkoinstitucionalna poteškoća, jer za razliku od stranaka nacionalne razine mi nemamo jedinstveni politički prostor. Sada Osijek, Slavonski Brod, Požega i drugi gradovi nemaju ničega institucionalno zajedničkoga. Stvari se rješavaju ili u županiji ili u Zagrebu. IDS-u je utoliko lakše, glavni prostor njihova djelovanja je Istarska županija i utoliko oni mogu ostvariti i jedinstvo stranačkog djelovanja.

Slavonija i Hrvatska danas? Mogu li Slavonci i Baranjski danas biti zadovoljni svojim tretmanom u državi, s obzirom na to da je upravo negativni odgovor na ovo pitanje i uzrokovano osnivanjem SBHS-a?

– Slavonija nije nipošto zadovoljna stanjem u kojem se danas nalazi unutar Hrvatske, niti sa situacijom u Hrvatskoj samoj. Brinu nas protudemokratske i autoritarne tendencije aktualne vlasti, brinu nas njena bahatost i protueuropski sentiment. Mi se vidimo doista sastavnim dijelom udružene oporbe ili, preciznije rečeno, »snagom za normalizaciju« sveopćeg stanja u Hrvatskoj. Što se Slavonije tiče stvari su bolno jasne – mi sada imamo granice na sve strane i to, da stvar bude gora, teško propusne granice. Što će ostati od našeg tranzitnog položaja pri postojanju takvih teških granica? Gdje je poljodjelstvo, kako je moguće da tolika zemlja ostane neobrađena? Slavonska industrija? Pa mi gotovo i nemamo ničega novoga, naše najjače firme osnovala je još Austro-Ugarska. To što imamo je mahom staro željezo koje nema budućnosti. Ime Slavonije postaje jedinicom mjere za zaostalost. Iako situacija nije puno bolja ni drugdje u Hrvatskoj čini mi se da mi ipak prednjačimo. Naša perzijska, luksuzna, neprimjerena država, odnosno naša u slavnu povijest zagledana vlast je glavni čimbenik gospodarske propasti. To nije vlast koja sebe smatra izrazom interesa i potreba građana već prije bogomdana nomenklaturom stvorena da bi je podanici obožavali. Ona naprosto ne reagira na istinske potrebe, pogotovu ako su te potrebe podalje od metropole. Slavonsko-baranjska hrvatska je osnovana prije svega na sentimentu zapostavljenosti. Slavonija je do sada bila, vidjelo se to i na nedavnim izborima, glavnim uporištem HDZ-a, ne uzimajući u obzir neke jedva nastanjene krajeve, ali su okolnosti uvjetovale takovo stajalište. Sada je, međutim, samo pola godine od proteklih izbora, uznapredovao proces »dehadezeizacije« Slavonije i na našem se prostoru utoliko stvara ogroman politički vakum. Dolazeći mjeseci i godine trebali bi stoga pojačati glasnoću ovih približno devetsto tisuća Slavonaca, Baranjaca i Srijemaca.

Okvir

Nećemo Vojnu krajinu

Hoće li biti mirne reintegracije Podunavlja?

– Uvjereni smo da će doći do mirne reintegracije Baranje, istočne Slavonije i zapadnog Srijema i radujemo se tomu. Mislim da je to gotova stvar, mada ne stoga što tako tvrdi naša Vlada nego zato što to kažu Amerikanci. Početkom reintegracije, vjerojatno od srpnja, i mi ćemo dobiti malo više zraka mada to neće riješiti naše strukturalne probleme. No, znano je, uvjet našeg opstanka u Slavoniji je otvorenost, tako je to uostalom i za cijelu Hrvatsku, i bilo bi tragično da se pretvorimo u novu Vojnu krajinu.

(08. 05. 1996.)

HSLS-ova inicijativa o »istarskoj alternativi« je apsurdna

(Ivan Jakovčić, predsjednik IDS-a)

HSLS je pokrenuo inicijativu osnivanja »istarske alternative« IDS-u. Doživljavate li to kao prijetnju poziciji Vaše stranke u Istri?

– »Istarsku alternativu« doživljam kao potpuno demokratski pokušaj jedne političke stranke da učini ono što smatra da je najbolje za nju. Isto tako, podsjećam da je sličnu aktivnost u Istri vodio i vodi SDP, da i druge stranke rade na tome da na ovom terenu dobiju što više glasova. Mislim da je to demokratski i nešto sasvim normalno u političkom životu. Međutim, činiti to u trenutku kada se šestorica okupljaju na državnoj razini je apsurdno. A da ne govorim o tome da su zapeli već kod prve formulacije jer se, navodno, ta inicijativa pokreće zbog toga što je IDS nedovoljno demokratski i što se, nota bene, identificira s Istrom. Sam naziv »istarska alternativa« pokazuje da se sada oni identificiraju kao jedina alternativa u Istri. No, ponavljam njihovo je potpuno pravo da se organiziraju i čine ono što smatraju najboljim za sebe.

Teza HSLS-a je da se pokušava doskočiti monopolu vlasti IDS-a u Istri kao što oporba to želi učiniti s monopolom HDZ-a na državnoj razini. Mislite li da se to može poistovjetiti?

– To je čista demagogija. Poznato je da HSLS i SDP imaju velikih ambicija protiv IDS-a. Kao što to smatram legitimnim, legitimna je i naša obrana protiv takvih demagoških istupa. Naime, potpuno je jasno da lokalna razina odlučivanja ni izbliza nema ovlasti koje ima država, naročito u ovako supercentraliziranoj državi kao što je Hrvatska. Prema tome, svaki argument koji se na ovakav način želi plasirati u javnost vrlo brzo se razotkriva. Građani, naročito u Istri, vrlo dobro znaju koje ovlasti i financijsku pomoć ima naša uprava, te što ona konkretno radi, i da se to ne može uspoređivati s onim što se događa na razini središnje vlasti.

Može li ova inicijativa ugroziti daljnje djelovanje šestorice?

– Ne, nikako. Samo želim reći da je za mene apsurdno da istovremeno HSLS potiče takvu inicijativu u Istri, a s druge strane na mnogim područjima, upravo na toj nižoj razini, surađuje s HDZ-om. Predlažem da najprije razvrgnu sve koalicije s HDZ-om pa da onda otvorimo karte i razgovaramo u suradnji i u Istri. U više općine i gradova imamo odličnu suradnju s drugim strankama poput HSS-a i LS-a, pa čak i sa SDP-om. Jer, nije točno da je odluka SDP-a o povlačenju iz lokalne uprave u Istri ostvarena. Oni su isto tako zapeli na toj svojoj odluci zato što je veliki dio njihova članstva bio apsolutno protiv. A učinili su to u najgorem mogućem trenutku, pokušavajući nam pomaknuti tlo pod nogama kada se IDS strašno izložio oko problema s BINA-om Istre, odnosno naplate cestarine na istarskom ipsilonu. No, nisu uspjeli.

Ova inicijativa u kratko vrijeme vas ponovno konfrontira s HSLS-om. Naime, gospodin Budiša, doduše u ime šestorice, zatražio je da Skupština Istarske županije promijeni neke formulacije u Deklaraciji o multietičnosti i višejezičnosti u Istri, što usput budi rečeno još nije učinjeno. Je li to slučajno?

– Prije svega mislim da je dobro da političke stranke koje imaju ambicije zajednički upravljati Hrvatskom nakon sljedećih parlamentarnih izbora otvoreno razgovaraju o međusobnim problemima i da se ništa ne stavlja pod tepih. Mi smo sa SDP-om počeli tako razgovarati, dakle istovremeno polemizirati i surađivati. To je kvalitetan skok u razvoju demokracije u Hrvatskoj, jer zaista se ne moramo slagati u svemu, i to je nešto što može pridonijeti iskrenijim odnosima među strankama. Što se tiče same Deklaracije o multietničkoj i višejezičnoj Istarskoj županiji ona je još uvijek na snazi i bit će na snazi dok ne vidimo rezultate zakona o uporabi jezika i pisma manjina kojega uskoro treba donijeti hrvatski parlament. Nadam se da će HDZ napokon shvatiti da manjinama treba omogućiti zaista svestrani razvoj, da su pripadnici manjina onaj dio građana Hrvatske koji mogu biti pravi most prema njihovim matičnim zemljama.

Niste mi odgovorili na pitanje kriju li se u konfrontiranju HSLS-a s IDS-om neki dublji razlozi osim načelne političke borbe dviju različitih stranaka?

– Uopće se ne želim pretjerano baviti onim što HSLS danas promišlja glede Istre. Mislim da je to politika koja u Istri ne može dobiti značajniju podršku.

Svi ovi, nazovimo ih tako polemični detalji, ipak ukazuju na probleme u djelovanju šestorice koja je, nakon krize povodom otkazivanja razgovora s predsjednikom Tuđmanom, usporila svoje djelovanje.

– Projekt šestorice je nedvojbeno sudbonosni projekt za Hrvatsku. Nikada do sada naša zemlja nije imala priliku da se na jedan relativno brzi način u cijelosti demokratizira, i isto tako da se brzo stvore pretpostavke za ulazak u Hrvatske u pridruženo članstvo Europskoj uniji i Partnerstvu za mir, čime bi se otvorio prostor za kvalitetan gospodarski razvoj i razvoj svih drugih segmenata života. Taj projekt je dalekosežan i tiče se svakoga čovjeka. Odgovornost predsjednika stranaka šestorice je u tom smislu golem. Da li nama treba svađa na nižim razinama u ovom trenutku ili ne, neka procijene oni koji tu svađu cijelo to vrijeme potiču. Mislim da bi bilo mudrije da se dogovorimo o jednoj vrsti moratorija do parlamentarnih izbora i da sve probleme na nižim razinama, ako ih želimo otvarati, otvorimo nakon parlamentarnih, a prije lokalnih izbora. Upravo zbog toga što SDP i HSLS inzistiraju na raščišćavanju odnosa u Istri prije parlamentarnih izbora, mi ne možemo sjediti skrštenih ruku. Nitko to nema pravo tražiti od nas.

Nastave li se tenzije projekt šestorice može doći u pitanje?

– Mislim da ne. Opstanak šestorice uopće ne dolazi u pitanje. Naime, svi su svjesni da su upravo šestorica jamstvo za demokratsku i europsku budućnost Hrvatske, naročito nakon svih mogućih istupa vladajućih u posljednje vrijeme. Iskreno, mislim da su ove sitne čarke samo dio osobne taštine pojedinaca u ovoj čitavoj priči, jer nekako teže probavljaju da dečki iz IDS-a tako sigurno i kvalitetno rade i u Istri, ali i na višim razinama vlasti.

Međutim, činjenica jest da unutar šestorice postoje razni međustranački sporazumi i određeni stupanj suradnje pojedinih stranaka pa je moguće da uoči samih izbora, primjerice, SDP i HSLŠ odu na jednu stranu, Porečka skupina na drugu, a HSS na treću?

– Za mene nije bitan tehnički način izlaska na izbore. Uostalom i danas nemamo još ni jasan izborni zakon jer ovaj sadašnji sigurno neće ostati budući da bi HDZ hametice bio potučen. Dakle, za mene nije presudno da mi svi izađemo na izbore na jednoj hrpi. Značajno je, prvo, da mi sporazumno, zajednički, izlazimo na izbore, i drugo, da stvorimo zajednički program izlaska na izbore, jer mi građanima jasno moramo reći što nudimo. Naše se političke stranke u mnogočemu slažu, ali i u mnogočemu razlikuju. Mi građanima moramo reći koji su osnovni elementi programa s kojim izlazimo na izbore. IDS je 80 posto svog programa već sastavio, čak i onaj dio koji se tiče upravljanja državom mada nam je jasno da mi to samostalno nikada nećemo moći provesti, jer u projektu šestorice želimo participirati upravo takvim načinom rada. I treće, dio promocije na sljedećim izborima treba biti zajednički, polazeći od toga da svaka stranka ima svoj identitet i da istovremeno želimo zajednički nastupiti i pobijediti na sljedećim izborima. Mislím da ćemo na taj način pridobiti najveći dio birača. Dakle, tehnički dio izlaska na izbore treba prilagoditi tada važećem slovu zakona, a ovo ostalo o čemu govorim treba početi raditi već danas. Neovisno o tome kada će biti izbori, za nekoliko mjeseci ili godinu dana, jer se predizborna kampanja već zahuktala.

Čini se da vladajuća stranka preko svojih kanala sve češće gura tezu kako unutar opozicije, špijunskom terminologijom rečeno, ima svojih ubačenih »spavača« koji će u pravom trenutku razdrmati opoziciju i HDZ-u donijeti prednost. Razmišljate li i o tome? Je li to realna opasnost ili su posrijedi samo patke da vam se unutar šestorice ubačenim crvom sumnje oteža djelovanje?

– Teško je precizno reći jer, ako zaista postoje, »spavači« su visoko profesionalne osobe koje znaju svoj posao i teško ih je otkriti. Moguće je da HDZ ima pokojeg »spavača« ponegdje, ali pokazalo se već na prethodnim izborima da prelasci u HDZ uoči izbora toj stranci ne donose nikakvu bitnu prednost.

Poanta je u tome da oni ne bi ni trebali prijeći u HDZ već djelovati iznutra?

– Točno. Međutim, u jednom trenutku ipak bi se trebali na ovaj ili onaj način otkriti. U svakom slučaju imat ćemo odgovor i na takvu mogućnost. Iskustvo nas je, naime, naučilo da se od HDZ-a svemu možemo nadati i više nas doista ništa ne može iznenaditi.

Pretpostavljam da se to odnosi i na posljednje istupe predsjednika Tuđmana koji upozoravaju opoziciju na oštru izbornu utakmicu u kojoj se neće birati sredstva?

– Zadnjih nekoliko istupa čelnih ljudi HDZ-a potvrđuju moju raniju tezu da je u Hrvatskoj moguć i nedemokratski rasplet poslije izbora. Naime, zaista je otvoreno pitanje kako će vodstvo HDZ-a,

koje praktički ima stranačku vojsku i vrh policije, reagirati nakon što se objave rezultati parlamentarnih izbora. Želim biti optimist i vjerovati da će Tuđman prihvatiti rezultate izbora, međutim mnogo elemenata navodi na to da to tako ne mora i biti. U tom slučaju nama neće preostati ništa drugo nego da učinimo široku akciju, kako na međunarodnom planu tako i u zemlji, pozivajući narod da zajednički raščistimo jednu takvu nedemokratsku situaciju. Ponavljam, ne želim takvu situaciju, ali istupi čelnika HDZ-a pokazuju da su oni potpuno izgubili kompas i da još svašta možemo očekivati.

Konkretno?

– Primjerice, kada je javno rečeno da se htjelo zaratiti s SFOR–om. Ako se htjelo ići u tu avanturu onda je, naravno, mnogo lakše ratovati s vlastitim nenaoružanim narodom.

No, HDZ i do samih izbora ima dovoljno mehanizama da osujeti vašu pobjedu. Kako tome doskočiti?

– Ni u jednom trenutku nisam potcjenjivao HDZ, jer se pokazalo da je to stranka koja bilo demokratskim bilo nedemokratskim metodama uvijek nađe načina da ostane na vlasti. Međutim, od 1990. godine mnogo se toga promijenilo. Prije svega, razotkriven je njihov veliki lopovluk i ignoriranje lopovluka u sferi gospodarstva, očito je osiromašenje čitavog društva, i to sve zajedno navodi na optimizam da oni, koristeći bilo koje metode, ipak neće uspjeti razuvjeriti birače u te činjenice. Moguće je da će nekoliko mjeseci prije izbora bombončićima potkupljivati umirovljenike i druge koji su na državnom proračunu, no ne vjerujem da će to dramatično njihova kola, koja svom brzinom jure nizbrdo, preokrenuti uzbrdo.

Kako oporba može konkretno dodatno pomoći i onim najskeptičnijim biračima koji još uvijek vjeruju HDZ-u da »progledaju«?

– Građani danas neće progutati formulu »imamo Hrvatsku« i zbog toga glasati za HDZ. Oni danas traže ne samo da imaju Hrvatsku već i da ta zemlja bude mjesto za ostvarenje i njihovih pojedinačnih ambicija. Opozicija u velikoj mjeri svojim programom i dosadašnjim ponašanjem pokazuje da to može ostvariti. Ona građanima može pružiti nadu da će Hrvatska poprimiti pravi demokratski izgled. Pa čak i upravljanje na nižim razinama gdje je opozicija na vlasti, uza sve mane malih ovlasti i nedovoljnih sredstava, pokazuje drukčiji stil upravljanja, poštenje upravljanja. I Linić u Rijeci i Kramarić u Osijeku i Škarić u Splitu, kao i IDS-ova vlast u Istri, čitavo ovo vrijeme dokazuju da žele pošteno i bez lopovluka upravljati u svojim sredinama i da su to, zajedno sa svojim strankama sposobni prenijeti na državnu razinu. Mislim da će birači na sljedećim izborima to honorirati.

I da neće poslušati predsjednika Tuđmana koji poziva na homogenizaciju zbog »unutrašnjih i vanjskih neprijatelja«?

– To je klasičan boljševički obrazac. Imamo unutrašnjeg neprijatelja, a to je opozicija, odnosno »stoka sitnog zuba, gušćad, ovčad« i tako dalje, što je nevjerojatno čuti za političke suparnike od jednog predsjednika koji sebe drži kulturnim gospodinom. S druge strane, po tom istom obrascu imamo vanjskog neprijatelja, a po potrebi to su Miloševićeva Jugoslavija, pa muslimani u BiH, onda SAD, Europska unija, pa ponekad Rusi, Grci koji najedanput postaju naši prijatelji. Međutim, definitivno je jasno da je ta politika u cijelosti razotkrivena. Građani Hrvatske u ogromnom broju vide sebe kao građane Europske unije. Mi danas moramo početi stvarati pretpostavke za ulazak Hrvatske u EU što znači stvaranje pretpostavke da građani shvate kako ćemo dio suvereniteta morati prenijeti na Bruxelles, odnosno na Europsku uniju. Ona politika koja već danas nije spremna graditi Hrvatsku na temeljima buduće Europe vodi Hrvatsku ne više u 18. stoljeće, nego u srednji vijek, gdje će Tuđman biti vladar svega i gdje će sve biti njegov feud. Nadam se samo da do robovlasništva ipak neće stići.

Potpredsjednik ste Skupštine europskih regija, krećete se u europskim političkim krugovima. Kakva su Vaša saznanja o međunarodnom položaju Hrvatske, kako oni vide stanje u Hrvatskoj nakon posljednjih predsjednikovih istupa?

– Ukratko, svi dižu ruke od Hrvatske. Govori se o tome da dok je Tuđman na vlasti Hrvatska nema nikakve šanse ni za razgovore o približavanju Europi ili NATO-u. To je činjenica. I očito, dok ne pobijedimo HDZ, nećemo otvoriti procese ka euroatlantskim integracijama.

Okvir (1)

Prvi na čelu kolone za uklanjanje naplatnih kućica

Već sam najavio. Bit ću prvi na čelu kolone koji će ići ukloniti naplatne kućice ako bude jasno da se želi uvesti naplata na istarskom ipsilonu. Uopće se ne libim to reći, i čak dijelom prijetiti. Nećemo dati da se naplaćuje jedna obična brza cesta. Toga nema nigdje pa neće biti niti u Istri. Raduje nas da je i istarski HDZ, kao i druge stranke, prihvatio ovaj naš stav i da su spremni isto se tako suprotstaviti ovakvoj ludosti. I ovom prilikom pozivam hrvatsku Vladu da zajedno s Bina-Istrom pronađe nove modalitete za financiranje istarskog ipsilona kako bi se smirile tenzije narasle činjenicom da naplatne kućice već postoje i da nema vidljivih znakova odustajanja od naplate. Vjerujem da će u svemu tome razum prevladati.

Okvir (2)

Povrat birača

Svi rezultati istraživanja javnog mnijenja od izbora 1997. godine pa do danas pokazuju značajan povrat naših birača. Nakon razlaza s gospodinom Del Biancom i osnivanja IDF-a, IDS je izgubio dio glasača, međutim IDF više ne postoji u političkom životu Istre pa se značajan dio njihovih birača vratio nama shvativši o čemu se tu zapravo radilo u tom trenutku. Druge opozicijske stranke

u Istri nisu nigdje značajnije povećale svoj rejting. Dapače, moram konstatirati da sva istraživanja medija, nezavisnih institucija i naše stranke pokazuju da s pravom imamo razloga za zadovoljstvo. IDS-ova snažna aktivnost na svim područjima, od međunarodne do hrvatske parlamentarne razine, uključujući i sudjelovanje u projektu šestorice, te predan rad IDS-a na lokalnoj razini, daje nam pravo na optimizam.

Okvir (3)

Istrijanizacija Hrvatske

Bez IDS-a hrvatska politička scena sigurno bi izgledala drukčije. IDS je vrlo čvrsta i tvrda opozicijska stranka od samog svog početka, no evidentno je da kako vrijeme prolazi da se i druge opozicijske stranke, a i javno mnijenje, u biti sve više približava našim stavovima. To samo pokazuje da su naše tvrde izjave iz prijašnjih mjeseci i godina bile potpuno ispravne i jedino što su bile »ispaljene« u trenutku kada možda do kraja nije bilo sazrijelo vrijeme za takve rečenice i stavove u drugim dijelovima Hrvatske. U Istri je davno bilo potpuno jasno što nam pruža vlast HDZ-a i zato sam potpuno siguran da je naša politika, koja je bila honorirana od birača u Istri, politika koja će na kraju pobijediti i na nacionalnom nivou.

Bez istrijanizacije Hrvatske nema dakle boljitka?

– Definitivno. Jer je to upravo suprotno od onoga što nudi HDZ. I eto nas onda pred sasvim novim perspektivama koje svaki čovjek u Hrvatskoj, duboko sam uvjeren, naprosto želi.

(06. 01. 1999.)

Nismo produžena ruka HDZ-a

(Stanko Belina, predsjednik ZDS-a)

Zagorska demokratska stranka osnovana je uoči lokalnih izbora 1997. godine. Za razliku od nekih drugih regionalnih stranaka na posljednjim parlamentarnim izborima nastupila je samostalno i nije uspjela izboriti mjesto u Saboru. S predsjednikom stranke Stankom Belinom razgovaramo o njejoj daljnjoj aktivnosti.

U 3. izbornoj jedinici gdje ste nastupili na parlamentarnim izborima, dobili ste tek 1,5 posto glasova?

– Na području Krapinsko-zagorske županije dobili smo više od 5 posto glasova, ali smo loše prošli u Varaždinskoj županiji i samom gradu Varaždinu te posebno u Međimurskoj županiji gdje nismo dobili ništa.

To nije razlog da stavite ključ u stranačku bravu?

– Nikako. Ono što smo mi u predizbornoj kampanji isticali, a to je policentrični regionalni razvoj dobra je stvar i smatramo da će se u Hrvatskoj ozbiljno morati razmisliti o novoj koncepciji i

ustroju lokalne samouprave i uprave. Kao i izborni pobjednici i mi smo se zalagali za decentralizaciju odlučivanja i financiranja kao preduvjet za to da se na lokalnoj razini može preuzeti odgovornost za rad. Pa se neće događati da netko u Zagrebu diktira što će se raditi u Rijeci, Puli, Splitu ili Krapini. To sada nije slučaj jer je država još uvijek centralizirana i vladajuća šestorka nastavlja tu politiku, barem ove godine. Proračun je, naime, centraliziran pa su općine, gradovi i županije dobili u prosjeku još i manje sredstava nego što je to bilo proteklih godina. Tako da očekujemo da bi upravo regionalne političke stranke morale dobivati sve veći značaj, te da će se uskoro pokazati da ove velike političke stranke zbog svog unutarnjeg ustroja, koji je u krajnjoj liniji predsjednički, neće moći provesti u cijelosti ono što su obećavale, a to je kvalitetna decentralizacija države koja podrazumijeva regionalizaciju, puno više sredstava na lokalnoj razini i puno veće ovlasti lokalnoj vlasti.

Je li jedan od razloga vaših slabijih rezultata to što ste u Krapinsko-zagorskoj županiji u koaliciji s HDZ-om?

– Možda je dio birača to i tako shvatio. No, mi nikada nismo predizborno išli u koaliciju s HDZ-om, naša je lista uvijek išla samostalno. Smatrali smo, međutim, da je bolje sudjelovati u vlasti i biti nekakav politički čimbenik, raditi na tome da se nešto napravi u regiji u kojoj djelujemo, nego naprosto biti jedna minorna oporbena stranka koja neće ništa značiti. Naposljetku, HDZ ima 22 vijećnika i mogao bi vladati i bez nas. Morate znati i to. ZDS je bio trn u oku predsjednika Tuđmana. On nikada nije prihvatio osnivanje ZDS-a jer je smatrao da je to udarac njemu osobno i HDZ-u jer je bio Zagorac.

Ali ipak je »dopustio« da budete u koaliciji u županiji?

– »Dopustio«? To je na neki način bilo pragmatično rješenje, ali je praksa HDZ-a da guši demokratske inicijative tu i dalje bila ista kao i prije. I moram reći da smo se tome najotvorenije suprotstavili. Evo primjera. Dok su druge velike oporbene stranke u našoj županijskoj skupštini samo znale kritizirati, i nikada nisu izašle s konkretnim prijedlogom, mi smo pokrenuli inicijativu za prijem Krapinsko-zagorske županije u Skupštinu europskih regija. To je naišlo na veliki otpor u HDZ-u ali i u oporbenim strankama. Županijska skupština je na koncu, nakon velikih problema, ipak prihvatila našu inicijativu i donijela odluku, gotovo jednoglasno, da se podnese zahtjev za prijem naše županije, jedine u kojoj je na vlasti HDZ, u Skupštinu europskih regija i taj se zahtjev sada razmatra. ZDS je, dakle, odigrao značajnu ulogu u demokratizaciji ove županije pa u konačnici i u ukupnoj pobjedi oporbe na ovim izborima.

Ostajete u koaliciji s HDZ-om do sljedećih lokalnih izbora?

– Ne vidim razloga da bilo što, zbog nekakvih političkih poena ili dodvoravanja, mijenjamo. Mi smo politička stranka centra, spremni smo na suradnju sa svima osim radikalno desnih i lijevih

stranaka. Na koncu u općini Mače surađujemo s HSS-om, u Kumrovcu s SDP-om i HSLS-om. Dakle, na surađujemo samo s HDZ-om. Problem je što se suradnja s bilo kojom strankom koja nekoj drugoj nije po volji kvalificira kao politika »produžene ruke«. Ja bih tako mogao, recimo, kvalificirati PGS i SBHS kao produžene ruke SDP-a, ali to ne želim, kao što ne želim da PGS kaže kako je ZDS produžena ruka HDZ-a, kada to nije. Mi imamo svoju regionalnu opciju, a u Rijeci smo s drugim regionalnim strankama potpisali sporazum o suradnji, po kojem bi regionalne stranke uspostavile dugoročnu suradnju. Na žalost, on nije operacionaliziran.

Činjenica je da je to već druga inicijativa okupljanja regionalnih stranaka, prva je bila 1993. godine, koja nije realizirana. Zašto?

– Inicijative su propale upravo zato što su se regionalne stranke previše vezale uz velike stranke. I IDS, zbog kojega je propala prva inicijativa, i PGS i SBHS, zbog kojih je propala ova druga inicijativa. Ja sam već u Rijeci, gdje je sve bilo dogovoreno i gdje je za koordinatora na godinu dana imenovan Nikola Ivaniš iz PGS-a koji nije sazvaio nijedan sastanak, govorio da nema veze s kim mi kao regionalne stranke surađujemo na terenu, ali da moramo više zajednički djelovati.

I to je nužno?

– Mislim da je nužno i tu inicijativu zajedništva moramo obnoviti. ZDS je ostao na principima sporazuma iz Rijeke. Upravo zbog promocije naših zajedničkih stavova, zahtjeva za regionalizacijom Hrvatske. Ako smo regionalne stranke moramo imati zajedničke interese za koje se moramo boriti. Primjerice, treba vidjeti kakva je uloga Županijskoga doma Sabora, je li on regionalni dom i je li potreban, koja će mu biti nadležnost, kakva bi regionalizacija Hrvatske trebala biti i s koliko regija, što je s lokalnom samoupravom. To su pitanja o kojima bi mi kao regionalne stranke trebale progovoriti, raspravljati.

(03. 04. 2000.)

Hrvatsku je nužno decentralizirati

(Damir Jurić, predsjednik S-BHS-a)

Slavonsko-baranjska hrvatska stranka ponovo je postala parlamentarnom. Doduše, u prethodni saziv ušla je u centrističkoj koaliciji »Novi sabor«, a na prošlim izborima bila je koalicijski partner SDP-u i HSLS-u, dakle strankama lijevog centra. O tome i planovima stranke razgovaramo s njenim predsjednikom Damirom Jurićem.

Je li »lijevo skretanje« indikativno za slavonsko-baranjske regionalce, ili je to samo bio splet određenih političkih okolnosti?

– Indikativno je. U proteklih desetak godina Slavonija je bila značajno uporište HDZ-a, mrijestilište najvećeg broja glasova za tu stranku. Mi smo, dakle, kao stranka koja izražava slavonski interes

evoluirali skupa s regijom i vratili smo se na one pozicije na kojima zapravo regionalizam treba stajati. To je pozicija lijevoga centra, iako smatram da je ta shema desno – lijevo nadvladana. Dio lijevog centra smo upravo po tomu što težimo civilnome društvu, decentralizaciji države i što smo otvoreni spram Europe.

Smatrate li da je zastupljenost u parlamentu dovoljna za pozitivnu ocjenu dosadašnjeg djelovanja stranke?

– Apsolutno to nije dovoljno. Jedan čovjek u parlamentu, doduše, znači puno za profilaciju stranke, za mogućnost promocije naših ideja u javnost, ali ključ našeg programa i ono mjesto na kojemu se on ostvaruje jest lokalna razina. Za nas glavni izbori nisu prošli, oni tek dolaze. I to u jednom novom kontekstu, povećanim ovlastima jedinica lokalne i regionalne samouprave.

Mislite li da ćete na izborima profilirati s obzirom na pad rejtinga HDZ-a koji je dosad u dobrom dijelu »kontrolirao« Slavoniju?

– To je potpuno sigurno, jer se pogotovo promijenio duh. I oni ljudi koji su nedavno automatski dali glas HDZ-u, primjerice na osnovi ideje državnog kontinuiteta, u dubini su promijenili svoje viđenje. Pa će dati glas, prije svega, strankama iz skupine šest, a mi vjerujemo da će ovi lokalni izbori doista pokazati tko je tko na lokalnoj sceni. Odnosno, da će birači koji su u proteklih godinu dana nevjerojatno sazreli, pokazati da točno znaju za što glasaju. Više nije riječ o tome da se glasa protiv ili u bloku, nego ljudi znaju koje su razine vlasti za koje odlučuju i da pokušavaju naći prave ljude za te razine. Dakle, smatram da će stranke s naglašenom orijentacijom prema decentralizaciji i stranke koje budu imale bolje kadrove na lokalnoj razini bolje proći na lokalnim izborima nego što bi prošle jedino na osnovi svoga imena.

Idete li na lokalne izbore samostalno, ili u provjerenoj kombinaciji s SDP-om i HSLŠ-om?

– U ovom trenutku je doista teško odgovoriti na pitanje kako ćemo izaći na izbore. Mislim da će to ponovo biti strateško partnerstvo s SDP-om, ali odnose ćemo vidjeti.

Jesu li Slavonci uopće naklonjeni regionalizmu?

– Dosta mislim da je slavonsko političko tijelo zrelo za jednu regionalnu opciju. Uostalom, ono to postaje stalno intuitivno. U proteklih nekoliko godina čak je i vladajuća stranka imala tu regionalnu opciju prema Slavoniji, doduše nelegaliziranu, ali koja je putem raznih moćnika unutar HDZ-a, koji su bili dosta samostalni spram Zagreba, postojala na mnogim razinama. Dakle, taj regionalni osjećaj u Hrvatskoj, pa i u Slavoniji postoji, samo što se on izražavao na različite načine. Jasan do kraja je, primjerice, bio u Istri, ali drugdje najčešće ne.

Znači, sljedeći lokalni izbori su vrijeme transparentnosti regionalnih zahtjeva birača?

– Svakako. Vidjelo se i prilikom saborske rasprave o državnom proračunu koliko je tu zapravo bilo regionalnog i lokalnog odjeka. To je naprosto prirodno i mislim da će to na sljedećim lokalnim

izborima dobiti i svoj politički izraz. Mi ćemo biti nešto značajniji čimbenik na hrvatskoj političkoj sceni onda kada budemo kontrolirali veći broj jedinica lokalne samouprave i kada budemo bili u stanju artikulirati ove za sada neartikulirane instinkte oko većih ovlasti i jasne vizije regionalizacije zemlje.

Što je s međusobnim povezivanjem regionalaca? Već su se dvije takve inicijative u proteklih sedam godina ugasele bez nekih efekata?

– Regionalna osovina SBH – PGS već postoji. Imamo i zajednički klub u Saboru. I ta je osovina Rijeka – Osijek dokaz da regionalne stranke imaju zajedničke interese koje mogu elaborirati na nacionalnoj razini. Na koji će način promoviranje regionalne ideje ići dalje teško je reći. Ne vjerujem da se za regionalizam može nešto učiniti samo tako da se sve one čisto regionalističke opcije udruže.

Ali može i takvo djelovanje?

– Može, ali postoje i drugi modaliteti. Zato što i u strankama pozicije, strankama koje su na vlasti a s kojima i mi surađujemo, postoje također jaki regionalni naboji. Vjerujem da u Hrvatskoj, barem na apstraktnoj razini, postoji konsenzus među strankama pozicije da je državu nužno decentralizirati i regionalizirati. To, uostalom, stoji i u Vladinom programu. Naravno, jedino je pitanje dubine i tempa tog procesa. Mi regionalci ćemo sljedećih nekoliko mjeseci inzistirati da se u reformi zakona o lokalnoj samoupravi pokaže pravac kojim Hrvatska treba ići, odnosno da to bude zemlja u kojoj će se ustanoviti nove jedinice – regije.

Novo teritorijalno »komponiranje« države?

– U Europi također teče proces regionalizacije. Poljska je nedavno zamijenila sustav vojvodstava regijama, gdje svaka regija ima oko 3 milijuna stanovnika. U Hrvatskoj je apsurdno da imamo županija koje su malo veće općine, pa naš prijedlog ide za tim da se županija zadrži kao jedinica državne uprave, njen detaširani oblik, a da se njihova ojačana samoupravna komponenta prebaci na novoustavljene regije.

(04. 04. 2000.)

Hrvatske regije ni o čemu ne odlučuju

(Vladimir Mesarić, predsjednik KDM-a)

Osim što imaju svoje predstavnike u mnogim općinskim i gradskim vijećima u Međimurju, Kršćanski demokrati Međimurja izborili su, koalirajući s HDZ-om, mjesto i u Županijskom domu Sabora. O stranci i njenim pogledima na politiku razgovarali smo s predsjednikom KDM-a, ujedno i saborskim zastupnikom, Vladimirom Mesarićem.

Kakva je trenutna politička pozicija KDM-a?

– Kršćanski demokrati Međimurja su parlamentarna politička stranka, međutim, poput drugih demokršćanskih stranaka od strane medija smo kontinuirano zapostavljeni, pa se tako stvara dojam da su naša politička aktivnost i značaj minorni. Nije nepoznato da se posljednjih mjeseci i godina u javnim medijima dalo izrazito mnogo prostora nekim izvanparlamentarnim političkim strankama čije su karakteristike uočljivo radikalne, kao što je to primjerice na HTV-u, dok se s druge strane KDM-u u centralnim emisijama, unatrag dvije godine, nije dalo ni sekunde promotivnog prostora unatoč predloženim brojnim kvalitetnim sadržajima. Naša stranka djeluje uhodanim kontinuitetom, imamo aktivno članstvo, a uređujemo i tiskamo i vlastito glasilo »KAPA«, i to redovito u više od 20.000 primjeraka koje dijelimo besplatno.

Vidite li se više kao regionalna ili demokršćanska stranka?

– Jednako djelujemo na regionalnom kao i na demokršćanskom planu, dajući ipak prednost tradicionalnim vrednotama i eklezijalnom nauku, dakle, demokršćanstvu.

U posljednjih nekoliko godina ojačale su veze KDM-a s HDZ-om. Hoće li biti promjena u tom pogledu nakon rezultata posljednjih izbora?

– Unatrag pet godina došlo je na hrvatskoj političkoj sceni do raslojavanja stranaka u dva stožerna bloka: na lijevi, u kojem su se nalazile stranke »šestorice«, i desni u kojem su se nalazile stranke desne, pravaško-demokršćanske orijentacije. S obzirom na svoj demokršćanski program, sasvim je prirodno da smo pristupili onoj skupini koja nam je ideološki najbližnja, a ne onoj koju generalno karakterizira ateistički predznak.

Kako vidite trenutnu političku situaciju u Hrvatskoj nakon izbora?

– Kršćanski demokrati Međimurja su izbornim pobjednicima čestitali na izbornom rezultatu i poželjeli im sreću u vođenju države. Nažalost, već u prvim mjesecima njihovog vođenja državne vlasti dolazi do velikog razilaženja između onoga što su biračima obećali i onoga što se provodi. Za nas to nije neočekivano budući da su predvodnici ove političke garniture mahom aktivisti bivšeg jednopartijskog sustava kojima je takav pristup, puno obećanja – malo ostvarenja, svojstven.

Može li nova vlast ipak ispuniti neka od vaših političkih očekivanja?

– Budući da su vlast preuzeli predstavnici političkih opcija od kojih je većina već neposredno sudjelovala u gospodarskom krah u sustava koji je na hrvatskim prostorima prethodio samostalnoj Hrvatskoj, od sadašnjih obnašatelja vlasti ne očekujemo značajnijih pozitivnih promjena, dakle očekujemo vrlo malo. To »malo« trebalo bi se manifestirati u njihovom uspješnom uvođenju pravnog reda i platnoprometne discipline. Naša politička očekivanja, dakle, ne mogu se ispuniti, a bojimo se da će itko u narednom mandatnom razdoblju nove vlasti dočekati ispunjenje svojih želja i njihovih obećanja.

Koliku bi autonomiju trebale imati regije, gradovi i općine? Što sa županijama – ukinuti ih ili pretvoriti u regije?

– Ni prošla ni sadašnja demokratska vlast ne tolerira pozitivni regionalizam. Čim netko spomene potrebu većeg stupnja regionalnog samoodlučivanja, kako prije deset godina tako i danas, odmah ga se prozove autonomašem, separatistom, razbijačem hrvatskog jedinstva i – državnim neprijateljem. To je osobito vidljivo danas kad regionalni IDS napadaju njihovi partneri iz vladajuće koalicije, koji su ga donedavno poticali u isticanju regionalizma i općenito u provođenju principa supsidijarnosti. Mi svakako imamo drukčiji pristup regionalizmu od IDS-a, ali moram reći da je današnji centralizam neugodniji od onog iz HDZ-ovog vremena. Dakle, neupitno je da je današnja državna vlasti strogo centralizirana i da hrvatske regije ni u čemu značajnom ne odlučuju, čak ni o vlastitim sredstvima i dobrima.

(06. 04. 2000.)

Približavanje SDP-u ne ugrožava identitet PGS-a

(Luciano Sušan, predsjednik PGS-a)

Prije deset godina osnovan je RiDS, politička organizacija koja je postala jezgra iz koje se razvio Primorsko-goranski savez, danas parlamentarna stranka s brojnim vijećnicima u Primorsko-goranskoj županiji, te gradovima i općinama u njenom sastavu. O jubileju PGS-a te djelovanju te stranke na hrvatskoj političkoj pozornici razgovarali smo s njenim predsjednikom, saborskim zastupnikom i zamjenikom riječkog gradonačelnika Lucianom Sušnjem.

Što je danas PGS?

– RiDS je prije svega pokušao biti građanski orijentirana organizacija koja je htjela biti nestranačka, okupljati intelektualce, no zbog zakonskih nemogućnosti da djeluje na taj način formirana je kao politička stranka. Oduvijek je iskazivala jasno regionalno i lokalno opredjeljenje i u tim počecima, u drukčijim političkim vremenima kada se takva politika nazivala autonomaštvom, trebalo je znati opstati i treba zahvaliti svim ljudima u stranci koji su sve to izdržali. Kasnije je RiDS, kao već afirmirana stranka potaknuo osnivanje sličnih organizacija u riječkoj okolini i Županiji pa je tako nastao i PGS. Smatram da je riječ o kvalitetnoj regionalnoj stranci s velikim brojem vrlo kvalitetnih ljudi afirmiranih u svojoj struci, ljudi koji su prije svega okrenuti regionalnom razvoju. Mi stoga volimo reći da smo zavičajna stranka, ali koji ne gleda samo uske lokalne interese, već ih pokušava smjestiti u kontekst hrvatske političke, gospodarske i društvene zbilje.

Je li Županija u cijelosti pokrivena autonomnim ograncima PGS-a?

– Gotovo su sve sredine pokrivena. No, tu treba reći da kod osnivanja autonomnih ogranaka nije bilo nekakvih posebnih aktivnosti nas koji smo bili okupljeni u RiDS-u. Više je na djelu bilo spontano uključivanje ljudi koji su iskazivali potrebu da sami odlučuju o razvoju vlastite sredine.

Neki promjećuju da zbog načina stvaranja PGS-a i autonomije svakog od ogranaka dolazi povremeno i do različitih interesa unutar stranke pa se to odražava na njeno djelovanje. Što Vi o tome mislite?

– Mislim da zapravo nismo imali takvih ekscenčnih pojava. Prije bih rekao da je bilo određenih nesporazuma unutar stranaka »Obitelji«, određenih neprincipijelnosti s obzirom na političku platformu s kojom smo izašli na izbore. Ne može se dogoditi da politički stavovi budu toliko različiti kao, primjerice, u slučaju Marišćine, gdje su u nesuglasju naša Lokalna stranka Halubja i SDP.

PGS je zastupljen u parlamentu, isto kao i IDS i SBHS, i još k tome pripadate vladajućoj koaliciji. Koliki može biti vaš utjecaj na decentralizaciju zemlje i što kažete na tvrdnje da je aktualna vlast centralistička kao i prethodna i da ništa ne čini na decentralizaciji?

– Ne mogu se složiti s onima koji tvrde da se ništa ne čini. Svi znamo da se priprema novi Zakon o lokalnoj samoupravi. Naše je mišljenje da treba bitno mijenjati neke odnose koji jesu u organizaciji lokalne samouprave. Najprije treba riješiti pitanje ovlasti županija, drugo, mislimo da bitno treba mijenjati ustroj i odgovornost koju imaju veliki gradovi, te treće, da treba riješiti i problem ovlasti nižih razina. Kada to govorim, prije svega imam u vidu promjenu odnosa lokalnih i središnje vlasti prema školstvu i zdravstvu, a tu je i jedan dio ovlasti koji se tiče komunalne infrastrukture kao što su voda i energetika. Naravno, u novom tretiranju koncepta lokalne samouprave zalažemo se, između ostalog, i za uvođenje gradske policije, što je u zemljama Europske unije već odavno dio političkog standarda.

Što je s pitanjem regija i njihovom autonomijom?

– Regije moraju imati sve one nužne funkcije za obavljanje normalnog života. To se odnosi i na administrativni dio, i na sveučilište i školovanje, te na zdravstvo, kao primarne djelatnosti. Za to naravno treba imati odgovarajuće uvjete i sasvim je sigurno da regije ne mogu biti ono što su danas županije. U svakom slučaju, pitanje regija i njihovih autonomnih ovlasti značajno je pitanje koje iziskuje temeljitu raspravu, a u koju ćemo se svakako kao stranka uključiti.

I unutar vaše stranke mogu se čuti kritike na preveliko približavanje PGS-a koalicijskom partneru SDP-u, a što, prema tim tvrdnjama, prijeti gubljenju identiteta PGS-a?

– Osobno ne mislim tako. Pogotovo ne da je ugrožen identitet PGS-a. Mislim da je bilo nužno da se u određenom trenutku povežemo, obostrano zaključujući da je onaj drugi kvalitetan partner za suradnju u Primorsko-goranskoj županiji. U našem strateškom sporazumu o dugoročnoj suradnji

smo zapisali da zajedno pokušamo promijeniti vlast u državi koja nije bila na visini zadatka. A na našim međusobnim dogovorima konstatirali smo da za sada funkcioniramo vrlo dobro. Sitni nesporazumi koji se pojavljuju u određenim sredinama, poput Bakra ili Viškova, a koji su više uvjetovani lokalnim događajima i međuljudskim odnosima u tim manjim sredinama, ne mogu to poremetiti. Dakle, s SDP-om trenutno imamo dobre i korektne odnose, no to ne znači da kasnije, kada stupe na snagu novi zakon o lokalnoj samoupravi i drugi akti koji će govoriti o decentralizaciji zemlje, a što mi bez ostatka zastupamo, neće među nama doći i do nekih većih razlika.

Što je sa suradnjom regionalnih stranaka?

– Duboko vjerujem da će doći do jasnijeg profiliranja regionalnih stranaka te da je to sasvim sigurno politička budućnost Hrvatske. Mi smo imali pokušaja okupljanja, međutim, ideološke razlike među nama još su uvijek prevelike. I one, i naši pojedinačni ciljevi kao i sam izborni zakon nisu pogodovali da se na prošlim izborima pojavimo kao zajednički regionalni blok. Dakle, sada nisu postojali uvjeti za bližu suradnju zbog različitih ideoloških i političkih polazišta, no komunikacija postoji. Što će se dogoditi u budućnosti, koje će se od postojećih regionalnih stranaka profilirati i da li će doći do pojave novih, a onda i do potrebe zajedničke suradnje među regionalnim strankama, tek treba vidjeti.

Nakon deset godina može se reći da ste zaokružili jednu fazu u životu stranke. Što dalje, kamo će PGS?

– Moji kolege u stranci i ja najozbiljnije smatramo da smo tek načeli ozbiljnu fazu u organizaciji Primorsko-goranskog saveza. PGS sada, u posve drukčijim okolnostima stranke koja obnaša vlast, odnosno u vladdajućim je koalicijama na različitim razinama, što je dovodi u puno odgovorniju poziciju nego što je bila kao opozicijska stranka, mora organizacijski jačati, okupljati što veći broj kvalitetnih ljudi. Također, jedan od naših velikih zadataka će sasvim sigurno biti i taj da nakon ulaska Primorsko-goranske županije u Skupštinu europskih regija, u duhgu suvremenih kretanja u Europi znatnije unapređujemo suradnju s europskim regijama, a na korist i naše Županije i Hrvatske u cijelini.

(07. 04. 2000.)

Istra zaokružena regija i prije i poslije Krista

(Damir Kajin, saborski zastupnik)

Prije nekoliko dana ministar financija Mato Crkvenac oštro je reagirao na izjavu zastupnika Damira Kajina kako je zaobiđena lokalna zajednica prilikom postavljanja novih načelnika Carinarnice i Financijske policije u Istarskoj županiji. Predsjednik Sabora i HSS-a Zlatko Tomčić, pak, stao je u obranu ministra Vlade Strugara, kojem je Kajin spočitnuo neuvažavanje mišljenja

školskih vijeća prilikom izbora novih ravnatelja. O tome, i o drugim, više ili manje vrućim istarskim temama, razgovarali smo s Damirom Kajinom, koji ne krije razočaranje tvrdnjom Mate Crkvenca da Istra nema političare kakve zaslužuje.

Ima li Istra političare kakve zaslužuje?

– Svaki narod ima vlast kakvu zaslužuje, što će reći da ima i zastupnike i ministre kakve zaslužuje. Osobno držim da nitko takve poruke ne može sa strane slati, koliko god se mi slagali ili razilazili. Građani imaju to suvereno pravo da izaberu predstavnike koji će ih zastupati i to im nitko nema prava osporavati niti dovoditi u pitanje njihov izbor. Činjenica je da nitko od nas nije idealan, da se sve mijenja, da će se prije ili kasnije promijeniti i političke garniture. Od toga ne treba stvarati nikakvu tragediju. Siguran sam, međutim, da kada bi jednoga dana u Istri, i došlo do promjene političkih odnosa snaga, u što sumnjam, da nitko iz IDS-a neće reći da Istra u tom trenutku nema političare kakve zaslužuje.

Je li u Vašem sporu s dva ministra riječ o nesporazumu ili i dalje ostajete kod kritike njihova ponašanja?

– Svi bi se nesporazumi mogli izbjeći kada bi ti ljudi došli u ovu sredinu i pokušali razgovarati unutar institucija sa zaposlenicima. Mene mogu razapeti i na križ, ali i dalje smatram da vlast mora uvažavati stav zaposlenika, odnosno sindikata. Ne samo zbog toga što mi imamo takav predizborni sporazum s dijelom sindikalnih podružnica, već i zbog činjenice da ukoliko se to zanemari u tim institucijama neće biti »duhovnog mira«. To pokazuje imenovanje čitavog niza ravnatelja u istarskim školama, to pokazuje reakcija istarske javnosti, to pokazuje i reakcija stranaka koje djeluju u Istri, a pogotovo to pokazuju reakcije zaposlenika i roditelja u školama. Jednako tako je i s imenovanjima u Carini i Financijskoj policiji.

Kako god bilo, nadležni ministri trebali bi prema Vašem mišljenju korigirati svoj pristup?

– Svjestan sam činjenice da su temeljem zakona prilikom imenovanja ministri autonomni. To nije sporno. Međutim, ako se tom školskom vijeću daje mogućnost da bira ravnatelja onda bi to na neki način trebalo biti »obvezujuće« i za nadležnog ministra. A sve s ciljem da se izbjegnu mogući budući antagonizmi. Ne govorim sada niti o jednom ravnatelju, osobno nikoga ne poznam. Ali princip za koji smo se svi deklarativno zalagali tijekom prošlih deset godina, poglavito u ovoj predizbornoj kampanji, da će se za razliku od nekih prošlih vremena uvažavati i sud djelatnika određenih institucija, smatram da bi trebao biti obvezujući za sva nadležna ministarstva. U tom smislu očekujem i korekciju predmetnih odluka o imenovanjima.

Konkretno, imali ste primjedbe na ponašanje SDP-ovog i HSS-ovog ministra. Mogu li ovakve iskrice, kojih je i do sad bilo među članovima šestorice ugroziti ovu koaliciju?

– Ova vlast je apsolutno stabilna, barem što se tiče parlamentarne većine. Ona u svakom trenutku može doći gotovo do dvotrećinske većine, što je najbolje pokazalo usvajanje Ustavnog zakona o manjinama prije nekoliko mjeseci, a što će pokazati i izglasavanje ustavnih promjena negdje u listopadu. Međutim, jedino ono što može poremetiti odnose jest pitanje kako će se uspjeti odgovoriti na gospodarska očekivanja građana, odnosno hoće li se uspjeti očuvati socijalni mir u zadnjem kvartalu ove godine, odnosno početkom 2001. godine. To je ono čega se najviše plašim i na što će trebati u što kraćem vremenu ponuditi adekvatan odgovor. No, isto tako stoji da odnosi unutar šest stranaka nisi niti idilični niti u svakom trenutku iskreni.

Na što mislite?

– Pokazuje to slučaj difamacije generala Stipetića, gdje najbolje dolaze do izražaja podmetanja koja su produkt političke kuhinje i to iz redova vladajuće koalicije. Jer samo ljudi koji su u vlasti, uz vlast, ili pri vlasti mogu raspolagati nekim takvim informacijama koje potom plasiraju pod krajnje neshvatljivim razlozima. Ta praksa, ponavljam, ne dovodi u pitanje opstanak koalicije pogotovo ne vlasti, ali nije obećavajuća.

Je li za Vas polemika s ministrima Crkvencem i Strugarom završena? Hoće li ubuduće biti sličnih »slučajeva«?

– Držim da ćemo mi znati artikulirati mišljenje građana Istre. Ne želimo odšutjeti mišljenje građana čiji legitimitet imamo. Da li ćemo pak uspjeti promijeniti određenu odluku, to ne mogu garantirati. Mislim da građani u Istri to shvaćaju, razumiju, a to znači da bi se prije svega trebali zabrinuti ljudi koji donose takve odluke. I još nešto. MOžda se ovdje radi i o nesnalaženju. Ne bih mogao tvrditi da je posrijedi uloga, iako ne isključujem ni tu soluciju, onih zaostalih struktura bivše vlasti u sadašnjoj Vladi koji pripremaju odluke i upućuju ministre na određene zaključke. Nemojmo zaboraviti da je i u ovom času od 190 pomoćnika ministara, njih 30 posto iz vremena bivše vlasti. Svi su oni, znajući da su to nota bene političke funkcije, očekivali da će ih netko zamoliti da stave svoje mandate na raspolaganje. To se nije dogodilo, pa je možda i to jedan od razloga ovakvom nesnalaženju prilikom imenovanja u nekim ministarstvima.

Hoće li se nešto na tom planu popraviti nakon ustavnih promjena?

– Želim vjerovati da će novi Ustav omogućiti daleko neposredniju demokraciju i da će on biti začetnik radikalnih promjena u odnosu između središnje i lokalnih vlasti. Tako da Hrvatska definitivno zaživi kao decentralizirana i regionalizirana država, jer je samo tako moguće pokrenuti silne resurse koji postoje u svakoj od naših sredina. Nije moguće osmisliti život na jednom području, ako primjerice, lokalna zajednica sada raspolaže sa svega 6,93 posto fiskalnih prihoda, od čega na županiju otpada 1,14, a ostalo na gradove i općine. To je nedostavno za zadovoljavanje elementarnih troškova, a kamoli da bi se razmišljalo o intenzivnom razvoju. Što se same Istre tiče

jedino strahujemo da ju se u regionalizaciji zemlje ne svede na subregiju. Ona je bila zaokružena regija i prije i poslije Krista. Svakom rješenju koje to neće uvažiti pokušat ćemo se oduprijeti, uvažavajući interes građana ovog područja te njihova očekivanja.

Zašto ste upravo Vi u posljednje vrijeme u središtu brojnih »afera«, poput ove »ravnateljske« ili one nedavne oko »odavanja vojne tajne«?

– Ja niti uređujem novine niti samim tim mogu proizvesti neki slučaj. Kada je riječ o vojnim avionima, u potpunosti se slažem s predsjednikom Sabora Zlatkom Tomčićem koji ni sa čim nije stajao iza predmetne afere. Jer, ako je to odavanje vojne tajne kako onda tretirati nedavnu izjavu predsjednikova savjetnika generala Agotića »Glasu Amerike«, koji u detalje opisuje stanje sa školskim avionima »pilatus«, te školskim helikopterima koji se nalaze u zračnoj bazi Zemunik. To je istinski problem, a ne »migovi«. Većina te flote je trenutno na zemlji, i to samo zato što je prilikom zaključivanja kupoprodajnih ugovora nakon 1995. godine »zaboravljeno« ugovoriti i nabavku rezervnih dijelova te servisiranje od strane isporučitelja. Danas ti isporučitelji, naravno, zahtijevaju da po krajnje komercijalnim uvjetima opremaju te avione što će porezne obveznike Republike Hrvatske koštati nekoliko puta više no što to inače plaćaju one zemlje koje su zaključenju tako velikih ugovora pristupile kako treba. Prema tome, tu se ne radi o vojnoj tajni nego o prvorazrednom skandalu. Nakon tako žestoke reakcije na moju izjavu, meni nije bilo jasno zbog čega se o tome šuti i zašto se šutnjom pokušava amnestirati dio krugova bivše vlasti umjesto da se otvoreno suočimo sa štetnošću tog ugovora kao što to hrvatska vlast čini u slučaju Entona.

Okvir (1)

Zapadni krak Istarskoj ipsilona

Očekujemo da će još tijekom ove godine početi realizacija zapadnog kraka Istarskog ipsilona. To Istra zaslužuje jer bez njega nema razvoja, poglavito što će turistička sezona 2001. prema najjavama na ove prostore dovesti oko 10 posto motoriziranih turista više nego ove godine. Ali njega treba završiti ne na način, kako to predlaže Bouygues, da se naplaćuje cestarina. U Istri to neće proći jer dionice Istarskog ipsilona nemaju takvih uvjeta da se naplaćuje cestarina. Istra je dovoljno »kažnjena« što njeni građani abnormalno visoko plaćaju porez kroz tunel »Učka«, za koji su sami izdvojili ogromna sredstva, a da je pritom koncesionar Bouygues oslobođen plaćanja PDV-a što je jedinstveni slučaj u Hrvatskoj. Uostalom, poznato je da je hrvatska građevinska operativa davala neusporedivo niže ponude u gradnji Istarskog ipsilona od sadašnjeg koncesionara s kojim se posao ugovoren u političkoj kuhinji Tuđmana i Šarinića 1996. godine.

Okvir (2)

Plomin II

O Plominu II se šuti iako bi tu temu trebalo otvoriti kao što je otvorena tema oko »Enrona« i Jeretovca. Naime, ugovor s RWE-om za Plomin II zaključen je po kondicijama onoga prvotnog ugovora s Enronom. S tom razlikom da je TE Plomin II sada već zgotovljena, da je ona u funkciji i eksploataciji bez obzira što nema 30-ak što građevinskih što uporabnih dozvola, pa nas živo zanima da li će i ovdje pravna država zaživjeti kao što s pravom reagira u uklanjanju protupravno izgrađenih objekata. Točno je da je 1984. godine izdana građevinska dozvola za Plomin II, točno je i to da je do 1990. godine utrošeno gotovo 400 milijuna DEM za prvu fazu TE, što je vjerojatno bitno drukčije u odnosu na Jeretovac, ali smatramo da je ipak i to jedan financijski aranžman bivše vlasti o kojemu bi trebalo otvoreno progovoriti. Poglavitito u kontekstu činjenice da u Hrvatskoj nema niti jednoga ugljenokopa, a svih ovih proteklih deset godina intenzivno se razmišljalo o gradnji TE na ugljen umjesto na ekološki prihvatljiviji i cijenom prihvatljiviji energent kao što je plin.

Okvir (3)

Demilitarizacija

Nitko tamo 1992. ili 1993. godine nije mogao reći da će vojska biti povučena iz Umaga, a to se dogodilo. Nitko još prošle godine nije mogao tvrditi da će vojska biti povučena iz Pazina a to će se uskoro dogoditi. Osobno se zalažem za princip, vladajući u čitavom svijetu, da Hrvatska dođe do profesionalne vojske. Male, učinkovite, moderno ustrojene. I u tom smislu otvoreno će se postaviti pitanje napuštanja određenih vojnih postrojenja i u samome srcu Pule, iako je svatko od nas svjestan činjenice da potpuna demilitarizacija nikada neće uslijediti ni na istarskim prostorima. Ono što je, međutim, bitno jest da se posve otvoreno postavi pitanje onih dobara kojima u ovom času raspolaže Hrvatska vojska, i to ne samo u Istri. Zato predsjednika države, predsjednika Vlade, ministra obrane i Vrhovni stožer otvoreno pitamo što će Hrvatskoj vojsci čak 12 od 14 brijunskih otokja, što će joj čak 60 kilometara obale Istre, što će joj najreprezentativnije zgrade u Puli. Smatramo da to bez naknade treba ustupiti jedinicama lokalne samouprave, jer svako zadržavanje tih objekata i prostora za vojne svrhe u velikoj mjeri limitira njihov daljnji razvoj, a nema nikakva strahovanja da će to ugroziti sigurnost zemlje ili se na neki drugi način negativno reflektirati na funkcioniranje Hrvatske vojske.

Okvir (4)

Prijetnje

Prijetnje me ne zabrinjavaju, navikao sam na njih. To traje već punih pet godina i na to se osobno nikada nisam osvrtao. No, zabrinjava me kada se sada taj primitivizam ispoljava prema mojoj majci, kada pozivi bivaju upućeni u Kajine. Još jednom im poručujem neka kartoline ili telefonske

pozive upućuju prema Saboru ili Skupštini Istarske županije, ali neka zaborave kućne adrese i prestanu uznemiravati moju obitelj.

(13. 08. 2000.)

Naš je cilj velika Riječka županija

(Nikola Ivaniš, saborski zastupnik)

Poslije IDS-a, PGS je regionalna stranka s najvećom participacijom u vlasti na području na kojem djeluje. S predsjednikom Savjeta stranke i saborskim zastupnikom Nikolom Ivanišem razgovaramo o predstojećim izborima i prvi koracima Vlade u decentralizaciji.

Različita ispitivanja javnog mnijenja daju različite rezultate rejtinga PGS-a. Po nekim podacima u Rijeci i Primorsko-goranskoj županiji PGS kotira visoko, odmah iza SDP-a, a po nekim drugima kotira znatno lošije. Kako to komentirate?

– Razlikujemo stručno izvedene ankete od onih koji se provode po konceptu »Globusa« i »Nacionala«, gdje primjerice nazivaju ljude u Rijeci koji nam se poslije žale da u njihovoj ponudi stranaka uopće nema PGS-a. Tako da do »Globusovih« i »Nacionalovih« anketa uopće ne držimo, za razliku od onih IRI-jevih, odnosno »Pulsovih«, s kojima smo zadovoljni. Znamo što znači kada u njihovoj anketi imamo jedan posto glasova na razini države, i u tim smo omjerima s apsolutnim brojevima zadovoljni. Prema tome, kada danas ocjenjujemo svoj rejting, od osnutka stranke 1990. godine pa do danas, smatramo da nikada nismo imali veću podršku.

Hoće li taj dobar rejting biti iskorišten u predviđenom razmjernom izbornom sustavu da na izbore izađete samostalno?

– Smatramo da bi izborni sustav u kojem bi se četvrtina vijećnika birala u izbornim jedinicama, dakle postojeći, nama na terenu više odgovarao. Pogotovo na otocima i u Gorskom kotaru. I to zato što u tim sredinama imamo puno više ljudi od formata nego konkurentske stranke. Ali danas stranka kao organizacija, i kao ime, predstavlja dovoljno da približno možemo polučiti isti rezultat i na čistim razmjernim izborima sa stranačkim listama. Prema tome, PGS može sam ići na izbore.

Tako ćete i postupiti?

– Sigurno je da će biti sredina u kojima će PGS ići sam na izbore. Bit će, međutim, sredina u kojima će se ostvariti različite forme koaliranja, ali sve u okvirima šestorke.

U Rijeci i Županiji ostajete u »Obitelji«, u koaliciji sa SDP-om i HNS-om? Pristaju li oni na to, jeste li razgovarali?

– O načinu izlaska na izbore i o načinima suradnje stranaka razgovaramo i bilateralno i multilateralno. Trenutno razgovaramo barem s pet stranaka s kojima možemo ostvariti programske kontakte, pa onda i suradnju. Međutim, tijela stranke su odredila dvije stvari kao opredjeljenja za

pristup izborima i kojih se držimo. Prva je da vlast »Obitelji« u Županiji i Rijeci ocjenjujemo uspješnom. Dosljedno tome, spremni smo ponoviti ovakav oblik koaliranja kao do sada. S druge strane, tijela PGS-a procjenjuju kapitalnim za politička zbivanja u Hrvatskoj ono što smo u posljednju godinu i pol postigli između PGS-a i IDS-a. To znači da smo programski i u smislu aktualne politike, ali i dugoročno strateški, našli zajednički prostor u kome postoji suglasje i u kome smo spremni zajednički djelovati. S obzirom na to, bitno je promijenjena situacija u odnosu na 1997. godinu, pa postoji spremnost da već na ovim izborima vrlo ozbiljno surađujemo. Sam rasplet ovisi prije svega o onome što se može zvati stranački apetiti ili apetiti pojedinaca unutar pojedinih stranaka, koji će doći do izražaja u pregovorima.

Drugim riječima, ako se sa SDP-om i HNS-om razidete oko nekih stvari moguće je da ponovite koaliciju s IDS-om iz 1993. godine?

– Dobro se toga sjetiti kao i činjenice da smo tada zajedno polučili jako dobre rezultate. No, i u ovom trenutku je za PGS aktualni strateški partner SDP. Stranka s kojom mi imamo izuzetno dobre odnose, od predsjednice Vesne Pusić, preko bivšeg predsjednika Radimira Čačića pa u vertikali do Rijeke je i HNS. Prema tome, nemamo nikakvog razloga, uz našu ocjenu da je koalicija uspješno funkcionirala, da mislimo da »Obitelj« treba rastakati odnosno razbiti. Mislimo, međutim, da smo i svoj dio posla obavili i da trebamo apsolutno zadržati pozicije koje imamo, da PGS bude taj koji će dati primorsko-goranskog župana. A da ove tri stranke prostor za novu afirmaciju trebaju tražiti u onim općinama i gradovima u županiji, njih desetak, gdje smo u opoziciji. Ali, naravno, mi nismo više zagovornici nikakvog sukoba s IDS-om, već dobre i kvalitetne suradnje, po mogućnosti cijele »Obitelji«, s tom strankom.

Kada se očekuje rasplet predizbornih dogovora i pregovora?

– Proces pregovaranja ne bi trebalo zavlačiti do neposredno pred izbore. Riječ je o pitanjima koja treba riješiti i do 1. travnja.

Imaju li se stranke šesterke razloga bojati rezultata lokalnih izbora u Rijeci i okolici?

– Apsolutno smatramo da nema nikakve osnove za bitnije umanjivanje rezultata pojedinih stranaka koje su do sada obnašale vlast na ovom području. Međutim, kako će se poklopiti izborne križaljke, kako će se i s kojih pozicija konkretno dogovarati u postizbornom periodu, o tome mogu odlučivati nijanse. Sve će, naravno, ostati u krugu stranaka šesterke.

Počela je, određenim potezima Vlade, sramežljiva decentralizacija. Koliko je PGS zadovoljan s tim procesom?

– I ove nukleuse decentralizacije, njeno iniciranje, apsolutno podržavamo kao veliki iskorak. To ubrajamo u veliki plus Vladi šesterke. Međutim, nakon ovih lokalnih izbora pa do idućih

parlamentarnih izbora će se razjasniti da li je ova Vlada spremna i šire otvoriti vrata decentralizacije.

Očekujete li to?

– To jako ovisi o rezultatima lokalnih izbora. Ukoliko bi lokalni izbori dali potporu jednom konzervativnijem krugu SDP-a, personificiranom u gospodinu Tomcu i nekima drugima, ili bi bili značajnija podrška konceptima koje zastupa gospodin Budiša, onda decentralizacija i regionalizacija neće ići. Ako pak dobiju potporu snage poput IDS-a, PGS-a, SBHS-a, kapitalni dio HNS-a, ako dobije podršku koncept kojega u jednom dijelu zagovara gospodin Kramarić, onda je to znak da Vlada šestorke neće moći izmigoljiti zahtjevu da izvrši ozbiljniju decentralizaciju i regionalizaciju, s ključnim iskorakom da 21 županiju pretvori u 8 županija.

PGS ovih dana dovršava infrastrukturu u Primorsko-goranskoj županiji, ali je iskoračio i izvan nje u Karlovačku i Ličko-senjsku županiju, osnivajući ogranke u Ogulinu, Josipdolu, Plaškom, Otočcu, Senju.... Zašto?

– Time smo na neki način inaugurirali naš zahtjev za riječkom županijom. Doslovno, i imenom i prezimenom. Ona bi prirodno zaokruživala ono što je današnja Primorsko-goranska županija, zajedno s ogulinskim krajem, Ogulinom, Plaškim i Josipdolom, s područjem u kojem su Otočac, Brinje i Plitvice, te Senj i otok Pag, ili najmanje, ako bi se građani izjasnili drukčije, njegov sjeverni dio. To je prirodna sjevernojadranska županija, a s obzirom da nema specifičan toponim, ljudi se u većini izjašnjavaju da se zove riječka županija. Građani tih područja imaju izrazito pozitivan odnos prema Rijeci. Riječka regija mora biti jedna od osam hrvatskih regija koja po snazi mora biti uz bok budućoj zagrebačkoj regiji. Vjerujemo da ćemo u svim tim jedinicama lokalne samouprave samostalnim izlaskom na izbore proći izborni prag, a bit će i određeni broj njih u kojima ćemo vrlo vjerojatno participirati i u vlasti.

Gdje?

– Vjerujem u Senju i Ogulinu.

Okvir

Lužavec nije bio ljevičar ni kad je bio u Partiji

Koliko će vam konkurent na izborima u Rijeci i Županiji biti i bivši riječki gradonačelnik i HDZ-ov ministar Željko Lužavec s HRAST-om, koji na svojim listama najavljuje utjecajne, poznate ljude, pa i članove stranaka »Obitelji«?

– Riječ je o opciji koja nije nepoznata. MOžemo se vratiti u prošlost, pa ćemo se sjetiti 1995. godine kada je značajan broj riječkih privrednika potpisao podršku gospodinu Lužavcu, tada članu HDZ-a, na izborima za Zastupnički dom Sabora. Završilo je s takvom potporom birača da mu i tri put pomnožena ne bi osigurala mandat u Saboru.

Što će se sada dogoditi, to ne znam, ali siguran sam u jedno. Niti jedno značajnije ime iz rukovodstva PGS-a se neće pojaviti kao veliko »otkriće« u HRAST-u. To je ipak lista koja pripada desnom centru, jer gospodin Lužavec nije bio ljevičar ni kada je bio član Partije, dok mi ipak pripadamo umjerenoj ljevici čiji se članovi ne mogu tek tako naći na listi drukčijeg političkog profila.

(24. 03. 2001.)

Na saboru IDS-a dobit ću više od dvije trećine glasova

(Ivan Jakovčić, predsjednik IDS-a)

Aktualni predsjednik i glavni favorit za mjesto novog predsjednika IDS-a Ivan Jakovčić uoči današnjeg sabora stranke govori o svom viđenju IDS-a i pitanja s kojima je ta stranka suočena.

Je li današnji 18. (izborni) sabor IDS-a najpresudniji u dosadašnjih dvanaest godina djelovanja stranke? Je li doista riječ o prekretnici u životu stranke ili je ova tenzija stvorena uoči sabora samo produkt pojave skupine članova koji žele zamijeniti dosadašnje stranačko vodstvo?

– Poznato je da je od prvog dana kada sam 1991. godine postao predsjednik stranke pa do danas u IDS-u postojala fronta protiv mene, i to uglavnom sastavljena od istih osoba. Prema tome, nije se puno promijenilo, samo je ponekad intenzitet tih frontističkih aktivnosti u stranci prema vodstvu stranke bio jači ili slabiji. To što se, dakle, zbivalo proteklih mjeseci ne doživljavam ničim posebnim. Ne vidim u tome ništa dramatično, ali zamjeram kolegama na teškim izrečenim rečenicama koje nisu baš bile korektne. Doživljavam ih kao udarce ispod pojasa što u politici nije fer. Posebno što smo dugo zajedno.

Hoće li to ostaviti traga poslije sabora?

– Mislim da neće. Što se mene tiče, očekujem da ću dobiti veliku podršku naših fiducijara na saboru, to će sigurno biti više od dvije trećine glasova, i već unaprijed kažem da trebamo graditi mostove među nama a ne zidove kao što su neki očito do sada činili.

U kampanji je nedvojbeno bilo prljavih igara?

– Da bilo je. Nema dvojbe da se pretjeralo u svemu tome. Bilo je takve vrste lobiranja koje se u politici može smatrati normalnim, ali neke inscenacije u režiji nekih osoba, a naročito su me tu razočarali neke kolege za koje sam mislio da su puno moralniji.... Ali, neću o imenima. Osobno, nisam se upuštao ni u kakva velika politička lobiranja. Osim što sam se potrudio, i nitko nije imao nikakve primjedbe na to, da u Poreču, svojoj matičnoj podružnici, vidim da li imam veliko povjerenje ili nemam. Na tajnom glasanju dobio sam sve glasove, što je i mene iznenadilo. Da

nemam veliku podršku u svojoj matičnoj podružnici, gdje me ljudi najbolje znaju, ja se politikom bavio ne bi.

Prljavštine se imputiraju i Vašoj strani. Što je s pulskim i riječkim slučajem?

– Osobno ni u čemu tome nisam sudjelovao. Tvrdim da ono što se događalo u Puli i Rijeci nije korektno. Jer način na koji su to neki prezentirali ima za cilj njihovo prikazivanje kao žrtava a što nije točno. Ne mislim više ništa stavljati pod tepih, niti skrivati, pošto se evidentno radi o kolegama koji su uporno, nekoliko mjeseci koristili medije da bi na ne baš korektan način istupali protiv mene i osoba koje su obilježile politiku IDS-a posljednjih deset godina. I mislim da to nismo zaslužili i imamo pravo braniti se.

Unatoč Vašem optimizmu, čini se da situacija u IDS-u nije ista kao prije 3. siječnja 2000. godine. IDS je bio na vlasti, političko okruženje se promijenilo. Zar nije vrijeme za promjene i u Vašoj stranci?

– U svim strankama su promjene, postoje problemi, prepucavanja. Sve stranke doživljavaju jednu vrstu katarze, i opozicijski HDZ i stranke na vlasti. IDS nije iznimka. Participirao je u vlasti i sudjelovao u posljednjih desetak godina demokracije u Hrvatskoj na svoj poseban način. Međutim, mislim da smo mi, mada nepotrebno se baveći unutarstranačkim problemima zadnja dva mjeseca, ipak uhvatiti ritam s onim što je najbitnije. A to je stvaranje pretpostavki za realizaciju političkih ideja IDS-a koje su vezane za Istru i njeno pravo na regionalnu samoupravu. Naime, ako pogledamo našu programsko-političku dokumentaciju vidjet ćemo da smo mi nemali dio toga ostvarili upravo micanjem HDZ-a s vlasti, demokratizacijom države, stvaranjem države koja se približava Europskoj uniji, stvaranjem dobrog okvira za poštivanjem ljudskih i manjinskih prava. U tom je duhu čak i činjenica da je Istarska županija postala dvojezična županija, što sada više nitko ne dovodi u pitanje jer se ništa nije dogodilo nakon njenog stupanja na snagu usprkos svim našim kritičarima. Mislim da smo time završili našu prvu fazu postojanja IDS-a.

Kako onda doživljavate novi sabor i vrijeme nakon njega?

– Doživljam ovaj sabor kao prekretnički jer će se IDS sada snažno posvetiti prvenstveno problemima Istre a manje participirati u kreiranju politike na nacionalnoj razini. Snažno kreirajući politiku na regionalnoj i lokalnoj razini realizirat ćemo, s jedne strane, naše političke ambicije o regionalnoj samoupravi, gdje ćemo imati niz zakonskih inicijativa na nacionalnoj razini, ali i riješiti naše istarske probleme poput prepolovljavanja nezaposlenosti, kreiranja sveučilišta, izgradnje nove bolnice, sređenja kompletne infrastrukture, investiranja u zaštitu okoliša, sređivanja unutrašnjosti Istre u međuodnosu s priobaljem, stvaranja Istre kao turističke destinacije s tri četiri zvijezdice s oazama od pet zvijezdica. Dakle, nakana nam je stvoriti regiju u kojoj će postojati harmoničan

razvoj turizma, usluga, obrta, industrije, i u kojoj će se jednostavno rečeno, ugodno živjeti. To je ono što želimo napraviti i tome ćemo se posvetiti narednih pet do sedam godina.

Gospodin Folo tvrdi da se pitanjem autonomije Istre isključivo bavite kada vam to politički treba, a poslije toga nikome ništa?

– Za mene pitanje autonomije Istre nije avantura niti politička igra. To je previše ozbiljno pitanje da bismo o tome raspravljali na način na koji raspravlja Pauletta, Folo i drugi koji nikada ništa ozbiljnijeg nisu učinili u tom smislu. Za razliku od jedne druge linije u stranci, kojoj i ja pripadam, koja je davala ton politici IDS-a sve ove godine, i koja je korak po korak, strpljivo, uporno, govori i realizira projekt autonomije Istre. Jedan od najsnažnijih temelja političke autonomije Istre je upravo dojezičnost, odnosno činjenica da je danas Istarska županija i Regione istriana. Za to je trebalo imati takta, smisla, upornosti i argumenata. A kako su to neki drugi koristili u našoj stranci vjerujem da bi to završilo vrlo, vrlo loše po Istru. Put koji smo odabrali, kojeg pokušavam trajno, uporno ali strpljivo voditi, rad i na decentralizaciji sredstava i ovlasti i na stvaranju okvira za autonomiju, je ono što je na sreću prepoznato od naših članova i birača. Zato mislim da je ono što smo do sada napravili oko autonomije Istre s jedne strane premalo, a s druge možda i maksimum od onoga što se moglo učiniti. Da smo izabrali put bunta, nasilja, revolucije možda bi napravili više ali bi možda sve završilo i u krvi. Mi naprosto moramo biti strpljivi i uporni u našim zahtjevima te snagom argumenta pobijati nezalice. Mislim da nam danas sadašnja koalicija neće, kao ni prije HDZ, aplaudirati za ono o čemu govorimo, ali vjerujem da su spremni razgovarati argumentima.

Što je za autonomiju kakvu je vi vidite presudno?

– Mi možemo govoriti o snažno decentraliziranoj Hrvatskoj koja će imati obrise austrijskog federalizma. Ne vidim ničeg lošega u tome. Naravno da se nekima može dizati kosa na glavi od takvih izjava, međutim treba poznavati Austriju i njen ustroj koji i zbog povijesnih i zbog suvremenih razloga može Hrvatskoj biti vrlo interesantan. Međutim, pretpostavljam da je to teško pitanje za narednih desetak, dvadeset godina u Hrvatskoj i zato smo se odlučili na koncept da idemo logikom da imamo asimetričan sustav u kojemu će neke županije-regije imati veće ovlasti, a neke manje.

O čemu bi taj asimetričan sustav regija s različitim ovlastima trebao ovisiti?

– Ovisi o financijskom, ljudskom ili bilo kojem drugom kapacitetu u pojedinoj županiji-regiji da prati takve ovlasti i realizira programe. Poglavarstvo Istarske županije krenulo je s inicijativom osnivanja Komisije za institucionalne reforme u Republici Hrvatskoj, gdje predlažemo da napravimo plan u kojemu ćemo ići logikom realizacije Ustava. Vi danas imate napokon u Ustavu odvojenu nacionalnu, regionalnu i lokalnu razinu. Ako će se striktno poštivati Ustav mi mislimo da je 80 posto naših zahtjeva moguće realizirati već sada. Naravno, to bi bila zadaća svih onih koji

danas sjede u hrvatskom parlamentu. Dakle, da pretoče ustavno slovo u zakone i da se zaista regije počnu baviti onim što piše u Ustavu. Mi predlažemo da se to ne radi anarhično i stihijski već sustavno, da se stvori zajednička komisija u kojoj će biti predstavnici lokalne, regionalne i nacionalne vlasti, i da se Ustav pretoči u zakon upravo na način da se, logikom supsidijarnosti, daju što veće ovlasti općinama, gradovima i županijama. Ne mora sve biti na regionalnom nivou. Ne, neka što više toga bude na općinskom i gradskom nivou. Ali naravno moramo stvoriti pretpostavke za takvo nešto. Mogu čak zamisliti naš regionalizam logikom »samoposluge«, kao što je otprilike to sadašnja Vlada zamislila, a to je da općine, gradovi i županije same donose odluke da li preuzimaju ovlasti nad školama i drugim institucijama koje je država spremna predati nižim razinama. Prema tome, Istra je spremna preuzeti sve, osim onoga što je zaista simbol državnosti a to je vanjska politika, obrana, monetarni sustav. Normalno je da to ostane na nivou države. Kako se današnja Europa razvija, ide se za tim da se snažno ojača pravo regija u suodlučivanju i sukreiranju europskog života te sve više ovlasti prelazi na razinu regija. U budućoj ujedinjenoj Europi vidimo, dakle, snažnu ulogu regije, a u tome će Istra možda dati neki svoj doprinos. Svojedobno smo 1993. godine predsjedniku Tuđmanu predložili odnos po kojemu bi 66 posto prihoda ostajalo u Istri, a ostalo bi išlo u državni proračun, s našom obavezom da praktički odgovaramo i upravljamo svime. Mislim da je to pošten odnos i danas.

Zaprijetili ste referendumom o autonomiji Istre ako se u narednih nekoliko godina stvari u državi ne budu razvijale u tom pravcu?

– Referendum o autonomiji Istre mora se ovako ili onako učiniti. Ako bi stvar išla postupnim putem, kao što govore najave, onda će možda referendum biti u drugom planu. Ali osobno sam zato da zaista pitamo građane što misle o tim našim idejama, jer je IDS-u, koliku god podršku dobivao na izborima, ipak važno znati koliki je broj građana Istre realno za ili protiv autonomije Istre. I mislim da bi bilo najpoštenije kada bi Vlada bila spremna, u suradnji s Poglavarstvom Istarske županije, stvoriti mogući okvir takve jedne autonomije čiji su sadržaji ovlasti i novac, a ne nešto drugo o čemu lupetaju neznalice o regionalizmu. Mislim da bi to bio jedan strašan pozitivan presedan u našoj zemlji kada bi se o tome postigao dogovor i onda naprosto pitalo građane što misle o tome.

Vaši suparnici na izborima govore o potrebi decentralizacije stranke, o financijskoj samostalnosti podružnice, o potrebi razdvajanja funkcija predsjednika stranke i predsjednika Savjeta stranke. Što je od toga Vama prihvatljivo?

– Apsolutno sve. Jer IDS na neki način i funkcionira tako. Forma da li ćemo imati predsjednika Savjeta stranke ili ne, sasvim je sporedna stvar. To je samo bio predmet političke igre. Ništa drugo. A što se tiče decentralizacije sredstava, objektivno je pitanje s kojim će se novcima raspolagati.

Pred neki dan smo na Savjetu stranke raspravljali o novcima. Ključni problem je što su izborne kampanje vrlo skupe.

Zašto niste prihvatili prijedlog gospodina Fola i skupine oko njega da se na saboru najprije raspravi pitanje Statuta, a da se predsjednik bira poslije?

– Velika većina naših kolega u stranci misli drukčije od njih. I što ja tu mogu. Normalno je, po meni, da se, pošto se radi o izbornom saboru, koncentriramo na izbor predsjednika. To doživljavam maksimalnim dokazom o demokratičnosti u stranci gdje nema nikakvih problema da se svatko kandidira gdje želi. Prema tome, nekakve priče o tome da imamo autokratsko vođenje IDS-a samim tim padaju u vodu. Dapače, ja sam pozivao kolege da se kandidiraju na što više mogućih funkcija i pokazalo se da je naša stranka zaista sposobna iznjedriti ne mali, izvanredan broj novih lica na čelne funkcije u našim podružnicama. I logikom stvari, prije ili poslije će se to dogoditi i na crhu stranke. Otići će i Kajin i Soldatić i Jakovčić.... Normalno je. Ali očito još uvijek nije vrijeme za to, očito imamo veliko povjerenje naših članova. Jer se dogodilo to da su nakon tog frontističkog nastupa protiv vodstva stranke posljednjih mjeseci naši članovi reagirali vrlo žestoko, kao što to često bude kada se nekoga počne nepravedeno optuživati. A tu žestinu su pokazali upravo opredjeljenjem za nas koji smo do sada vodili stranku, odbacujući argumente druge strane.

Kada govorimo o autokratskom vođenju stranke, kako ste doživjeli kritiku prvog predsjednika IDS-a Ivana Pauletta koji tvrdi da se trebate maknuti s funkcije predsjednika jer pod Vašim vodstvom stranka stalno bilježi pad popularnosti? Je li Vas to pogodilo?

– Ne. Kada bih bio zločest onda bih rekao da je Pauletta ostao predsjednik stranke da IDS-a nikada ne bi bilo na političkoj sceni. Ali nisam zločest. Samo ću konstatirati da su Paulettini argumenti toliko »snažni« da u matičnoj podružnici nije izabran niti za delegata na saboru stranke. To najbolje pokazuje koliki mu je utjecaj.

Ne samo Pauletta nego i drugi konstatiraju stalni pad glasova IDS-a na izborima. Je li tome razlog loše vođenje stranke, drukčija klima u Istri i zemlji posljednjih godina ili ponegdje stranka ili njeni ljudi nisu bili na razini očekivanja birača? Što je tu ključno?

– Ta konstatacija je samo djelomično točna. Naime, ako govorimo o Istarskoj županiji, 1993. smo dobili gotovo 73 posto, 1997. 44 posto, a 2001. 52 posto glasova. Dakle, situacija nije baš takva kako neki tvrde. Činjenica je da imamo gubitak nekih gradova, ali ne i puno manji broj glasova. Na primjer, u Puli smo dobili 2 posto manje glasova i izgubili izbore. Zato što je bio drukčiji izborni sustav, zato što je bio trend glasanja za nezavisne liste i mada je u istom gradu naša županijska lista dobila 50 posto glasova, a lokalna 32. Svakako ima i naših grešaka, naših loših poteza na lokalnom nivou, ima pogrešaka i s moje strane. Sve je to sasvim normalno. Nakon deset godina upravljanja Istrom normalno je da napraviš greške i krive poteze. Sjetimo se samo naših liburnijskih svađa koje

su bile potpuno nepotrebne i sigurno nanijele štetu stranci. Prema tome, imamo puno razloga za zadovoljstvo, ali i puno razloga da se zabrinemo oko nekih trendova zbog kojih odgovornost, prije svega, moraju uzeti naše općinske i gradske podružnice kojima se nitko ne miješa u posao.

Okvir (1)

IDS podržava Vladu

Već skoro godinu dana niste u Vladi, a u međuvremenu se toliko toga dogodilo. Kako gledate na njenu budućnost?

– IDS podržava Vladu. Izašli smo iz Vlade ne da bi je rušili nego da bismo sebi otvorili manevarski prostor za još snažnije političko djelovanje, kako u Istri, tako i na nacionalnoj razini. Naši zastupnici neće glasati protiv Vlade i neće tražiti izjašnjavanje o povjerenju premijeru. Želimo Vladi da uspije, mada osobno smatram da je premijer trebao radikalnije nastupiti u najnovijoj krizi i usudit se ići u izbore jer bi time do kraja bio vjerodostojan. Ovako je došao u situaciju da ponovno bude talac svojih odluka. Poznato je da gospodin Budiša i ja nismo baš osobe koje se najviše vole. No, uvažavajući njegova politička razmišljanja jer ima prava na to, mislim da nema pravo, a to je činio, dovoditi u pitanje ovu Vladu zbog usko stranačkih pa često i osobnih ambicija. To se sve dalo riješiti davno ranije dok smo još bili šestorka. Ovako je cijela nacija bila isfrustrirana političkim cirkusom koji se zbivao prošlih tjedana.

Okvir (2)

Dan županije

Kakav je Vaš stav o himni i danu Istarske županije zbog čega je u Istri bilo i polemika?

– Javna rasprava je otvorena do lipnja. Ja sam za to da Dan županije bude 25. rujna kada je donešena odluka o priključenju Istre matici domovini, a da himna bude »Krasna zemljo, Istro mila«. Što će odlučiti većina, vidjet ćemo.

Okvir (3)

O Riječkoj i Istarskoj banci

Ne želim frustrirati štediše koji čitaju ovaj interview jer znam da im je sigurno vrlo teško. Znam kako je svojedobno bilo štedišama Istarske banke. Podržavam odluku Vlade da se spasi Riječka banka i da se pomogne štedišama jer bi to inače bila socijalna katastrofa za Rijeku i jedan dio Istre.

Okvir (4)

HDZ-ov povratak?

Je li realna mogućnost da se HDZ vrati na vlast?

– Da. Mislim da je to potpuno realno. Ako dio stranaka iz današnje vlasti koje mogu prepoznati svoj interes kroz koaliciju s HDZ-om, HDZ je realnost koja je pred nama.

Okvir (5)

O Izbornom zakonu

Pustimo IDS kada je u pitanju izborni zakon, mada je jasno da i prošli režim i dio sadašnje vlasti ima na umu IDS kada stvara izborni zakonodavstvo. Mislim da je to nevjerojatno jadno. No, mi stvar postavljamo principijelno. Mislimo da svaki dio Hrvatske, ako su to sada županije neka to bude po županijskoj logici, mora imati nekoga u parlamentu. To znači da mi možemo zamisliti izborni zakonodavstvo po kojemu će se pola zastupnika birati po županijama, a pola po državnim listama. Time se balansira odnos Zagreba, koji mora biti najviše zastupljen u parlamentu, i svih drugih regija. Pustimo Istru, a što je s Likom? Pa zar zaista Lika ne treba imati nikoga u parlamentu. Želim biti solidaran s Ličanima, Dubrovčanima, Međimurcima.... I oni imaju pravo na svoj glas u parlamentu. Hoću reći da Hrvatska kao zemlja razlika, kao zemlja različitih tradicija i kultura to treba imati preslikano i u izbornom zakonodavstvu.

(23. 03. 2002.)

Tražiti ćemo osnivanje pet regija

(Damir Jurić, predsjednik S-BHS-a)

Od izbornih promjena prije dvije i pol godine dosta se govorilo o regionalizaciji Hrvatske, no to je pitanje stalno odgađano pod izgovorom da treba najprije riješiti neke druge otvorene probleme. IDS, PGS i Slavonsko-baranjska hrvatska stranka odlučili su konačno krenuti s inicijativom koja bi trebala proći put od načelnih stavova do konkretnog modela regionalizacije zemlje. O tome razgovaramo s predsjednikom SBHS-a Damirom Jurićem.

Hoće li se Hrvatska konačno regionalizirati?

– Upravo smo dogovorili da ćemo u prvom tjednu srpnja u Gorskom kotaru, najvjerojatnije u Delnicama, održati savjetovanje triju parlamentarnih regionalnih stranaka, uz poziv još nekim drugim strankama, na kojem bismo analizirali situaciju nakon Motovunske deklaracije koja je bila usmjerena ka promjenama Ustava gdje je regionalna samouprava postala ustavna kategorija. Međutim, sada je vrijeme da se stvar pokuša operacionalizirati i da, ako nitko drugi neće, mi pokrenemo stvar s mjesta. Odnosno, da napravimo zakonsku inicijativu kako bi se u Hrvatskoj krenulo ka regionalizaciji.

Što predlažete?

– Ne bi se išlo na ukidanje županija, nego bi one postale oblik ustrojstva državne uprave. A sadašnji samoupravni dio ovlasti županija prenio bi se na regiju. Dakle, regije i županije ne bi bili suprotstavljeni elementi, smrt županije nije uvjet rođenja regije. Drugo, predložili bismo pet regija: Istru, Slavoniju, Dalmaciju, Primorsko-ličku i središnju Hrvatsku. Konzultiramo se još oko

eventualnog uključenja i šeste regije – Međimurja, zbog njegova zasebnog povijesnog položaja i visokog stupnja samosvijesti.

Bi li se regije formirale spajanjem županija ili bi išle mimo županijskih granica?

– Mimo županija. Regije se ne bi obazirale na sadašnji županijski ustroj nego bi bile rađene po povijesno-gospodarskim kriterijima. Na referendumu bi se građani u svakom mjestu izjašnjavali u kojoj bi regiji željeli živjeti.

Hoće li biti nesporazuma oko određivanja središta regija?

– Po našem prijedlogu regije bi bile policentrične. Svi elementi regionalne vlasti bili bi dislocirani u više centara. Regije nisu mini-države nego negacija državne hijerarhije. Dakle, moraju biti ne vertikalno, nego horizontalno ustrojene. Primjerice, zašto ne bi dalmatinski sabor zasjedao u Zadru, a izvršna vlast bila u Splitu. Ili obratno.

Kakve bi bile ovlasti takvih regija?

– Postojali bi regionalni sabori, na tragu nekih povijesnih iskustava, koji bi imali određene zakonodavne ovlasti. Te ovlasti mogle bi biti asimetrične. Neke regije mogle bi uzeti više tih ovlasti a neke manje, zavisno od referenduma koji bi bio organiziran u svakoj regiji. Regije bi, osim toga, u potpunosti preuzele brigu o zdravstvu i školstvu, uključujući i visoko školstvo.

Preuzimanjem ovlasti o kojima govorite, što bi ostalo državi, odnosno ministarstvima zdravstva i školstva?

– Ostali bi standardi i inspekcija. Dakle, država bi propisala neke standarde, primjerice kada su u pitanju udžbenici, i provjeravala njihovo ispunjavanje. Dapače, tu stvar ne bi trebalo čak ni regionalizirati nego još više decentralizirati odnosno individualizirati, kako bi svaka škola u određenim gabaritima koje propisuje država mogla odlučiti o tipu udžbenika i nastave.

Građane će zanimati bi li ih uvođenje regija dodatno opteretilo?

– Naprotiv, došlo bi do rasterećenja, jer bi regije preuzevši određene državne institucije njih smanjile. Pokušali bismo napraviti ono što je država propustila, znači reformirati i modernizirati te institucije s ciljem njihove veće učinkovitosti i smanjenja troškova. Možda je najvažnije da bi regije imale ovlasti za vođenje gospodarske politike. Osnovale bi se agencije za regionalni razvoj koje bi imale ovlasti i zadatak da u svoju regiju, raznim sredstvima i pogodnostima, privuku kapital, poglavito strani. Ako gospodarski razvoj izostane, bar ćemo znati da možemo kriviti i sebe, odnosno da smo učinili sve što smo mogli. U ovom trenutku imamo drukčiji osjećaj, osjećaj da nismo dovoljno aktivirani jer nemamo tih ovlasti. A radi korištenja regionalnih fondova EU-a moramo formirati regije, i to u prvo vrijeme bar statističke regije.

Što bi to konkretno značilo?

– Imamo prigovor statističkom zavodu jer ne možemo dobiti podatke o bruto društvenom proizvodu po glavi stanovnika na razini nižoj od državne. Dakle, ne znamo koliki je BDP po glavi stanovnika u Istri, Slavoniji ili, primjerice u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Ti su podaci nedostupni. To znači da ne možemo koristiti regionalne fondove EU-a, jer su oni fondovi za regije, a ne za države i usmjereni su ka najsiromašnijim regijama za koje pouzdano ne znamo koje su to u Hrvatskoj pošto one statistički ne postoje. Ministarstvo za europske integracije preuzelo je obavezu da formira statističke regije kako bismo uopće mogli koristiti te fondove.

Dosta je zabune svojedobno izazvala izjava ministra Mimice o 800 tisuća stanovnika statističkih regija. Hoće li to utjecati na veličinu i granice regija, hoće li taj minimalan broj stanovnika morati imati sve regije?

– Ne. Regije su samonikle stvari i ne daju se propisati. Regija je naprosto ono što određeni broj ljudi smatra svojim zavičajem. Pravilo je da regija ima između 800 tisuća i 2 milijuna stanovnika, no ima iznimaka. Ima dosta regija i u EU koje imaju ispod 800 tisuća ili preko 2 milijuna stanovnika, a ako neka zemlja sada kreće u regionalizaciju onda joj se preporučuju spomenute vrijednosti. Naravno, o veličini svake zemlje ovisi koliko će to biti. Tako je Poljska umjesto 49 vojvodstava koja su imala prosječno milijun stanovnika uvela 16 regija koje prosječno imaju oko 2,5 milijuna stanovnika.

Kako bi to izgledalo u Hrvatskoj?

– Ako bismo Hrvatsku podijelili u pet regija, onda bi Istra imala 200 tisuća, a Središnja Hrvatska više od milijun i pol stanovnika. Preporuka EU-a ne znači da regija doista mora imati 815 tisuća stanovnika da bi mogla ući u tu kategoriju koja može računati na fondove EU-a. No, s druge strane želimo da regije to doista i budu, da imaju široke ovlasti što današnje županije nemaju. Jednostavno, ne možemo »podvaliti« županije kao regije koje i po broju stanovnika i po tipu ustroja više slične francuskim departmanima, koji su više državne ekspoziture nego samoupravne teritorijalne cjeline.

Što nakon seminara u Gorskom kotaru?

– Pokušali bismo za tu ideju pridobiti što je moguće više političkih subjekata u Hrvatskoj. Ona nije trošak, nije puko preslagivanje stvari nego u konačnici znači i reformu državne uprave, a što je jedna od bolnih točaka zemlje, koja bi morala postati malobrojnija, djelotvornija i bliža građanima. Vjerujem da bi ova naša inicijativa na jesen mogla postati i zakonski projekt koji bi ušao u saborsku proceduru.

Okvir

Ne očekujemo otpor

Očekujete otpore?

– Moglo bi biti puno jednostavnije nego što se obično misli. S ovakvim projektom koji ne bi ukidao županije, a ta mogućnost je dosad izazvala najviše otpora, s vrlo jasnim preciziranjem ovlasti regija, mislim da ne bi trebalo biti otpora čak ni sa strane HDZ-a.

(21. 06. 2002.)

Sazrelo je vrijeme za stvaranje Hrvatske kao regionalne države

(Ivan Jakovčić, predsjednik IDS-a)

Prvi konkretan politički prijedlog regionalizacije Hrvatske ugledao je svjetlo dana u Brodu na Kupi, pograničnom mjestu u Gorskome kotaru, kojeg su četiri regionalne stranke (IDS, PGS, SBHS, DA) izabrale za prezentaciju svoje ideje koja će, nema sumnje, zaintrigirati političku, ali i sveukupnu hrvatsku javnost. Regije bi, dakle, trebale od države preuzeti određene ovlasti i na razini lokalne samouprave objediniti i zamijeniti dosadašnje županije. No, županije bi ipak ostale kao (decentralizirane) jedinice državne uprave, čime bi, prema prijedlogu hrvatskih regionalaca, do kraja i teritorijalno lokalna samouprava bila razdvojena od državne uprave. To znači da bi koliko sutra, kada ovaj ili neki drugi sličan prijedlog regionalizacije Hrvatske bude prihvaćen (a načelna politička volja da se u to ide postoji, kao i ustavna mogućnost), svakom građaninu do kraja postalo jasno razlikovanje između regije i županije, odnosno njihovih drukčijih ovlasti.

O regionalizaciji zemlje razgovarali smo s predsjednikom IDS-a i istarskim županom Ivanom Jakovčićem, kojom prigodom nismo mogli izbjeći ni temu aktualnog procesa dogovaranja oko sastavljanja nove hrvatske Vlade.

Nakon vašeg razgovora s predsjednikom Mesićem još uvijek nije jasno da li podrška IDS-a budućoj parlamentarnoj većini znači ulazak stranke u novu Vladu ili ne?

– U ovom je trenutku prerano govoriti o IDS-ovom ulasku u Vladu. Prije svega, nismo donijeli takvu odluku niti na jednom stranačkom tijelu, a s druge strane još uvijek nema konkretnih razgovora koji bi nam omogućili da uopće vrednujemo takvu ideju. Ne zna se, naime, ni kako će Vlada niti strukturirana. No, meni je zadovoljstvo poručiti da imamo otvoreni poziv od praktički najvažnijih ljudi u državi da bi bilo vrlo uputno i korisno da IDS sudjeluje i u radu buduće Vlade. Za nas je, naravno, bitno da sudjelujemo u radu parlamentarne većine i da se na temelju programskog zajedništva IDS-u omogući da ostvari svoje političke ambicije.

A te su?

– Stvaranje zakonske infrastrukture i operativne Vladine politike glede gospodarskog rasta i novog zapošljavanja, daljnji snažni koraci u decentralizaciji zemlje, izborno zakonodavstvo koje bi omogućilo daljnje regionalno strukturiranje naše države i uvažavanje regionalnih osobitosti te daljnje približavanje EU i NATO-a.

Kako bi nova parlamentarna većina trebala funkcionirati?

– Predložit ćemo kolegama iz drugih stranaka promjenu same tehnike funkcioniranja u parlamentu. Predložit ćemo osnivanje zajedničkog kluba parlamentarne većine koji bi se redovito sastajao i zajednički raspravljao, kako bi bilo što manje disonantnih tonova unutar buduće parlamentarne većine. To stoga što ovo malo vremena preostalog do kraja saziva Sabora valja iskoristiti da bi se pokazalo kako ova politička opcija od centra ka lijevom centru jest ona koja može voditi Hrvatsku i u narednom mandatu nakon 2004. godine.

Iz karte teritorijalnog ustroja budućih regija može se zaključiti da Istra ostaje u granicama postojeće županije, odnosno da ste odustali od »prelaska Učke«?

– Mi smo stranački, moralno i duhovno prisutni u cijeloj Hrvatskoj. No, stranački smo prvenstveno organizirani na području Istarske i Primorsko-goranske županije. Dakle, Istarska regija će biti ili ovakva kakva je danas Istarska županija ili eventualno proširena za onaj rubni dio Primorsko-goranske županije ako se građani za to odluče. Nismo stranka koja će bez volje građana mijenjati bilo čiji život. To je naše opredjeljenje.

Hoće li središte Istarske regije biti Pula ili Pazin?

– IDS je u tome potpuno jasan. Za nas je Pula glavni grad ili sjedište Istarske regije, ali istovremeno smo i za to da gradovi u Istri praktički imaju veliku ulogu u ustroju same regije. Statutom Istarske županije propisano je da je Pazin sjedište Skupštine, a Pula Poglavarstva. Sredinom devedesetih to se pokušalo osporiti, ali je Ustavni sud prihvatio našu formulaciju koja je i ostala. To je već jedan odličan modus vivendi u Istarskoj županiji kojeg kanimo i dalje razvijati, uz neospornu činjenicu da je Pula i dalje najznačajniji grad u Istri.

Kakav je hodogram daljnjih poteza od donošenja Goranske deklaracije do uobličavanja zakonskog prijedloga o regionalnom ustroju Hrvatske?

– Ovo s jedne strane jest naš dugoročni strateški dokument, ali dugoročni utoliko što će to za nas biti dokument kojega ćemo postaviti pred naše buduće koalicijske partnere nakon sljedećih parlamentarnih izbora. To je nešto što je po našem mišljenju vrlo realno. U izbore 2000. ipak smo išli s pomalo drukčijim programima, očekivanjima i zahtjevima. Vrijeme za stvaranje Hrvatske kao regionalne države definitivno je sazrelo i to pitanje nakon izbora 2004. godine treba riješiti.

Je li ovo najava zajedničkog nastupa regionalnih stranaka na budućim izborima?

– IDS još nije donio nikakvu odluku po tom pitanju. Sve će ovisiti o daljnjem razvoju i uspješnosti nove parlamentarne većine te samoj tehnici novog izbornog zakona. No, definitivno je jedna od opcija i zajednički nastup regionalnih stranaka na sljedećim izborima.

(09. 07. 2002.)

Regije će pojeftiniti državni aparat

(Nikola Ivaniš, predsjednik PGS-a)

O tome što je bit Goranske deklaracije o regionalnom ustroju Hrvatske, te o prvim kritikama tamo predloženih rješenja razgovaramo s predsjednikom PGS-a Nikolom Ivanišem.

Nemoguće je nakon Goranske deklaracije ne pitati može li, i kolike, otpore izazvati ne samo prijedlog teritorijalnog ustroja regija nego i njihovih ovlasti?

– Siguran sam da će otpora biti dosta, ali sam isto tako siguran da javnih otpora ukupnoj temi regionalizma na hrvatskoj političkoj sceni neće biti puno. Naime, svi relevantni ljudi i sve relevantne stranke zasigurno i te kako dobro znaju, i po informacijama iz svojih organizacija na terenu, da je regionalizam jedna od rjeđih tema u hrvatskoj politici za koju se može reći da je debelo natpolovično prihvaćena. Ovo više nije 1992. godina, sve one objede na račun regionalaca od separatizma pa nadalje su prošlo svršeno vrijeme. I stranka koja bi se otvoreno zalagala protiv regionalizacije zemlje ozbiljno bi gubila na imidžu i podršci birača. Međutim, iz mnogih stranaka koje se deklariraju ili će se deklarirati da podržavaju regionalni koncept bit će puno otpora, jer u mnogim strankama postoje značajni ljudi koji su antiregionalistički raspoloženi.

Kada je riječ o ovlastima koje ste namijenili regijama, praktično svim osim vanjske politike, obrane i monetarne politike, čini se da je ovo ipak veliki prijelaz od dosad naglašenog centralizma ka regionalizmu?

– Od svih funkcija koje bi bile u nadležnosti regije, dio će ostvarivati i država. To je ono što u filozofiji razmišljanja o regionalizmu treba biti jasno. Mi, primjerice, kažemo da će se zdravstvena zaštita ostvarivati na razini regija. Apsolutno. I bilo pet ili sedam regija, one će sve imati pravo i dužnost osiguravati zdravstvenu zaštitu. No, 30 ili 40 posto funkcija vezanih za kvalitetno funkcioniranje zdravstvene zaštite u Hrvatskoj realizirat će se zakonodavnim i onda upravljačkim funkcijama na razini države. Ili, u slučaju policije. Pa naravno da reguliranje prometa i održavanje javnog reda i mira može obavljati regionalna ili komunalna policija. Ali, dileri droge, odnosno narkomafija, šverceri oružja i organizirani kriminal svih vrsta moraju se obuzdavati na najvišoj razini državne organizacije. Dakle, kada mi u regionalnoj deklaraciji nabrajamo sve te funkcije koje regija treba ostvarivati onda one nisu u cijelosti uzete državi, nego ih regije dijele s državom. I jasno se zna što je čija nadležnost. To je važno a građani znaju. Iz tog bi razloga regionalni koncept morao biti takav da pojeftinjuje funkcioniranje državne uprave iz jednostavnog razloga jer se ide na koncept gdje ne dupliramo nego razdvajamo nadležnosti.

Isto se odnosi i na financije?

– Kada se povlači linija čije je do kuda, povlači se linija i u raspodjeli prihoda. To je suština. Ako, primjerice, 30 posto problematike visokog obrazovanja rješava regija onda 30 posto izdvajanja

ovoga društva mora ostati u regiji, a ne vraćati se redistribucijom. I za to valja preuzeti odgovornost. Ljudima to treba jasno reći. Sustav koji smo mi 1990. godine napustili u financiranju društvenih djelatnosti nije bio savršen, ali je bio odličan u odnosu na sadašnji. Kada bismo na ovom prostoru imali tadašnji model financiranja koji se ostvarivao kroz samoupravnu interesnu zajednicu zdravstva, koja je pokrivala Istru i Rijeku, ne bismo imali problema sa zdravstvenom zaštitom, a dovoljno bismo uplaćivali u zajedničku kasu. Treba podsjetiti i da su svi novci tada bili na lokalnim bankama. Zato u budućnosti valja primijeniti najbolja iskustva iz dosadašnje prakse.

Krenuli ste s pet regija, što je »minimalistički koncept«. Može li se u raspravi taj broj povećati?

– Stvari bi se uvijek morale argumentirati. Činjenica je da Hrvatska danas ne može formirati povijesne ni čisto geografske regije, a ne može niti čisto statističke, što bi rekao ministar Mimica. Prema tome, Hrvatska u odnosu na stupanj razvoja društva 2002. godine mora formirati regije koje su primjerene trenutku, funkcionalne. Uzmimo predloženu Riječku regiju. Ovako zamišljena nije nikada bila, iako se mogu vući nekakvi korijeni iz crkvene organizacije Modruške biskupije. Isto tako nema odgovora što je to ova Središnja Hrvatska po našem prijedlogu, ali je sigurno da je riječ o jednoj funkcionalnoj budućoj hrvatskoj regiji. Mala regija Istra, s druge strane, s toliko jakim regionalnim identitetom, ali i zaokruženošću svih funkcija koje se u njoj ostvaruju, je prirodan izraz trenutka. To što je ona i povijesna regija u nekom smislu, sasvim je drugo pitanje. Klasična povijesna regija Dalmacija će u stvari imati puno problema u svom konstituiranju zbog nekih odnosa unutar sebe. I tako redom. No, ako bude, a bit će, rasprave o većem broju regija, prije svega se ne bi smjelo licitirati s njihovim brojem već voditi računa o funkcionalnosti. I vrlo je važno da u situaciji nerješivih pitanja demokratsko društvo ne smije bježati od izjašnjavanja građana. To nekada može biti i skupo, ali je jedino legitimno.

Koliko se težnje za usitnjavanjem broja regija po svaku cijenu mogu spriječiti inzistiranjem na njihovoj policentričnosti, o čemu ste se također izjasnili?

– Kazat ću svoj osobni stav, u stranci o tome još nismo raspravljali, kada je u pitanju Riječka regija. Ovakva Riječka regija kako je zamišljamo bit će vrlo složena regija. To nije povijesna regija, heterogena je i pokriva relativno široki prostor. Pa normalno je da se u toj i takvoj regiji mora naći administrativna forma kako bi Lika bila Lika, Gorski kotar Gorski kotar, a Primorje Primorje. Dakle, siguran sam da unutar regija neće biti istih razina organizacije koje će zavisiti od specifičnosti svake regije. Istri zbog njene kompaktnosti, primjerice, je dovoljna samo jedna razina, a siguran sam da će ovakva Riječka regija između jedinica lokalne samouprave i regije imati još jednu razinu. Hoće li to zvati kotar ili županija, ne želim prejudicirati

Vašim prijedlogom definitivno činite i fizički rez između državne uprave i samouprave, jer bi nakon utemeljenja regija županije ostale tek decentralizirana tijela državne uprave?

– Kako će država organizirati državnu upravu je pitanje kojim se moraju baviti stručnjaci u potrazi za najefikasnijom državnom upravom. Mi govorimo o regiji kao samoupravi, koja će kroz visoku razinu ovlasti na samoupravnim funkcijama organizirati većinu standardnog života stanovništva svog područja.

Upada u oči da su četiri stranke predložile pet regija i da je »nedostajala« stranka upravo iz potencijalno najmoćnije regije – Središnje Hrvatske?

– Središnja Hrvatska po ovom prijedlogu je heterogenija nego što je to Riječka regija. Hoće li ona dobiti pobornike na prostoru na kojem je predviđa naš prijedlog u ovom trenutku ne znam. Ali sam siguran da će i ovaj naš prijedlog potaknuti još dodatna regionalna razmišljanja na tom prostoru. Tamo ima više regionalnih stranaka koje djeluju na relativno uskim područjima Zagorja, Međimurja, Podravine, a postoji i Udruga za Zagreb gospodina Mladena Vilfana. O Središnjoj Hrvatskoj slobodno možemo govoriti kao o makroregiji koja će unutar sebe zasigurno morati zadržati i razinu županija. I to bi mogao biti razlog da oko nje ne bude spora, odnosno da se regionalna promišljanja prisutna u okvirima Središnje Hrvatske počnu zajednički javljati te surađivati s ove četiri stranke koje su posljednjih dvanaest godina stupovi hrvatskog regionalizma.

Kako komentirate napade na Goransku deklaraciju iz Zadra?

– Začuđujuće je kako su se u napadu udružili članovi triju stranaka i bez ijednog argumenta toliko se negativno odredili, a da uopće nisu u stanju prihvatiti činjenicu da nitko nije govorio niti o sjedištima regija niti o tome da se bilo kome sprječava izjašnjavanje o tome gdje i kako žele biti regionalno ustrojeni. Na karti koja je prilog Deklaraciji jasno stoji da će se sva sporna pitanja rješavati izjašnjavanjem građana. Prema tome, smatram da su ovakvi istupi nepotrebni i stvaraju dodatne probleme jer antagoniziraju, što prije svega pokazuje ogroman stupanj antagonizama u samoj Dalmaciji, a to je loše. Gospoda se mogu koliko hoće stavljati na zadnje noge, ali bi mogli pogledati pozitivne primjere kao što je Istra, na koju toliko »skaču«, gdje je sjedište Županije službeno u Pazinu, a sjedište Poglavarstva u Puli. Što znači da bi Dalmaciji bilo bolje tražiti modele zajedništva a ne modele produbljivanja antagonizama na čisto političkoj razini. Na Deklaraciju gledamo kao polazište koje će biti kvalitetno doručeno. Ali svakako ne ovakvim pristupom s toliko žuč i neargumentiranih napada kao što je to bilo u Zadru.

(11. 07. 2002.)

Dolaskom desnice na vlast usporio bi se ulazak Hrvatske u EU i NATO

(Ivan Jakovčić, predsjednik IDS-a)

Predsjednik IDS-a Ivan Jakovčić vratio se iz Napulja gdje je na redovitom godišnjem zasjedanju Skupštine europskih regija (SER) izabran za njenog potpredsjednika. U svom nastupu zastupao je koncept Mediteran – more mira, smatrajući da Europa i na regionalnoj razini mora više komunicirati s regijama juga Mediterana, kao i program Jadranski forum – Foro Adriatico, koji bi bio okupljalište regija i najvećih gradova na Jadranu. Tamo bi se razgovaralo o političkoj, gospodarskoj, znanstvenoj, kulturnoj i drugoj suradnji, što je, tvrdi, dobro prihvaćeno od talijanskih regija koje mogu postati i naš »advokat« u EU.

Kako doživljavate potpredsjedničko mjesto u SER-u?

– Osim uobičajenih riječi da je čast i zadovoljstvo biti potpredsjednik asocijacije koja okuplja oko 300 europskih regija, treba istaknuti da je to prilika za novu afirmaciju ne samo Istre nego i cijele Hrvatske. Jedna od mojih glavnih teza koje ću pokušati zastupati u dvogodišnjem mandatu je ta da jugoistok Europe neizostavno bude uključen u procese europskih integracija na način da Hrvatska svakako bude u redu onih koji će se u drugom krugu uključiti u EU. Eventualnim ulaskom Bugarske i Rumunjske u EU u drugom krugu, bila bi katastrofa za Europu kada bi se dogodila velika crna rupa u samom srcu Europe. Zato smatram da moramo biti uključeni u taj proces aktivno i snažno, te da nas Europa mora prihvatiti kao svoje. Zagovornik sam, također, i brzog razrješenja situacije u Srbiji, Crnoj Gori, BiH, Makedoniji i Albaniji koliko god to utopistički zvučalo. Smatram da je interes Hrvatske da i te zemlje čim prije usvoje najviše demokratske vrijednosti i užurbano se razvijaju kako bi ovaj dio Europe napokon postao razvijen i stabilan.

Koliko sam SER to može pospiješiti?

– SER ima snagu prvenstveno kao neka vrsta savjesti Europe, jer su upravo zahvaljujući toj organizaciji osnoani Kongres regionalnih i lokalnih vlasti Vijeća Europe te Odbor regija EU. Upravo zalaganje za koncept Europe građanina, Europe ljudskih prava, Europe supsidijarnosti, Europe regija, ali i Europe država je nešto što je sigurno pridonijelo velikom ugledu SER-a. Tu je velika politička uloga te organizacije, a europske integracije odnosno širenje EU su politička tema par excellence. SER je zagovarao proširenje EU na istok i kada su u Bruxellesu još postojale dvojbe oko načina i tempa proširenja. Zato sam siguran da ova moja pozicija osnažuje šanse za Hrvatsku.

Regionalizam nije svugdje jednako razvijen. Što je činiti SER-u?

– Izašao sam i s klasičnom političkom koncepcijom jačanja regionalizma u zemljama središnje i istočne Europe, s prijedlogom da se u ustave tih zemalja unese sintagma regionalna samouprava, kao što smo to uspjeli u Hrvatskoj nakon desetogodišnje političke borbe. Koliko god naš regionalni ustroj za mene nije regionalan, a kamoli dovoljno snažan s ovlastima i novcima koje danas imaju županije, ipak hrvatski Ustav ima jasno određenje s jasnim ovlastima koje će, kada se jednoga dana pretoče u zakone, značiti i snažne regije.

Čini se da do sljedećih izbora ništa od toga, te da je i Goranska deklaracija regionalnih stranaka, koja je te procese htjela potaknuti, do daljnega samo mrtvo slovo na papiru?

– U jednu ruku je to točno. No, s druge strane, ako se nešto želi realizirati u politici treba biti vrlo strpljiv. Uvjeren sam da ćemo pobijediti u našoj namjeri da Hrvatska postane zemlja regija, jer je to naša sigurna budućnost. Kada će to biti, teško mi je reći. Ali, što bude prije bit će bolje za građane. Vjerujem da jedan dio građana Hrvatske to jako dobro razumije i prepoznaje. Kada se govori o tome da regionalizam znači uništavanje suvereniteta države onda je netko ili politički zločest ili ništa ne razumije. Očekujem da ova Vlada nastavi započeti posao decentralizacije, a iduća Vlada, naročito ako će u njoj sudjelovati IDS, morat će realizirati koncept pretakanja ustavnih određenja u zakone.

Hoće li IDS imati uopće šansu participirati u Vladi ako bude izglasan izborni zakon s Hrvatskom kao jednom izbornom jedinicom i pragom od pet posto kao što predlaže SDP?

– Neovisno o izbornom zakonu IDS će se naći u sljedećem sazivu parlamenta. Da li ćemo sudjelovati u Vladi ovisi o mnogo faktora, između ostaloga i o našoj odluci. Ako Hrvatska bude jedna izborna jedinica, bit će to vrlo loše. To će biti jasan znak nekih političkih snaga u Hrvatskoj da se želi eliminirati neke političke stranke iz parlamenta, što će sigurno izazvati veliki revolt između ostaloga i kod nas u Istri. Pretpostavljam da si to nitko neće htjeti priuštiti i da će biti dovoljno pameti i razuma. Naravno da nam jako odgovara izborni model koji je predložio HSS, međutim, ako on nije moguće onda zagovaramo varijantu da idemo na izbore s istim zakonom kao i 2000. Ako je HDZ imao hrabrost ići s izbornim zakonom kojega su radili neovisni stručnjaci, pa je izgubio izbore, i ak je ova vlast dobila izbore s tim zakonom neka pokaže hrabrost i još jednom izađe na izbore s tim zakonom.

Kakav će biti rasplet?

– Moja je procjena da će se sve završiti ostajanjem kod postojećeg izbornog zakona.

Hoće li biti prijevremenih izbora kao što ste nagovještavali prije godinu i pol kada je IDS izašao iz Vlade?

– Bilo bi dobro za Hrvatsku da ova Vlada odradi svoj mandat do kraja. Kako mi se čini da uza sve probleme koalicija počinje biti stabilnija nego ranije, bilo bi dobro da se još narednih godinu dana potroši na realizaciju jakih projekata poput autoceste Zagreb – Split. Koliko mi je poznato Vlada ima još projekata. Jedan sam i osobno ponudio. To je projekt Brijuni – rivijera koji bi u narednih nekoliko godina u Hrvatskoj mogao donijeti investiciju veću od milijardu eura najrenomiranijih svjetskih kompanija i razrješiti pitanje nezaposlenosti u Istri u cijelosti. Što se tiče IDS-a, mi na izbore možemo ići i sutra.

Još uvijek ste uvjereni da ove stranke koje su sada na vlasti ili je podržavaju mogu dobiti šansu za još jedan mandat?

– Mislim da će građani Hrvatske, neovisno o svim promašajima sadašnje vladajuće garniture, uz puno tanju većinu ipak dati povjerenje sadašnjoj koaliciji. Kako će izgledati sastav parlamenta teško je sada procjenjivati, međutim, ali ako sadašnja koalicija bude htjela nastaviti suradnju mislim da će moći sastaviti većinu. IDS je spreman priključiti se, tako se osobno ne namjeravam vratiti u buduću vladu.

Prilikom izlaska iz Vlade uputili ste, također, otvoreni poziv SDP-u da stanu na čelo bloka lijevog centra u kojem bi još bili HNS, regionalci i LS. No, i SDP i HNS izgleda za sada preferiraju samostalnu izbornu trku?

– Odgovornost za eventualni povratak desnice na vlast u Hrvatskoj mogu snositi samo SDP i eventualno HNS i LS. IDS je unaprijed jasno rekao svima da je zainteresiran, neovisno o izbornom zakonu, surađivati i do razine koalicijske suradnje sa svim strankama koje imaju, prije svega, regionalizam i poštivanje ljudskih prava u svojim temeljnim programskim opredjeljenjima. Zato vidim ove stranke kao naše potencijalne partnere, mada moram istaknuti i našu u dva navrata potvrđenu uspješnu koaliciju s HSS-om. Mi smo apsolutno zainteresirani za razgovor sa svim ovim strankama koje poštuju naša osnovna politička opredjeljenja.

Svejedno se IDS, baš kada su u pitanju regionalizam i ljudska prava, u posljednje vrijeme najviše svađao sa SDP-om, odnosno njegovim potpredsjednikom Matom Arlovićem?

– Gospodin Arlović ima vrlo osebujna stajališta kada su u pitanju regionalizam i ljudska prava, ali ne bih želio ulaziti u polemiku s njim osobno. Meni je važno što će zagovarati SDP kao stranka. Mislim da se sa SDP-om mogu pronaći dobre točke dodira.

S obzirom na razvoj političke situacije hoće li ipak biti potreban predizborni blok ljevog centra, jer bi poslije izbora moglo biti kasno?

– Mislim da bi bilo poželjno kada bi se u Hrvatskoj dogodilo okupljanje na centru i ljevici, odnosno centru – lijevo, zato što objektivno desnica jača. To bi bio snažan odgovor desnici koja je u usponu, ali na svu sreću ne surađuje. Kao demokrat nisam protiv desnog okupljanja i smatram da desnica ima prava na svoje poteze. Ali sam i liberal i želim spriječiti dolazak desnice na vlast i zbog jednog temeljnog razloga. Dolaskom desnice na vlast definitivno nema šanse za brzi ulazak Hrvatske u EU i NATO. Time bi sebi ponovno odgodili budućnost na pet ili deset godina, i to je ono loše što nam se može dogoditi.

Sve što predviđate oko rezultata sljedećih izbora može pasti u vodu ako HSLS i HSS »pretrče« HDZ-u?

– HSLS, nakon svih slaloma koje je činila, više nije stranka koja može igrati značajniju ulogu na političkoj sceni, dočim HSS to sigurno može. No, nadam se da će HSS ostati na liniji svojih velikih ljudi koji su ga osnovali i ostati vjieran izrazitom demokratskom opredjeljenju.

Posljednje izjave iz HSS-a na temu postizbornog koaliranja s HDZ-om mogu se protumačiti i kao podizanje vlastite cijene uoči izbora?

– To se može protumačiti i na taj način, ali ne zamjeram im na tim porukama zato što možda netko mora upozoriti kolege iz SDP-a da neke stvari jednostavno ne mogu svaki put ići kako su to oni zamislili.

Okvir

Manjinama dvostruki glas

Je li bila potrebna sva ova politička žuč oko manjinskog zakona?

– Naravno da nije. Ali kada nema unaprijed dobre namjere da se problemi odmah na početku postave na pravi način, nego se ide zatezati konopac, samo si stvaramo neprijatelje oko sebe. Manjine trebaju imati pravo na dvostruki glas, manjine su bogatstvo koje moramo isticati i njegovati, i samo oni Hrvati koji vjeruju u snažnu hrvatsku državu su spremni manjinama davati puno. Ja sam jedan od tih.

(05. 12. 2002.)

U Slavoniji animozitet spram središnje vlasti nadmašuje i nekadašnji spram Beograda

(Damir Jurić, predsjednik S-BHS-a)

Prije desetak dana na konferenciji Slavonsko-baranjske hrvatske stranke u Osijeku njen je predsjednik Damir Jurić, nezadovoljan državnim proračunom, »zavapio« za autonomijom tog dijela Hrvatske. Razgovaramo o regionalizaciji koju ta stranka zagovara, zbivanjima na hrvatskoj političkoj sceni te sljedećim izborima.

Mnoge je začudilo da su mirni Slavonci tako burno reagirali spočitnuvši Vladi loš odnos prema Slavoniji. Zašto takva reakcija?

– Ona je posljedica naše procjene da Vlada ne shvaća dubinu problema u Slavoniji. Imamo osjećaj da se, kada govorimo o dubini toga problema, to gubi u kakofoniji opće žalbe. Svi govore da imaju problema, svi naravno i imaju problema, pa čemu bi onda mi u Slavoniji podcrtavali naše probleme. To je nešto što ne razumije Vlada niti značajan dio hrvatske javnosti. Naša teza je da je naš problem nešto dublji od problema koje Hrvatska ima na svim svojim područjima.

Zbog čega?

– Tekuće probleme poput slabog izvoza, slabe konkurentnosti i visoke nezaposlenosti dijelimo s drugima. No, postoje problemi koje ne dijelimo s drugima. To su ratne štete, geopolitički položaj na

istoku zemlje i dubinska promjena strukture proizvodnje. Mi nismo kao Lika oduvijek bili siromašni, pa smo siromašni i danas. Bili smo najbogatija regija u Hrvatskoj, a sada smo siromašni. Sustigla nas je židovska kletva: dabogda imao pa nema. A naše siromaštvo je posljedica čitavog niza razloga od kojih je jedan najdublji. Bili smo bogati u doba predominacije primarnog sektora proizvodnje, poljoprivrede, u zadnjih nekoliko stotina godina. U 19. stoljeću kada dolazi do industrijskog razvoja dobro smo se držali i bili smo al pari Zagrebu ili Rijeci. Međutim, sada je doba tercijalnog sektora i u tom sektoru oni koji su nekoć bili prirodno siromašni, kao što su bili priobalni krajevi, napose Dalmacija, dobivaju strahovitu prednost zbog turizma. Dočim mi, budući da poljoprivredni sektor danas u razvijenim zemljama generira tek 2 posto bruto društvenog proizvoda ili manje, a u industriji smo dobrim dijelom pretrpjeli štete devedesetih godina zbog strukture industrije koja je bila naslonjena na sirovinsku bazu, u tom tercijalnom sektoru nemamo što ponuditi. Mi, dakle, nemamo neki konjunktorni problem koji se u godinu, dvije nekim vladinim mjerama dade riješiti, nego imamo dubinske probleme za čije rješavanje treba, čak i ako sada krenemo, barem deset do petnaest godina.

Kako tu uopće može pomoći proračun, odnosno Vlada, u jednoj deklariranoj tržišnoj orijentaciji koja po definiciji isključuje neposrednu intervenciju politike u gospodarstvo?

– Mi na tržištu stojimo loše i sa svojim proizvodima i sa svojim resursima. Međutim, tržište, u kojeg ja duboko vjerujem, ima neke korektive. Ukoliko je »proizvodni pogon« koji se zove Slavonija nerentabilan, proizvodi gubitke, on se po tržišnoj logici zatvara, a ljudi traže posao u nekom drugom pogonu. Pitanje je da li mi možemo sebi dopustiti da 900 tisuća ljudi u Slavoniji naprosto »preselimo« negdje gdje su povoljniji uvjeti za razvoj i zapošljavanje. Mislim da država, i to je taj korektiv, to ne može dopustiti bez obzira što to tržište diktira. Iako su procesi migracije iz Slavonije ka Istri, Rijeci, Zagrebu, čak i Varaždinu već krenuli. Dakle, ono što nama treba je shvaćanje dubine problema i orijentacije, opće i porezne politike države spram nekih dijelova zemlje na drukčiji način. To znači prije svega povoljnija porezna politika.

Što ste konkretno očekivali od proračuna, što vas je posebno iziritiralo?

– Proračun nije panaceja, univerzalni lijek, međutim, njegova logika govori da on pazi na nekoliko točaka do kojih je Vladi stalo. A to je da bude skresan u nekim elementima, da bude uravnotežen. Primjerice, pozdravljam njegovu intenciju da ide ka uklanjanju proračunskog manjka. Podržavam također promjenu odnosa unutar pojedinih sektora, da klasični državni poslovi dobivaju manje, a da društvo dobiva više, prije svega u obrazovanju, znanosti, kulturi, jer su to dugoročno gledano najbolji proizvodni resursi. No, budući da je naš proračun više od 50 posto bruto društvenog proizvoda on je presudan za svaku vrstu ekonomskog života zemlje. Dakle, on raspolaže s ogromnom sumom novca, prošireni proračun iznosi preko 90 milijardi kuna, ali je pokazao manjak

osjećaja za ravnomjerni razvoj zemlje. To znači da su transferi koji se na razne načine upućuju ka Slavoniji vrlo tanki. Odnosno, još gore, nema razvojnih projekata koji bi nam dali nadu kao što je to, recimo, razvojni projekt autocesta Zagreb – Split za Dalmaciju. Kod nas su ti transferi mahom u poljoprivredu, ali ne idu ka modernizaciji poljoprivrede nego ka održavanju ovoga dosta siromašnog statusa mase poljoprivrednika, njihovom preživljavanju. To više gledam kao socijalni izdatak nego kao razvojni. To je dakle bio temelj za našu kritiku proračuna, njegova struktura, gdje je 90 posto brige posvećeno MMF-u i makroekonomskim pokazateljima a ne razvoju koji nam treba.

Plediranjem za autonomiju kandidirali ste se za upražnjeno mjesto Matije Grupca, no odmah se javio i Franjo Zahi u liku Branimira Glavaša koji vam je zaprijetio stavljanjem »užarene krune« na glavu odnosno krivičnom prijavom. Kako gledate na tu unutaroslavonsku reakciju na Vaše spominjanje autonomije?

– Prvo me čudi što one snage koje vjeruju u jedinstvo hrvatskog naroda smatraju da je i Kazneni zakonik jedan od čuvara tog jedinstva. To jedinstvo ili postoji ili ne postoji. Za mene ono postoji, dakle hrvatski je narod dogotovljen kao nacija i nema apsolutno nikakvih opasnosti da dođe do ugrožavanja cjelovitosti i jedinstva države. I to bez Kaznenog zakonika. Očito, neki manje vjeruju u tu snagu naroda. Što se tiče samog poziva za autonomiju, to je riječ koja probada jer je puno toga negativnog vezanog uz taj pojam. Međutim, kada to malo bolje analiziramo onda ćemo vidjeti da mi i danas imamo autonomiju. Postoji, naime, autonomija pojedinca spram države, postoji autonomija općine, grada i županije spram države koja se ne može miješati u njihove nadležnosti. I regije bi imale autonomiju. Ja prevodim pojam regija s hrvatskijim pojmom pokrajina i namjerno sam podcrtao ideju autonomne pokrajine. A pokrajina je po definiciji autonomna. No, ja ne zagovaram nekakav koncept autonomne pokrajine. Ja sam samo predložio da ne izbacimo niti jednu kategoriju iz političke teorije kada govorimo o upravnom ustrojstvu zemlje. Bio sam na to ponukan stanjem svijesti u Slavoniji.

Ono je buntovno?

– Primajući građane, krećući se ulicama, skupljam brojne kritike o tomu što mi to radimo kao zastupnici, kako zastupamo slavonske interese, dokle će se s nama postupati kao što se postupa. Te su kritike naravno starije od ove Vlade, ali nažalost u doba ove Vlade te kritike nisu ublažene. I zapravo građani sami radikaliziraju stvari. Jer, ako imate problem koji postoji, jasan i dobro definiran, i ukoliko ga ne rješavate on ne nestaje već raste i postaje sve opasniji. Naprosto, osjetio sam takav pritisak javnosti da je bio logičan korak, u najmanju ruku, isprovocirati širu hrvatsku javnost s idejom autonomne pokrajine. Iz reakcija građana na samo ime autonomna pokrajina vidim da je po nekim anketama u novinama i na internetu odnos podrške i protivljenja u Slavoniji pola-

pola. I to je zapravo zabrinjavajuće, da 50 posto ljudi pristaje čak i na takvu kategoriju, proskribiranu i prognanu iz naše javnosti, kao što je autonomna pokrajina. To pokazuje dubinu frustracije. Smatram da sam uvevši tu kategoriju otvorio raspravu o regionalizmu. Mi zapravo samo testiramo do koje su razine građani spremni ići, jer je animozitet spram središnje vlasti u Slavoniji danas toliki da nadmašuje ono što je nekoj postojalo spram Beograda.

Što bi ta autonomija, odnosno regionalna samouprava ako se držimo slova Ustava, donijela boljega Slavoncima, Istrianima, Zagorcima, Dalmatincima i ostalim građanima Hrvatske?

– Regionalizacijom zemlje mi bismo decentralizirali odgovornost. U ovom trenutku ta odgovornost leži gotovo isključivo na Vladi. Apsurdno je, primjerice, da radnici Željezare Sisak idu pred Vladu, tko god ima neki problem odlazi pred Vladu. U ovom trenutku postoji osjećaj da imamo problem na kojega ne možemo reagirati jer za to nismo ovlašteni. Ovako bismo dobili mogućnost da reagiramo čim prije, čim se problem pojavi. Dakle, regionalizacija zemlje nije nekakvo poigravanje sa samoupravnim jedinicama. Riječ je o tomu da je to instrument razvoja i da je najveća vrijednost u tom preustroju da bi, osim troška, donio i uštedu time što bi išao paralelno s racionalizacijom državne uprave koja je vladin program i jedna od ključnih stvari za uspjeh ove zemlje. Ali bi istodobno aktivirao neke regionalne resurse koji su sada uspavani. Kada god prenesete neke ovlasti na nešto što do sada nije bilo »živo« vidite neku aktivnost. U ovom trenutku imamo situaciju da je samo jedan dio mogućih aktera uopće aktivan. I svi su oni manje-više u Zagrebu. Ako je sve svedeno na dva, tri čovjeka u nekom ministarstvu u Zagrebu, ako netko od njih bude loš ljudski materijal, aktivnost u cijelom sektoru se usporava. A kada bismo to imali po regijama to bi značilo da bi regije međusobno konkurirale i da bi uspjeh neke regije potaknuo druge. Po mom sudu 80 posto problema je ekonomske naravi. I 80 posto učinka bi bilo ekonomske naravi.

Iz reakcije glavnih političkih stranaka na nedavnu Goransku deklaraciju četiri regionalne stranke dojam je da će trebati još dosta vremena dok se ne krene u tom pravcu o kojem Vi govorite?

– To je istina. Zato što »politička klasa« nažalost djeluje samo na najizdravnije poticaje. Bojim se da joj nedostaje vizija razvoja, odgovori na pitanja što mi uopće hoćemo, u kojem razdoblju to možemo učiniti i s kakvim instrumentima. Decentralizacija i regionalizacija zemlje donose dugoročne koristi i poboljšanje kvalitete života, ali taj element dugoročnosti čini zapravo svaku vladu nespremnom da krene u taj posao koji nije lagan, jer tu se nešto mora lomiti. Neki interesi koji postoje se moraju slomiti. To nije nešto što može proteći bez otpora. Pa i između samih lokalnih zajednica bi moglo doći do sukoba. Ali, decentralizacija i regionalizacija ili dekoncentracija moći bi donijela koristi. Ne znam zašto se primjerice Ministarstvo poljoprivrede ne

bi preselilo u Osijek ili Bjelovar, i time zapravo pomoglo Zagrebu smanjivši pritisak ljudi na taj grad. Sada se to čini apsolutno nemogućim.

Regionalizam se pokušava diskreditirati i tvrdnjom da to vodi razbijanju Hrvatske?

– Zagovornici takvih teza su vrlo sumnjivi Hrvati kada strahuju da će jedan funkcionalan preustroj zemlje dovesti do njenog raspada. Hrvatska jest regionalna zemlja, ona je to uvijek bila, pa nam je onda umjesto centralističkog potreban policentrični razvoj, u kojem bi sve dijelove zemlje napučili ljudima koji dobro žive, a ne da svi hrle u Zagreb gdje su novac i moć. Kada bi se on mogao postići bez regionalizacije, kakav je bio slučaj u Sloveniji nakon Drugog svjetskog rata, možda bih i odustao od te ideje. No, sumnjam da je to kod nas moguće. Dobro je vidjeti da bruto društveni proizvod u Hrvatskoj raste 4 ili 5 posto godišnje, ali bi također bilo dobro da to nije generirano samo na jednoj desetini teritorija, dok su drugi dijelovi zemlje u minusu ili stagniraju.

Koliko regionalne stranke kao promotori tog drugačijeg razvoja Hrvatske u tome mogu ustrajati? Na koga još mogu računati?

– Regionalne stranke nemaju fundamentalni interes da budu zastupljene u Hrvatskom saboru. To što smo sada zastupljeni stvar je određenih političkih okolnosti. Ali se pokazalo da ni naših sedam zastupnika tu ne vrijedi puno, da ne možemo učiniti pomake ka onome što hoćemo. Dakle, ključ regionalizacije Hrvatske je u odnosu, da tako kažem, svehrvatskih političkih stranaka. I, naravno, vidim da je ova koalicija na vlasti ta koja će provesti regionalizaciju.

Uz sve kritike koje joj upućujete?

– Uza sve kritike. Naš je zadatak da njih uvjerimo u koristi tog posla. Mi jednostavno nemamo ni sa kim drugim raditi. Ne postoji druga politička opcija koja bi to prihvatila. Tu su ključne tri stranke koje su, vjerujem, i kraljeznica buduće vlade: SDP, HNS i HSS. Duboko sam uvjeren da će u svom drugom mandatu od 2004. do 2008. godine onekrenuti u proces regionalizacije. Jer proces regionalizacije je istoznačan s procesom europeizacije. EU od nas traži da imamo regije. I sada se neki pametnjaković nađe koji kaže da oni zapravo traže samo statističke regije. Na početku je to istina, ali je pitanje zašto uopće oni traže regije, makar i »statističke«. Pa da bi zapravo mogli dati novce onima koji stoje lošije od prosjeka. Njihovi novci su dopuna nacionalnoj politici regionalnog odnosa ravnomjernog razvoja. Novci se ne daju državama nego regijama i to na temelju programa.

Što ako rezultat izbora bude takav da pobijede stranke, poput HDZ-a, koje ne vidite kao podupiratelje regionalizma?

– To bi bilo iznimno loše za Hrvatsku. Ako HDZ i jest krenuo u proces reforme, za što imamo kao dokaz samo načelne izjave nekoliko ljudi iz HDZ-a, on definitivno još nije potpuno reformirana stranka. S izborom HDZ-a bojim se da bi proces približavanja Hrvatske NATO-u i EU zastao. Četiri godine bismo proveli u karanteni. Nepovjerenje Europe prema HDZ-u je još uvijek toliko da

to Hrvatsku ne bi preporučilo za europatlantske integracije. Uostalom, da je na čelu Vlade bio Sanader umjesto Račana i učinio ovo što je Račan učinio oko Bobetka mislim da bismo već imali sankcije. Ono što se oprašta Račanu ne bi se zbog imidža oprostilo Sanaderu.

HDZ je ipak sve samouvjereniji pozivajući se na »puls naroda«?

– U ovom trenutku stojimo pred opasnošću da koalicijski iskorak od 3. siječnja 2000. godine zamjenimo sa nedovoljno reformiranim istim. Dakle, ono što smo smijenili 3. siječnja da nam se manje-više vrati u istom obliku. Mislim da bi ponovljeni poraz HDZ-a na sljedećim izborima pomogao samom HDZ-u da se dublje reformiraju. Ako se sada vrate na vlast proces reformi unutar HDZ-a će stati jer će pomisliti da je 3. siječanj doista bio njihov »mali nesporazum s narodom«. Bojim se da je taj nesporazum puno dublji i da oni toga još uvijek nisu svjesni. A ponovna pobjeda koalicije značila bi sigurno preslagivanje unutar koalicije. Jačanje liberalnog krila te koalicije, distanciranje od nekih arhaičnih elemenata u SDP-u, a istodobno vjerujem da bi ti izbori mogli promovirati HNS kao temeljnu stranku građansko-liberalne orijentacije. To je možda upravo onaj element koji donosi dinamizam u koaliciju oko europskih integracija, najvažnijeg posla koji nam predstoji. Mislim da bi trijumvirat Račan-Pusić-Tomčić, pod uvjetom da su manje više ravnopravni, pripomogao brzom ulasku Hrvatske u EU kako bi taj posao mogao biti završen 1. siječnja 2008. godine.

Okvir (1)

Slavonija na istoku

U Slavoniji smo s neovisnošću zemlje shvatili da smo na istoku, da smo zapravo hrvatski orijent. I taj istok koji ima čitav niz značenja koja su mahom nepovoljna, svuda je gotovo istok siromašniji od zapada, a jug od sjevera. I mi zapravo dijelimo tu sudbinu istočne Mađarske, Slovačke, Poljske, Rusije ili Rumunjske koje su siromašnije od zapadnih dijelova istih zemalja. Dakle, sada se to uspostavlja i u Hrvatskoj. Mi zapravo dobivamo pojas bijede koji je uglavnom položen na istoku zemlje.

Okvir (2)

Asteroidni liberalni pojas

Ako su desnica i ljevica konsolidarni, asteroidni pojas liberalnih i paraliberalnih stranaka između ta dva planeta čini stvar vrlo neizvjesnom. Naime, HSLS, LS, HNS, Libra, regionalne stranke, DC i ne znam već tko sve ne, šumovi su u komunikaciji. Taj asteroidni pojas treba ukloniti. Na tom prostoru treba biti jedna stranka. Sređivanje stanja na tom prostoru će se svakako dogoditi. Fuzija, ujedinjenje, bi bila racionalna, no to se može dogoditi i odumiranjem onih koji se prijeđu izborni prag. Ovo drugo sa sobom nosi rizik da izgubimo nekoliko možda ključnih postotaka glasova na izborima.

(14. 12. 2002.)

Ne odustajemo od stvarne regionalizacije Hrvatske

(Nikola Ivaniš, predsjednik PGS-a)

O regionalizaciji Hrvatske i pripremama za predstojeće izbore razgovarali smo s predsjednikom Primorsko-goranskog saveza Nikolom Ivanišem.

Na javnoj tribini »Lokalna uprava i samouprava - kako u Europu«, održanoj proteklog utorka u Rijeci u sklopu europskog tjedna, ministar za europske integracije Neven Mimica ponovno je, u kontekstu hrvatskog približavanja EU, govorio o potrebi regionalizacije zemlje. Kako ste Vi to doživjeli?

– To korespondira s činjenicom da smo mi zadnjih dvanaest godina govorili o tome da je Hrvatska regionalna zemlja i da je Hrvatska europska zemlja, te ako hoće u Europsku uniju mora se regionalno ustrojiti. Gospodin Mimica je oduvijek, od kada je na mjestu ministra za europske integracije, o tome govorio vrlo jasno. Svojevremeno je u vašem listu izašao mali članak, koji sam ja kao sakupljač svega onoga što se odnosi na regionalno spremio, u kojem se kaže da je politički dio Vlade protiv a da stručni i profesionalni dio Vlade za regionalizaciju zemlje. Dakle, ministar za europske integracije, za kojega mi u PGS-u tvrdimo da je pravi čovjek na pravom mjestu, i formalno nestranački ministar u Vladi, govori otvoreno i dosta jasno o tome da se Hrvatska mora regionalizirati, jer se drukčije ne može ustojiti u EU čiji bismo član željeli postati već 2007. godine. U tom trenutku mi moramo imati četvrtu razinu vlasti, koja neće biti statističke regije, odnosno ono što smo mi nazvali prostorne jedinice za statistiku o kojima je odluku donijela hrvatska Vlada. Doduše, i to je mali korak u prihvaćanju političkog mentalnog sklopa Hrvata da se regije moraju uvesti.

No, to nije dovoljno?

– To apsolutno nije to. Točno se zna što je regija i kakve ovlasti ona mora imati.

Kako objašnjavate da jedan nestranački ministar praktički stalno potencira pitanje regionalizacije zemlje, a ostali vladini dužnosnici koji pripadaju strankama koje su uoči prošlih izbora govorile o potrebi regionalizacije zemlje to pitanje gotovo preskaču?

– Smatram da u svim strankama vladine većine, kao i u strankama oporbe, postoje lobiji koje možemo nazvati proregionalističkim i antiregionalističkim. Uvjeravam vas da i u HDZ-u postoji struja koja je jasno za regionalizaciju zemlje i kojoj ne pada na pamet da pada na floskulu o tome kako je regionalizacija federalizacija, uvod u secesiju i druge gluposti. Dakle, i u glavnim strankama vladine većine ima struja koje su za i protiv regionalizacije. U SDP-u naglašeno, što je po meni jedan od razloga da ova stranka ne govori o regionalizmu onako kako je to govorila dok se

uspinjala na političkoj sceni u drugoj polovici devedesetih. Danas SDP ne govori takvim regionalnim jezikom. Zagovornici koncepta kojim bi se izvršila samo formalna regionalizacija su dosta glasni i tu je problem.

Hoće li, da se izbjegne »dizanje prašine«, narednih mjeseci do izbora o regionalizaciji prevladavati muk?

– Htjeli neki o tome šutjeti ili ne, mislim da će u velikom broju pitanja na koja će Hrvatska morati odgovoriti Europskoj komisiji, biti i pitanje s puno podpitanja biti organizacija države, odgovarajući broj razina vlasti, regionalni ustroj, ovlasti regionalne razine vlasti, i tu će biti važno odgovoriti na pitanje hoće li na razini regionalnih jedinica biti ustrojena neposredno izabrana samopuravna izvršna vlast. Ne možemo govoriti o regionalizmu koji ne bi podrazumijevao i regionalnu skupštinu s jasnim ovlastima, u jednom svom dijelu i s ovlastima donošenja propisa zakonske jačine na razini regije.

Za sada, ipak, to pitanje nitko ne dira?

– Kako budemo išli prema izborima, mislim da će se vrlo ozbiljno govoriti o tome iz jednostavnog razloga što je većina onih koji se spremaju na izbornu utrku svjesna da moraju o pitanju regionalnog ustroja Hrvatske nešto kazati, jer hrvatsko biračko uho očekuje da to čuje. Zato se danas, kao »slobodni strijelci«, javljaju pojedinci iz svih stranaka koji ozbiljno pokušavaju progovoriti o tome i pokazati kako su apsolutno uvjereni u regionalnu budućnost Hrvatske. No, ta poplava »regionalaca« pred izbore neće dovesti do konkretnih koraka naprijed. Dovest će samo do toga da se zamislimo da li ćemo biti spremni odgovoriti na sve upite EU. Po meni, u regionalizaciju će nas uvesti diktat iz Bruxellesa.

Hoće li pitanje regionalizacije zemlje, odnosno stav prema njemu, biti jedno od bitnih za sastavljanje nove vlasti?

– Svatko onaj tko misli sastaviti uspješnu hrvatsku vladu mora znati da to neće moći učiniti bez da ima izravnu ili neizravnu potporu bloka od dvadesetak sutrašnjih zastupnika u Hrvatskom saboru, predstavnika regionalnih i manjih stranaka, nezavisnih zastupnika i zastupnika manjina, koji pak neće biti čvrsto ideološki vezani kao što su ova dva bloka koja se nude kao ideološki suprotstavljena. Mislim da će se ta dva bloka, lijevi i desni, naći u poziciji da će morati ozbiljno razgovarati s ovom grupacijom koju zovem zastupnici trećeg puta, biti će upućeni na taj blok u kojem će biti i zastupnici PGS-a.

Kojem će se od dva dominantna bloka prikloniti PGS?

– Mi ćemo kao stranka poslije izbora surađivati samo s onima koji imaju jasan i nedvosmislen dio programa koji govori o regionalizaciji zemlje. Došlo je vrijeme da se stranke grupiraju prema programskim opredjeljenjima a ne samo prema privremenim političkim ciljevima.

Želite li predizbornu suradnju ili samostalni nastup?

– Kako nam neke dosta ozbiljne i stručne ankete govore mi smo u mogućnosti i u 7. i u 8. izbornoj jedinici samostalno prijeći prag. Međutim, to nam nije cilj. Cilj nam je da one glasove koje imamo u ove dvije izborne jedinice pridružimo onim glasovima koji su nam politički kompatibilni, prije sveg na planu opredjeljenja prema regionalnom pitanju. Prema tome, konačnu odluku o nastupu na izborima još nismo donijeli.

U Primorsko-goranskoj županiji obili ste konkurenciju u Autonomnoj regionalnoj stranci (ARS) koja je nastala »secesijom« iz PGS-a. To bi vas moglo omesti u vašim planovima?

– Nikakvu mi konkurenciju u ARS-u nismo dobili. Apsolutno. Zbog toga što sigurno nećemo konkurirati za isto biračko tijelo i zbog toga što bi ARS morao djelovati da bi nekome postao konkurent. Po nekim programskim načelima oni nam ne mogu biti konkurenti. Mi smo regionalna stranka lijevog centra, vrlo umjerene orijentacije prema širokom biračkom tijelu. Orijeantirani smo prema biračima lijevice, ali i onima centra, demokršćanima. Da nismo takve orijentacije ne bismo imali takve uspjehe na otocima. Potpuno je jasno da vrlo dobro korespondiramo s područjima na kojima Katolička crkva ima veliki utjecaj. Drugo, obraćamo se svim kategorijama društva.

Je li uopće imalo smisla svadati se i »mrviti« PGS?

– Kao čovjek i dan-danas žalim zbog toga, ali kao političar ne. Naša je stranka prošla nužno čistilište, i to ne način da je ona krenula u neko razračunavanje nego su iz nje su izašli oni koji nisu uspjeli s njom ovladati na način kako su to htjeli. Mi smo sve to prošli, i primjerice od ovih 9 posto koje smo dobili na izborima u Kolanu pa do svih izbora za mjesne odbore i svih ponovljenih izbora u Primorsko-goranskoj, jasno se vidi da su rezultati koje danas postižemo znatno bolji u odnosu na one sa zadnjih lokalnih izbora.

Mnoge, koji su prognozirali podjelu glasova između HDZ-a i HSS-a, iznenadio je vaš izborni rezultat u Kolanu. Je li i vas?

– Smatram da je 9 posto PGS-a u Kolanu, općini koja pripada zadarskoj županiji, jako lijep rezultat. Sada ćemo tek konstruktivnim daljnjim radom stvoriti uvjete da uđemo i u Grad Pag. Imamo ogranak u Novalji, podružnicu u Kolanu i sada prije ljeta formirat ćemo ogranak u Pagu. Tim potezima PGS vrlo jasno želi kazati da u budućoj Riječkoj regiji vidi cijeli otok Pag. Onaj koji je podijelio Pag između Zadarske i Ličko-senjske županije napravio je strašnu stvar. Katastrofa je podijeliti prirodnu cjelinu. Time je problem prostornog planiranja i razvoja ozbiljno doveden u pitanje. Dakle, pošto sada ne možemo negirati podjelu Paga, ušli smo na taj otok upravo zato da bi PGS bio faktor koji će na političkoj sceni cijelog otoka mirno kroz narednih nekoliko godina potencirati nužnost ujedinjenja Paga i njegovog konačnog organizacijskog pronalaženja u Riječkoj

regiji ili regiji Zapadna Hrvatska, kako god se ona zvala. Sasvim nam je jasno da bi referendum na Pagu između pripadanja dalmatinskoj ili riječkoj regiji pokazao većinsku naklonost prema Rijeci.

S još tri regionalne stranke prije deset mjeseci ste u Goranskoj deklaraciji predložili regionalni preustroj Hrvatske u pet regija, jedna od kojih bi trebala biti i spomenuta Riječka. Tada ste pokušali isprovocirati ozbiljan razgovor o regionalizaciji. No, naišli ste ili na šutnju ili na grube optužbe. Da se vratimo na pitanje regionalizma, jeste li uopće napravili kakav »posao«?

– Mislim da jesmo. Prije svega, u mjesec ili dva nakon donošenja Goranske deklaracije bili ozbiljno napadani od nižih razina pojedinih stranaka, dok su se vrhovi stranaka prema našoj Deklaraciji ponašali mrtvo-hladno. Dakle, niže su stranačke razine dobile zadatak da nas napadnu, pa smo bili nazivani takozvani regionalci i tome slično. Goranska deklaracija je svoje načinila. Tada smo rekli da u Hrvatskoj može biti pet ili sedam regija, onoliko oko koliko se postigne ravi politički konsenzus, ali 21 županija ne može glumiti regije. To ne prolazi ni kod nas u hrvatskom društvu, to neće proći ni u Europi. Imamo razinu općine ili grada, razinu županije kao pandana talijanske provincije, i do države razine nedostaje nam regija. Vječno pitanje hrvatske regionalizacije su jedna ili dvije manje regije, što za ljude dobre volje u politici nije problem. Nije valjda politički problem hoće li Istra i Međimurje biti regije? A zbog takve klime koja kod nas prevladava, neki će se naši manji prostori poput Međimurja i Istre narednih godina suočavati s vrlo ozbiljnim problemima u svojoj borbi da u okvirima hrvatske države dobiju svoju regionalnu samoupravu, na što po brojnim kriterijima imaju apsolutno pravo.

Riječ je o problemu ovlasti regija kojima se može osmišljavati razvoj?

– Kada se uoči izbora bude počelo govoriti o regionalizmu u Hrvatskoj, trebat će jasno kazati da nitko ne može ozbiljno govoriti da je za regionalizaciju Hrvatske tko nije spreman reći da se, primjerice, Hrvatska elektroprivreda mora ustrojiti na način da postoje regionalne firme koje imaju regionalni žiro-račun, te da ona može funkcionirati jedino na način složenog poduzeća na razini države. Tako isto treba krajnje decentralizirati i Hrvatske šume i kompletan javni sektor. Ponavljam, ne može nitko reći da je za regionalizaciju zemlje tko neće shvatiti da regionalni parlamenti moraju imati pravo na donošenje odluka sa zakonskom snagom primjenjivim na području regije. Naravno da su od toga isključene stvari koje su od državnog interesa poput vanjskih i općih poslova, obrane, monetarne politike...Ali, smatrati da ćemo se regionalizirati pa i dalje zadržati središnje državne fondove doista je smiješno.

Bode oči da su prema mnogim istraživanjima javnog mnijenja građani općenito skloni regionalizaciji, odnosno identificiraju se s prostorom na kojem žive, a da na izborima

regionalne stranke, izuzimajući IDS, sudeći po broju glasova koje dobivaju ne bivaju baš tako prepoznate. Je li onda problem i u njihovom nastupu?

– Sigurno da ima slabosti i u regionalnim strankama. Doduše, Hrvatska je u proteklom desetljeću imala svoje političke prioritete. Regionalne stranke su ih također poštivale, možda nekad i previše što se odražavalo i na naše izborne rezultate. Upravo zato mi danas kao PGS idemo na koncept zaoštavanja pitanja što je to stvarna regionalizacija, pokušavajući to biračima što plastičnije objasniti. Stvarna regionalizacija nije jedinstveni HZZO, stvarna regionalizacija nije to da svi novci za zdravstvo idu najprije u fond u Zagreb pa se onda iz njega vraćaju. Stvarna regionalizacija je regionalna uprava nad bolnicama, s izuzetkom minimalnih nekoliko posto bolničkih kapaciteta koji će biti od državnog interesa. Zašto ne kazati da smo to imali, vidjeli i probali u vrijeme USIZ-a. S našeg prostora su, primjerice, 1990. godine unešeni veliki plusevi novaca u jedinstveni i integrirani HZZO. Naravno, to uopće ne isključuje solidarnost koja mora postojati. Regionalizacija, nadalje, znači da mi moramo moći kazati uoči sljedećih izbora tko je spreman izaći s tri ministarstva izvan Zagreba. U prvom programu Vlade iz 2000. godine je bila rečenica koja je otvarala tu mogućnost. No, ništa od toga. A koji bi bio problem Ministarstvo poljoprivrede locirati u Osijeku, Ministarstvo pomorstva, prometa i veza u Rijeci ili Ministarstvo turizma negdje u Puli ili u Dubrovniku? To bi značilo regionalizirati zemlju. Osobno mislim da birači na sljedećim izborima neće baš biti gluhi za ovakva regionalna pitanja te da će regionalne stranke svakako profitirati.

Okvir (1)

Fondom za regionalni razvoj ne može se upravljati neposredno iz Vlade. Fond za regionalni razvoj mora biti organiziran po regijama, mora imati regionalne urede koji moraju osigurati da se sredstva koja će se usmjeravati iz dijela proračuna u regionalni razvoj ravnomjerno ulažu u sve hrvatske regije. Odnosno da se ne ulažu u skladu s projekcijama razvoja jednog ili dva ministarstva, već u skladu s projekcijama pet ili sedam hrvatskih regija.

Okvir (2)

Decentralizirati poduzeće Hrvatske šume znači da lokalna samouprava na prostoru gdje se radi sječa šume mora dobiti više nego što su 2,5 posto sredstva koja se uberu od prodaje trupaca na njihovom prostoru. Prema objektivnim izračunima taj bi iznos trebao biti oko 20 posto. I to bi Hrvatske šume mogle podnijeti. Evo konkretnog primjera kako stvari stoje sada. Grad Delnice dobije od šumske rente godišnje nekih 350 do 400 tisuća kuna. Od najma prostora prodavačima na sajmu koji se u Delnicama održava jednom tjedno u godinu dana dobiju 500 tisuća kuna. Što ti ljudi koji žive u Delnicama mogu misliti o državi koja ih je stavila u takav položaj da pored silnog šumskog bogatstva u svojoj okolini od šuma godišnje dobiju manje nego od »buvlje pijace«?

Okvir (3)

SDP

Lijevi centar ne može voditi neoliberalnu politiku. Mislim na SDP i dio ljudi SDP-a u Vladi čiji su istupi i ono za što se zalažu neoliberalne prirode.

HSLŠ

Po mom mišljenju je HSLŠ, bez obzira na to što mislili o pojedinim fazama politike koju vodi gospodin Budiša i neovisno od toga što je HSLŠ meni ideološki udaljeniji nego neki drugi dijelovi liberalne grupacije stranaka, još uvijek stožerna stranka liberalnog pula i da će to idući izbori pokazati, a da će se razočarati neki drugi. U to uopće ne sumnjam.

HSS i HNS

Među većim hrvatskim nacionalnim strankama HSS i HNS doista jedine pokazuju ozbiljan, politički i organizacijski, senzibilitet prema regionalizaciji Hrvatske. To im valja priznati.

(10. 05. 2003.)

Inzistirat ću na maksimalnoj povezanosti Rijeke i Istre

(Ivan Jakovčić, predsjednik IDS-a)

Od IDS-ovom izlasku na izbore sa SDP-om u 8. izbornoj jedinici i ambicijama te stranke razgovaramo s predsjednikom istarskih regionalaca Ivanom Jakovčićem.

Od kada ste počeli sa SDP-om dogovarati predizbornu koaliciju među IDS-ovim članovima i simpatizerima bilo je protivljenja. Neki vaši politički protivnici tvrde da tog protivljenja ima i sada i da neki simpatizeri IDS-a zbog toga neće izaći na izbore?

– Dogodit će se upravo suprotno. Moj je dojam da je velika većina naših glasača s radošću i velikim razumijevanjem prihvatila koaliciju sa SDP-om. Ta je koalicija, s jedne strane, potvrdila međusobne razlike ali i sličnosti naših stranaka, a s druge strane potvrdila i značaj IDS-a u političkom životu Hrvatske, pošto smo u koaliciji s najjačom nacionalnom strankom za koju očekujem da bude ključna za sastavljanje sljedeće vlade. Dakle, reakcije građana koje mogu prepoznati ovih dana govore u prilog stvaranju ove koalicije, a da će uvijek biti pojedinaca koji imaju drukčije mišljenje logično je jer živimo u demokratskom društvu.

Bi li, kako ste to i sami dali naslutiti u više navrata, koalicija IDS-a i SDP-a doista mogla prerasti i u dugoročno strateško partnerstvo?

– Poznato je da IDS od 1995. na izborima nastupa s koalicijama na nacionalnoj razini. To su bile uspješne koalicije koje su ipak imale nekih propusta. Kada je riječ o koaliciji sa SDP-om, ovo je temelj. Naime, postoji šansa da nakon izbora IDS i SDP utvrde dugoročniju zajedničku suradnju na

svim razinama, od lokalne i regionalne do nacionalne, a sutra možda i za izbore za Europski parlament kada Hrvatska uđe u EUopsku uniju.

Koje bi mogle biti ključne točke tog partnerstva?

– IDS će inzistirati na radikalnoj decentralizaciji Hrvatske, po mogućnosti regionalizaciji, a ako u tome ne uspijemo onda sigurno na davanju Istri statusa regije kako stoji u našem političkom programu. Drugo je sve ono što krase našu politiku a u čemu nema spora sa SDP-om. Riječ je o poštivanju ljudskih i manjinskih prava te antifašističkih vrijednosti, ulasku u EU i NATO, reformama prosvjete, zdravstva, pravosuđa i tome slično. I treća stvar je angažman vlade u podržavanju svih takozvanih istarskih projekata koje smo zacrtali. Jer, dobijemo li ove izbore s projektima u koje namjeravamo ući, nezaposlenost u Istri smanjit ćemo u narednih četiri godine daleko ispod 5 posto, izgraditi ćemo novu bolnicu i osnovati istarsko sveučilište, riješit ćemo mnoge ključne infrastrukturne probleme, nastavit ćemo s kulturnom politikom koja je Istru pretvorila u kulturnu regiju broj jedan u Hrvatskoj, a isto tako značajna će sredstva biti ulagana u osnovno i srednje školstvo. Time zaokružujemo identite i snagu jedne regije.

Oko decentralizacije i regionalizacije, pretpostavljam zbog odnosa snaga u hrvatskoj politici, vidim da imate nekoliko varijanti?

– Bit će vrlo jasan. Ako Dalmaciji ili Slavonija ne žele postati regije sa snažnim ovlastima, jakim regionalnom skupštinom i jakim proračunima, to više nije problem IDS-a. To može biti problem drugih stranaka. Istra želi biti regija i mi ćemo tu temu otvoriti. Ne možemo čekati druge koji ne razumiju europske procese i značaj regija u njima.

U 8. izbornoj jedinici na neki se način spajaju regionalni interesi. Na jednoj je strani Rijeka s okolicom, koju neki vide kao središte regije u kojoj bi bila i Istra, a na drugoj Istra, koju pak drugi vide kao samostalnu regiju. Kako Vi vidite ovaj problem?

– Nitko realan i pametan danas ne dovodi u pitanje činjenicu da se Istra jasno izjasnila za IDS-ov koncept Istre regije. Svatko tko je demokrat to mora poštivati. Nedvojbeno je da Rijeka i moguća riječka regija čine nešto što je za Istru od vitalnog značaja. Jedno je, dakle, političko-administrativno i ekonomsko funkcioniranje jedne regije, a drugo je međusobna povezanost i suradnja regija koje su susjedi i koji mogu zajednički funkcionirati i tražiti rješenja za mnoge praktične stvari. Ono na čemu ću ja inzistirati jest maksimalna povezanost Rijeke i Istre, prožimanje mnogih elemenata koji znače boljitak za građane Istre i Rijeke. Mislim da je to formula zajedničkog uspjeha ovih dviju regija.

Koliko i IDS-u i koaliciji te stranke sa SDP-om pred ove izbore predstavljaju uteg afere koje su se dogodile u posljednjih godinu i nešto dana, od Brijuna rivijere i Vašeg osobnog projekta sela Sv. Juraj do slučajeva Riječke banke i Viktora Lenca?

– Ljudi u IDS-u i SDP-u nisu osobe koje neće priznati vlastite greške. I ja sam ih napravio, bez daljnega. Međutim, građani danas prepoznaju ono što nude SDP i IDS, a nude istinu, otvorenost i nastavak izgradnje Hrvatske pa tako i ovog područja na stabilan način. Primjerice, upravo je projekt Brijuni rivijera, projekt kojeg smo Račan i ja podržali potpisujući ugovor o osnivanju zajedničkog poduzeća države i županije, model kojim javni sektor može dati veliki impuls rješavanju ekonomskih problema. Brijuni rivijera će ići na referendum, a prvi referendum dogodit će se već 23. studenog, gdje će se vidjeti da velika većina građana Istre podržava taj projekt, a sette bandieristima ala Delbianco, koji je htio najprije uništiti SDP pa IDS, a danas uništava Pulu, obit će se o glavu sve što su činili do sada.

Izjavili ste već da bi vaša koalicija mogla u 8. izbornoj jedinici osvojiti 8 mandata. Za to vam je, međutim, potrebno mnoštvo glasova?

– Prema svim istraživanjima objavljenim prije izborne kampanje bilo je vidljivo da je naša ambicija realna. No, kako je izborna utrka krenula i kako su reakcije građana sve bolje, posebno umirovljenika, mladih te obrtnika i poduzetnika, uvjeren sam da možemo dobiti još jednog, a možda i dva zastupnika više. Priznat će te, voljeli ili ne voljeli IDS, boljeg zastupnika u Hrvatskom saboru od Damira Kajina naprosto nije bilo. On je ime koje jamči da će svaki čovjek koji glasa za našu listu čuti njegov glas u parlamentu. IDS nije štedio HDZ, a niti Račanovu vladu kada je u Saboru nudila nešto s čime se nismo slagali. Tako će biti i sutra. Kajin će sigurno biti jedna od onih osoba koje će biti savjest hrvatske političke scene.

Jesu li na Vaše micanje »u sjenu« izborne liste utjecale afere u posljednje vrijeme?

– Naravno da je puno špekulacija na tu temu. No, to me ne opterećuje. Zajedno s Račanom sam kreirao koaliciju SDP-a i IDS-a, predložio sam listu IDS-a i odlično se osjećam na petom mjestu zajedničke liste. Ako pobijedi koalicija lijevog centra namjeravam ostati na mjestu župana, pa je to i dodatni motiv da ne »varamo građane« da glasaju za mene a sutra me neće biti u Saboru. Moje ime na listi znači doprinos IDS-a zajedničkoj listi, jer barem u Istri ljudi znaju da su mnoge afere koje su se pojavljivale u medijima naprosto velika izmišljotina koja, vidi se to na predizbornim tribinama na kojima sam odlično primljen a vidjet će se to iz rezultata izbora, neće naškoditi ugledu stranke i liste.

Bojite li se ipak da Vaše procjene izbornih rezultata ne padnu u vodu zbog izborne apstinencije?

– Birači će u velikom broju izaći na izbore i to zbog dva razloga. Prvi je razlog naša uvjerljiva i vjerodostojna koalicijska lista u ovom izbornoj jedinici, a drugi vrlo agresivna kampanja HDZ-a koja pokazuje da se u toj stranci gotovo ništa nije promijenilo. Hrvatskoj opet nude vođu koji bi trebao odlučivati o svima nama, a s »idejom« da trebamo novoga pastira poručuju da smo izgleda

opet svi ovce odnosno stoka sitnog zuba. Osim toga, glas za Budišu, odnosno gospodina Glavana, glas za Granića, za Delbianca znači glas za HDZ. To treba jasno i glasno reći.

No, izbori se neće odlučivati samo u 8. izbornoj jedinici?

– Da ste mi to pitanje postavili prije dva, tri mjeseca rekao bih vam da sam zabrinut za rezultate izbora. Sada kada je izborna kampanja pri kraju sve sam manje zabrinut, odnosno sve više uvjeren da će koalicija koju predvodi SDP te druge stranke za koje očekujemo da sutra budu zajedno s nama odnijeti pobjedu. Ona će biti tijesna, ali ipak pobjeda.

Na temelju čega ste u to uvjereni?

– Mislim da su građani sami dali odgovor na ključno pitanje kakvu Hrvatsku želimo u naredne četiri godine. I da su uz sve propuste Račanove vlade, nerealizirana obećanja koja su neki nudili, i uz sve mane koje imamo kao osobe, prepoznali i naše vrline i program koji je danas daleko realniji nego uoči prošlih izbora. Prije četiri država je bila razorena, pa primjerice obećanja o smanjenju PDV-a ili povratu duga umirovljenicima nisu bila realna. Više je HDZ svojim vođenjem razorio hrvatsku državu devedesetih godina nego što je to čak učinio rat. Građani danas žele stabilnost i sigurnost u odnosu na avanturu koju nudi HDZ, žele siguran put prema EU. Zato sam uvjeren da će građani prepoznati ovu političku opciju koju nudimo kao nešto što može Hrvatsku, koja ide svojim putem, povući snažno naprijed. Hrvatsku ne treba ponovno pokretati. Zakasnili su oni koji misle da je tek danas treba pokrenuti.

(18. 11. 2003.)

Hrvatska bi do 2009. godine mogla biti regionalno ustrojena

(Nikola Ivaniš, predsjednik PGS-a)

Kako ste doživjeli istup Branimira Glavaša o potrebi regionalizacije zemlje? Je li Vas to iznenadilo?

– Ništa se u HDZ-u ne događa s neba pa u rebra. To dobro znaju i gospodin Glavaš i gospodin Bebić, koji tvrdi da je riječ o Glavaševom osobnom stavu, ali i svi mi koji sudjelujemo u političkom životu Hrvatske. Riječ je o testiranju, prije svega, unutarstranačkih odnosa na tu temu, a s druge strane riječ je o nečemu što je politici premijera Sanadera i Vladi i te kako potrebno u približavanju EU. Naime, Glavaš probija led dokazujući da su u HDZ-u do te mjere sazreli demokratski odnosi da se javljaju ozbiljna razmišljanja o maksimalnoj europeizaciji Hrvatske. Svi znamo da Hrvatska može ući u EU bez regija, kao što je ušla i Slovenija, ali neće imati pristup strukturnom fondu za razvoj bez regija jer za sredstva iz tih fondova ne mogu kandidirati države nego samo regije.

Je li Vas ipak ta najava iznenadila s obzirom na to da ni u predizbornim nastupima HDZ nije spominjao tu temu, niti se o regionalizmu govori u programu Vlade?

– Točno. Oni isključivo govore o decentralizaciji koju, usput govoreći, mi uvijek vidimo kao neophodnu i prvu važnu fazu koja priprema teren za regionalizaciju. Za regionalizaciju treba do kraja provesti kvalitetnu decentralizaciju počevši od fiskalne decentralizacije, treba pripremiti ustavni koncept ustroja i odrediti koje sve vlasti država prebacuje na regije po načelu supsidijarnosti, a po kojem sve što se može napraviti na nižoj razini tamo treba i napraviti.

Može li se sve to, pod uvjetom da HDZ u tom pravcu ide do kraja, napraviti do svibnja sljedeće godine kada bi se trebali održati lokalni izbori?

– Ne. Pošto je riječ o složenom procesu, to se ne može napraviti ni do svibnja sljedeće godine ni u ovom četvrogodišnjem mandatu. Jedino što se može napraviti je nastaviti proces decentralizacije i pripremiti teren za regionalizaciju koju bi realno mogli očekivati u sljedećem izbornom razdoblju. HDZ mora prijeći određeni rubikon unutar vlastite stranke, odnosno »iskopati temelje« za buduću regionalizaciju. No, nije to teško. Sazrijevanje uvjeta za regionalni ustroj Španjolske odradila je desna vlada i to, na iznenađenje stranačke javnosti, u suradnji s nekim tamošnjim regionalnim strankama, a svi su očekivali da će to napraviti socijalistička vlada.

Kao što je to propustila učiniti šestorka?

– Mi smo doista očekivali da će koalicijska vlada, bez iluzija da će uspjeti to i dovršiti, barem pripremiti teren za regionalizaciju. Ona to nije učinila jer je u dijelu stranaka koje su činile šestorku bilo velikih dilema oko regionalizma.

I HDZ je sada u stanju to pokrenuti?

– Apsolutno u to ne sumnjam. Sanaderov politički program uključuje stav da se ne može biti radikalni Europejac, a Sanader to je, a da nije raščistio s time da su sve ove inkriminacije oko regionalizacije u stvari smiješne i da treba regionalizirati Hrvatsku. On zna da je Austrija jedinstvena i nedjeljiva a da ima »lendere«, da je samostalnost njemačkih država u nekim segmentima veća u odnosu na njemačku federalnu vlast nego Hrvatske u odnosu na EU. HDZ je u konačnici u šest mjeseci, na stranu naše oporbene kritike oko politike razvoja, s takvom jednostavnošću odradio stvari s područja vanjske politike, odnosa sa Sudom u Haagu i pozicioniranja Hrvatske u Europi. HDZ može i u tom dijelu, dakle, biti efikasan. Zato sam zahvalan Glavašu na njegovom istupu, jer je sigurno da u HDZ postoje ljudi koji hoće regionalno promišljati. To je ohrabrenje tim ljudima, i sada oni to u stranci moraju prelomiti.

Kako će se PGS i ostale regionalne stranke ponašati kada regionalizam doista postane predmet političke rasprave?

– Mi ćemo prije svega poticati raspravu o tome. Deset mjeseci smo udaljeni od lokalnih izbora, i kao dio političkog programa za te izbore ćemo neprestano ponavljati da znamo da se u ovom mandatu ne može napraviti regionalizacija, ali da očekujemo da će se kroz završetak decentralizacije u mandatnom periodu ove izvršne vlasti stvoriti uvjeti za regionalizaciju. Mislim da bi do 2009. godine, kada mislim da je realno da uđemo u EU, mogli odraditi sve ove teme i doći do političkog konsenzusa o političkom preustroju države i o ustavnoj reformi, i da Hrvatska uđe u EU kao, po regionalnom ustaju, kompatibilna zemlja.

Dakle, HDZ može računati na vašu podršku?

– Apsolutno.

(18. 07. 2004.)

Istarsko lobiranje u Bruxellesu

(Ivan Jakovčić, predsjednik IDS-a)

O brojnim međunarodnim odnosno europskim aktivnostima Istarske županije razgovaramo sa županom, ujedno i predsjednikom IDS-a Ivanom Jakovčićem, koji je nedavno najavio realizaciju ideje o otvaranju Ureda Istarske županije u Bruxellesu o čemu se govori već nekoliko godina. Očekuje se da će Ured biti otvoren krajem ožujka ili početkom travnja. Zbog skupoće najma odustalo se od vlastite zgrade, pa je prostor pronađen u sklopu predstavništva talijanske regije Furlanije-Julijske krajine, koja je ponudila najbolje uvjete i s kojom Istarska županija inače jako dobro surađuje.

Tko će voditi Ured i zašto ste se odlučili za taj korak?

– Upravo je u toku interni natječaj na koji se javila nekolicina naših djelatnika. Ured će imati višestruku funkciju. Svakako će imati lobističku ulogu za međunarodne programe koje ćemo kandidirati, no imat će i ulogu informiranja o tome što se uopće zbiva u Bruxellesu. Bez obzira na razvoj interneta i drugih medija, ipak su ljudi ti koji rade posao a ne strojevi. Također, Ured će predstavljati referentnu točku za sve naše javne ustanove, tvrtke i ostale kojima su potrebne informacije iz Europske unije. U taj prostor će svi naši gradovi i općine moći slati svoje ljude da bi lobirali ili stjecali iskustva o EU, a bit ćemo otvoreni i prema svim županijama u Hrvatskoj, kao i ostalim regijama u jugoistočnoj Europi.

Ima li saznanja da se u još nekoj županiji slično razmišlja?

– Kao što je bio slučaj kada smo 1994. godine ušli u Skupštinu europskih regija, siguran sam da će nam se u ovom poslu vrlo brzo priključiti i druge županije. Štoviše, mogu zamisliti da u skoroj budućnosti naše županije imaju zajednički ured u Bruxellesu. Bilo je i ideja da u trenutku kada Hrvatska bude imala svoju »kuću« u Bruxellesu i županije budu u toj kući. To je, naravno, moguće

no činjenica je da se regije u Europi radije međusobno povezuju nego po nacionalnom kriteriju, jer očito imaju slične partnere s kojima komuniciraju u Europskoj komisiji ili imaju slične probleme s kojim se obraćaju Odboru regija u EU.

Odmakao je i projekt Jadranske euroregije. O čemu se tu radi?

– Ovaj projekt Istarska županija vodi već nekoliko godina. Konačno, u rujnu prošle godine u Termoliju u Italiji potpisan je protokol o osnivanju ove euroregije. Cilj ovog okupljanja je da Jadran definitivno postane more mira i prosperiteta a ne sukoba i problema nasljeđenih iz povijesti. To danas znači posvetiti pažnju održivom razvoju turizma i industrije, te zaštititi okoliš. Kada se onda govori o projektu Družba Adrija, smatram da se Jadran ne čuva ni u Omišlju ni u Veneciji nego u Otrantu. Zato sam u Termoliju predložio da države kroz Jadransku euroregiju priđu zajedničkom nadzoru ulasku brodova, svih a ne samo tankera, u Jadran. To bi bio inovativni koncept zaštite Jadrana.

Upravo ste se vratili iz Sarajeva gdje je bilo razgovora o projektu »obnavljanje mostova dijaloga u zemljama jugoistočne Europe - lokalne vlade pokretači razvoja«, u koji ste također aktivno uključeni?

– Pokrenuli smo ga, zajedno s talijanskom regijom Toskanom s kojom smo i kopredsjedatelji projekta, još tamo krajem devedesetih godina. Partneri, regije i gradovi iz Albanije, BiH, Hrvatske, Makedonije, Srbije i Crne Gore, Kosova i Italije, žele se što više usmjeriti na projekte iz područje gospodarstva i zaštite okoliša. Ambicija nam je da Istra na području jugoistočne Europe na regionalnoj razini preuzme dio odgovornosti za promicanje europske ideje i europskog zajedništva, što se najbolje može postići »dobrim vibracijama« u susjedstvu.

Znači li broj i značaj ovih projekata potiskivanje u drugi plan prije petnaestak mjeseci lansirane ideje predsjednika regije Furlanije-Juljske krajine Riccarda Illyja o euroregiji koja bi obuhvaćala dijelove Italije, Austrije, Slovenije i Hrvatske?

– Illyjev projekt ima našu snažnu podršku i jednaki prioritet kao i ovi drugi projekti u koje smo uključeni, međutim zbog nekih unutartalijanskih političkih i pravnih situacija došlo je do malog zastoja. Ipak, očekujem da će, između ostalog i kada vidimo definitivni stav Slovenije o ovom projektu, Illyjev koncept suradnje u ovom dijelu Europe krenuti u život.

Bili ste prvi ministar europskih integracija. Kako gledate na političku klimu u zemlji prije početka pregovora s EU?

– Za Hrvatsku je najbitnije da pitanje europskih integracija ne bude političko pitanje sukobljavanja stranaka već ono što smo demonstrirali jednoglasnim usvajanjem Deklaracije. Moramo poći od činjenice da je naša pupčana povezanost gospodarstva, pa i povijesna i kulturna povezanost sa susjedima, danas članicama EU, tako velika da Hrvatska ne može biti izolirani otok u toj velikoj

Europi. Europa, isto tako, ne može biti ni bez Balkana, ne može imati rupu u svom srcu. Sve zemlje u ovom dijelu Europe stoga moraju postati članice EU. I Račan i Sanader vodili su i vode prepoznatljivu, jasnu i uspješnu politiku prema EU. Vrlo je važno da postoji kontinuitet i krešendo sa sadašnjom Vladom, jer su kvalitetne temeljne pretpostavke učinjene za vrijeme Račanove vlade. S gospodinom Sanaderom se mogu sukobljavati na unutrašnjepolitičkom planu, ali kada je u pitanju europsko integriranje on ima moju potpunu podršku, kao i ministrica Kolinda Grabar-Kitarović.

Kako gledate na posao koje ona obavlja?

– Napravio sam puno u stvaranju temelja Ministarstva za europske integracije, što je moj mali doprinos hrvatskom putu u Europu, ali sve ono što je kasnije učinio gospodin Mimica zaslužuje najviše ocjene, kao što najviše ocjene zaslužuje i rad ministrice Grabar-Kitarović. Pri tome je jako bitno da rad ovog Ministarstva nije politički opterećen. Moja mala zasluga je što sam kao ministar, u vrijeme kada se među strankama koalicije licitiralo o imenima pomoćnika ministara, postavio ultimatum da svi djelatnici Ministarstva za europske integracije moraju biti stručnjaci, stranački neopterećeni ljudi. Drago mi je da taj pristup ima kontinuitet. I ako tako nastavimo, onda Hrvatska stvarno ima šanse da do kraja ovog desetljeća postane članica EU.

Kakvu bi pregovaračku poziciju trebali zauzeti?

– Definitivno, struka treba biti jedini kriterij za određivanje prioriteta naših odnosa s Europskom komisijom. Umiješamo li dnevopolitičke odnose u europske poslove, sami sebi ćemo zabiti autogol. Treba reći i to da u EU ne teče samo med i mlijeko. To je velika kuća sa stotinama velikih i malih problema. Prema tome, ulaskom u EU nećemo riješiti sve naše nacionalne probleme, ali u ukupnosti mi ćemo dugoročno, kao zemlja i građani, profitirati i taj kurs nema alternative.

Okvir (1)

Skupština europskih regija

Najveći rezultat našeg desetogodišnjeg sudjelovanja u Skupštini europskih regija (SER) je politički. Istarska županija postala je, naime, politički relevantni faktor u europskoj regionalnoj obitelji. Kada god se negdje u inozemstvu pojavi bilo tko iz Istarske županije zna se za naš jak politički angažman u SER-u. Praktički svugdje imamo otvorena vrata. Danas nam se taj »minuli rad« počinje vraćati. Primjerice, sada kada Hrvatska ima mogućnost korištenja predpristupnih fondova EU, gotovo svaki dan dobijamo ponude za sudjelovanje u različitim projektima. Do sada, je dakle, naš angažman u međunarodnim asocijacijama rezultirao političkim efektima, a sada na red dolaze i ekonomski odnosno financijski efekti.

Okvir (2)

Jadranska euroregija

Jadranska euroregija, u čijem će radu sudjelovati svih 7 jadranskih županija iz Hrvatske, će imati pet komisija (za okoliš, turizam i kulturu, poljoprivredu i ribarstvo, transport i infrastrukturu). Formirat će se privremeno Jadransko vijeće koje bi se trebalo sastati u travnju ove godine, da bi najkasnije u lipnju, na našu inicijativu, bilo sazvano stalno Jadransko vijeće u punom sastavu uz podršku nacionalnih vlada i parlamenata, ali i Vijeća Europe i Europske unije. Jadranska euroregija bi trebala biti mehanizam za financiranje mnogobrojnih projekata gradova i regija na ovom prostoru, ali i pridonijeti valorizaciji cjelokupnog jadranskog prostora u europskim i svjetskim okvirima.

(01. 02. 2005.)

Hrvatska je prenapregnuta regionalnim problemima

(Nikola Ivaniš, predsjednik PGS-a)

Euroregija »Alpe-Jadran«, Strategija regionalnog razvitka Hrvatske, Zakon o velikim gradovima, najava novog izbornog zakona - sve te aktualne teme posebno intrigiraju regionalne stranke poput PGS-a. O tome razgovaramo s njegovim predsjednikom Nikolom Ivanišem.

Dosad se niste uključivali u polemiku između primorsko-goranskog župana Zlatka Komadine i županijskog čelnika HDZ-a Vladimir Vrankovića oko pogleda na euroregiju »Alpe - Jadran« koju, inače, bezrezervno podržavate. Bistri li ta polemika »regionalnu stvar«?

– Veselim se da su Komadina i Vranković povelili polemiku koja je u biti posvećena regionalističkim temama. Jako je dobro ako su i Komadina i Vranković u političkom smislu evoluirali do toga da su počeli bez ostataka prihvaćati i zagovarati regionalizam. Međutim, činjenice govore drukčije. Na početku »afere Glavaš«, koja je prvenstveno unutarstranački problem HDZ-a prebačen na nacionalnu razinu, i HDZ i SDP su se izjasnili protiv formiranja regija u Hrvatskoj. Nadam se da su se tako izjasnili pod utjecajem negativnih okolnosti vezanih za Slavoniju i Glavaša, no bilo bi lijepo vidjeti iskrenu evoluciju i HDZ-a i SDP-a, pa da konačno kažu da je sazrelo vrijeme da se u Hrvatskoj formiraju regije.

Prema mišljenju HDZ-a, a i SDP-a, županije su regije. Vi to i dalje ne prihvaćate?

– Naše županije ni po jednom kriteriju ne mogu biti regije. Regija mora ispunjavati određeni broj uvjeta. Da ne spominjemo formalne uvjete poput veličine, broja stanovnika i slično, regija je prvenstveno nešto što ima ovlasti autonomno planirati svoj razvoj kao ključni faktor raspolaganja resursa na određenom prostoru. A županije nisu ovlaštene planirati razvoj...

Osim što donose prostorne planove?

– I to na način da se prostorni planovi moraju uskladiti s državnim prostornim planom. Dakle, prostorni plan države nije zbir prostornih planova županija nego je obrnuto. No, upravljanje resursima je puno širi pojam. Ono obuhvaća puno značajniju ulogu u gospodarenju pomorskim dobrom, morem, podmorjem, iskorištavanju prirode, minerala...Dovoljno je pogledati koje koncesije daje država a koje županija. Tada je jasno da županije nisu regije, te da se one samo pro forma nazivaju područnim ili regionalnim jedinicama. Jednostavno, na malo više od 4 milijuna ljudi ne možemo imati 20 odnosno 21 regiju.

Znači, problem ne bi bio riješen ni kada bi županije, shodno namjeri daljnje decentralizacije zemlje, dobile veće ovlasti?

– Decentralizacija je jedan proces a regionalizacija drugi. Decentralizacija u hrvatskom smislu, koju je započela Račanova a nastavila Sanaderova vlada, znači puno ovlasti i odgovornosti a malo novaca. Ona ne povećava izvorne prihode županija. A ako nemaš izvorne prihode onda si uvijek ovisan o onome tko ih ima i odlučuje koliko će tebi od svojih izvornih prihoda vratiti. Primjerice, omjer sredstava koji se trošio za kapitalne investicije u obrazovanju prije decentralizacije i nakon prenošenja na lokalnu samoupravu jeste 1:10. Dakle, država je županijama i gradovima vratila tek 10 posto sredstava.

Kako će novi Zakon o velikim gradovima utjecati na decentralizaciju i regionalizaciju? Hoće li što popraviti?

– Od početka gledam negativno na ideju da se institucionalizira pojam velikih gradova. Mi smo mala država u kojoj, figurativno rečeno, nema mjesta za velike gradove. Štoviše, veliki gradovi će izvršiti dodatni i završni udarac mogućnosti da iz županija nastanu regije.

Veliki gradovi »pojest« će županije?

– Naravno. Time će se stvoriti i dodatna nejednakost među građanima. Građani Klane, Čabra i Brod Moravica, s jedne, i Rijeke, s druge, neće imati ista prava. Uspostavit će se sistem da ćemo po Hrvatskoj posijati »male Zagrebe«, a upravo današnje funkcioniranje Zagreba šteti odnosima u Hrvatskoj, jer je na jednoj strani glavni grad a na drugoj svi ostali. I ti »ostali« su se sada u jednom dijelu izborili da u svojoj okolini budu »mali Zagrebi«, čime će 50 posto stanovništva koje ne živi u velikim gradovima biti u onoj »drugoj Hrvatskoj« o kojoj više nitko ozbiljnije ne želi brinuti.

Što bi onda trebalo Hrvatskoj?

– Hrvatskoj treba pet, šest ili osam regija koje će imati visoki stupanj autonomnih prava u upravljanju resursima, planiranju razvoja i pravu na poštenu i objektivnu participaciju u prihodima. Regija, istovremeno, ne znači novu centralizaciju unutar regije.

Mogu li tome poslužiti takozvane statističke regije koje spominje i netom promovirana Strategija regionalnog razvitka Hrvatske, istovremeno ne dirajući u županijsku podjelu zemlje?

– To je u startu neuspješno. Statističke su regije, koje mi jedini imamo, prevara Europe. Ne tako važna da bi nas oni zbog toga kažnjavali, ali to Europa sigurno uočava. Mi nastavljamo s ostacima balkanskog mentaliteta misleći da možemo nekoga prevariti. Tobože ćemo izjednačiti statističke regije na način da ćemo parametre tako uskladiti da ćemo moći izvlačiti najviše iz europskih fondova. To je prevara. To nam neće dozvoliti.

Što mogu napraviti regionalne stranke kada im se, evo, »prijeti« i nepovoljnim izbornim zakonom?

– Hrvatska je prenapregnuta regionalnim problemima. Činjenica je da, primjerice, Slavonija ima probleme s zaposlenošću i zaostajanjem u razvoju, s Glavašem ili bez njega. Mislim da će pokušaji da se Hrvatsku učini državom s bipolarnim političkim sustavom i bez potrebe za regionalnim ustrojem, na čemu istrajavaju zaroblenici centralističkog uma, dovesti do novog vala jačanja regionalističkih ideja u Hrvatskoj. Vrijeme je za ponovno glasno izražavanje regionalističkih potreba i htijenja, te da se regionalistički blok na idućim izborima dokaže kao onaj ima značajnu potporu biračkog tijela Hrvatske. Očekujem da će se određeni broj ozbiljnih regionalnih stranaka udružiti i zajednički nastupiti na izborima, naravno u skladu s izbornim zakonom.

Slijede li uskoro neki konkretni potezi?

– Sve regionalne stranke su u međusobnim kontaktima izrazile spremnosti za unaprijeđenje suradnje. Kada je PGS u pitanju, uvijek smo u žiži tih regionalističkih zbivanja. Međusobna suradnja i zajedničke aktivnosti regionalističkih stranaka već će do kraja godine pokazati da smo spremni za to, između ostalog i zajedničkim očitovanjem o određenim problemima. Štoviše, smatramo da će regionalističke stranke biti onaj faktor koje će odlučiti tko će formirati vladu nakon sljedećih izbora. Pri tome će, međutim, našu potporu moći dobiti samo ona grupacija koja se obaveže na regionalizaciju zemlje. Na prazna obećanja više ne nasjedamo.

Okvir (1)

Kako Zagreb gradi Metro

Značajan korak u decentralizaciji bi napravili kada bi svim županijama osigurali prihode kakve danas ima Zagreb. To nitko ne želi napraviti. Primjerice, zar je pravedno da se za sve djelatnike

javnih poduzeća koja imaju sjedište u Zagrebu, a rade i ostvaruju dobit na cijelom području Hrvatske, doprinosi i porezi uplaćuju u sjedištu tvrtke. E, zbog toga Zagreb može planirati izgradnju metroa ili natkrivanje centra grada te s premjerom dogovarati 20 kapitalnih projekata, a drugi ne. Dakle, u Zagrebu se, između ostalog, troše i naši novci.

Okvir (2)

Ne Glavašu

Gospodin Glavaš nam po nekim svojim programskim točkama nije blizak. Regionalne stranke s kojima surađuje PGS su stranke lijevog centra dok je Glavaševa udruga ipak bitno desnije orijentacije, pa za sada ne razmišljamo o konkretnoj suradnji. U Slavoniji nam je i dalje pouzdani partner SBHS s kojima već godinama surađujemo.

(29.10.2005.)

VI Razgovori – riječ stručnjaka

Zanemariv broj Istrana traži državu Istru

(Dr. Boris Banovac, sociolog)

Je li istraživanje koje ste proveli potvrdilo ili negiralo dosta rasprostranjen doživljaj Istre i Istrana u očima stanovništva ostalog dijela Hrvatske, a prema kojemu je riječ o autonomaštvu i autonomašima?

– Prije svega, potrebno je naglasiti da takozvana autonomaška usmjerenja u istri nisu nikada snažnije dolazila do izražaja. Krajem prošlog stoljeća dolazi do pokušaja zasnivanja autonomaškog pokreta, ali su ti pokušaji bili bez većeg odjeka u stanovništvu Istre. Oni su bili »uvezeni« U istri i prilično su neslavno završili. U našem istraživanju nismo mogli utvrditi značajniju prisutnost autonomaških ili separatističkih težnji među stanovnicima hrvatskog dijela Istre. Postotak ispitanika koji smatraju da bi Istra trebala biti samostalna država ili federalna jedinica je zanemariv. To opet ne znači da među Istranima nisu prisutne aspiracije ka većoj autonomiji u okviru hrvatske države. Za to se zalaže otprilike četvrtina anketiranih, ali ove dvije stvari ne bi trebalo brkati, jer se u ovom posljednjem slučaju nikako ne dovodi u pitanje suverenost hrvatske države na području Istre. Za razliku od onoga što se ponekad pokušava imputirati Istranima, većina anketiranih Istrana smatra da treba ostati sadašnje političko-teritorijalno ustrojstvo Istre kao županije u Hrvatskoj.

Koje su to specifičnosti Istre u procesu nacionalne mobilizacije?

– Kad se postavi takvo pitanje, najčešće se navode različiti faktori povijesne, kulturne, gospodarske, ali i zemljopisne naravi. Njihov opis nije moguć u nekoliko rečenica, ali bih vaše

pitanje iskoristio kao povod za komentar jedne teze koja se često povlači u svakodnevnim komentarima istarske situacije. Radi se o stavu da je nacionalna mobilizacija u Istri bila nekako »premekana«, odnosno »preslaba«, na temelju čega se izvlači pogrešan zaključak o slabo izraženom nacionalnom identitetu. U procesima nacionalnih previranja kakvi se odvijaju u Hrvatskoj posljednjih godina može se učiniti prihvatljivom teza o nedovoljnoj nacionalnoj integriranosti ljudi koji žive na području Istre. Takvo je gledište sasvim pojednostavljeno. Da bismo se približili odgovoru na spomenuto pitanje etničke i nacionalne identifikacije, problemu treba pristupiti bez ideološke i političke opterećenosti. Tri glavne etničke skupine koje žive u Istri od davnih vremena bile su podložne višestoljetnim pokušajima asimilacije što posebno vrijedi za istarske Hrvate i Slovence, ali i za Talijane. Međutim, hrvatski i slovenski entiteti uspjeli su se ne samo održati, već su imali i dovoljno snage da se od početka uključe u procese nacionalne integracije koji se odvijaju u 19. stoljeću te da nakon sloma fašističkog sustava ostvare teritorijalnu integraciju s matičnom državom. Na osnovi teze o slabijoj integraciji koja bi imala za posljedicu »slabiji« etnički i nacionalni identitet, ne mogu se objasniti ovi procesi. Ukoliko se pitanje etničkih i nacionalne identifikacije postavi na taj način, u prvi plan izbija međusobna uvjetovanost. U uvjetima političke dominacije stranaca, međusobna tolerancija naroda koji su živjeli u Istri bila je pretpostavkom njihova održanja. Prepoznatljivost pojedine etničke grupe dolazi do izražaja u odnosu s drugima. Ovi odnosi mogu biti zasnovani na suradnji društvenih skupina ili na sukobu među njima. U Istri je bilo jednog i drugog, ali su uvijek prevladavali odnosi suradnje o čemu svjedoče različite epizode istarske povijesti. Povijesno iskustvo i svijest o međusobnoj uvjetovanosti etničkih identiteta predstavlja, po mom mišljenju, glavnu posebnost koja je utjecala na »mekoću« nacionalne mobilizacije u Istri.

Tu se prvenstveno radi o Hrvatima i Talijanima?

– Problematičnost tvrdih etničkih podjela se na najdramatičniji način izrazila upravo u odnosima između ove dvije etničke grupe koje su na dominantan način obilježile cjelokupnu povijest Istre. Odnosi među njima su uvijek bili proturječni, ali čak i u situacijama najoštrijih sukoba, društvene granice među ovim grupama nisu bile potpuno zatvorene. To potvrđuje uključivanje istarskih Talijana u borbu protiv fašističkog režima, čak i po cijenu žrtvovanja vlastitih usko nacionalnih ciljeva. Drugi dramatičan primjer predstavlja veliki egzodus nakon Drugog svjetskog rata kad je zajedno s talijanskim esulima za talijansko državljanstvo optirao znatan broj Hrvata. Mislim da upravo odnosi među ovim etničkim skupinama ukazuju na nesvodivost identiteta u Istri na njegovu nacionalnu dimenziju. U prilog tezi o komunikacijskoj otvorenosti govori i podatak iz istraživanja da na pitanje o poznavanju talijanskog jezika tek svaki deseti ispitanik odgovara da uopće ne poznaje talijanski jezik, dok više od 50 posto kaže da ga poznaje dobro ili odlično. Sve to ne znači

da je etnička identifikacija Istrana neodređena jer odgovori na niz pitanja ukazuju na prilično jasnu etničko-nacionalnu sliku.

Istra i regionalizam, pojmovi su koji se u posljednje vrijeme shvaćaju gotovo kao sinonimi.

Što o tome kaže istraživanje?

– Regionalizam možemo shvatiti kao ideologiju i pokret koji se poziva na subnacionalne identitete, a zalaže se za preraspodjelu moći na teritorijalnoj osnovi unutar države. U tom smislu, za istraživanje regionalizma posebno su značajne tri dimenzije: teritorijalna i pitanje teritorijalne pripadnosti, kulturna i politička. Empirijsko istraživanje spomenutih dimenzija jasno pokazuje da regionalizam u Istri ima čvršće osnove nego što se to obično misli. Istraživanje različitih razina teritorijalne pripadnosti pokazuje da su Istrani najviše vezani za Istru kao područje življenja, na drugom mjestu je vezanost za mjesto stanovanja odnosno naselje, na trećem mjestu je vezanost za Hrvatsku, dok je vezanost za nadnacionalne razine znatno slabije zastupljena. Za kulturnu i komunikacijsku dimenziju regionalne pripadnosti posebno važnom smatram utjecaj medija. Naše istraživanje je pokazalo dominantni utjecaj regionalnih i lokalnih medija. Tako tri četvrtine anketiranih odgovara da svakodnevno sluša lokalne i regionalne radio postaje, a »Glas Istre« čita se sedam puta češće nego nacionalni dnevnik. Kao drugi pokazatelj regionalne pripadnosti može se navesti uporaba dijalektalnog govora. Više od polovine ispitanih koristi dijalekt svakodnevno, a još četvrtina povremeno. Politička dimenzija regionalizma je došla do izražaja kako na proteklim izborima, tako i u stavovima anketiranih Istrana. Ipak treba naglasiti da pojedine dimenzije regionalne mobilizacije nemaju za naše ispitanike jednaku »težinu«. U tom pogledu većina ljudi sam pojam regije i regionalnih granica shvaća prvenstveno u kulturnim i gospodarskim kategorijama, a znatno manje u političkim.

Što istrijanstvo, termin kojemu se daje dosta političkog naboja, bilo da se poziva na njega bilo da ga se negira, doista znači današnjem stanovniku Istre? Zašto raste broj Istrijana, a pada, primjerice, broj Hrvata u Istri?

– Pojam je svakako opterećen političkim značenjima, diskutabilan je i u formalno-jezičnom pogledu, ali činjenica je da je on u istarskoj svakodnevici prihvaćen kao izraz identifikacije s Istrom kao zavičajem. To je upravo značenje koje ovom pojmu daje većina Istrana koje smo anketirali. Tek svaki dvadeseti ispitanik smatra da se radi o etničko-nacionalnoj pripadnosti, a otprilike isto toliko misli da je riječ o autonomaštvu. Na temelju toga, istrijanstvo bi bilo ispravnije shvatiti kao svojevrsni zavičajni identitet koji postoji pored etničkih i nacionalnih identiteta. Odgovor na drugi dio vašeg pitanja je složeniji nego se to čini na prvi pogled. Porast broja regionalno opredjeljenih koji su se uglavnom izražavali kao »Istrijani« na posljednjem popisu, ne mora značiti da se radi o stvarnom smanjenju broja Hrvata. Vjerojatnije je riječ o višestrukim identitetima koji mogu biti

sasvim kompatibilni na razini svakodnevnog života. Ukoliko istrijanstvo ne predstavlja etničku pripadnost, netko može biti Hrvat, Talijan, Slovenac, i istovremeno izražavati svoju užu zavičajnu pripadnost. Ukoliko se traži jednoznačno određenje pojedinac će se opredijeliti za onaj segment vlastitog identiteta koji smatra najvažnijim u određenoj situaciji. To naravno pod pretpostavkom da postoji sloboda u izražavanju.

Ima li ili nema, onda, naznaka da bi se istrijanstvo moglo razviti u zasebnu nacionalnu oznaku?

– U modernom društvu nijedno obilježje identiteta nije apsolutno fiksirano, a to nisu ni nacionalna obilježja. Teorijski gledano, to jest moguće, ali je u praksi malo vjerojatno. Stvaranje nacionalnog identiteta je moguće na dva načina. Prvi je razvoj nacionalnog identiteta na temelju etničkih obilježja, a drugi na temelju stvaranja države u multietničkim uvjetima. U slučaju Istre mislim da nema osnove niti za jedno niti za drugo. U tom smjeru se ne kreću niti aspiracije stanovnika Istre, niti političke organizacije koja je glavni pokretač istarskog regionalizma, a to je IDS. IDS doduše nastoji, kao i svaki suvremeni regionalni pokret, utemeljiti svoje zahtjeve u etničkim posebnostima, ali istrijanstvo ipak funkcionira ponajprije kao etnička pozicija utemeljena na vrijednosti convivenze različitih etničkih grupa na području Istre i može u najboljem slučaju poslužiti kao zamjena za etničku osnovu pokreta.

Okvir (1)

IDS kreira stavove

Jesu li istarske specifičnosti jedini razlog dominacije IDS-a na tamošnjoj političkoj sceni?

– Dominacija IDS-a predstavlja primjer djelovanja zatečenih i »proizvedenih« faktora u dinamici regionalne identifikacije. Većina političkih stranaka u Istri je marginalizirana upravo zbog previđanja ili ignoriranja regionalnih aspiracija biračkog tijela u Istri. Na taj način je stvoren politički prostor za stvaranje regionalističkog pokreta kakav je IDS. S druge strane, politički monopol IDS-a pojačava procese regionalne identifikacije i kreira »standarde« koje će morati prihvatiti svaka stranka koja ima političke ambicije u Istri. Međutim, sigurno je da su na odvijanje ovih procesa regionalne mobilizacije utjecali širi društveni procesi u Hrvatskoj. Otvaranje, odnosno zatvaranje »političkog tržišta« u Istri umnogome će ovisiti o analognim procesima na hrvatskoj političkoj sceni, kao i o stabilizaciji hrvatskog društva u cjelini.

Okvir (2)

Ksenofobični stavovi

Kakva bi, prema rezultatima istraživanja, bila psiho-robot slika suvremenog žitelja Istre? Je li on moderan ili konzervativan, otvoren ili ksenofobičan, »državotvoran« ili samo regionalno usmjeren...?

– Na temelju provedenog istraživanja ja se ne bih usudio izraditi takvu sliku »tipičnog žitelja Istre« jer kao takav on ne postoji u stvarnom životu. Rezultati našeg istraživanja zorno pokazuju da su obilježja koja spominjete prisutna u različitim oblicima povezanosti. Otvorenost stanovnika Istre dolazi sasvim jasno do izražaja u odnosima među etničkim skupinama koje tradicionalno žive u Istri, Hrvatima, Talijanima, Slovencima. S druge strane, trećina ispitanika izražava ksenofobične stavove spram doseljavanja na istarsko područje. Rezultati istraživanja također nedvosmisleno pokazuju da regionalizam i etničko-nacionalni identitet ne predstavlja u shvaćanjima anketiranih tako suprotstavljene modele ponašanja kako se to često sugerira s političkih govornica. Prije bi se moglo tvrditi da su etnička i regionalna razina identifikacije u istri povijesno uvjetovane i kompatibilne. Etnički pluralizam omogućio je modernu mobilizaciju na regionalnim osnovama, ali je istovremeno snažno izražena teritorijalna identifikacija predstavljala uporište za etničke posebnosti usprkos državno-administrativnim, političkim i kulturnim pritiscima koje su na prostoru Istre vršili različiti režimi i različite države. Svaki pokušaj nasilnog razdvajanja spomenutih kolektivnih identiteta dovodio je do političkih podjela i sukoba koji su poticali radikalizam, a posljedice su bile uvijek pogubne za pojedine etničke skupine.

(04. 01. 1997.)

Zagreb, Split, Rijeka i Osijek – nositelji nacionalnog razvoja

(Dr. Ivo Šimunović, ekonomist)

Odmah poslije izbora krenula je ponovno politička rasprava o regionalizmu u Hrvatskoj. Međutim, u sam fokus izbio je problem granica regija i njihovog broja, pa se, pogotovo ovih dana kada se polemika rasplamsava, stječe dojam kako su u sjeni ostale mnoge stvari koje bi trebalo imati na umu kod regionalne podjele zemlje. O tome razgovaramo s dr. Ivom Šimunovićem, predsjednikom splitskog Gradskog vijeća i stručnjakom za pitanja regionalnog razvoja.

Vi spadate u one koji su unaprijed skeptični kada je u pitanju stvaranje političke buke prilikom govora o regionalizmu. Zašto?

– Mi nemamo u praksi ni državni ni transgranični regionalizam, a svijet je, naročito Europa, u području takozvane suradnje gradova. S granica država i regija spustili su se na područje gradova, koji danas postaju temeljni subjekti međunarodne suradnje. Svijet, dakle ide dalje, a mi nismo razriješili ni temeljne stvari u svezi s regionalizmom. Ima tu i još jedan problem: stvaranje županija. Kako je žuanija kod nas politički recidiv i kako su županije u povijesti uglavnom patile od politike, a ne od struke, tako smo i ovaj put ponovno pali na istom pitanju.

Što znači?

– Regionalizam u Hrvatskoj još nije na razini zrelog ni političkog ni stručnog pristupa. Struka ipak nešto znači. U struci smo bar negdje do osamdesetih godina imali vrlo jasne predodžbe o tome kako se provodi regionalizacija Hrvatske. Radio sam na prostornom planu Hrvatske i sedamdesetih i osamdesetih godina, ali i 1995. godine. I svaki sam put propovijedao jednu te istu stvar: da suvremeni regionalizam počiva na principima razvojne homogenosti oko nekog grada koji ima snagu da ta homogenost održava. Taj princip podjele teritorija poštovan je diljem Europe. Mi smo na toj osnovi htjeli i u Hrvatskoj učiniti nešto slično. Vlast je 1993. godine imala, na osnovi nekih stručnih radova, ponuđen projekt kako provesti regionalizaciju u okviru Hrvatske, pri čemu su ponuđeni oni gradovi koji imaju snagu regionalnog utjecaja, a ne bilo koji gradovi. Točno se zna tko može biti nositelj razvoja, a tko ne može. Tu bi, dakle, bilo nekoliko regija unutar kojih bi se formirale podregije, okupljene oko nekih zanimljivih srednjih centara, koji sami ne mogu biti nositelji razvoja jer nemaju temeljne funkcije-sveučilište, kapital, intelektualnu strukturu ili bilo koju drugu moć. No, proveden je politički pritisak u određivanju županija i županijskih središta pa se na kraju dobilo 21 županiju. Došlo je do jedne neprincipijelne podjele Hrvatske, koja je više na štetu razvoja države nego na korist.

Zašto?

– Dok god u strukturi regije imate podjelu na razvijene i nerazvijene regije, razvijene i nerazvijene gradove, podjelu na velike i male, vi nemate ravnomjernost. Preostaje vam da autoritetom države i upotrebom raznih državnih instrumenata, djelujete na razvoj tih područja. Jer ćete imati manji broj regija koje su aktivne i veći broj pasivnih, opet ćete imati prelijevanje kapitala (bez prava pitanja o sudbini novca) iz razvijenih u nerazvijene. Dakle, te koalicije, koje su u povijesti uvijek imale isključivo političku konotaciju, da država i nerazvijeni budu protiv razvijenih. Nakon toga se stvara konfrontacija, odnosno razlog da ni jedan od sustava regionalizacije u Hrvatskoj nije mogao uspješno djelovati.

Vaše viđenje problema temelji se na analizi stanja u Hrvatskoj?

– S kolegama sam napravio analizu koja je rezultirala studijkom »Regionalna neravnoteža Hrvatske«. Radili smo je za prostorni plan Hrvatske, a skoro je dvije godine bila na »indexu«. U njoj se konstatira 12 negativnih procesa koji nastaju zbog debelansa ovih jačih i slabijih regija, pretakanja ljudi, kapitala, pri čemu se stvaraju takve neravnoteže da se jedne županije iscjeduju, a druge pune. Ove što se pune pune se nerealno, je nemaju taj potrebni kapacitet, a ove koje se iscjeduju slabe. I konstatirali smo da nastavi li Hrvatska dalje s ovim negativnim procesom da bi se ta neravnoteža pomirila negdje na razini da neke regije potpuno odumru, a druge nabujaju. I formirali smo otprilike mrežu od 5-6 gradova....

Kojih?

– Zagreb, Split, Rijeka, Osijek i tako dalje. Oni su sposobni da budu u funkciji nacionalnog razvoja i drugih gradova koji su isključivo u funkciji da prime pomoć.

To znači i pet, šest regija?

– To je sadašnje stanje, a stručnjaci kažu da kada na nekom prostoru regija ima smisla, onda je treba forsirati.

Koja su to područja u Hrvatskoj?

– Evidentno je da je Hrvatska na jednom mjestu razvojno presječena. To je dio Like te dio zapadne Slavonije oko Papuka i Psunja, koji su ispražnjeni prostori gdje nema gradova, nema funkcija. Tu bi trebalo namjerno, i kao stručnjaci smo to predložili, forsirati gradove da budu jezgre preporoda tog područja. To je politika kad nešto hoćete postići.

Kada ste spomenuli Liku, da li ju »podijeliti« između Rijeke i Zadra ili joj omogućiti samostalni razvoj?

– U Lici treba forsirati Gospić do te mjere da on bude hrvatski troša. I da se tamo stvore institucije preporoda koje bi oživjele taj prazan prostor. Takav bi status trebali uživati i Slunj i Daruvar. To su gradovi koje treba forsirati da »nabujaju« kako bi mogli preuzeti funkciju većih gradova. To je razvojna potreba, za razliku od održavanja nekih županija koje su višak, teret.

Primjeri?

– Neke županije i mali središnji gradovi. Ne bih želio nekoga povrijediti.

Pa rasprava otvorenih karata nam je i potrebna. Neke se stvari trebaju reći!

– Tako je. Neke županije treba ukinuti jer nemaju unutarnju snagu da to mogu biti, ali zato mogu biti podregije u hijerarhiji optimalne regionalizacije zemlje. Ta takozvana prividna demokracija ili decentralizacija je najveći oblik centralizma. Jer, ako ste svim županijama dali jednaka prava i popistovjetili Rijeku ili Split s Čakovcem, onda smo Rijeku i Split dezavuirali.

No, sada dolazimo do problema koji će se javiti čim počne i službena javna rasprava o regionalizaciji. Do pobune političke nomenklature koja bi drukčijom regionalizacijom zemlje mogla izgubiti svoje pozicije i privilegije. Kakvim se argumentima suprotstaviti njihovim »argumentima«?

– Dati status županije samo onome koji ima razvijenu sposobnost samoodređenja. Testira se 30 do 40 faktora po kojima neka županija, odnosno neki grad kao njen centar, mora imati da bi mogao biti samostalan.

Cijelo vrijeme govorite o županijama kao regijama?

– Da. I zašto sutra da neko područje ne postane regija ili županija ako stekne te uvjete. Ja sam za fleksibilan sustav i zato su u znanosti regije živa stvar, dok su političke regije statične i inertne. Zašto, primjerice, Zadar kao jedan od najpropulzivnijih gradova u Hrvatskoj ne bi mogao postati

samostalna regija. Čak mislim da je Zadar jedan od gradova koji se metropolizira, što je vrlo rijetka pojava u Hrvatskoj. Pa ako je to tako, zašto mu se to pravo ne bi priznalo u hodu. Prema tome, svi gradovi koji ne ispunjavaju uvjete ne mogu biti sjedišta regija, a oni koji ih ispunjavaju trebaju biti. Ovo je razvojno razmišljanje umjesto šabloniziranog koje se nameće.

Koliko u formiranju regija treba uvažiti povijesni element?

– Povijesni element treba proučiti i vidjeti da li je on umjetni ili dokazni. Negdje je povijest pokazala da određeni lokalitet ima pravu, a negdje samo slučajnu vrijednost. Povijest, dakle, treba uzimati s oprezom.

Vi ste prije svega za razvojne, a ne povijesne regije?

– Razvojne i promjenjive. Dobre regije, dobri gradovi, dobar razvoj države. Francuska je napravila iskorak kada je prestala biti Pariz, kada je dala priliku i drugim gradovima i regijama da iskažu svoje vrijednosti.

Okvir (1)

IDS-ov prijedlog me iritira

Ovaj prijedlog koji se pojavio me posebno iritira. Nisam na njega dosad reagirao jer sam u sličnim raspravama dosad samo bio napadan. To je politička fantazija, nastala krojenjem zemljopisnih karata, bez razmišljanja o logici sustava. Recimo, Karlovac i Krapina su u jednoj regiji, a Zagreb u nekoj trećoj. Ili, Istri bi trebalo pripojiti Liburniju, otoke Cres i Lošinj, izdvajajući ih iz riječke regije. A riječka regija, koja inače pati od nehomogenosti, je toliko oslabljena da je zapravo pretvorena u ništa. I može se lako dogoditi da Rijeka jednog dana izgubi subjektivitet, i da postane najobičnija luka Zagreba. Umjesto da na bazi subjektiviteta ona sama određuje svoju definiciju a ne netko drugi. Ova podjela je, dakle, Rijeku deklasirala do temelja. Nije principijelna. Drugo, na primjeru određivanja istarske, međimurske i dubrovačke regije, vidi se podjela koja budi neke loše povijesne reminiscencije, a nije ni ekonomski značajna da bi mogla imati neko opravdanje. Što znači Dubrovnik izoliran kao samostalna regija? Ništa. Kada još vidite i prijedloge koji se tiču Slavonije i drugo, čini se kao da smo se definitivno odrekli struke i primijenili način stvaranja političkih regija na osnovi snage i autoriteta onoga koji predlaže.

Okvir (2)

Graničarska ekonomija

S gledišta onoga što se događa u svijetu, cijela je Hrvatska država na granici. Nema takoreći teritorija koji nije na granici. U svijetu je općenito mišljenje da se samo s graničarskim razvojem, to znači ekonomijom na granici, može uspostaviti čuvarnica granica. Umjesto da vam prema određenim interesantnim točkama ljudi useljavaju i perseljavaju, treba cijeli teritorij, pogotovo kad je mali, učiniti sposobnim za razvoj. Kako su nama granice zbog povijesnih okolnosti, ratova i

tome slično, uvijek bile problematične, to Hrvati naprosto bježe s granice i koncentriraju se u središtima. Granice su nam ostale prazne. Ako ne shvatimo da je graničarska ekonomija, to znači razvoj i dobar odnos sa susjedom temelj razvoja Hrvatske, mi se nećemo moći uspješno razvijati, a to je zakon ekonomije, suradnja s drugima izvan države. Tek kada svladamo graničarsku ekonomiju, kada svladamo Dravu, Savu, Unu, onda ćemo shvatiti da, primjerice, ekonomska perspektiva Splita nije u Zagrebu, nego u Sarajevu, da je perspektiva Dubrovnika duboko u kontinentu kao i u povijesti, da je perspektiva Rijeke sve tamo do Baltičkog mora, da je perspektiva Osijeka u onom dijelu Vojvodine i Mađarske koji mu gravitiraju. I da su zapravo to cjeline koje su povijesno i zemljopisno zadane i od toga se ne može pobjeći. Dok se to ne shvati, naša suradnja s inozemstvom neće napredovati. Međuregionalna suradnja u svijetu je apsolvirana, i graničarska ekonomija postaje stvarnost. To za posljedicu ima ublažavanje, a ne mijenjanje granica država. I s tog gledišta regionalna i međuregionalna suradnja su egzistencijalno pitanje.

Okvir (3)

Političke regionalizacije

Znači, postojanje županijskog središta i županije nije samo po sebi nikome ništa posebno donijelo?

– Dogodilo se samo to da su nerazvijene županije postale problem i imaju unificirani zahtjev za pomoći. Nemaju snagu, nemaju pokretački agens pa onda nema ni progres. I što se onda zapravo događa. Potiče se sistem snalaženja koji je djelovao i prije. Utjecajni ljudi iz pojedinih područja idu prema Saboru, preskačući svoju županiju i tamo traže pomoć. A čim se preskače regionalna institucija onda više ne možemo govoriti o regionalizaciji. Nakon svih tih mogućih pokusa doživjeli smo očitovanje i dokaz da su dosadašnje regionalizacije u Hrvatskoj bile isključivo političke. A politička regionalizacija u pravilu ne vodi računa o struci pa zato i griješi. Stručna regionalizacija ne može pogriješiti jer počiva na izmjerenim vrijednostima koje stvaraju homogenost nekoga prostora. Mora postojati zreo grad, mora biti adekvatno gravitacijsko područje, pa se formira jedinica koja može biti uspješna u razvoju.

(05. 07. 2000.)

Istra nije regija u povijesnom smislu

(Akademik Petar Strčić, povjesničar)

U dosadašnjoj raspravi o regijama česta je upotreba povijesnih argumenata kako bi se potkrijepila opravdanost zaokruživanja određenog teritorija. O tome smo, s posebnim osvrtom na sjeverno-hrvatsku makroregiju, odnosno Istru i Kvarnersko primorje, razgovarali s akademikom Petrom Strčićem.

Čini se da je u prošlosti u Hrvatskoj bilo dosta nelogičnosti kod regionalnih podjela?

– Da, to se vidjelo i na primjeru donedavnih zajednica općina i na primjeru sadašnje strukture županijskog prostora. Tako je primjerice otok Pag danas vezan čak s Gospićem. To je politička potreba određenog trenutka. Ali, to nije nikakva novost u povijesti, pa ni u nas. Razlozi mogu biti i vojnostrateški, gospodarski itd. Pa nekadašnji grad Rijeka, na desnoj strani utoka Rječine u Jadran, bio je iščupan iz Hrvatske, te od 1868. do 1918. godine bio podčinjen Budimpešti. Političari Kraljevine Italije nisu tražili tu Rijeku, ali je međunarodni naftni kapital odlučio da mora pripasti talijanskoj naftnoj interesnoj sferi, pa je ta Rijeka 1924. godine ipak pripala Rimu. A ovaj, pokraj Trsta, Venecije, Ankone i Barija na tome istomu Jadranu, nije znao što će s njom i, na kraju, pustio ju je da gospodarski propadne. Beskonačne su mogućnosti prirodnog ili umjetnog stvaranja neke upravne zajednice.

Kako ocjenjujete podjelu Hrvatske na pet makroregija, o čemu je nedavno govorio ministar Stjepan Ivanišević?

– Prema našoj geografskoj znanosti prostor Hrvatske dijeli se zaista u pet cjelina, na pet makroregija: Središnju Hrvatsku, Sjeverno hrvatsko primorje, Istočnu Hrvatsku, Gorsku Hrvatsku i Južno hrvatsko primorje. Profesor Ivanišević se kao znanstvenik toga i držao, ali je i političar pa ih je samo malo drukčije nazvao, primjerice južno hrvatsko primorje Dalmacijom, a malo je drukčije rasporedio i unutarnje cjeline nekih od tih makroregija.

Kod rasprave o regionalizmu najviše se spominje Istra, a istarski političari upravo govore o povijesnoj specifičnosti Istre. Što Vi o tome mislite?

– Kad se u nas govori o Istri onda se u načelu misli samo na hrvatsku istru, a i to ne čitavu. Cijela Istra zapravo je geografska cjelina – istarski poluotok, ali ona nije i povijesna cjelina. Poluotok je politički uvijek bio podijeljen između stranaca ili domaćih moćnika, ili u okviru nekih zajednica. Danas je najmanji dio istarskog poluotoka, dakle Istre, u Italiji (milje ili Muggia), manji je dio u okviru Slovenije, a najveći je u Hrvatskoj. To su realne zadatosti. Ali, razlike i u takvoj Istri su uočljive. Osnovne kulturno-povijesne i kulturno-geografske razlike uglavnom su formirane već u antici, pred 2000. godina. No, tek je Norbert Krebs 1907. godine svojim izvrsnim znanstvenim djelom potvrdio da Istra postoji u tri slike, pa je spomenuo danas toliko poznate razlike na »crvenu«, »sivu« i »bijelu« Istru. Gospodarski su se te cjeline različito razvijale, ovisno o političkim moćnicima koji su sve do II. svjetskog rata bili strani i, osim za materijalnu korist, slabo zainteresirani za Istru. Stoga je ona, uglavnom, bila siromašniji dio evropskog i mediteranskog svijeta. Hrvatski dio Istre tek je sjedinjenjem s maticom domovinom dobio tako veliki gospodarski zamah da postaje jedna od privredno najsnažnijih ne samo hrvatskih nego i jugoslavenskih regija, a uočljiva je i u evropskim razmjerima. Takvo je stanje kada se gledaju statistički podaci o Istri u

cjelini. No, na žalost, njezina unutrašnjost je gospodarski zapuštena, što se isticalo nekada kao što se ističe i danas.

Je li onda Istra regija?

– Da, Istra je regija u okviru makroregije. Sjeverno hrvatsko primorje. Ali ta zemljopisna makroregija nije i povijesna makroregija, a u njoj ni sama Istra nije regija u povijesnom smislu.

Zastupnik Damir Kajin svejedno se poziva na povijest kada podastire argumente zašto Istra treba imati regionalni status u Hrvatskoj?

– Cijela Istra, to jest sadašnji istarski poluotok, nikada u povijesti, kao što sam već rekao, nije bila političko-teritorijalna, ni gospodarska, ni narodonosna, niti druga cjelina. Otoci Cres, Lošinj, Ilovik, Susak, Unije, Vele i Male Srakane danas se potražuju kao povijesni dio Istre. No, u povijesno-pravnom smislu, a na to se najčešće misli, cresko-lošinjska otočna skupina stoljećima nije pripadala upravnoj zajednici u Istri već u Dalmaciji, kao i susjedni otok Krk. Dakle, ti otoci nisu Istra. Liburnija također nije povijesna cjelina s ostalom Istrom, ali ta obala od Voloskog do Brseča zaista je dio Istre. Zanimljivo je da se ne potražuje i Kastavština, a ona je zaista prava Istra.

Kako uopće gledate na povijesni argument u raspravi o regionalizaciji Hrvatske?

– Povjesničar sam i arhivist cijeli svoj radni vijek, gotovo četrdeset godina. Visoko cijenim i svoje i tuđe pretke. Ali ne robujem ni precima ni povijesti. Što će mi povijesna regija Istra, Dalmacija, Slavonija..., ukoliko od toga nemaju nikakve materijalne koristi naša djeca, unuci, niti daljnji naraštaji.

(28. 07. 2000.)

Čitava je hrvatska povijest – povijest regija

(dr. Drago Roksandić, povjesničar)

Pročelnik Odsjeka za povijest i predstojnik Zavoda za hrvatsku povijest zagrebačkog Filozofskog fakulteta, stručnjak za rani novi vijek, prof. dr. Drago Roksandić posebno je okupiran povijesnim istraživanjima regionalizacije i policentričnosti Hrvatske. Voditelj je Međunarodnog istraživačkog projekta »Triplex confinium – hrvatska višegraničja u euromediteranskom kontekstu« na kojem radi od 1997. godine. Razgovaramo o tim temama u kontekstu suvremenih rasprava o razvoju Hrvatske.

U Hrvatskoj se posljednjih godina učestalo govori o regionalizmu i regionalizaciji zemlje.

Koliko je regionalizacija važna za razvoj hrvatske države i društva?

– Iznimno velika. Hrvatska nikada nije bila jakobinska država po francuskom modelu. Čak ni u onim situacijama kada su politička vlast i moć bile najviše koncentrirane. Drugo, uvijek treba imati na umu da se tek od 1990. godine Hrvatska pokušava prepoznati kao država s punom svijješću da

baštini vrlo različita regionalna iskustva. U hrvatskom prostoru, koji je i ekohistorijski vrlo raznolik, u dugom vremenskom trajanju interferirala su tri imperijalna sustava s različitim kulturnim i civilizacijskim konotacijama: mletački, habsburški, osmanski. U ovom prostoru vrlo dugo nije bilo dovoljno jakog modernizacijskog centra koji bi za čitav hrvatski prostor mogao biti dovoljno atraktivan, s jedne strane, a s druge strane koji bi mogao biti kompetitivan u nekim širim kontekstima. Jači centri su bili izvan hrvatskog prostora. Situacija se u posljednjem stoljeću u što čemu nesumljivo promijenila s neupitnim razvojem Zagreba kao nacionalno-integracijskog i modernizacijskog središta, ali je polimorfnost i policentričnost i dalje bitno obilježje hrvatske situacije. S druge strane, baš zbog toga što nismo uspjeli izbjeći rat u procesu dezintegracije Jugoslavije, brojne šanse koje su 1990. godine postojale u procesu europske integracije policentrične Hrvatske su izgubljene ili su marginalizirane. Odnosno sada ih treba stvarati na drukčiji način u bitno zaoštrenijoj konkurenciji.

Kad govorite o izgubljenoj policentričnosti Hrvatske, na što konkretno mislite?

– Jednostavno, 1990. godine Hrvatska je po brojnim parametrima inače bila iznad Mađarske, Češke, Slovačke, Poljske, da ne govorimo da je odnos spram Slovenije bio mnogo drukčiji, da su postojali komunikacije i tržišta kojih više nema u razvojno poželjnim kvalitetama, itd., itd. To su sada sve stvari koje tek treba početi rješavati i to prije u situaciji dezindustrializacije nego postindustrializacije. Da ne govorimo o užasnim ljudskim i šire demografskim gubicima. Kada s tog stajališta govorimo o regionalizaciji, pitanje je vrlo kompleksno.

Koji je glavni problem?

– Ako je već čitava hrvatska povijest, povijest policentrički strukturiranih regionalnih jezgri i mreža njihovih međusobnih odnosa – vrlo promjenljivih kvaliteta i intenziteta u dugim trajanjima – onda je danas sasvim sigurno središnje pitanje na koji način osigurati funkcioniranje usklađene regionalno policentrične i centralitetne strukture, kojima je nesumljivio Zagreb središte. Pritom valja izbjeći onu zamku stvaranja megalopolisa, one situacije u kojoj metropola najveći dio prostora pretvara u pustoš. U Hrvatskoj je tendencija k toj situaciji više nego prepoznatljiva. Rat ju je ustvari drastično pojačao s bijegom stanovništva u gradske centre. Ta je teškoća u Hrvatskoj do kraja zaoštrena. Nikakav izlazak ne postoji u hrvatskom slučaju bez regionalizacije koja će uvažavati prostorne faktore. A prostor uvijek ima neke prednosti i neke nedostatke sa stajališta ljudskih potreba u bilo kom smislu. Ako smo svjesni kakvu će primjerice strategijsku težinu imati voda u budućnosti – od izvorske nadalje, ako smo svjesni što znače šume, o moru da ne govorim, onda to mora biti vrednovano na način koji neće sputavati razvoj, ali i koji će štiti temeljne vrijednosti čovjekove sredine i to, htio bih reći, unutar hrvatskih granica ali i u odnosima sa susjedima. More je dijeljeno, sve najvažnije rijeke su dijeljene, šumski pojasevi su dijeljeni. Onda u

biti i postojeća konfiguracija Hrvatske može biti prednost jer omogućuje, s razmjerno velikim brojem susjeda, vrlo diverzificirane pristupe svemu tome skupa, ali može biti i veliko ograničenje razvoja, ako se unutrašnje probleme regionalizacije, kao i one prekogranične naravi ne bude primjereno rješavalo. Međutim, riječ je i o dalekosežnijim problemima.

Može li sadašnji sustav regionalne samouprave pomoći regionalizaciji?

– Ne, s postojećim sustavom lokalne uprave i samouprave ne može se daleko doprijeti u učinkovitoj regionalizaciji. Da bi takvo nastojanje imalo nekakvoga smisla, u bilo kom dijelu tako shvaćenoga policentrički strukturiranog hrvatskog prostora, nužna je samosvijest o prednostima i nedostacima svake od tih regionalnih konfiguracija. Ljudi moraju biti svjesni toga prije svega iz tradicija kulture rada i kulture poduzetništva. Potječem iz banovinskog prostora. Vi tamo primjerice imate metalurgiju od keltskih vremena sve do bešavnih cijevi u Željezari Sisak, s tradicijom mnoštva seoskih kovačnica i obrtničke obrade metala svih mogućih vrsta. Po mom sudu je suludo govoriti o razvitku toga prostora ukoliko se previđa tu elementarnu činjenicu da tamo desecima generacija ljudi znaju što je obrada metala. Ili, ako imate tradicije stočarstva i korištenja stoke u proizvodnom smislu. Nije petrinjski Gavrilović tamo ni iz čega nastao. Riječ je o regionalnoj tradiciji. Nedavno smo prof. dr. Aleksandar Durman i ja inicirali Istraživački i revitalizacijski program »Banovac« upravo s ciljem istraživanja i inovativnog interpretiranja baštine tog prostora. Sličnu je priču, na različite načine, moguće u Hrvatskoj svugdje ispričati. Radi se o tome što i kako u današnjoj situaciji, ovoj postindustrijskoj i globalizacijskoj, treba biti vrednovano.

Kakav je onda danas odnos Zagreba, koji je državnom politikom u posljednjih desetak godina promoviran u metropolu, i ostalih centara u Hrvatskoj. Koliki je problem takve centralizacije u razvojnom smislu? I koliko je tome pridonio »strah« nacionalne političke elite da će regionalizacija ugroziti tek stvorenu državu, dezintegrirati je?

– Kako sam i sam Zagrepčanin, i to vrlo privržen Gradu, jako mi je stalo do kvalitete života u Zagrebu. Puno toga što se tamo sada dešava uopće me ne zadovoljava i smatram da bi trebalo biti puno bolje nego što jest. Ali, moje je najdublje uvjerenje da metropolizacija najviše šteti samom Zagrebu. Stvara instinktivnu potrebu ljudi iz čitavog hrvatskog prostora da se u njemu na različite načine »snađu«. Zagreb kao srednjoeuropski, ali i sredozemni i balkanski grad čitav niz svojih potreba danas može rješavati, što dijelom i radi, na znatno širem prostoru. Također, opsjednutost metropolitanskim modelom razvitka stvara neutaživu žeđ za investicijama svih mogućih vrsta, koje ni Zagreb ni Hrvatska ne mogu podnijeti bez dalekosežnijih šteta. Uvjeren sam da je u Hrvatskoj s 4,5 milijuna stanovnika sadašnja aglomeracija dosegla najvišu održivu granicu. Unutar nje su potrebne kvalitativne promjene i ona ne isključuje mobilnost. Naprotiv. Hrvatskoj je potrebna jedna krajnje gipka policentrička struktura regionalnog-subregionalnog razvitka s čitavim nizom urbanih

jezgri koje će biti sposobne razvojno poticajno djelovati i podizati kvalitetu života u čitavoj zemlji, a time i sprječavati ovo silno depopuliranje prostora, s potencijalno katastrofalnim implikacijama svake vrste.

U svakom slučaju smatrate da su strahovi za nacionalnu opstojnost od regionalizacije mit koji nema podloge u stvarnosti, odnosno interesima hrvatskog društva?

– Mislim da je najveća opasnost u ignoriranju imperativa regionalizacije. Naravno, regija je vrlo zavodljiva riječ. Malo je ljudi svjesno da je u korijenu pojma regija leksem rex – vladar. Prema tome, ne treba stvarati nikakve protumitove. U nastanku regija uvijek su vlast, moć pa i sila imali velikoga udjela. Bilo koji pojam koji u Hrvatskoj u regionalnom kontekstu nešto znači u nekoj povijesnoj perspektivi silno je mijenjao svoje značenje. Čak i u slučaju Istre zaboravlja se da je ona u vrlo dugom trajanju bila prostor mletačko-habsburških razgraničenja, s dalekosežnim kulturnim pa i civilizacijskim implikacijama. Možda je najbolji primjer Dalmacije, koja je kao rimska provincija dopirala sve do Save dok je današnja Dalmacija nešto sasvim drugo. Dakle, protiv sam mitologizacije bilo kojeg regionalnog identiteta. Tu je bitno da regije moraju nastati prema mjeri ljudskih potreba unutar određenih tradicija. Tradicije je povijesno vrlo glupo ignorirati jer se javljaju ovako ili onako. Ako ne na kreativan, onda na neki pervertiran način. I dakako, bilo kakva regionalna politika uvijek mora biti vrlo jasno razvojno profilirana. Ne može se regije stvarati iz iluzija nego na vrlo čvrstim pretpostavkama.

Kako bi onda regionalni razvoj trebalo postaviti?

– Najjača jamstva regionalnog razvitka, koja bi trebala biti ujednačena, moraju biti dogovarana na državnoj razini. S druge strane, regionalizacija neće imati nikakve šanse bez mnogo kvalitetnije i funkcionalnije lokalne samouprave. Ipak su ljudske potrebe u korijenu svega. Kada je riječ o regijama, mnogo više bih poticao intraregionalna ili transregionalna povezivanja na način koji će izravno biti u ekonomskom, kulturnom ili bilo kojem interesu involviranih. Time se osigurava ravnotežu između ta dva faktora, centra i regije, tim više što regionalna politika treba integrirati hrvatski prostor i istovremeno biti faktor što kvalitetnijeg razvoja odnosa sa susjedima. To je sigurno u jezgri problema europske integracije Hrvatske.

Kako komentirate ideju da Hrvatska bude podijeljena na pet, odnosno šest regija: Istru, Primorsko-ličku, Dalmaciju, Slavoniju, Središnju Hrvatsku i Međimurje?

– Prvo što uočavam u tom prijedlogu je da su kriteriji regionalizacije vrlo nedosljedno primijenjeni, tako da uključuje i »maxi« i »mini« regije. Ne ulazeći u detaljnije komentiranje ovog prijedloga, htio bih reći da nitko dosad u projektima regionalizacije Hrvatske nije predložio kako prevladati fatalizam onih dubokih civilizacijskih i kulturnih, a nadasve razvojnih podjela između prostora nekadašnjeg hrvatskog Provincijala i Vojne krajine. A riječ je o »mekom trbuhu« Hrvatske!

okvir (1)

»Meki trbuh« ostao prazan

Popis nas inače surovo suočava s činjenicom koliko je »meki trbuh« Hrvatske ispražnjen. Jadranski i sjeverozapadnohrvatski centar razvitka mogu se naći u kriznoj situaciji iz koje će biti teško izaći, naročito kada se imaju na umu tendencije u širem hrvatskom euromediteranskom kontekstu. Popis pokazuje da mora postojati osmišljena politika regionalnog razvitka tog prostora. On je dobrim dijelom ostao bez stanovništva ili je sveden na vrlo staro stanovništvo ili je pak njegovo novo stanovništvo u iščekivanju, suočeno s brojnim nepoznanicama glede svog statusa. Da ne govorim o zamućenoj slici izbjeglog stanovništva. Nemoguće je izbjeći pitanje kako reintegrirati hrvatski prostor na zdravim, policentričkim razvojnim pretpostavkama.

okvir (2)

Neodrživ odnos prema baštini samoupravljanja

Rat je nažalost stvorio pretpostavke da se tranzicijske promjene nerijetko reduciraju na nešto što se najbolje registrira sudskim postupcima zbog svih mogućih vrsta pljački i čega drugoga sve ne, a u hrvatskom je kontekstu sve to imalo dodatno veliko opterećenje. Za razliku od Mađara, Čeha i Poljaka, koji su svojim političkim većinama u osnovi znali razlučivati temeljna pitanja svojih kontinuiteta i diskontinuiteta u posljednjem stoljeću – uvijek na prvom mjestu ističući nakon 1989. godine ono što ih je civilizacijski i kulturno kvalificiralo u europskim integracijama – u nas je bila prevladala opsesija diskontinuiteta. Time je u biti obezvrijeđeno mnogo toga što je Hrvatsku kao samostalnu državu moglo činiti iznutra stabilnijom, a prema vani kompetitivnijom. Navest ću i to ne kao jedini u nas neodrživ odnos prema baštini samoupravljanja. Nije u pitanju nikakva apoteoza, već potreba kritičke račlambe i njenih praktičnih implikacija. Da je toga bilo, privatizacija i tranzicija su bar u nekim vidovima vjerojatno mogle imati i sasvim, sasvim drukčije učinke. I o regionalizaciji bi se u nas korištenjem kritički vrednovanih iskustava recentne prošlosti moglo pouzdanije prosuđivati.

okvir (3)

Suradnja s BiH i Srbijom čim prije

Bilo kakav razvitak Hrvatske nije moguć bez razvoja odnosa s BiH i Srbijom. I to u svim segmentima ljudskih potreba. A to je, kada se promatra što se sve u ljudskim svakodnevicama dešava, još daleko. Mnogi su u nas bili za dezintegraciju Jugoslavije htijući imati što kraće granice sa Srbijom. Imajući na umu učinke Dayton, političke granice između hrvatskog i srpskog etnikuma danas su duže nego što su ikada bile u povijesti. A potpuno su umrtvljene, s nepovjerenjima beskrajnih razmjera i s jedne i s druge strane. Mislim da je iznimno važno da se za ljude, neovisno tko je kakve nacionalnosti, neovisno gdje živi, što je moguće prije zajamče uvjeti

da svoja ljudska i građanska prava mogu realizirati gdje god to htjeli učiniti. Naravno da se demografske strukture prije 1991. godine više nikada neće obnoviti, ali bilo koja od tih zemalja neće moći normalno funkcionirati dok god postoje stotine tisuća privatno-pravnih i imovinskih sporova ove ili one naravi. Ne može biti govora o regionalnim, prekograničnim komunikacijama ukoliko to ne funkcionira. I bolje je da se to bilateralno sređuje nego da stalno netko arbitrira iz svijeta. Svaka arbitraža ima svoju cijenu koja je puno veća nego kada se stvari rješavaju bilateralno. I još nešto. Imajući na umu cijenu rata, apsolutno trebaju imati prioritet suđenja za ratne zločine. Dok se ne individualiziraju odgovornosti, teško će bilo tko imati volje ulaziti u bilo što što iziskuje ljudski rizik.

okvir (4)

Popis stanovništva izazvao još veću konfuziju

Popis stanovništva, posebno broj Srba, izazvao je dosta polemike. Kako vi to vidite s obzirom na etnički moment u regionalizaciji Hrvatske?

– O tome vrlo nerado govorim, iako je nemoguće danas u nas raspravljati o bilo kom vidu regionalizacije Hrvatske bez rezultata popisa. Svaka povijesna regija u Hrvatskoj ima prepoznatljive civilizacijske i kulturne, ali i etnodemografske konotacije. Čitav je popis s tog stajališta, ali i u načelu jedna velika uveliko propuštena šansa hrvatskog društva, uključujući i rekoncilijski imperativ. Jedan sam od rijetkih u Hrvatskoj koji su prije popisa inzistirali na nečemu što ni sada ne dolazi do izražaja u reakcijama na njegove rezultate. A to je da se popis iskoristi za što je moguće točniju identifikaciju učinaka svih demografskih promjena od 1991. do 2001. godine. To uključuje i identifikaciju svih ratnih žrtava i stradalnika, ali i svih ostalih demografskih gubitaka, kao i dobitaka, što se sada nerijetko ističe u prvi plan. Jugoslavenskim komunistima se svojevremeno s pravom prigovaralo da nikada nisu bili sposobni identificirati ljudske žrtve odnosno demografske gubitke Drugog svjetskog rata. To ponovo stvara prostore za različite vrste manipulacija ljudskim emocijama i interesima danas, sutra ili prekosutra, a prema tome čovjek ne može biti ravnodušan. S druge strane, tko može, na primjer, pouzdano reći koliko je kvalificiranih ljudi napustilo Hrvatsku od 1991. do 2001., neovisno od nacionalnosti? A mnoštvo se sličnih pitanja može postaviti. Umjesto jasnije situacije imamo konfuzniju nego što je bila. Najmanje me zanima etnička dimenzija cijele te priče, kako se o njoj sada u nas obično raspravlja. Unaprijed mi je bilo savršeno jasno da će brojni ljudi drukčije iskazivati svoju pripadnost nego što je privatno iskazuju. Stalno se previđa da nisu samo Srbi ti koji se nisu izjašnjavali kao na prethodnom popisu. Nisu se izjašnjavali ni Mađari ni Česi ni Slovenci i to u isto tako vrlo visokim relativnim postocima. Drugo, popis je bitan faktor razvoja, društvenih i kulturnih promjena,

nadasve rješavanja problema. A ovako to on nije bio na primjeren način. I u tome je moja kritika. A sada se fokusira jedno, »srpsko pitanje«, a to ne može nikako biti dobro. To odbijam.

(29. 06. 2002.)

Sada ne treba na brzinu forsirati regionalizaciju

(Dr. Inge Perko Šeparović, politolog)

U okviru dogovorene suradnje hrvatske Vlade i Instituta Otvoreno društvo, Hrvatski pravni centar (HPC) počeo je u rujnu 2000. godine izradu projekta »Decentralizacija javne uprave«. Izradom integralnog izvještaja ekspertnih timova, krajem siječnja 2003. godine završena je prva faza projekta. Razgovaramo s voditeljicom Ekspertnog vijeća projekta dr. Inge Perko-Šeparović, profesoricom znanosti o upravljanju i javnog menadžmenta na zagrebačkom Fakultetu političkih znanosti.

Vaša ekspertiza izričito tvrdi da decentralizacija javne uprave mora biti proces proveden u više faza koji će trajati 5-10 godina?

– Decentralizaciji smo pristupili u smislu strategije decentralizacije, kroz koju se provlači vizija autonomije, identiteta i prosperiteta. Pred sobom, dakle, imamo jedno dugoročno, desetogodišnje razdoblje u kome bi se realizirala ta strategija s konačnim ciljem - modernizacijom javne uprave s demokratskim principima odgovornosti i polaganja računa. Time bi se, na kraju krajeva, postigla djelotvornost, učinkovitost pa i štedljivost javne uprave. No, taj konačni cilj mora se razraditi u ciljeve i utvrditi njihov prioritet. Odredili smo prioritete za prve dvije godine.

Koji su ti prvi koraci?

– Zahtjev da se onemogući formiranje novih općina koje se ne mogu legitimirati svojim potencijalom za samoupravu. Znači, općinu može osnovati samo onaj tko to može na temelju konkretnih (financijskih) pokazatelja, a koji se određuju u dogovoru s Ministarstvom financija. Drugo, predložili smo standarde u smislu minimuma obaveznog djelokruga jedinica lokalne samouprave, koji bi vrijedili od danas, i nešto širih koji bi vrijedili za deset godina. Treće, treba potaknuti sve mehanizme motivacije na suradnju, materijalne i nematerijalne, između jedinica lokalne samouprave. Naši lokalni političari nisu skloni surađivati. Zato ih treba stimulirati i ako je u pitanju samo jedna stvar, primjerice školstvo, a uz to smo predvidjeli i zakonski obveznu suradnju. One jedinice lokalne samouprave koje ne mogu udovoljiti minimumu standarda morale bi se obvezno udruživati. U svakom slučaju, ne bi trebalo odmah ukidati općine koje nisu u stanju osigurati obvezni minimalni djelokrug službi.

Mislite da bi prijetnja ukidanjem općina izazvala političku buru?

– Čudno je da se u deset godina kod ljudi tako jako razvio osjećaj vezanosti uz svoje nove općine i gradove, ali izgleda da je tako. Takvi su rezultati istraživanja javnog mnijenja kojeg smo proveli u lipnju 2002. godine. Tako da tu treba biti oprezan. Ne treba lokalne jedinice siliti na udruživanje nego poticati na suradnju. Nečim svakako treba opravdati volju da se bude općina ili grad. Zato im treba dati rok od pet godina da se snađu, jer će do tada i sami uvidjeti mogu li ili ne mogu pružati službe minimalnog djelokruga. No, pravila igre se moraju postaviti.

No, uvijek kada se približimo izborima zahvat u decentralizaciju i regionalizaciju pada u vodu jer počinju predizborne kalkulacije?

– Zato smo rekli da ne treba sada na brzinu forsirati regionalizaciju jer bi to izazvalo suviše tenzija a možda i iracionalnosti među političarima. To nam ne treba. Neka prođu izbori. Onda će to sigurno doći na dnevni red. Ali u međuvremenu možemo pripremiti teren, osvijestiti što nam treba. Ovo što naš prijedlog traži da se odmah napravi ne dira ničije interese osim možda političara koji bi predlaganjem osamostaljenja djelova sadašnjih općina htjeli steći izborne poene. Nadamo se da je takvih malo i da im je utjecaj beznačajan. Reforma treba biti proces koji sazrijeva neovisno o konkretnom političaru, u kojemu konačno lokalna samouprava preuzima i svoj dio odgovornosti a ne traži samo ovlaštenja. Lokalna samouprava mora politički sazrijeti za što treba vremena. Od funkcionalne suradnje naposljetku može nastati i institucionalna. Možda bi se kao dobro rješenje pojavilo da za neke stvari imamo jedinice lokalne samouprave specijalnog tipa. Logika je da spontano dođemo do takvih jedinica, kakve primjerice postoje u Švicarskoj (školske općine), a možda negdje osjete kao im je dobro skupa te konačno postanu jedinstvena jedinice opće nadležnosti.

Kod regionalizacije je predviđen simetrični i asimetrični model?

– Asimetrični model znači da sve regije ne bi bile jednako velike. Tu mora postojati okvir za korištenje ukupnog energetskeg potencijala regije za razvoj, prvenstveno ali ne samo gospodarskog. U našem je društvu veliki dio ljudske energije neiskorišten. Ljudske resurse treba pokrenuti i vjerojatno je regionalni okvir onaj u kojem bi se to najbolje moglo raditi. Regije bi se u izvjesnom smislu mogle formirati po nekim dimenzijama u kojima postoji homogenost. I u ime racionalizacije troškova bitno bi bilo da imamo nekoliko kriterija po kojima su te teritorijalne cjeline, regije, homogene. A mislim da i povijesti faktor valja uvažiti. Njega ne smijemo zaboraviti, jer je očito da naše povijesne regije izazivaju najveći identitet kod građana, a tamo gdje imate identifikaciju možete očekivati i angažman. U sistemu najlakše dobijete ljude za akciju u okviru onoga što prepoznaju kao svoje. Inače, nismo mogli biti precizniji oko regija jer su nam nedostajali neki ključni podaci, poput primjerice provedbe lokalnih i županijskih proračuna, na temelju kojih bi se moglo više toga detaljnije predložiti.

Zato je ostavljena mogućnost formiranja od 3 do 14 regija?

– U Hrvatskoj se sada radi na prijedlogu statističkih regija u nadi da će to biti osnova po kojoj ćemo moći dobivati sredstva EU. Oni tu imaju standarde za koje mislim da ih neće biti lako ispuniti. Riječ je o veličini regije od 800 tisuća stanovnika. Ovdje se javlja problem usklađivanja koje s obzirom na svoj već uspostavljeni identitet regija predstavljaju najpodesniji okvir za razvoj i regija koje bi se formirale za dobivanje kredita za razvoj od EU. Primjerice, Istri ne bi trebalo oduzeti karakter regije. Ne bi je silila da uđe, na primjer, u regiju s Ličko-senjskom i Primorsko-goranskom županijom. Njen izraženi identitet i homogenost su svakako bolji poticaj za razvoj. A normalno da se sa stanovišta nekih mogućih kredita od EU za te potrebe mogu formirati i statističke regije od više samoupravnih regija. To bi regije vezalo oko nekih zajedničkih razvojnih projekata. Heterogenost, to jest različitost interesa unutar statističkih regija mogla bi dovesti do povećane učestalosti konfliktnih situacija, dok je za uspješnost razvojnih projekata nužna stalna suradnja. U svakom slučaju, dok se crta takozvane statističke regije mislim da bi u isto vrijeme treba raspraviti i pitanje ovih samoupravnih regija. To vrijeme sada dolazi, iako osim regionalaca, HSS-a i HNS-a ostale stranke šute o regijama, uključujući i dvije najveće.

Sada vam preostaje da u opravdanost ovakvog zahvata u decentralizaciju uvjerite i političare. Hoćete li uspjeti?

– Stranke i političare treba uvjeriti da je ovo dugoročan proces, i igra u kojoj svi dobivaju. Prenošenje ovlaštenja na lokalnu i regionalnu razinu daje mogućnost da se oslobodi energija, da samouprava stekne samopouzdanje u svoje razvojne inicijative a ne da čeka nekog drugoga da im rješava probleme. Na taj način dobiva i cijela Hrvatska jer je ukupni efekt veći. Pri tome je važan partnerski odnos između središnje i ostalih razina upravljanja. I dok neki misle da je to uvijek odnos »nulte sume«, da tamo gdje jedan dobiva drugi mora gubiti, ja mislim da se radi o igri s ne-nultim rezultatom gdje svi dobivamo ili svi gubimo. Da bi se to moglo osvjestiti moramo imati malo dugoročniju perspektivu.

Da li ovaj vaš prijedlog nudi šansu političarima da se problem raspravi u miru bez političkih tenzija?

– Ako će političari razmišljati dugoročno, onda da. Mislim da je problem Hrvatske da političari ne misle dovoljno što je interes hrvatske države, društva i građanina na duži rok. Oni interpretaciju zajedničkog interesa svih građana provode kroz filter vlastitih interesa, uži stranačkih, a koji put i pojedinačnih. To možda najviše žalosti. Ja očekujem da se na političkoj sceni konačno pojave ljudi koji imaju viziju, prije svega zajedničkog dobra za sve građane, očekujem da će se pojaviti generacija političara koja neće ulaziti u politiku zbog unapređenja vlastitog interesa već će zajednički interes staviti ispred vlastitog.

(30. 03. 2003.)

Ojačajmo županije da postanu regije

(Teodor Antić, pravnik)

Bivši pomoćnik ministrice pravosuđa, uprave i lokalne samouprave, zadužen za lokalnu samoupravu, Teodor Antić vratio se iz Kanade sa konstituirajuće sjednice Savjetodavne skupine eksperata za decentralizaciju javne uprave (AGRED) osnovane u sastavu organizacije UN-HABITAT, specijalizirane za pitanja ljudskih naselja, gradova i lokalne samouprave. AGRED je osnovan kao ekspertni pododbor UNACLA-e (Savjetodavnog odbora lokalnih vlasti) koji bi ovom Odboru trebao pružati stručnu pomoć. Antić se tako našao u društvu 15 svjetskih stručnjaka koji će praćenjem zakonodavstva i prakse u svijetu nastojati pridonijeti djelotvornoj decentralizaciji.

Kakvi su Vam dojmovi sa skupa?

– Decentralizacija je nužna posljedica globalizacije, protuteža tom procesu. U ovom trenutku na razini svijeta načela su svugdje ista, ali stupanj razvitka lokalne samouprave je različit. Na jednoj su strani afričke zemlje, a na drugoj skandinavske koje su doista odmakle na tom putu, i čija iskustva, jer je faze razvoja lokalne samouprave ne mogu preskakati, mogu biti dragocjena za sve ostale.

Vladajuća koalicija obećavala je nakon izbora 2000. godine snažnu decentralizaciju. No, ono što je napravljeno mnoge nije zadovoljilo. Zašto ste u tom segmentu podbacili?

– Dva su aspekta tog problema. Prvi je taj što smo i mi sami mislili da možemo brže, a drugi što su i očekivanja bila nerealna s obzirom na tu brzinu. Naime, postupak decentralizacije nije jednostavan niti može biti brz. No, ne može se reći da nije napravljeno ništa. Dapače. Ako se, primjerice, promotri stanje u obrazovanju i socijalnoj skrbi napravilo se realno ono što se moglo napraviti, odnosno jedinice lokalne samouprave postale su ipak značajniji faktor u tim djelatnostima nego što bile prije.

Taj bi proces trebalo i nastaviti?

– Naravno, da bi trebali uslijediti sljedeći koraci. Ali, nisam siguran da će tako i biti. Neke najave nove vlade ne idu u tom pravcu. Prije nekoliko dana imali smo priliku u novinama pročitati da se razmišlja o tome da ravnatelje osnovnih škola ponovno potvrđuje ministar. Ako to stvarno bude učinjeno bit će to debeli korak nazad a ne naprijed.

Ipak, sve skupa je to još uvijek daleko od onoga poželjnog, na što se stalno poziva zastupnik Damir Kajin, da lokalna samouprava raspolaže sa znatno većim i ovlastima i finansijskim sredstvima?

– Jedno od osnovnih načela decentralizacije je da svako prebacivanje poslova s države na nižu razinu mora biti praćeno i prebacivanjem novca. To se nastojalo činiti, no sredstva u cjelini gledajući nisu dovoljna. Ali je veliki korak da se na tom planu nešto napravilo. Naravno, moguće je utvrditi i novu preraspodjelu državnog proračuna jer tvrdim da u njemu još uvijek, koliko god naše potrebe bile velike, ima rezervi da se iz njega na lokalnu samoupravu prebaci određena količina sredstava.

Što spriječava bržu i djelotvorniju decentralizaciju?

– Otpora ima i na lokalnoj i na državnoj razini. U lokalnoj samoupravi ponegdje ima straha od preuzimanja nove odgovornosti, pogotovo kada je riječ o djelatnostima koje su u financijski lošem stanju. U državnoj upravi pak ponekad ima i političkih otpora, želje za kontrolom svega i svačega, ali i straha od gubitka moći i posla.

O reformi državne uprave čulo se dosta i na predizbornim skupovima HDZ-a, a po dolasku na vlast to je kao dio svog programa najavio i premijer Sanader. Priča o tome u međuvremenu je utihla. Zašto?

– Osobno ne očekujem spektakularne promjene, pogotovo ne uskoro. Nažalost, dogodit će se to da ćemo morati napraviti reformu državne uprave pod pritiskom Europske unije a ne zato što to sami shvaćamo i želimo.

Zašto to nisu provele stranke koalicije dok su bile na vlasti?

– Greška prethodne vlade, koju bi mogla ponoviti i ova sadašnja, bila je ta što reforma nije shvaćena kao dugoročna strategijska aktivnost.

No, Hrvatski pravni centar dobio je projektni zadatak da osmisli reformu i predočio Vladi rezultate?

– Vlada je od toga odustala.

Zašto?

– Jer nije imala interesa da to provede. Možda je opravdanje zaokupljenost nekim drugim stvarima koje su objektivno sputavale Vladu i ministarstva, zatrpane svakodnevnim problemima, da se više posvete tom problemu. Ali tim više je upečatljiva osnovna tehnička greška da nije formirano ozbiljno tijelo koje bi se stalno bavilo samo tim problemom. Tu treba uključiti ljude koji su u stanju strateški razmišljati i nuditi rješenja. Imamo malo ljudi koji se bave onim što svijet odavno usvojio - public menagementom, javnim upravljanjem, ali se ni ti ljudi ne koriste. Pa se reformi prilazi kao svakodnevnom»redovitom zadatku«, kao poslu koji ne zahtjeva nikakva posebna znanja. To je pogrešno.

Kada se u Hrvatskoj govori o regionalizaciji, nužnoj stepenici u decentralizaciji zemlje, sučeljavaju se pobornici ideje da se sadašnje županije ojačaju da budu prave regije i oni koji smatraju da Hrvatsku treba urediti kao zemlju s 4, 5 ili najviše 7 regija. Kako to Vi vidite?

– Postoje neki svjetski prihvaćeni, relativno objektivni, kriteriji i mjerila kao preduvjeti za regionalizaciju. No, oni se ne mogu mehanički preslikavati na svaku zemlju. I koliko god naše županije bile male u odnosu na svjetske kriterije, moramo uvažavati naše okolnosti. Prije svega tradiciju i činjenicu da su naše županije, koje još uvijek traže svoju svrhu i polje djelovanja, kroz ovih desetak godina objektivno postale prihvaćene i od stanovništva. S druge strane, teško da bi bilo moguće provesti spajanje županija u veće regije osim da to bude na silu, s poraznim izbornim rezultatima za onoga tko bi to proveo. Probajte, primjerice, sada spojiti Varaždinsku i Međimursku županiju, Zadarsku, Šibensku i Splitsku ili Primorsko-goransku i Istarsku. Tko će se to »usuditi«?

Ima i takvih iskustava u svijetu, primjerice u Francuskoj?

– Da, ali je impuls došao odozdo, sami su ljudi postali svjesni da određene stvari puno bolje mogu riješiti zajedno pa su iskoristili zakonsku mogućnost i udružili se. Kada će to biti moguće kod nas, ne znam.

Vi ste, dakle, za to da sadašnje županije osposobimo da budu regije?

– Za sada, da. Dajmo priliku županijama, pa da onda iskustvo pokaže da li je okrupljavanje potrebno ili ne.

okvir

Dobra je stvar što su se u novoj organizaciji Vlade uprava i lokalna samouprava izdvojili iz Ministarstva pravosuđa. No, s druge strane, nije dobro što to novo tijelo državne uprave, Središnji državni ured za upravu, nije u rangu ministarstva. Automatski će izostati potrebna politička snaga za rješavanje tih pitanja. To je već znak da reforma uprave i lokalne samouprave nije prioritet. Također, to što lokalne samouprave nema u nazivu tijela koji o njoj brine isto je znakovito, jer znači da je unutar tog tijela lokalna samouprava marginalna tema. To me plaši.

(23. 03. 2004.)

Glavaša bih rušio na ispitu

(Akademik Petar Strčić, povjesničar)

Gospodin Glavaš je spomenuo podjelu Hrvatske na povijesne regije. Kakvo je Vaše mišljenje o tome?

– U posljednje se vrijeme aktualizirala tema o razbijanju, ponavljam, o razbijanju Republike Hrvatske na takozvane povijesne regije. Kada bi ti predlagatelji došli k meni na kolokvij sasvim sigurno bi pali. Radi se o tome da postoji niz hrvatskih povijesnih regija, dakle ne povijesnih regija

samo Republike Hrvatske. Ne postoje geološki, geografski, etnički, nacionalno, politički ni gospodarski povijesne regije. Postoje hrvatske zemlje isključivo voljom tuđinaca i višestoljetnih stranih gospodara. Čak ni u Hrvatskom Kraljevstvu koje je postojalo do potkraj 11. stoljeća nisu bile uključene sve hrvatske zemlje niti područja. Postoji na primjer Dubrovačka republika. Ona je također povijesna regija. Što s njom, hoćemo li ju osamostaliti? Onako kako su predlagali neki velikosrbi i jugounitaristi u Domovinskom ratu kada s topovskom paljbom nisu uspjeli okupirati Dubrovnik? Što učiniti s isto tako povijesnom regijom koja je postojala od 15. do druge polovine 19. stoljeća a zvala se Vojna krajina. Hoćemo li i u nju obnoviti a ona je zaista povijesna regija? Hoćemo li obnoviti Državu Rijeku, koja je bila međunarodno priznata poslije Prvog svjetskog rata? I to je povijesna regija. Takvih povijesnih regija u Republici Hrvatskoj i izvan nje a koje su, nema sumnje, zaista povijesne ima niz. Kao profesionalni povjesničar i arhivist smatram da je takva ideja, u prvome redu, u nacionalnom i državnom smislu, veoma, veoma štetna. Atomiziranje pojedinih narodnosnih i državnih zajednica uvijek je u povijesti nanosilo štete tim zajednicama, naravno ne računajući takve zajednice kao što su Andora, Monako ili Lihtenštajn. No, zasad naši današnji predlagatelji povijesnih regija pretpostavljam, ne pomišljaju da se pretvorimo u državicu tipa San Marino.

Što je s regijama u Italiji, Austriji i Njemačkoj?

– U današnjoj Italiji ne postoje autonomne povijesne, političke regije. Ne postoje već od 19. stoljeća kada je Rissorgimento izbacio Pijemont i dinastiju Savoja u prvi plan i stvorio nacionalnu i državnu zajednicu Kraljevinu Italiju sa sjedištem u Rimu. Pa vidimo da sva nastojanja nekih političkih krugova u sjevernoj Italiji ne daju nikakvih rezultata. Austrija je državnopravno gledano zaista svojevrсна federacija, a probajte danas nekog Austrijanca svrstati u regionalistu. To je apsurd. U Njemačkoj zaista postoje povijesne regije, čak su stoljećima postojale i države, ali od kada je Njemačka ujedinjena apsurd je nekom reći da nije Nijemac. Dakle, i mi možemo njegovati nekakvu kulturnu tradiciju, ali državnopravnu, autonomu, unutrašnju ni u snu.

Hrvatskoj, dakle, ne priliče regije?

– Ne, takve povijesne ne. Naravno, zahtjeva se stvaranje gospodarski zaokruženih područja koja će dati vlastitim izvorštima prednosti s kojima su ih Bog i priroda obdarili. Ali naravno, na primjer, Slavonija sama za sebe ni u snu ne može opstati, kao niti Istra. One su oslonjenje čvrsto jedna na drugu, ali isto tako Slavonija na susjedne mađarske krajeve ili Istra na slovenske ili talijanske krajeve. U tom smislu je korisno podjećanje na povijest, ali samo to. Idemo u Europu ujedinjenja, otvorenih granica i sada bi išli u usitnjavanje. Dokle? To nam šteti.

(18. 07. 2004.)

Hrvatskoj su regije nepotrebne

(Dr. Zdravko Petak, politolog)

O decentralizaciji Hrvatske, odnosno prenošenju financija i ovlasti na niže razine vlasti, temi koja godinama »muči« hrvatsku politiku a i nedavno je po tko zna koji put aktualizirana sukobom vodstva HDZ-a s Branimirom Glavašem , razgovaramo s dr. Zdravkom Petakom s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu.

Na pragu smo još jednih lokalnih izbora, no mora se konstatirati da s decentralizacijom nismo daleko dogurali. Vara li dojam?

– U razdoblju od 1990. do 2001. godine Hrvatska je uspostavljena kao razmjerno centralizirana zemlja. Slična je situacija u Slovačkoj i Sloveniji. U Hrvatskoj je, primjerice, o 87 posto javnog novca odlučivala vlada, dominantno, i Sabor, dakle središnja zakonodavna i izvršna vlast, a o 13 posto lokalne samouprave. Doda li se tome da se najmanje 40 do 45, a možda i 50 posto sredstava lokalnih proračuna odnosilo se na grad Zagreb, dolazimo do podatka da se u Zagrebu na dvije razine, samoupravnoj i nacionalnoj, odlučivalo o 92 posto proračunskog novca, a na svim ostalim razinama zajedno 8 posto. Drugim riječima znači da su sve lokalne samouprave (20 županija, 123 grada i 426 općina) odlučivale o praktički marginalnom dijelu javnog novca. To ukazuje na izrazito visoku centralizaciju odlučivanja o javnim politikama u Hrvatskoj, što je svakako bio razlog za veliku uzbunu.

Je li uzbuna rezultirala pomakom na bolje?

– To je bio razlog zbog kojeg je 2001. godine pokrenut projekt decentralizacije, koji je, međutim, bio mlak. Odlučeno je da se decentraliziraju tri temeljne socijalne usluge, školstvo, socijalna skrb i zdravstvo, i to tako da su ključnu ulogu preuzele županije, odnosno u decentralizaciji školstva i gradovi. Decentralizacija je, naime, trebala biti sveobuhvatnija. Ako uzmemo prosjek koji se danas u svijetu uzima kao standard za prirodno razvijenu participaciju regionalnih ili lokalnih razina vlasti u javnom odlučivanju o javnim politikama, to bi trebalo biti minimalno 20 posto. No, kako smo mi bili na razini od 13 posto ni s ovom decentralizacijom se nije uspjelo doseći tu donju granicu poželjne razine participacije razina vlasti ispod nacionalne.

Koji su razlozi za to?

– Ima ih više. Jedan je svakako taj što, čini mi se, u Hrvatskoj još uvijek ne postoji, barem kod najjačih političkih stranaka, neka vrsta jasnog političkog konsenzusa o decentralizaciji. U stvari imate jaki interes za decentralizacijom tek kod regionalnih stranaka od kojih samo IDS, tek djelomično i PGS, ima veću ulogu u političkom životu. Na nacionalnoj razini jednostavno nemate koalicije za pritisak koje bi gurale tu stvar.

Kako se decentralizaciji pristupa u svijetu?

– Decentralizacija je neka vrsta općeg trenda. Pojednostavljeno govoreći, u zadnjih 25 godina su decentralizirane praktički sve velike europske države. Unutar EU-15 možemo razlikovati četiri skupine zemalja. To su tri federacije, četiri regionalizirane unitarne zemlje, decentralizirane unitarne zemlje i centralizirane unitarne zemlje. Osnovni trend razvoja koji je doveo do decentralizacije je novi regionalizam. Novi regionalizam je za svoj ishod imao pretvaranje jedne zemlje u federaciju (Belgija) i decentralizaciju četiriju centraliziranih država (Italije, Francuske, Španjolske i Velike Britanije). Interesantno je također da ni u jednoj maloj zemlji, s izuzetkom Belgije, regije nisu uspostavljene kao važan čimbenik. Ono što se desilo, primjerice, u Nizozemskoj, Danskoj, Švedskoj i u Finskoj je bilo daljnje jačanje municipalnih vlasti i možda nekakvih specijalnih metropolitanskih oblika organizacije vlasti, kakvi primjerice postoje u Nizozemskoj. To me dovodi do zaključka da je po svemu sudeći dvojbeno da li bi uspostavljanje regija kao jedne srednje razine, koja bi imala iznimno važnu ulogu u maloj Hrvatskoj koja jedva ima više od 4 milijuna stanovnika, bilo optimalno rješenje.

Koje su onda naše dileme?

– Hrvatska kao unitarna zemlja zasigurno treba birati između opcije skandinavskih zemalja plus Nizozemske, koje su dodatno produbile snagu lokalnih struktura i gdje odavno postoji visoko razvijena lokalna samouprava s preklapajućim nadležnostima sa središnjom vlasti, ili preuzeti projekt regionalizacije koji je zahvatio spomenute velike zemlje, a gdje su neke regije dva, tri puta veće od Hrvatske. Meni se čini da je konstitucionalni izbor pred kojim je Hrvatska najznačajniji izbor koji trebamo napraviti nakon 1990. godine. Dakle, to su dva modela između kojih treba birati, pri čemu doduše treba dodati da su, slično Hrvatskoj, Grčka, Portugal, Luksemburg i Irska također razmjerno centralizirane unitarne zemlje. No, sve te zemlje u ovom trenutku imaju višu razinu udjela lokalne samouprave u bruto proizvodu i javnim poslovima nego što to ima Hrvatska. Drugim riječima, mi sada moramo odabrati put daljnje funkcionalne decentralizacije. Odlučiti se ili za koncept regija, gdje neki zagovaraju podjelu na četiti a istarski župan Ivan Jakovčić maksimalno 7 regija, ili ćemo ići na koncept daljnjeg jačanja prava gradskih vlasti koje bi onda mogle u suradnji sa županijama nešto napraviti. To je veliki izazov.

Doista, što je sa županijama? HDZ ih i sada vidi kao krajnju granicu »regionalizacije« zemlje.

– Županije su neka vrsta oktroirane uprave razine koju je izravno inicirao predsjednik Tuđman. Kada pogledate zbrojene proračune svih županija i usporedite ga samo s proračunima općina vidi se veliki nesrazmjer u korist općina. A uzmete li u obzir neke razvijene gradove vidjet ćete da je taj razmjer neusporedivo veći. Županije nisu zaživjele. Njihova dodatna transformacija, odnosno odvajanje samoupravnog od državnog dijela ovlasti, nije previše pomogla. Glavni je problem što

one imaju premali fiskalni kapacitet da bi upravljale nekim poslovima i ostvarivale neke konkretne politike. I s druge strane, izgleda da nije posve jasno što bi županije racionalno mogle raditi kada one politike koje bi trebalo decentralizirati, primjerice zdravstvenu, zahtjevaju najviše četiri do pet a ne dvadeset upravnih jedinica. Meni se čini da županije mogu ostati ono što se naziva dekoncentriranim tijelima države, pa da mogu preuzimati određene poslove državne vlasti da sve ne bi bilo koncentrirano u Zagrebu.

Koji bi od modela koji Vi predlažete za Hrvatsku bio bolji?

– Generalno možemo dvojiti o dobrim i lošim stranama jednog i drugog modela. Za mene kao istraživača je znakovito to da nijedna mala zemlja nije institucionalizirala regije kao političku činjenicu. Sve zemlje veličine Hrvatske odabrale su dodatno decentraliziranje ionako decentraliziranih struktura, dakle bez uvođenja nečega što bi bila regija kao politička cjelina. Meni se čini da bi na neki način uloga velikih gradova, kao ključnih faktora razvoja, bilo nešto čemu bi Hrvatska trebala težiti. No, važan je i drugi moment. Trebalo bi vidjeti koje bi to zapravo politike u Hrvatskoj trebalo decentralizirati. Kada se govori o tome, moramo jasno razgraničiti koji dio javnog sektora treba decentralizirati, što je za mene najvažnije, a onda vidjeti kakve sve aranžmane možete razviti u nekakvim razvojnim politikama koje su orijentirane na privatni kapital. To su dvije stvari. Po mom sudu treba zasigurno vidjeti pod kojim bi uvjetima gradovi i neka srednja razina, vidjet ćemo koja će biti, mogli kroz jedno sedam, osam godina, ili deset najdalje, kompletno preuzeti, primjerice, financiranje školstva, gdje bi samo standardi ostali na razini ministarstva. Isto tako je sa zdravstvom i socijalnom skrbi. I treba vidjeti da li središnja državna vlast može dopustiti lokalnoj razini nekakve kompetencije oko vođenja, primjerice agrarne i turističke politike koje su za neke dijelove zemlje jako bitni, tu je i pitanje komunalne policije... No, mi o tome uopće ne raspravljamo.

Postoji i projekt HPC-a o decentralizaciji koji je ostao mrtvo slovo na papiru?

– On je načelno postavio neka pitanja. U svakom slučaju, mnoštvo je problema koje treba početi proučavati. Polazimo od toga da je Hrvatska užasno centralizirana zemlja, sučeni smo s činjenicom da gotovo sve zemlje zapadne Europe prolaze značajnu decentralizaciju, a sada čak i Portugal i Grčka kreću u tom pravcu smislu, u Poljskoj su uspostavljene regije. Mi jednostavno stojimo. Nemamo uopće ni grube slike koje bismo politike prepustili na zakonodavnu raspravu i na izvršno odlučivanje na regionalnu ili na municipalnu odnosno gradsku vlast. A to se može napraviti samo sustavnim radom. Trebalo bi možda oživjeti inicijativu HPC-a. To je bio sveobuhvatni projekt koji je u inicijalnoj fazi imao potporu Račanove vlade. Tadašnji ministar pravosuđa i uprave dao mu je podršku. Čini se da je tu temu sadašnja vlada stavila ad acta.

Stara vlada je pohranila projekt u ladicu i zaključala je, a nova ne može naći ključ?

– Izgleda da je tako. I zato sve stoji neriješeno. Primjerice, tu je čitav niz drugih problema. Jedan je problem što raditi s malim općinama koje imaju niske fiskalne kapacitete. Nesklon sam tome da se takve općine ukidaju, ali je jedan dio stručne grupe unutar HPC-a bio predložio da u zakonodavstvo kojim se regulira lokalna samouprava svakako unesemo diferencirane djelokruge odgovornosti. Dakle, da se broj usluga za koje bi bile zadužene najslabije razvijene općine bude krajnje sužen na samo nekoliko uglavnom komunalnih usluga, a ostale usluge da mogu riješiti u zajednici s drugim općinama. To je tendencija koju imate u SAD-u. Niste dobili ništa ukidanjem jedinica lokalne samouprave, a ljudima ste oduzeli mogućnost da sami o nekim stvarima odlučuju, no valja ostaviti prostor da neke krupnije probleme dogovaraju i rješavaju s drugima.

Nije li najbitnije da svaka decentralizacija u stvari odlučivanje o važnim stvarima za ljude spusti na što je moguće nižu razinu?

– Osnovna stvar koju imate kod politika decentralizacije je da na lokalnoj razini postoji visoka mogućnost procjenjivanja kvalitete pribavljanja usluga. One imaju snažnu lokalnu dimenziju. Primjerice, možete bolje procijeniti kvalitetu zdravstva ili školstva ako imate mogućnost mijenjanja mjesta boravka. Vi ćete zbog te konkurencije između lokalnih samouprava usmjeriti, ako treba, i svoje življenje ka nekoj općini ili gradu koji nude više. Ali vi morate ostaviti mogućnost tim lokalnim jurisdikcijama da one same kreiraju te politike. Pri tomu, ljudi točno znaju da su obrana i vanjska politika stvar nacionalne vlade, da je visoko školstvo i možda znanstveno istraživanje stvar nacionalne vlade, ali da možda širenje mreža visokoškolskih institucija može biti i stvar regionalnih vlada u zajednici s nacionalnom. Postoje, također, i preklapajuće ovlasti različitih razina vlasti. Dakle, potrebno je izgraditi Hrvatsku gdje postoje različite odgovornosti različitih razina vlasti za razvoj nekoliko bitnih usluga, pri čemu bi lokalna samouprava trebala imati više usluga no što je to slučaj sada. Hrvatska dugoročno neće moći imati ravnomjerniji razvitak ljudskog kapitala, infrastrukture, javnih usluga ako zadržimo postojeći model.

okvir (1)

Financiranje

Kada govorimo o financijama, decentralizacija bi trebala ići u nekoliko pravaca. Trebala bi ići u pravcu dodatnih povećanja udjela u porezu na dohodak, dakle dobivanju novih obaveza ali i financijskih izvornih sredstava, u pretvaranje nekih zajedničkih poreza u isključivo lokalne poreze kao što je porez na promet nekretnina te, po uzoru na austrijski model gdje postoji jedan dio malih posebnih poreza koji pripada lokalnoj samoupravi, dio prihoda ostvarivati i na taj način. Naravno, u situaciji fiskalne krize središnje države to su teške stvari za odlučivanje, ali dugoročno bi stvari trebalo tako postaviti. Cilj kojem treba težiti je, bez obzira koji model odabrali, da u Hrvatska na razini udjela u javnom novcu najmanje 20 posto pripadne lokalnoj samoupravi, a poželjno je i više.

I drugo, trebalo bi vidjeti koje usluge bi bile primjerene kreiranju politika na regionalnoj ili lokalnoj razini.

okvir (2)

Povezivanje gradova

Policentrični regionalni razvitak znači da vi možete praktički povezivati gradove unutar jedne, dviju ili više županija kao noseće aktere lokalnog i regionalnog razvoja. Moja je teza da nije nužna uspostava regionalnih vlada da biste imali regionalni razvitak. Moguće je povezivanje svih vrsta, postojanje ad hoc regija, moguće su regije koje se bave samo određenim vrstama posla kao što je planiranje, prostorni razvoj ili gospodarski razvoj. Razvojna regija sjeverozapadne Hrvatske je dobar model, uključuje područje od Virovitice do Varaždina i Čakovca, gdje se stvara mreža koja širi informacije i povezuje jedan prostor koja privlači kapital i otvara nova radna mjesta. Model koji je razvila Istra s Istarskom razvojnom agencijom i razvojem, primjerice, ruralnog turizma također je policentrični razvoj, gdje se unutar županije koja ima snažan identitet nalaze gradske i općinske strukture i nude programe unutar županijskog okvira. Taj bi se model do neke mjere mogao nazvati modelom asimetrične decentralizacije koji bi trebao omogućiti snažno funkcionalno povezivanje pojedinih područja.

(07. 05. 2005.)